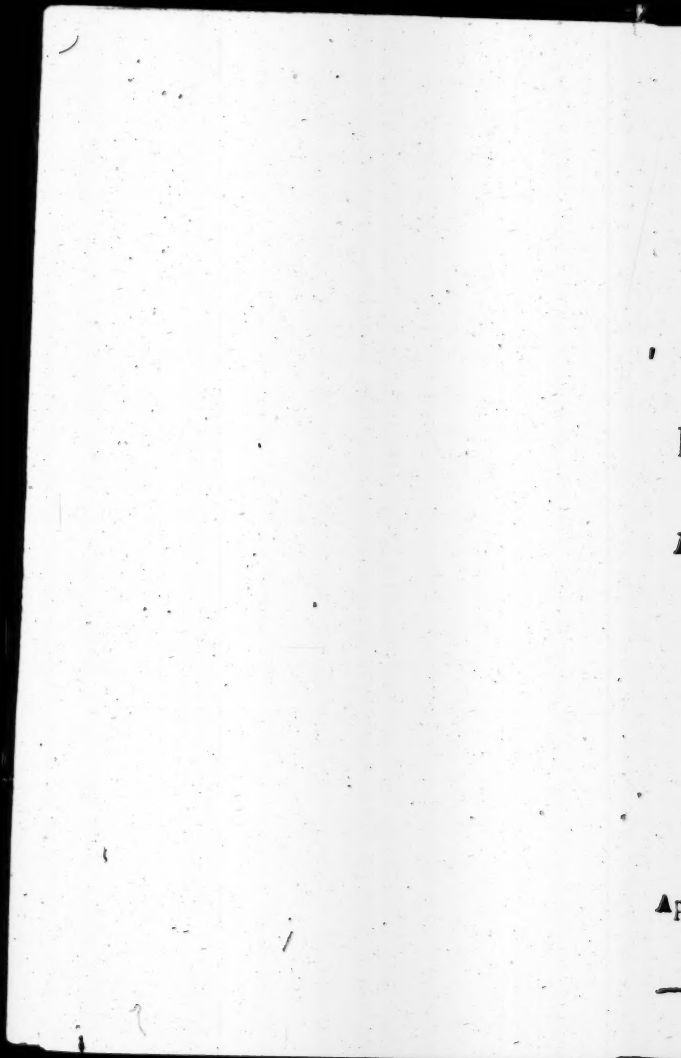




IDEA
 Principis Christiano-Politici
 100 Symbolis expressa
 A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo,
 Equite &c.

COLONIA
 Apud Joannem Carolum Munich A. 1689.



I D E A
PRINCIPIS
CHRISTIANO-
POLITICI

CENTVM SIMBOLIS

Expressa

A

DIDACO SAAVEDRA
Faxardo, Equite, &c.

*Editio novissima, à mendis accuratè
expurgata.*

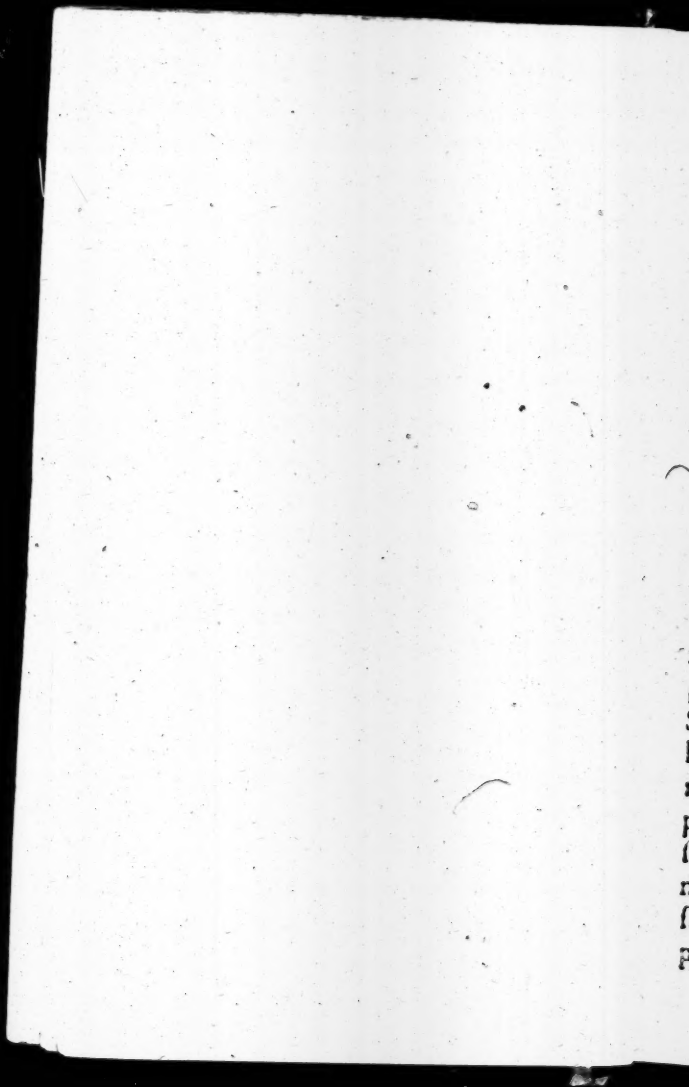


COLONIAE

Apud JOANNEM CAROLUM MÜNICH.

*Cum Gratia & Privilegio S. C. M. Gene-
rali ad decennium.*

Anno M. DC. LXIX.



AD SERENISSIMUM
HISPANIARVM
PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrium.

SERENISSIME PRINCEPS.



*Q*ffero *Serenitati Vestrae* Ideam
Principis Politico-Christia-
ni caelo elaboratam & cala-
mo, eo fine, ut visu pariter &
auditu (quos duos sensus sci-
endi instrumenta appollat Philosophus)
Serenitatis Vestrae animus gubernandi pe-
ritiam hauriat, & figuræ istæ pro artificiali
memoria eidem deserviant. Quia verò in
rebus ejusmodi politicis facilè fallitur
humana mens, nisi ab experientia robur
illi accedat; nec quicquam aliud reperiri
potest efficacius ad rectè formandum
Successorem, quàm Majorum exempla,
his ipsis in præsentī quoque hoc opere
mihi potissimùm utendum duxi. Qua
proinde in re blandiri nemini cupio, dis-
simulando defectus, si qui fortè à non-
nullis commissi sunt: nam si id facere es-
set animus, haud assequeretur finem mihi
propositum, quem alium non esse profi-

teor liberè, quàm ut ab his, quos in regimine & imperio *Serenitas Vestra* Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quàm quæ sincerè absque malitia & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde, & moderetur præsentis juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus postea cadaver per anatomiam quasi introspicere prudentia liceat, & Reipublicæ malè administratæ rimari morbos & causas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptoresque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secùs, curiosè observent. Arque ex hoc eodem fonte illa Historiæ inscribendo libertas nascitur; ne * scilicet virtutes fiant, utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit. Idem ego nunc specto, adedque actiones Progenitorum *Serenitatis Vestra* quasi

ite.

* Tacit. lib. 3. Annal.

iterum produco in scenam, ut quæ cum
laude gesta sunt ab iis, ad æmulationem
gloriosam *Serenitatis Vestra* inflamment
animum; quæ contrà minùs rectè, inho-
nestum ruborem dent: illa, ut amplecta-
tur & imitetur; hæc, ut detestetur & fu-
giat. Singularem sanè postulat industriam
illa bene prudentèrque gubernandi ars,
quam ego maximè periculosam reor atq;
difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod
ex unius solius regimine & omnium salu-
te dependeat. Eum in finem multa præ-
stantissima ingenia elaborâtunt, ut certa
quædam statuerent imperandi præcepta,
in quibus Princeps velut in chartis hy-
drographicis scopulos omnes ac salebras
prospiceret, iisque devitatis navem Rei-
publicæ salvam in portu collocare pos-
set. Sed quia non æquè omnes Cynosu-
ram illam cælestem ac divinam, æternam
atque immoram habuerunt ante oculos,
accidit nonnunquam, ut in vias deduce-
rent periculi plenas, quæ Principes bene
multos in syrtes deinde & exitium traxê-
re. Acus nauticæ si impietate, si fraudi-
bus, si malitiâ fuerint illitæ, viam absque
errore designare non possunt. Pietate

teor liberè, quàm ut ab his, quos in regimine & imperio *Serenitas Vestra* Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quàm quæ sincerè absque malitia & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde, & moderetur præsentis juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus postea cadaver per anatomiam quasi inspectum prudentia liceat, & Reipublicæ malè administratæ rimari morbos & causas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptoresque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secùs, curiosè observent. Arque ex hoc eodem fonte illa Historiæ inscribendo libertas nascitur: ne * scilicet virtutes sileantur, útque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit. Idem ego nunc specto, adeòque actus omnes Progenitorum *Serenitatis Vestra* quasi

ite.

* Tacit. lib. 3. Annal.

iterum produco in scenam, ut quæcum
laude gesta sunt ab iis, ad æmulationem
gloriosam *Serenitatis Vestre* inflamment
animum; quæ contrà minùs rectè, inho-
nestum ruborem dent: illa, ut amplecta-
tur & imitetur; hæc, ut detestetur & fu-
giat. Singularem sanè postulat industriam
illa bene prudenterque gubernandi ars,
quam ego maximè periculosam reor atq;
difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod
ex unius solius regimine & omnium salu-
te dependeat. Eum in finem multa præ-
stantissima ingenia elaborârunt, ut certa
quædam statuerent imperandi præcepta,
in quibus Princeps velut in chartis hy-
drographicis scopulos omnes ac salebras
prospiceret, iisque devitatis navem Rei-
publicæ salvam in portu collocare pos-
set. Sed quia non æquè omnes Cynosu-
ram illam cælestem ac divinam, æternam
atque immotam habuerunt ante oculos,
accidit nonnunquam, ut in vias deduce-
rent periculi plenas, quæ Principes bene-
multos in syrtes deinde & exitium traxê-
re. Acus nauticæ si impietate, si fraudi-
bus, si malitiâ fuerint illuc viam absque
errore deligare non possunt. Pietate

iraque, ratione, & justitiâ eos tingat *Serenitas Vestra*, uti à glorioſiſſimis ejusdem Majoribus factum est, & constantiâ quâdam ac fortitudine regiâ firmet animum adversùs grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eorūque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestram* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Julii, Anno partæ salutis 1649.

DIDACUS SAAVEDRA
FAXARDO.



AD

I
E
pe
tri
Sy
C
qu
mo
no
m
be

AD BENEVOLUM
LECTOREM.



IN difficili & laborioso otio tot susceptarum à me
per Germaniam, aliasque complures Provincias
peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per
triennium in Germania, centum isthac concinnavi
Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-
CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla
quietis tempore, quæ per viam in itineribus cum ani-
mo fueram meditatûs, quoties assidua illa cum Rege
nostro Catholico, ejusque Ministris per literas com-
municatio & negotia alia publica, quæ mihi incum-
bebant, otii aliquid & spatii concesserant. Crevit sen-

AD BENEVOLUM

sim hoc opus, & tamen si satis viderem multa ei ad perfectionem deesse, propterea quod ea animi quiete & continuata ingenii contentione elaboratum non sit, quantū opus foret, ut partes illius omnes apte inter se, & numeris suis expleta essent, licet etiam nec illud me lateret, *ut scire, quid esset esse Tunc, quid inquit, sed esset, ut scire, quid esset*: debui tamen hoc Amicorum precibus, quæ plurimum semper valent apud me, ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amore illud a natura insitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati sic sumus, ut non ingenii minus, quam Naturæ pautus, quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hac scribo, ut errores excusem: quomodo enim satis id potero? sed ut facilius apud alios veniam merear, qui non nisi bono inductus zelo inter tot & tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui scriptiōnem, ut si quis fortè ex ea enasci posset fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne una mecum emorerentur tot longo rerum usu a me parta experientia, per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper negotiis occupatus. Nam bina sunt hic electioni Romæ assistis, interitui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est: cælo deinde Conventibus in Helvetiis, rursus Ratisbonæ Comitibus Imperialibus Serenissimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena potestate Legati. Quare ob rem si vel unum ex libris huius monitis & argumentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facile credo, hunc mea libertati dabitur venia.

°Nec cuiquam peregrinum videri debet, quod ngu-

ris & Symbolis usus fuit. nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus †, Rubus ardens *, Velus Gedeonis †, Leo Samsonis *, Vestimenta Sacerdotis †, Spontii blandi Amores *, ecquid aliud, quam Symbola sunt?

Et in primis conatus sum, ut nova esset inventio, nam affectus omnino fuerunt, nescio: multa enim sunt ingenia, quæ elaborant ea in se, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam in seculi conspiciantur plures, quod mihi in hoc opere non raro accidit, dum ea Symbola, quæ a me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripsit ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis uti sunt, quos dum cavere nunc volumus, in alias forte minus commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltem, essent partus, alios tamen postea eorundem longe antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina ideo adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitatis honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerant, felicitas, ut præcipere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi sibi præ Marte & industria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si tela huic filæ quædam è Cornelio Tacito intexterem, optimo sane Principum Magistro, quo accuratius de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo dissent. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hæc Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso

† Num. 17. * Exod. 3. † Jud. 6. * Jud. 14. † Exod. 13.
* Cant. Cant.

AD BENEVOLUM

legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos
vindario, & expurgatos a veneno & spinis, quæ aut
nativum solum his confert interdum, aut horum tem-
porum admisceat malitia. Porro præcipuas Statûs re-
gulas in hac secunda editione Scripturæ sacre etiam
illustratio testimonius: quæ enim Politica in illius torna-
te excoquitur, ea denum vere dici potest, Davide te-
ste: *Argentum excavatur, probatur in fornace, purgatur
sepsepties*. Cui enim bono Magister aut protanus aut
impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungi-
tur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus
non sum, ut jucundius Lectori accidat, si eas per se ipse
intelligat. Et si quid forte in discursu interspergam eru-
ditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad
illustrandum Principis animum, atque ut institutio
aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constet, & Regulis
Statûs: ex ipsæ enim lapides sunt, e quibus politica
construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nudæ &
spartim propono, sed discursui infero, & certis appli-
co casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis ge-
neralioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absque
tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine
obscuritate; id quod per difficile olim judicabat. Ho-
ratius, & cujus ego exemplum hætenus non vidi in
idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei pericu-
lum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clau-
sulis otiosis, nec verbis superfluis est locus. In pretio
illis tempus est, ut proinde haud paulum in bonum
peccet publicum, qui inani & futili discursu eos a cu-
ris gravioribus avocet.

In institutione & regimine Principum non ita me
occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad
earundem incrementa conservationem & ruinas, ad
for-

¹ Ps. 11. 7. *Dum brevis esse laboro, obscurus fio.* Horat.
Art. poet.

LECTOREM.

formandum Ministrum Statûs & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia, non adulandi; a quo longissime abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æseriam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberius proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitus intedit in hominum animis, ut aliter, quam ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, *qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi objectari putent*, quive existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solum de ipsa Principatûs Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optime agere, quia aut celatur de veritate, aut a malis Continuis regitur.

Atque illud ipsum de Rebus publicis velim intelligi, si qua in te reprehendenda me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certe non loquor de Rebus publicis civilis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quam recentibus: illis quidem propter auctoritatem, his vero, partim quia ad persuadendam efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus est immutatus rerum status, & minori cum periculo nominari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de his formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua fere est Historiæ utilitas. Accedit illud

AD BENEVOLUM LECTOREM.

illud etiam, *scilicet* quod *scilicet* rerumque præclare gestarum *scilicet* esse hoc *scilicet*, ut non est a nobis & possens *scilicet* *scilicet* *scilicet*. Et profecto invidia labes esset; * *scilicet* *scilicet* *scilicet*.

Sartorio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione status tractant, tuncis aut statuis (Hispanis *scilicet* *scilicet* *scilicet*), quas in huiusmodi omnes *scilicet* *scilicet* *scilicet*. Sartorio, ei qui in lucem meditantur aliquid autem *scilicet* *scilicet* *scilicet* ob-
trectationis esse subeunda sed quod præfenti symbo-
lo declarare volui sed & illud non ignoro, quod quan-
to folio illa, quæ typi imbuuntur, obscurior est, &
præfatum, quo premuntur, æstius, tanto clario-
res deinde splendidioreque in lu-
cem prodeunt.

* Tacit. lib. 4. Hist. * Idem ibid.

ERYCI PVIEANI,

Consiliarii ac Historiographi Regi

AD

GUILIEL. DE BITTERSUYCK,

Excubinum Bruxellensem, Regi deinceps à supremis Geldricæ & Zithphanicæ Consiliis.

De Idea Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisque Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cepti, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximiam plane est, omni-que prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simul verum. Ille omni laude maior, humani modum ingenii excedit. Mirus est, quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis apud Pacis tractandæ erat Rex noster tali Viro potens est, quâ tora, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prout divina ostendunt. Ex igitur Jelicæ meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Si etiam tantum Virum compellere meis audebo Litteris, ac cœlesse ingenium ejus familiariter incipiam venerari. Aliudne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, æ. 1500. XLIII.

S I U S.

EJUSDEM
AD AVCTOREM
IDEE PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Laetitia Decus, Spes, & Fiducia Pacis;

Scribendi libertatem ab ingenio tuo plane divi-
no, & ab humanitate, blandissimo virtutum
omnium ornamento sumo. Ingenium quidem celesti
quodam lumine in SYMBOLO POLITICI re-
splendens, ita pectus penetravit meum, ut inflam-
matus sim, Amorisque delicias ab hoc igni deri-
vem. Humanitas accedit, illa sapientia aura, Eru-
ditionis anima, & Amorem ad familiaritatem im-
pellit. Video, video, quicquid potentia est, quic-
quid Eruditionis, in his Disser-
tationibus mecum esse. Quam colector. Ce-
dant picturae, aut si non cedere possunt, qui ingenio
& lineas, & colores omnes trahit. Cedant libri: hic
nobis Scriptor est, qui eloquii tam complexus So-
phiam, quam perfectam PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI IDEAM efformat. Nihil amoenius,
nihil utilius ubi flores, simul fructus sunt: in hor-
to horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi deli-
cias suas, dixitque animus, & experi potest. Quam
nihil igitur PARADISUS, qui Symbole scripsit He-
roica, tam si quis aestimatur, in medium protulit:
quam multa etiam male. Reliqui constituere hanc
amoenitatem conati sunt, vix ausu usurpare. Ni-
mirum summo hic ingenio opus, quod Natura tibi
dedit.

dedit; summâ eruditione, quàm industria, rerum,
& studiorum usus. Tua hac gloria est, ô Virorum
Phoenix, qui uno volumine, centumque Symbolis
comprehendere potuisti, quod aliorum mille librî
non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quic-
quid vetusta & nostra tempora habent, sacra &
profana Exempla velut lumina sunt, sententia vel-
ut gemma. Opus totum non nisi aurum in omni
doctrina censu & ab omnibus etiam posteris, esti-
mandum. Prodeat igitur, ut publicum sit: ut Prin-
cipes omnes doceat, quomodo verè Principes sint:
se, aliosque regant: felices sint, felices verò alios suo
non minùs exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc
meum nunc votum est, sed tuum beneficium, quod
tuo ingenio, tusque Eruditioni & Principes, &
Populi acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTIS-
SIME DOMINE, & ut Amorem Cultumque æ-
ternitati tuæ deducam hoc ingenii mei munusculum,
velut pignus, admittite. Lovanii, in Arce Regia,
Prid. Nonas Octobr. ∞, 166. XLIII.

AUCTO.

AUCTORIS
RESPONSVM.

Amplissime & clarissime vir,

Musarum unica Gemma.

Hæc perflantissimum Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova solgentia sidera, rari celebres, & illustres viros incedit, prout mihi jam contigit. Esi enim dicam tuam in vultum doctissima opera depinxerant: calamus enim genii & ingenti penicillus est, cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cum in has Provincias perveni, propriisque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam amicum experior, tuâque doctissima & amabili epistolâ decoratus sum, eâ elegantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si ab ea laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, milles legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ exultationis est; sed à te laudato & eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avide *Typi Plantiniani* excipiunt, & æmulatorio vident, & consecrant. Sed licet impares laudes potius oneri quàm honori sint, has tamen velut ardentis benevolentia & amicitia indices veneror. At undas laudibus, & tibi & aliis, & non absque fœnore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cum reliquos laudas, ipse fiet singulari laudandi stylo & facundia te omnibus laudandum præbes.

Una

Unà cum epistola tua accepi. Libellum de
BISSEXTO, munus quidem erit flebilis & anti-
simum. In eo Arbreæ æliorum & temporum
vias Solis metiris, annumque componis, & l'cet
super nullius Orbis fabrica magis opinioni quàm
scientiæ subjaceat, ita componam crediderim
finimus, divinæ sapientiæ æmules, quomodo
posset taliter constitui, ostendis edoceque. Nec
minus mihi gratus alter libellus simul compa-
ctus, cuius titulus Uxus & OMNIS. Symbolum
enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia
sunt: scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum
singuli docti Viri hucusque labore, studio, & in-
genio imbibebant, in te collectum suspicimus &
miramur. Vive igitur feliciter, diuque, o hujus
ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te
uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XI II.
Octobi. M. DC XLIII.

ORDO TOTIVS OPERIS,

SIVE
SYMBOLORUM IN EO CON-
tentorum

ELENCHUS.

Princeps Educatio.

SYMBOL.

- | | | |
|------|--|----|
| I. | M Ox ab ipsis incunabilis animi virtus sese prodit.
pag 1. | |
| II. | In eodem tanquam in rasa tabula Ars suas delineat
imagines. | 9 |
| III. | Hinc his exercitationibus firmatur corpus, & dero-
ratur. | 19 |
| IV. | Ornatur animus liberalibus disciplinis. | 27 |
| V. | Qua insistenda sunt cum industria. | 34 |
| VI. | Et raris eruditionis floribus coronanda. | 38 |

Quomodo in actionibus suis Princeps sese gerere debeat.

- | | | |
|-------|--|-----|
| VII. | Res singulae e vero dignificanda ut in se sunt; ne gas
zel augeat affectum, zel minuat. | 44 |
| VIII. | Irane rationem præoccupet, aut eadem domine-
tur. | 53 |
| IX. | Ne fletat invidia, qua summet est carnifex. | 62 |
| X. | Et gloriam comitatur ac famam. | 71 |
| XI. | Princeps in sermone sit cautus; is enim animi index
est. | 78 |
| XII. | Mendacia veritate exvertenda. | 83 |
| XIII. | Pro comperto habeat suos animi lapsus obreclationis
futuros omnia. | 92 |
| XIV. | Qua inuit de periculis, | 100 |

XV. Fin.

SYMPOLORUM ELENCHUS.

XV.	<i>Plura amari illiusquam vitia.</i>	108
XVI.	<i>Actiones suas cum gestis Majorum saepe conse-</i> <i>rat.</i>	111
XVII.	<i>In fili Avorum suorum tropaeis, & gloriis ha-</i> <i>reditate patri non unice consistat.</i>	118
XVIII.	<i>A Deo Opt. Max. Regnum se habere memine-</i> <i>rit.</i>	124
XIX.	<i>Idque Successori tradendum.</i>	136
XX.	<i>Novit si ceptum Bonum esse fallax.</i>	141
XXI.	<i>Legibus sanctissimis contemperandum.</i>	149
XXII.	<i>Iustitia faciet & Clementia firmanda Ma-</i> <i>gis.</i>	162
XXIII.	<i>Pretium virtutis, eiusdem sit premium.</i>	171
XXIV.	<i>In omnibus vero spectanda Religio.</i>	180
XXV.	<i>In qua omnis Imperii firmata est firmata.</i>	186
XXVI.	<i>Et spes victoriarum omnium.</i>	191
XXVII.	<i>Cauteat maxime a Religione fucata & iudicia.</i> <i>196</i>	
XXVIII.	<i>Prudentia partes saepe consulat.</i>	203
XXIX.	<i>Casus enim singulares interdum, non ut pluri-</i> <i>rum accidunt, nec facile eveniunt iterum.</i>	210
XXX.	<i>Perpendat vero multorum experientiam, a qua</i> <i>omni petenda sapientia regenda.</i>	215
XXXI.	<i>Ab eodem discet sustinere coronam cum honore,</i> <i>& nominis sui existimatione;</i>	215
XXXII.	<i>Non pendere a vulgi opinione.</i>	235
XXXIII.	<i>In utraque fortuna eundem tenere vultum.</i>	241
XXXIV.	<i>Ferre & sperare.</i>	251
XXXV.	<i>Ex adversis elinere prospera.</i>	255
XXXVI.	<i>Omni vento navigare.</i>	259
XXXVII.	<i>E duobus malis minus semper eligere.</i>	266

Qualem deceat esse Principem in Subditos
& Exteros.

XXXVIII.	<i>Studeat amari imprimis, & timeri ab omni-</i> <i>bui.</i>	273
		XXXIX.

SYMBOLORUM

XXXIX.	<i>Veritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	281
XL.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	288
XLI.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	295
XLII.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	304
XLIII.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	308
XLIV.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	316
XLV.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	324
XLVI.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	326
XLVII.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	337
XLVIII.	<i>Veritas, et caritas, et fides, et pietas, et caritas, et fides, et caritas, et pietas.</i>	347

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX.	<i>Authoritatem Ministris, veluti iurisdictionem, datam se latet.</i>	361
L.	<i>Ut eodem & indignationi & favori suo semper obnoxius habeat.</i>	369
LI.	<i>Constituta sit semper & infirma Fiducia.</i>	394
LII.	<i>Ministri improbi, et multi in idonei, tanto plus nocent, quanto in sublimiori constituti sunt potestate.</i>	404
LIII.	<i>Idcirco, quam vel ordinem exquirere possunt, vel auctoritatem.</i>	413
LIV.	<i>Neque a semetipsis dependere satagunt, quam a Principe.</i>	420
LV.	<i>Consilium gubernationis sunt oculi.</i>	427
LVI.	<i>Qui vero a secretis sunt, Princeps circumsus sunt.</i>	442
LVII.	<i>Tametsi, quam illi in gubernationis horologio rotule sint, non manus.</i>	446
LVIII.	<i>Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne sua luci officiat.</i>	459

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX.	<i>Ad acquirendum & conservandum consilia opus est, & armis.</i>	468
LX.	<i>II.</i>	

ELENCHUS.

LX.	Ille qui propter...	507
LXI.	Quidam...	508
LXII.	Quidam...	507
LXIII.	In decernendis principibus...	516
LXIV.	Qua vero lente consultat...	521
LXV.	Erroris ante corrigat...	505
LXVI.	Ceteri, ut Regnum suum...	531
LXVII.	Triumviri...	543
LXVIII.	Commercium & negotiationem...	552
LXIX.	Dei Duci qui sit videtur...	552
LXX.	Quidam...	75
LXXI.	Quidam...	551
LXXII.	Quidam...	558

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

LXXIII.	Seditiones aut ciuitate sopiuntur...	594
LXXIV.	Belum non nisi pace firmanda causa suscipiendum.	605
LXXV.	Qui discordias seminat...	612
LXXVI.	Horum causa saepe est sinistra Ministrorum intentionis.	616
LXXVII.	Et Principum inter se congressus ac confectus mutui.	621
LXXVIII.	Ne falsis pretextibus iudiciis suis Princeps patiatur.	624
LXXIX.		

SYMBOLORUM ELENCHUS.

LXXIX.	Consilia plerumque alius consiliis elidenda.	63
LXXX.	Ante arma paranda, quam belli sese offerat occasio.	63
LXXXI.	Perpendendum utrum robur.	64
LXXXII.	Honestas & decor in armis sit.	65
LXXXIII.	Ex his enim omni Res. status dependet.	66
LXXXIV.	Consilio magis res gerenda, quam vi.	67
LXXXV.	Caveat Princeps a consilio medius.	67
LXXXVI.	Regis sui bellis praesens adsit.	68
LXXXVII.	Sciat arma non nisi Deo Duce florere.	68
LXXXVIII.	Decreto divino suam attemperet voluntatē.	69
LXXXIX.	Concordiā vincuntur omnia.	69
XC.	Armorum divisio, optimum est stratagema.	70
XCI.	Amici reconciliatis nequaquam fidendum.	70
XCII.	Nocer subinde Protectio.	71
XCIII.	Fadera cum Haereticis non carent periculis.	72
XCIV.	Pontificis insula pro omnibus aquae fulgeat.	72
XCv.	Neutralitas nec amicos parit, nec placat hosti.	73

735

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI.	Victori nunquam memoria excidat Fortun- ludum.	74
XCvII.	Fiat hostium spoliis fortior.	75
XCvIII.	Non nisi paratis armis pax ineunda.	75
XCIX.	Cujus dulcedo fructus est belli.	76

Quid agendum Principi in Senectute.

C.	Intelligat postrema vita sua facinora coronae gubernationis impositura.	77
CI.	Et documenta Successori futura.	78
CII.	Neminem denique a moriendi necessitate im- munem esse.	79

DIDA

IS.
 da. 63:
 offeratoc
 616
 64:
 65:
 des. 66:
 67:
 674
 68:
 68:
 ntatē. 69:
 69:
 gema 70
 idum. 70:
 71
 culis. 72
 lgeat. 72
 acat hosti
 on-
 t Fortun
 74
 75
 75
 74
 e.
 a coronis
 77:
 78:
 sitate in
 79:
 DIDA

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA. SYMBOLUM I.



NASCITUR animus fortis, non arte paratur
 aut industria. Interior animæ dos est robur il-
 lud, atque adeo cum ipsa anima pectori indi-
 tum, mox sese exferit. Ambobus fratribus Jacobo &
 Esau uterus ipse maternus arena fuit. Inter gemel-
 los Thamaris filios alter naturâ animosior, cum fra-
 trem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen
 secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam
 A qui
 a Sed collidebantur in utero parvuli. Gen. c. 25. 22.

qui fratri per urogenituram vellet praeferre. *b* Nec incanis praesenti animo desse potest gloria & laudis spes. Quod si in nomine Hercules elitis anguibus illustratus, & in LX eo sane die invidia telis sese obijceret, & fortunam virtuti suae faventem experiri vultus erat. Genesii personae indoles, vel in ipso naturae & aeternae mentis in primordio, si quid occurrerit arduum, erit. Conflictum ad Nordlingam prius ferme, quam non vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Sebastianus Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriz, & amantissimæ prudenti mandata dare, & agere.

Et a se recessit, & laetantem se proli

Tartarus fur, quando in usuro, i seculis.

Cyrus admodum puer, & a coartantibus electus in Regem, nec a statula & imperio puerili tam praeclaro edicit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet natura oannes, ipsi sese tuopte nutu produnt. E rudetiam & nondum expurgata metallorum matia scintillat adamas, & resplendet aurum. Leuiculus simul ac lucum a pice, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum, adhuc dum lucentes colli jubas concutit, & praeludit pugnae. Lulus Principum pueriles, ad quos naturae feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est. ne ad momentum quidem quin ab ipso proli exortu solente n. adhibet opem, ut corpus una atque animus formentur probe. nam amore filium tam vehemente parenti. In ipso, qui curam acuat liberos recte honesteque educari, ne vero ipsi, quod fieri nonnunquam solet, sine communis nutricia lacte vitia etiam & mores improbos imoberent, matres ipsas eadem provida d. pe. ita natura duplici quasi instruxit font. can-

didio:

b *si autem partu apparuerint gemini, uterque atque*
in se p. e. infantium unus primum manum, Gen. c.
3. 4. 7. ut quae. Tass. Gofr.

cellare oportet majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri auctoritatem, & regere subdito? Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, utriusque experientia isthæc omnia condidit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi poterunt. Nec immerito Salomon Rex multa se se disciplina patris hausisse gloriabatur. Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi tatis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certe curæ isti vacare non possunt, quærendi sunt liberi magistri, quorum inculcata sit ratio & mores: eruditionis item & experientia laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait: *Qua por todas estas razones debben los Reyes querer bien guardar sus Hijos, y escoger tales Ayos, que sean de buen linage, e bien acsistimbrados, e summa suma, y sanos, e de buen seso, e fidedignos, que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e de su Reyno.* Adde fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiaque in rebus tam belli quam pacis optime versatos, qui Principem Reipub præbere recte docere noverint. Seneca talis fuit, quem idem Agrippina Neroni instructorem dedit. *Ut dum tuus puer tota tali magistro adulesceret, & consiliis ejusdem ad rem aminationem uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abiecti & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volu tu transcendere, in tenebris, intra depressiores arborum ramos discipula tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de causa Josephum *constituit Phara* *Domum & Domum omnium sessionis sua, quam ut erat dicit Princeps, ejus sicut semetipsum.*

§ Q

g Probe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodi.
 a 5. Prov. 23. 26. h Nam & ego filius sui patris mei tenebam
 & in regibus coram matre mea, & dicebat me. Prov. 4. 3
 † Plutarch. de educ. * Lib. 4. tit. 7. part. 2. † Tac. lib. 11
 Ann. * Ps. 104. 21. & 22.

Qui filiis Principum magistri & rectores præsunt, a tenera aetate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas ante etiam, quam e terra protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cuiusquā aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima pictura pendet perfectio, haud secūs bona educatio ab illis, quæ tenerior hauserit ætas, prius quam affectus vires sumant, & rationis detrectent imperitum. E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se secti partem facile patitur; post ubi aduerit corticem, & in ramos se effuderit, nulli robore cedit. Affectus in pueritia veneno haud multo sunt abstiniles, quod ubi semel ad cordis interiora pervalerit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsa ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solum, sed quod mireris, etiam se ipsis. & Equatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquilæ ex hoc ipso numero una, omnibus is quatuor terebatur sublimior; Inam quia ipsa ex pino o suo statim ortu alas habere occæperat: hæc vero non nisi longe post, non supra has solum, sed te ipsam etiam eminebat. Id quia non a quæ omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quod filios suos bene multumox ab incunabilis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu pro gemitu sui sexus parvulorum deinde effeminant animos, aliasq; muliebres illis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore, radices agunt. *m* Optimus olim Regum Persarum mos, ut *t. nutritur puer non a nutri-*

ce m-

i Curva cervicem ejus injuventute, & punde latera ejus, cum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Eccl. 30. 12. *k* Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua; sed debet solitari, & tacebit, quia levari super se. Thren. 3. 27. & 28. *l* Et faciet aquila desuper ipsum quatuor. Ezech. 1. 10. *m* Adolescenti aetate suam suam etiam cura senuerit, non recedet ab ea. Prov. 22. 6. *l* Plut. primo Alcib.

de vultu cor exhibet, donec cautiore aetate ea contingere noverit. In ipsis cunis, inter nutrimum adhuc brachia jam tum glucebat in Serenitate Vestra cum ante totius admiratione innata quadam amicitia simul & decora maiestas, qua manus oscula admittebat, & vero supra aetatem erat illa morum gravitas & praesentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id tempus praeferebat, cum duo regna Castellae & Legionis obedientia juramento sese illi adstringerent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de aetate infantuli iudicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque a communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui a prima statim infantia ab honesto desistant; alibi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem a vitiis sevocant; quod ideo fortassis accidit, quia generosus & excellentior animus, dum debilius est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum a partu mentem proles suas, si quæ deterioris naturæ esset, se proderent iudicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, quæ eadem in profuentem Tagetem abiecerant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & libere voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solent tribuere visunt. Illud etiam monitro similiter cenari potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inferi solent duo diversi furculi, qui de eadem viventes stirpe diversos plane, imo contrarios, amaros nimirum & duces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licet, de quo merito dubitavimus, magne vitæ, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem

etiam recte et iuste habet fieri, ut a deo, ut a nobis, qui ad quod-
dam finem tendit, & in ipsius finem tendit.

Pontifex nam vero iam indolis primula, etate ad par-
vulorum naturam animum oportet advertere, ab que
cuius notitia educatio recte institui non potest, sed
nulla ad eam rem prior infantia, quando natura o-
mnis a sensu doli aut simulationis experta sincere se
ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in
manibus, aliisque corporis motibus suos sine facio
prodit affectus & inclinationes. † Beatae Legati fa-
cultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilhelmo de
Moncada, ut alterutrum e duobus ipsius filis legerent
Principem, cum unius manus in pugnum clausas, al-
terius contra explicatas in palmam observassent, hunc
patre illo elegerunt, quod liberalitatis & munificentiae
signum id interpretarentur, nec vano omine, ut even-
tus docuit, Si infans generoso & excelsiori sit animo,
ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, sub-
ridet ore, contra, si qua in re vituperetur, tristitiam pra-
se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si ani-
mo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur,
aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut prompte
largitur iterum alio. Si appetens vindictae, fovet iras,
nec lacrymis facile ponit modum, donec sibi satis-
fiat. Si biliosus, exardescit levi de causa, deprimit
supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si be-
nignus, suaviter arridendo, & blandientibus ocel-
lulis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit
confortia, amat loca sola, multus est in ejulatu
& lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimum tri-
stiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato
oculorum obtutu lucem amarae spargit, nunc eos-
dem blandè inflectendo, & palpebris suaviter con-
stantibus animi serenitatem prodit. Pari modo care-
ras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu
de vul-

n lux enim sunt maligni, uti, propter quod, dicitur, in
dicitur, inquit, Arist. † Pont. Pont. in Gen. Com. Beat.

& vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea con-
gere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc
brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum
ante totius admiratione innata quardam amœnitas
simul & decora majestas, qua manus oscula admit-
tebat, & vero supra ætatem erat illa morum gravitas
& præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas
id tempus præ se ferebat, cum duo regna Castellæ
& Legionis obedientia juramento sese illi adstringe-
rent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate
infantuli iudicia non rata semper habeantur & certa:
erenum recedit quandoque à communi lege natu-
ra, & fallit animum curiosius ista perquirentem.
Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto desle-
ctant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, &
mentem à vitis sevocant; quod ideo fortassis acci-
dit, quia generosus & excellentior animus, dum debilior
est ad retinendum recta ratio, educationem defugit,
adeoque naturæ succumbit affectibus, quoad
ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores,
& efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit &
barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à
partu mentem proles suas, si quæ deterioris natu-
ræ in eis se te proderent indicia, aut necabant, aut
exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii,
quæ eadem in profluentem Taygetem abiciebant.
Quoniam omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi &
liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere so-
lent tribuere visunt. Illud etiam monstro simile
censeri potest, dum interdum Natura eximias ali-
quas virtutes cum enormibus vitis in homine eo-
dem perinde sic sociat, ac ramis duobus inferi so-
lent duo diversi furculi, qui de eadem viventes stir-
pe diversos plane, imo contrarios, amaros nimirum
& duces proferunt fructus. In Alcibiade id vide-
re licuit, de quo merito dubitavens, magnæ
vitis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem

ce in uere ſunt huius ſpeciei uerba de ſuſpectis qui reliquos
rum circa ſe em pſum ſuſpectum.

Tonſi nam uero jam inde ſ. pſumula xate ad par-
vulorum naturam animum oportet advertere, abique
cujus notitia educatio recte inſtitui non poteſt; ſed
nulla ad eam rem pſior infantia, quando natura o-
mnis adhuc diſi aut ſimulationis experta ſincere ſe
ipſam detegit, atque inſonſe, in oculis, in riſu, in
manibus, aliſque corporis motibus ſuos ſine ſaco
prodit affectus & inclinationes. ¶ Bearnæ Legati fa-
cultate ſibi facta ab Illuſtriſſ. Domino Guilhelmo de
Moncad, ut alterutrum e duobus ipſius filis legerent
Principem, cum unius manus in pugnum clauſas, al-
terius contra explicatas in palmam obſervarent, hunc
pax illo elegerunt, quod liberalitatis & munificentiz
ſignum id interpretarentur, nec vano omine, ut even-
tus docuit, Si inſans generoſo & excelsiori ſit animo,
ad ſuas laudes frontem exporrigit, ſerenat oculos, ſub-
ridet ore, contra, ſi qua in re vituperetur, triſtitiam pax
ſe fert, ſuffunditur rubore, & oculos demittit. Si ani-
mo infraſto, obſeruat vultum, non umbris terretur,
aut minis. Si liberalis, munuſcula reſpuit, aut promptè
largitur iterum aliis. Si appetens vindicta, foveat iras,
nec lacrymis facile ponit modum, donec ſibi ſatis-
ſiat. Si bilioſus, exardeſcit levi de cauſſa, deprimat
ſupercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si bèn-
ignus, ſuaviter aridendo, & blandientibus ocel-
lulis ſibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit
conſortia, amat loca ſola, multus eſt in ejulatu
& lacrymis, in riſu parcus, fronte ut pluimum tri-
ſtiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato
oculorum obſpectu lucem amœnam ſpargit, nunc eoſ-
dem blande inſpicendo, & palpebris ſuaviter conſi-
ſtantibus animi ſerenitatem prodit. Pari modo exte-
ras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu
& vul-

n lux eorum ſunt maligni, & propere quod ſonſe vi-
derunt. ex pſum. Ariſt. ¶ Pont. Hent, in Gen. Com. Bear.

& vultu cor exhibet, donec cautior aetas ea contingere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum ante totius admiratione innata quidam amoenitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat, & vero supra aetatem erat illa morum gravitas & praesentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id tempus praeseferbat, cum duo regna Castellae & Legionis obedientia juramento sese illi adstringerent.

§. Haec tamen ego dici sic velim, ut ista de aetate infantuli judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque a communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui a prima statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem a vitiis sevocant; quod ideo fortassis accidit, quia generosus & excellior animus, dum debilius est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturae succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum a partu mentem proles suas, siquae deterioris naturae in eis se proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedaemonii, qui eandem in profluentem Taygetem abiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectae rationi & honestae voluntati, quae naturae affectus corrigere solent tribuere visunt. Illud etiam monstro simile censeri potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inferi solent duo diversi furculi, qui de eadem viventes stirpe diversos plane, imo contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo merito dubitaveris, magne vitus, an virtutibus fuerit insignis. Et haec quidem

naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nôsse coeperit; sed ratio postea & induit: ea emendant, expoliant, perficiunt.

§. Denique cum propositum mihi sit, per istæ Symbola a cunabulis ad tumulum utque recte formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecere. Nunc illa summatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi comparer. Quod si forte membra ob teneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. • Res asperæ horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; neve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad mentiam aeris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum, Lufitatiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmitus phantasia imprimunt.

• *Ceterum ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur, Arist. l. 7. c. 17.*

SYM-

C
ad e
oper
dicu
per
clut
vero
neq
neat
poit

Symbola poetica
SYMBOLUM II.



Coloribus & penicillo ars scilicet omnia exprimit. Haec de causa si ars pictoria Natura non est, ad eam certe tam prope accedit, ut in suis saepe operibus fallat oculos, atque adeo manus ipsa in iudicium adhibenda sint. Animam corporibus impertiri non potest, at venustatem, motus atque affectus ipsius animae non raro in se imitabitur. Tunc si vero corpora ipsa materiae defectu plene cernere nequeat, artifice tamen penicillo ita venuste ea delineat in tabula, ut praeter ipsam vitam non sit, quod porro desideres. Amularetur, credo, arti Natura, si

quo modo id posset. Nunc vero adeo benigna ea est, ut artis etiam opera in multis uti contineverit: quaecunque enim haec beneficio & industria possunt perfici, usqueque in infinitum Natura ipsa non impedit. Sic hominem nāque videmus omnis omnino rationis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rata quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. *formatur Natura hanc viam ad discendum quo virtutibus ornari debeat, ut cum in statu naturæ institutus esset, tum cum ab hominibus institutus esset, ut ex illis virtutibus, quæ ex illis sunt, sed statim a tenem id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis remittendo eas recolere videatur, quam primum addicere: quo argumento animæ immortalitatem divinus ille adstruebat.* Quoties cura in ætate prima negligatur, affectus sensus vires mutant, & inclinationes suas pravas adferunt, aptant voluntati, ut nulla post educationem valeant corrigi. Ursa mox ab ipso partu infans, dum modo adine est, circumlambendo perit, & effingat membra, omnem alias perdituræ opæ amittit, indarescere sineret. Sapientissime neque quidem iudicio Persarum. Reges his præceptoribus & magistris filios suos ab ine nobilis committunt, quibus primo ætatis septenario et formant corporis, altero dein eiusdem pueri corroborant acmorum & pugillationis exercitio cura incumbitur, tum demum quatuor annos viros selectiores his ad iungebant; quos effectum quædam optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis litera stradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens*

regens

flores sylvestrem naturam corrumpit. *Eucalyptus* & *Myrtus*
 sunt quædam arborum naturæ, & in sua loca
 nata, præterea præterea in Europa, nec non al-
 lue & præterea in Europa. Hæc est illa, cur
 Trajanus Imperator tam ingenuitate, ut in
 signis, quæ seilicet admodum non ualde in forma
 accesserat, & bona directio libertatem præceptoris.
 Nec unquam immanitatem illam indidit. Tunc
 Rex cognomento Crudelis si Joannes Alphonfus Al-
 buquerchus quem moderatorem habuit, terrore in eius
 animum dextræ mitigare scivisset, & frangere. Ea-
 dem scilicet ingeniorum differentia est, quæ metallo-
 rum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eo
 colliquefunt; scilicet tamen & malleo omnia do-
 mari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nul-
 lum prorsus ingenium est adeo durum, in quo cura
 & correctio non promoveant aliquid. Tamen si fateor,
 solâ institutione ad inferendas virtutes non semper
 sufficere, eo quod sub purpura tanquam inter vepres
 & sylvas nonnunquam pullulent in excelsioribus
 animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se de-
 inde non sinunt. Et quæ forte, quid proclive magis
 quam corrumpi juventutem delictis, libertate & ad-
 ulationibus in Principum aulis, in quibus plerum-
 que subnasci solent male affectus pravi & vitiosi,
 haud secus atque in agis implectulus succere, ut spinæ,
 & herba noxia atque mutiles. Quæ proinde san-
 ta, si bene formata & instituta non sint, curâ bonæ
 educationis perparum proficiet, ipsa namque forme
 fasoris videntur similes, adeoque sic mutant Prin-
 cipem, prout bene vel male affecta ipse fuerint,
 & virtutes ac vicia semel in quibus corporantur in-
 letere, per minitros ad successores transmittunt.
 Vix rationi vel dæcitur locus est in Principibus, quæ
 do aut ad alando noniam parentum & magistrorum
 gendo libenter deprecantur, aut re ab omni
 placare & cum laude gestat, ac tamalia quæ pro-
 prias

quas illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hoc
 colligitur, ut in familiis nonnullis certi quidam mo-
 res & affectus a parentibus in filios successione conti-
 nua propagentur, non tam innati sanguinis vi, cum
 nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum com-
 mixtio immutare eos soleat, quam quia in ipsis animis
 vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in
 Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii ha-
 bebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii;
 uti nunc in Hispania Gethiniani putantur boni, Mendo-
 za humani, Montiquesi formidabiles, Tolerani severi
 & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui
 in familia semel excellere ceperint, facie ad postea
 tras effundunt in posteror, quos artis sua habent spe-
 ctatores, quibusq; operatibus & laborum monumenta
 post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quod adulatio
 errori mixta sub specie virtutis quandoq; commendat
 in puero, quæ virtutis non est, haudquaquam meren-
 tur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindic-
 ta & alia istiusmodi generis vitia, dum falso sibi non-
 nulli persuadent, magni Principis ea esse indices;
 quo etiam fit, ut porro is insitiat ardentius, & veras
 virtutes negligat, perinde ac puella interdum suam ani-
 micitate laqueatur, augendi libertate, magis se ad
 modum quam ad modestiam & honestatem, præqueas
 sex cultus doctes. Iam vero ab omni omnino vitio ju-
 ventutis matrem ducit, præsertim si vel maxime, si e-
 rit in illa mulatitudo, quæ admodum est, eo quod illa
 facilius se in animos penetret. Cavendum itaque,
 ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, nullo
 minus permittendum, ut loquatur ipse nam ** facie
 turpi loquens, quanto, etiam etiam proxima faciat.*

Quare hunc malo vitando solebant Romani matro-
 nam aliquam ex sua familia annis & moribus gravem
 deligere, quæ filius præficeret moderatrix, & bonæ co-
 rum educationi omni curâ intenderet, ** coram qua ne-*

nora referant tabule, ara, marmora, illa inspiciat homines omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statux & pictura sunt fragmenta quali historiarum semper ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aula vitia (quantum fieri potuit) correctæ sic fuerint, & indoles atque inclinationes principis probe cognita, eruantur magistri & praeceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit, à naturæ, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominia, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possunt in omni indole, etiam plus in una, quam in alia. In his, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatione; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si a majoribus sit nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens ætatis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inferere, ut ad perfectionem perveniant, cuncti hi infiniti exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immittat in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in cohortationibus solum & reprehensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incidunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res a progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo pectus excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem

cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam
in se recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum faci-
enda quasi in scena exhibeat, ad inflammandum ani-
mum. His enim actionis ritibus atque efficacia sentiri
se non impunitur, ut ipsillius esse videatur, cuius
personam repræsentat. Itaque terat denique cum in-
dem Regem se agere, petentibus aures concedere,
mandata dare, punire, premiari, imperare exercitui,
oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste con-
ferre. In eiusmodi experimentis Cyrus a pauculo pue-
ro sed lectus insignis postea belli Imperator exit.

¶ Quod si in aetate prima aliqua emicuerint meli-
nationes, quæ Principem minus decent, ut adlocan-
das eris, qui virtutibus pollent oppositis, ut in eos
naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo lo obli-
vitate in tenerioris ætate oblonga pertica, cui ea
alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps a va-
riis, aliquis naturâ liberalior comes lateret, et erat,
in circulo jungatur in molior in bel. et sentior so-
cordi de ignavo, gnavi. ac diligens habet enim hoc
at assila, ut non ea solum, quæ videt & audit, sed &
locorum mores facile imitetur.

¶ Abstinendum denique in Principum educatione
a monitionibus & correptionibus nimis asperis,
quia contemptus genus quoddam istud est. Rigor ni-
mius deest animos, nec decet, ut serviliter sese sub-
jiciat alteri, qui præesse aliis debet. Recte Alpho-
sus Rex: *¶ Lib. 3. tit. 7. p. 7.*
*per pulchra, quæ per se sunt, genus animi præcelsi pue-
li, quæ est, si de, e magis, et grate, et, quando in ex-
dimentis.* Juvenis pullo equino similis est, qui pa-
stomide duriori læditur, molliori frano facile re-
gitur. Accedit, quod animos generosiores plerumque
comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per
metum addidicerunt; contra vero desiderium quod-
dam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritia

illis frangere prohibita. Affectus nimis compressi violententer (praeterquam quod Natura Repugnat indidit) in desperationes tandem abeunt, ut resclatationes intra nubes confictæ insurgunt. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in causa est, cur per temeritas tentent aditum. Aliquid dandum humana imbecillitati honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quod potissimum arte utensunt, quibus Neronis educandæ cura commissa fuerat; eo scilicet fine, * *Quos fas est huiusmodi Principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concupiscere retineret.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; alias enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissime versibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & instrui & parere debeat:

* *At si recta ei dato consilia; & ad ratione,
Et est temperata ille autem parebit, saltem in bonum,*

† Tac. lib. 13, hist. * Hom. Iliad, 11.

SYM-

IND
tis,
cresce
explic
oculis
teneri
qui na
quide
ostend
ipso
nec h

SYMBOLUM III.



Industria solentis, & impigrae manûs, nunc irrigan-
tis, nunc caliventorumque arcentis injurias, suc-
crescit rosa, & geminâ hiantе follicula sua in orbem
explicat: hos mirè elegans, sed quæ solis blanditur
oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua
teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol,
qui nascentem eam vidit, videt & merientem, nec alio
quidem fluctu, quàm quod suam orbi venustatem
ostendit, ceterum tot mensium ludit operam, quin
ipsam persapé eruentat manum, a qua est confita,
nec fieri potuit aliter, quam ut cultura tam lateiva
acutas

acutas una spinas produceret. Corallii (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continet fluctuum, tempestatum, ventorum agitationem, magis magisque indurefcit, & pulchrius enitet; immo totum piumm post tot elementorum expertas vias ad illustiores hominum usus aptius deservit. Tanti oppositi inter se oriuntur effectus è diverso nascendi, & crescendi genere fruticis hujus, & illius floribus, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam quis sic nollites, & velut in capsula, quod a iunioribus educantur, ut nec sol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum possit pertingere, delicatuli fiunt; & ad gubernandum minus idonei; contra qui laboribus solidis exercent corpus, robusti & habiles. † *Est etiam utile statim ab invivente aetate si rigoribus affuescit: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commode parum est.* His exercitationibus prorogatur vita; voluntatibus & deliciis immunitur. Vas vitreum omni statu formatum, statu frangitur; aureum contra malleo fabre factum malleo resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit, & qui regnum huiusmodi, ut Atlas calum, sustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & interstima. ‡ *Et sane Rex effeminatus. Scripturæ teste: pœna divina genus quoddam est.*

Lispanis huius educationis exemplum aut incommodum in Regibus. * Joanne secundo, & Ferdinando Catholico, videre fuit. Quotum ille in aula, hic in castris; ille in gynaceo, hic inter milites nutritus fuit. Ille ad Respub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deferens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut intolens, sed in alieno
etiam

† Arist. polit. l. 7, c. 17, a. Et effeminati dominabantur
ib. l. 1, c. 4. * Mar. hist. Hist. lib. 20, c. 11.

etiam dominari regno & subditos ad officium cogere
optime noverat. Ille despectus omnibus hic in pre-
tio & honore fuit. Ille regnum pellendedit, hic exivit
in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo †
Rex Ferdinandus cognomento sanctus, Alphonsium
& Ferdinandum filios integratam educari voluit. Et
quamvis alia res Carolum Imperatorem perter
ac nonne vere Magnum reddidit? an non peregrina-
tiones continuæ & indefinibiles? Nec alia * Ti-
berio mens, quæ quatuor potissimum de causis, am-
bos filios suos Germanicum & Drusum in castris in-
ter arma adolere, consultum putabat: ut numerum
militia assuescerent, ut exercitûs studia pararent, ut
procul aula delictis educarentur, & denique ut filio
utroque legiones obtemperante tutor ipse, & securior vi-
veret.

Qui in castris aetatem traducit, multa experiundo,
temporis lucrum facit: qui in aula, luxu, extremis
& inanibus oblectamentis illud male perdit. In pala-
tio magis comendo corpori, quam animo excolendo
Princeps invigilat. Et tamen hoc postremum curan-
dum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor
omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos, hic
oris decor, & oculos rapit, & animum. Spiritus sancti
de Sathie Rege oraculum est: † Stetitque in medio populi,
& ait: *Ecce ego sum in medio populi ab invicem & sum sum.* Et
ait Samuel ad populum: *Ecce videtis, quem elegit Domi-
nus, quia in medio populi est in omni populo.* Athiopes,
& nonnulli nomia populi eos in Regem eligunt, quos
forma & dignitas potissimum commendat, uti & api-
culæ eam quæ ex omni numero grandior est, & colo-
ris splendore præcellit aliis. * *Isa acas Gata, & insui
& insui erat effluens juvenis. Nemo & Imperatores
formæ dicere corpori. (ut est in omni) comparantibus.*
† Titus Vespasianus angelat. *formam ipsius decori oris cum
quadam in statu.* Enumvero placet tunc apta mem-
brorum

† Mar. hist. Hisp. lib. 3. c. 1. * Tac. l. 2. * nn. l. Reg. 10.
23. & 24. * Tac. l. 1. hist. † Idem. l. 2. hist.

polleat: Sic Palma singularis laus est, cum flapis & frondum elegantia; cum suavitas fluctuum, & alix eius qualitates eximiantur: is enim arbor illa ad commune hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Las, credo, nunc blandum caelestis Sponsi alloquarum: *† Statueratne affinitate, Palma.* His enim verbis non solum corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ iustitia & fortitudinis est Symbolum, iustitiam quidem propter frondum æquilibrium, fortitudinis vero propter admirabile ramorum robur, qui quo magis gravantur ponderibus, eo validius in sublimem tendunt, addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quod ex ea arbore solent coronari, qui in antiquissimis ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupido nunquam habitus fuit, quantumvis affinitum semper videat, & oblectamenta proceram ætatem affluat; minus enim iusta species est abique singulari virtute, quam in eam, quam immo admodum bene videtur, quæ habet inutiles, sed in arboris forem gravem, ambræ innoxiam. Quid, rogo, prodest, Principem forma & corpore esse elegantem, si non solum faciat laus, non muneri, quod genti? nuncle apta membrorum & lineamentorum conformatione, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & curas deinde atque industria motum videri que trahunt, hinc quibus languet omnis animi et corporis, & non minus accortem primum quam organum, deinde pro auditore concitat. Sed interdum nunc quid ex ista anima dotes antiqui facient Principem, nisi forte si publica status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & princeps minime malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo non nunquam placeant: certe *studia exercitum raro*

Cui-

enquam boni animi, quae sita perinde adjuere, quam Viri-
hominum, quae rationis. Ceterum voluntas humana plerumque
amplectitur id, quod perfectius est, adeoque Principi-
tam in exercitiis privatis, quam publicis multum po-
nere debet operæ, ut his naturæ dona aut suppleat, aut
magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spi-
ritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus
populi, nam gratior namque *† p. f. a. f. a. ut non solum an-
na, sed etiam vultu f. a. t. e. d. e. l. e. t. a. t. u. s.*, qui ex plerumque
parere in alunt ut Domino, in quo maiora naturæ &
virtutum ornamenta conspiciunt. Quamam Catholicis-
simo nostro Regi Serenitatis Vestrae Patenti apud
omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, &
solutus a curis animus: illa in exercitiis militaribus
fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gra-
tia singularis & vivacitas. Quam amari fuisse a subditi-
um, manu ab externis. * Ferdinandus sanctus, Henricus
secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V.
Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis
dispositio cum industria, cum virtute, cum exce. sol.
forti animo conjuncta erant.

¶ Verum exercitia ista melius in societate & con-
tubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animi
& industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi No-
biliorem Hispaniæ filios in suis educabant aulis, non
eo solum, ut familias ipsas a suis sibi obstringerent,
sed etiam ut una cum iisdem propriis filii for-
marentur, & honestiores artes addicerent. Idem Ma-
cedonum Reges factitare consueverant, apud quos
*† h. a. c. o. l. o. r. e. t. e. l. u. t. f. m. a. g. n. a. m. D. u. c. u. m. T. r. a. f. e. c. t. o. r. u. m. q. u. e.
f. u. i. t.* Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut
cente in pretio hætenus non fuit in aula Hispanica,
cum aptissimum alias sit medium devinciendi sibi
exteriorum Principum animos, istiusmodi instituere
seminaria, ad quæ evocati exteriorum Principum filii,
in artibus & exercitiis viro principe dignis instruan-
tur.

ter. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quod Regum filii sensim sine sensu, moribus & genio nationum assuecerent haberentque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonsus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipsa subijcio: *¶ Aprender debe el Rey otras maneras sin las que diximos en las leyes anteriores de la, que convienen muchos. Esas son en dos maneras las unas que tienen en fecho de armas para ayudar se de ellas quando menester fuerde las otras para aver saber, e placer, con que pueda mejor servir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de catalleria contiene, que se a de saber, para poder mejor amparar lo suyo, e conquistar lo de los enemigos. E por ende de e saber cavalcar bien, e apuestamente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de servir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guardar, a las de traer, e usar, para poder la mejor servir, quando fuere menester, de manera, que ponga camuño de las no caiga en peligro, ni en verguenza, que las que son para lidiar, asi como la lanza, e el yelmo, parras, e lucernas, con que los otros lidian amantamente, a de ser muy manoseo para servir con ellas. E todas estas armas, que dize aremos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, a menester, que las tenga tales, que el se apodere de las, no ellas de. E aun antiguamente mostravan a lo Rey a tirar de arco, e de ballesta, e le subia ayua en cavallo, e suben a las, e de todas la otra cosas, que tocasen a ligereza, e a lentia. E esto fize por dos razones. La una porque el se fize servir bien ayudar de las, quando les fuese menester. La otra porque les fuese como senente bueno en campo, para queriendo fize, e usando, si el Rey, asi como dicho aremos, no usase de las armas sin el. Ca no que ende le ternia, porque sus gentes de suarun de las por razon del podria el mismo tener a tal peligro, porque perdria el cuerpo, e caeria en gran verguenza.*

B

Ad

Ad omnia ista exercitia nihil aequè habilem reddi principem atque venationis studium. In illa siquidem juvenus sese exerit, vires & agilitatem comparat; illa occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commentatur stratagematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis ultionata expurgant affectus, firmant animum, generosiores succiunt spiritus, qui metum contemnunt & pericula. *¶ Nam & sylva a silentio, ipsumque illud silentium, pro venationis datur, magna cogitationis incrementa sunt.* *La zaza mucho la caza* (ut dixit Alphonsus Rex a reinguar los perseguidores la fama, que es una mesterera de que a otro ha de ser. E su todo a questa la fama, ea el trabajo que se toma, si es con incertidumbre, haze correr, y dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del hombre. Duo solum advenit. *Quero decir meter tanta costa, que nengue en lo, que ha de cumplir, ni use tanto della, que le embargue los otros fechos.*

§. Denique omnia ista exercitia cum eo moderate usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpescere reddant animum, neque enim minus labore animo is indurefcit, & quasi obducto callo stupefit, quae in sum corpus. Nam simul mentem & corpus laboribus servare non convenit, quoniam hi labores contrarii utrumque inefficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedi-
mento, mentis autem corpori.

¶ Plin. lib. I. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 7. pag. 11

SYMBOLUM IV.

AD imperatorem scientia opus est, ad parendum prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In aedificii Idea ingenium occupatur, in ipsa fabrica laborat manus. Imperium a cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimum, & caeca. Hinc ex Philosophi mente, *¶ Dominus natura est,*

* Arist. I. 1. Pol. c. 1.

qui valet intelligētia providere. Alii aut successione, aut electione aut vi, in quibus casus locus est potius, quā rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, ka-



entiz quoq; recensendz. Justiniano sic visū. *Impera-*
torum *Majestatem*, inquit, *non solum armis decoratam, sed*
etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus &
bellum & pax recte possit gubernari.

Hoc nimirum præfens Emblemata exhibet sub figu-
 ra tormentianei ad quadrantem directi, ut collineet
 certius, qui quadrans legum & justitiæ symbolum est;
 hæc enim tam pacem, quam bellum moderari sic de-
 bet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis
 scopum per sapientiæ & prudentiæ medium omnia
 colli-

B 2

* In præcem. Inquit.

colliment. Rogatus ideo Alphonfus Neapolis & Aragonia Rex, uti plus deberet, armis, an literis, repon-
diffe fertur: *La honra se arma, & armorum gura diuasse.*

Sed forte existit et aliquis, haec literarum ornamen-
ta ipsi Reip. corpori quod Majestati nomine videtur
intelligi, convenire magis, quam principi, qui publicis
dissentis cunctis literis operam navare non potest, & sa-
tis fore ad hoc, ut scientiae efflorescant, si ingenia ma-
gna ipse foveat & afficiet praeiis: quod eundem Justi-
nianum Imperatorem sic esse meminimus, qui omni
constitutus eruditione insignem Imperii gloriam conle-
cutus est, doctissimorum virorum opera, quorum fi-
nialitate est usus. Ego vero tametsi facile concesserim,
etiam, qui literis exculti non sunt, bene quan-
doque administrare Rem publicam, uti experientia ma-
gistra in Rege Ferdinando Catholico, & ab his compla-
uris deditur: hoc tamen in his solum ingenio slo-
cum habet, quae longus rerum usus erudit, aut certe
a natura ipse tanto possent iudicii acumine, ut de una
quaque re facile ipsa possint absque erroris periculo
discere. * Ceterum, *est prudentia a quidam in, du-
ratura format, tamen proficienda doctrina est; ut enim
bona diligere, & rejicere contraria recte quis noverit
plurimum, cum rerum requiritur cognitio, & diuturni
exemplorum tam praeteritorum quam praesentium ob-
servatio, quae absque labore & studio perfecte ob-
tineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium prin-
cipi, quam lux & ornamentum bonarum artium.* † *(A
por la lengua de don saler esia e su. Inquit Alphonfus
Rex) a tria por fuerza ameter ore e nsi, que lo fopiese i
paz de ya a nter, lo que dixo el Re. Salomonique e que me-
te su, iudicio poder de otro, taze si su fuerzo, e quier la sal-
guarlar, es ferber d. su opaxon, e que con tene muchos.
Arg. Regis scilicet officium ingenium perspicax, & li-
teris egregie perpolitum postulat. (Cuiusmodi addit
porro in eadem lege idem Alphonfus Rex) * tan gran*

jece,

† Panorm. l. 4. * Quintil. l. 1. c. 12. † Lib. 16. tit. 1.
p. 2. * Ibid.

à staroariis: globo inistebat terrestri, atque unâ manu
gladium, alterâ librum tenebat, hoc iniuper adjecto
lemmate: *Ex utroque Casar*, ut significaret nimirum, tam
eruditionem, quam ad acquirendum & conservandum
Impetum, magno sibi fuisse adjumento. Tanti litera-
rum studia non fecit Ludovicus XI. Galliarum Rex: hic
enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad eâ
se daret, propterea quod in semetipso comperisset, ani-
mum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut
alioquin deinde consilia penitus respuat. Quæ causa
fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minus
efficeret, donec, atque ab omnibus regi se pateretur, non
abiq; insigni honoris sui patura, & regni totius detri-
mento. Extrema itaq; ea in re, uti in omnia alia caven-
da censeo. Supina ignorantia contempnuntur pariter & ri-
sum, multis item erroribus est exposita, coram nimia
ad studia applicatio abripit animum, & a gubernandi
dignitate vocat. Jucunda est admodum & amica illa cum
libris conversatio, quam agere quis commutet cum
molentibus & laboriosis, qui in dandis audientia, in
comitantibus suis, in dandis suscipiendis sunt. Con-
tra Alphonso sapienter motum in tripudationis in caligine
signum facere nescire non potuit. Omnes caeteros in
genio suo penetravit, ac oblatus sibi Imperium & co-
ronam hereditate partem mereri non noverat. Sultani
& gyptiarum illius perterritus, legatos ad ipsum mi-
sit cum amicis plurimis muneribus, interim in proprio
refluo regno omnes prope Castellæ civitates ab ob-
sequio officio deiecit. Nampe sic fieri alicui, ut
in his sapientia studiis plus a quo dedit, eximiam
etiam apud externos sibi conciliant, perdant apud
subditos. Illa administratio est principum eruditionis
subinde emananda, quippe. *He retiores quam deinde
re, ut in istis studiis, ut in istis administrant.* Animus
contemplationi scientiarum nimio opere intentus, in
transigendis talibus esse solet, atque in decernendo
similibus, necesse enim est huiusmodi multæ occurrant
ratio-

rationes, pugnantes inter se & differentes, quæ judi-
candi libertatem aut adiungunt penitus, aut impediunt.
Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris refle-
xionem, tam probe & distincte videt, qualia ea sint, ac si
in radios ipsos solares directe velit intendere, nimia
lucis penetrat, ut colores rerum & figuras laud-
quaquam possit discernere. Ita proflus ingentis accidit
quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiam, quam
par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda
minus sunt idonea. Melius tum judicat recta ratio,
cùm a disputationibus & subtilitatibus scholasticis li-
bera est, & expedita. Nec immentò sapientissimus
Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam
expertus ipsemet fuerat. * *Sunt enim quædam ex opera-
tione scientiæ, quæ si per ad aliquam rem honestam sit, tunc
est verò sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi
velle, et ad noxium. Quare omnino convenit, ut pruden-
tia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus in-
gentis esse consuevit vehementior, aliquantum mode-
retur, quomodo? Agricola matrem fecisse legimus, b
quæ incensum & flagrantem filii animum coercuit;
quando in prima juvenia philosophiæ studium acce-
pta, ultra quam concessum Romano ac Senatori laudare
videbatur. * *Quoniam in omni re omnia rerum, et literarum
quoque et temperantia laboramus. Tam dæc animo or-
cit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori
exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes
& scientias degustasse obiter, plus verò eidem prod-
erit cognitio aliqua rerum practica earum cum-
primis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum
belli negotia, adeoque ex scientiis seligat, quan-
tum satis est ad collustrandum animum, & judi-
cium**

B 4

cium

a Et proposui in animo meo quætere, & investigare sapien-
ter de omnibus quæ sunt sub sole. Hunc occupationem pesti-
mā dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Eccles.
1. 13. * Arist. lib. 8 Pol. † Tac. in vita Agric. b Pet-
nuntque (quod est difficillimum) ex sapientia modum. 102
* Sen. Ep. 107.

secundis asserunt omnia, & providentiam divinam
 prorsus tollant e medio, in auspicia & sortilegia eua-
 nta referentes. Quo demum sit, ut plus calui & fortu-
 nx quam prudentiæ & industriæ humana tribuente-
 in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astro-
 logos sapius, quam Consiliarios in deliberationes
 ambeant.

SYMBOLUM V.



RAdices ortuum amara, flosculi vero dulces: expropterea
 defugit eas initio Natura nostra, nec ullus ei labi-
 secunda gravior, quam quem in prima elementa impe-
 di necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudor-
 e res juvenuti constat. Isthaec igitur de causa, & quæ
 studia assiduam deponunt operam, quod valetur

B. S.

3 Linguam quam non noveras, audivi, P. 1.

nam illa memoriam confundunt: sed asciscendi in
ejus familiam illustrium virorum illi ab exteris exci-
nationibus, quibuscum familiariter conversando
abque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum
crensum spatio tantum proficiet, ut linguis singulo-
rum loqui assuecat.

Porro in Geographiâ & Cosmographiâ sine quibus
caeca est quodammodo scientia politica, utrum quoque
an quem acquirit, opera pretium erit, vestiri palati
conclavia ejusmodi aulae & peristromatis, quæ testor-
io opere varie elaborata generalem quandam orbis
delinationem, hoc est, quatuor mundi partes, & po-
riores provincias, una cum celebrioribus fluminibus, or-
tibus, urbibus, aliisque insignioribus locis spectanda
exhibeant, tam artificiosus etiam disponi poterunt,
ut morte navicula oberrare placuerit, in his velut in
chartis quibusdam nauticis maris totius situm, portus,
sinus, videri se existimet in globis & sphaeris mathe-
maticis contempletur amonem utriusque hemisphae-
ri motus ex aspectu mundi, & sphaeræ totius, vicissitudi-
nes dierum, & nocturnarum, & siderum tamen, & ad natorum
astronomicis dignitas, aut recreationis, subtrina-
xomatibus genere Mathematicorum in solis relicto E-
geometricis tantum fuerit applicatus, ut locorum intervalla
sollicitudines, & profundiores instrumentis metiri
possit. Dilectat item, omnimodo loca mundi copone-
re, adeoque simul causa ex angulo, alve, similitudine
terre constructis propugnacula, & munitionibus in-
veniantur, quæ in exterioribus, cum, & quous, variis
geniis, & aliis ad ea tuenda necessariis, in con-
structa deinde machinulis bellicis expugnetur, &
impetantur vero ista munimenta quoque figura & co-
lorationes similes in mentem instillantur, similes ali-
quas in hostis & in se invicem, ut in artificiorum dispo-
sitione, & in se invicem, prout in Emblemate præsentis
hic cernere.

Sed nec hoc ignorare decet, incipem, quomodo
regis machinam, in se invicem, similes habeat omnis
gene-

generis, tamen equites, quam pedites e metallo fusos è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descripta. ¹ *Itaque laudanda ex parte institutiones esse devent earum rerum, quae sunt, postea suscipienda.* Atque eà ratione sensim, & abique molesta, tribus his affici incipiet, & postea, quam aliqua menti lux oborta fuerit, cuius deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponenti, & atque his praeteritis, qui in rebus tam pacis, quam belli haud mediocriter versati sunt & exercitati istarum eorum rerum notitia hoc praesenti tempore magis utilis est, adducitur facilius, & minus animum fatigat.

2. Nec inutiles cupiam videri debent istiusmodi exercitationes ad recte educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra ~~non~~ docet, multa suapte ipso condiscere pueros, quae magistri institutione non nisi difficulter fuissent assiluti. Multo vero minus existimet aliquis media ista etiam varia educationi officere potius, quam proficere. Si ad domandum & corrigendum eorum nunciano, nunc habena, nunc pascimide, nuncq; variis, multis item ad eam rem praeceptis est opus, quae impudamus requirituram & tolerantiam. Nec de domandum principem, qui non imperitia solum plebeculae, sed ipsi etiam tolerantiam Magistris imperare debet? Non natura donum est? ² *Videtur autem Aristoteles in Politica, lib. 1. c. 17. b. Audire sapientem, sapienter esse & intelligere, quod etiam apud Aristot. 1. 1. c. 10. 1. 5. c. Sapientiam omnium antiquiorum & iustitiam sapientem, & narrationem verorum & iustitiam omnium esse sapientiam.* Nec ut in aliquam supremum artis illius rursus attingere poterit.

3. Taticio, Princeps Serenissime, Virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus his

B

arti-

¹ Arist. Pol. 7. c. 17. b. *Audire sapientem, sapienter esse & intelligere, quod etiam apud Aristot. 1. 1. c. 10. 1. 5. c. Sapientiam omnium antiquiorum & iustitiam sapientem, & narrationem verorum & iustitiam omnium esse sapientiam.* Eccl. 39. 1. & 2. ² S. Greg. Nazianz. in Apol.

artibus & scientiis (quæ Monarchiæ hujus nostræ est felicitas) tam probe instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili cōpendio perducturus sit, ista tamen documenta omnino præterire non potui, eo quod propositum mihi sit non Vestræ solum Serenitati, sed aliis etiam principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hæc meâ qualicunque inscriptione, si quo modo possim, prodesse.

SYMBOLUM VL



Emblematibus hujus artificio celestis Sponsus usus est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum sponsæ suæ exprimeret. * *Venerunt, inquit, sicut acer et mistus, et allatum liliu.* Et videntur eodem alludere lilia, quæ

603084

coronabant columnas templi Salomonici, ne qua-
 deesset perfectio illa item, quæ septiramum & Taber-
 naculi candelastrum exornabant. Eadem mihi quoque
 nunc fuit occasio, ut in præsentis Symbolo substantici
 specie scientias, liberiorum vero artes atque literas hu-
 maniores, quibus illa condecoranda sunt, adumbras-
 tas vellem. Nec abique autore & fundamento inam-
 pere spicas iam pridem discipulos intellexit Procopius
 per illa vero eloquentiam ipse Sponus. Et quæto,
 quid politiores literæ aliud sunt, quam quædam sci-
 entiarum corona? Diadema & Principum eas Cassiodo-
 rus appellat. Et quædam etiam Hebræi fertis floreis so-
 lebant redimere. Illud, credo, significabant Poetarum
 lauri, spira & cingula (* Hispani *Arbol de las veas* vo-
 cant) flores item ferici diversicolores, laurea Docto-
 ralis apud eoldem insignia Animi centrum & medul-
 lam scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco
 mansuetiores literæ sint. Unius notitia absque orna-
 mento alia, una, ignorantia quædam species est: scien-
 tia enim nexis velut invicem manibus, haud aliter cõ-
 sciant circulum, fac novem Musæ solent, cum choros
 ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si moro-
 sa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium
 gravitate non aliquantum conditæ? Necessaria er-
 go ista sunt principi ut niperandi severitatem ten-
 perent, ut pote quæ a tua, quæ possent, an æmitate hu-
 maniores dici consueverunt. Commune aliquid cum

cate-

a *Id est super capita columnarum posuit in modum libri posuit,*
perfectionemque & ornatum columnarum. a. Reg. 7. 22. b *Ac ista*
exhibet procedentem. Exo. 25. 31. c *Spica nomine, ut ego qui-*
dam, significat, ut quædam, cum iam mihi intellexit. Procop. in c. 17.
 d *Id est, ut alicuius distantia myriam peritiam.* Cant.
 5. 13. e *Diadema exornatum impetabilibus virtutibus literarum,*
per quarum veterum providentia d. f. ut, regali dignitate
augetur. Cass. 12. var. 1. * Aloys. Nov. Sch. proph. c. 1. f
 Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quod-
 dam commune vinculum, & quasi cinguntur quædam inter
 se continentur. Cicero pro Arch.

verus Imperator, tamen de canendi peritis, seu voce
 id hineret, seu instrumentis musicis. nemini quicquam
 concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sce-
 ptum & Imperium in manus tradita fuere, eum ple-
 citro aut penicillo occupatum videamus. Quod maiori
 etiam dignum non censemus, si ætate provectiore
 iam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse de-
 bent, quam privata istiusmodi oblectationes; præse-
 rim cum ita naturâ comparati simus, ut non nime incu-
 semus principem temporis male perditum, si nihil omni-
 no agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istius-
 modi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum
 temporis aut operæ in his ponat princeps, aut prætare
 aliis cupiat, alias in vana illa excellentia magis, quam
 in Republica bene administrata aucupabitur gloriam.
 Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui
 diuulsis Imperii habenis currum auriga malebat rege-
 re, aut mimus in theatro personam agere, quam in
 orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo istiviv obvi-
 am Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institu-
 tis, quando de ejusmodi Principum delectamentis dis-
 currens sic loquitur: *¶ Et porende el Rey, que no supiese de
 esta su ciencia, segun desuso dixi en el Imperio, la
 ciencia suya, que le ende venia, segun e ya, anni de ella gran
 de era, que en vilesçeria su fecio, dexando la de su maydad,
 e honra, por la suya.* Eundem abulum, quo fit inter-
 dum, quod Principes majori in pretio artes habeant,
 quam scientiam bene laudabiliterque gubernandi,
 Mantuanus etiam Poeta eleganter his carpit versibus:

* *Excelsentibus jura tamen melius aræ,
 Crebro quidem viros ducunt de marmore vulsus,
 Orant, causa; melius: Calique meatus
 Desubent radios, & surgentia sidera dicent.
 Tu regere Imperio populos Romane memento,
 Hæc tibi erunt artes, pacique imponere morem,
 Parcere subjectis; & decellere superbos.*

¶ Et tamen Poetis pars sit Musicæ: quod enim in

has

¶ Lib. 21. tr. 5. p. 2. * Virg. 6. Aeneid.

hac præstat tonus gravis & acutus, hoc in illa effectum
 accentus syllabarum, & consonantes; estq; exercitium
 hoc præ illo longe nobilius, illud quippe manuum est,
 hoc solius ingenii, illud ad delectandum, hoc delectan-
 do ad instituendum. Ut tamen ita sit, non videtur omni-
 no convenire principi, propterea quod mira ejus dul-
 cedo nobiliores animi actiones valde impedit: nam
 ubi semel conceptum ejusmodi humana mens, velut
 philomela cantus sui suavitate, capta fuerit, ab iis de-
 inde avelli sese non sinit, atq; ita acuit se subtilitatibus
 poeticis, ut postea hebescat penitus, & obcecatur mo-
 lestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subi-
 re necesse est. *¶ Vide autem exercitium per artem esse, & ar-
 tem disciplinam, quæcumq; corpus, aut animam, aut mentem libere
 hominu ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Unde
 porro fit, ut si in gubernando non eam animi volupta-
 tem, quàm in pangendis versibus princeps reperiat
 curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat
 omnino aut committat alius, quomodo fecit Joannes
 secundus Aragoniæ Rex, qui tempus poeticæ studii
 inutiliter traducebat, evocando ad se e remotissimis
 provinciis qui in eo excellerent, usq; dum subditi ma-
 joris neglecti impatientes, concitato contra eum ta-
 multu, otioso istius ipsius oblectamento modum pone-
 rent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis &
 palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat
 atque excolat animos, videtur ignorantia alicujus no-
 ram princeps omnino effugere non posse, nisi leviter
 tinctus ea sit, aut aliquam ejus notitiam usumve habe-
 at. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit
 quantum videlicet ad excitandum animum, & inge-
 nium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere
 multa etiam præclara poemata videmus profecta ab
 iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt
 idque non sine universali nationum omnium applausu
 & approbatione.

§. Sunt præterea inter principes non pauci, qui artem

disce

distillatoriam facit, quod exercitum etiam perhene-
rum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effe-
ctus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab ea absti-
nere potius principes, eò quod i curiositas facili ne-
gocio inde ad Alchimiam adiciat animum, aut saltem
sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat
consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti consi-
ciendi. Quæ in re tempus omnium pretiosissimum ma-
le & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præ-
sentes pro incertis & indubiis. Mera dementia est, &
quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio expe-
rimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem la-
pidem philosophicum inveniri non posse, quàm bonam
& prudentem æconomiam. De hac nimirum & utili
negotiatione, non de scientia chimica intelligi debet
illud Salmonicum: *Quid sapientiâ locupletius, quæ ope-
ratur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ
sunt, magis quàm illa est artifex?* Huiusmodi commerciis
cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Sa-
lomo ingentes congestit thesauros, ad quos advehen-
des nunquam sane instruxisset tot & tantas classes,
tot acrantis expolitas in mari periculis, si in catenis
ea temperare potuisset. Cum vero de rebus omnibus
copiose ipse & disputaverit, habueritque scientiam
a Deo insulam & inditam, absque dubio illud etiam
secretum, si quo modo potuisset fieri, fuisset assecutus,
& re ipsa usurpasset. Nec vero credibile est Deum id
unquam permitturum: desinerent enim omnia genti-
um commercia, ad quæ contenda vanda nihil æquæ con-
ducit, ac moneta aliqua communis omnibus, e pretio-
so & raro metallo confecta.

SYM-

*i In supervacuis rebus veli scrutari multipliciter. Eccli.
3. 21. i Sap. c. 8. 5. & 6. k Et disputavit super lignis ace-
dro, quæ est in Libano, usque ad i Xisphum, quæ egreditur de
pa 101. 3. Reg. 4. 23.*

SYMBOLUM VII



Nascuntur unà nobiscum affectus; ratio verò non nisi multis post annis subsequitur, quando illi jam Imperium habent in voluntatem, & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusà, donec ratio, instauratis temporis successu & experientia viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectuum tyrannidi oblitescere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus fere exoriri tardius, eo quod affectus in iis ob consuetas aulae delicias potentiores sint: cumque ii, qui principum adherent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eaque voluntatis beneficio potius, quam rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes aduicandi utuntur artificii,

atque

atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem ostendere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas aures istas, atque armos se in affectus suos proprios non solum, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§ Magna hic passim incuria in componendis Principum animis Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscetur, rad citus cum tempore evellimur; & succrescere sinimus affectus pravy ac passionnes quæ rationi bella movent. Quando principum corpori Galeni complures præsto sunt, animo sæpe vix unus Epictetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quam corpus, quin tantò graviores, quanto hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies se posset prodere, multorum sane doleremus vices, quos febrilis ille appetituum astus sic miserè depauperatur; interim quia aspectum fugiant, felices eos arbitramur. *Neque frustra præstant, dum sapientia firmare solitus est, si reculantur tyrannorum mentes, posse officii amatus & istius; quando ut corpora verberibus, ita sententiâ, ordine, malicio sultu animus dilaceretur.* 110. quæntis non eiusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longe aliter, ac revera sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta iudiciorum & opinionum varietas; hinc oppido pauci suis rectè momenti ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè astimunt. Nempe cum affectibus perinde series habet, ac cum tubis opticeis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eadem planecrystalli sunt, res visæ omnino eadem: hoc tamen discrimen est, quod incidentes in unam partem species, & radii visuales à centro ad circumferentiam denuntentur, unde magis se diffundunt & multiplicant; ex altera contra circumferentia colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paullo minores offe-

runt.

rant. Tantum inter utrumque videndi modum inter-
est. Eodē prorsus tempore (tamen si in regnis diversa)
in coronā regiam, & successionem paternam converte-
bant oculos, Infans Jacobus Jacobi secundi Aragonie
Regis filius, & Infans Alphonsus filius Dionysii Regis
Lusitanie. Sed ecce, quā dispari ratione ac modo:
prior ille, invito etiam patre, ultro oblatam respuit,
alter contra pietatis jura, vi & armis eam patri de capite
detrahere aggressus est. Unus curas ingentes, & regnā-
di pericula secum expendens, mundo valere iussu, vi-
tam monasticam, tranquillam magis & feliciorē, pra-
eulica elegit; alter vitam abiq; imperio acerbam duxit
atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juni
antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ
aspectu jucunda in flores desinit, intendebat oculos;
alter punctum potius considerabat, & centrum, è quo
laborum & curarum ducuntur lineæ.

* § Omnia quidem ejus, quod fecerit bene præfert, gra-
tia cunctos agnit; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc
error. Omnis nostra potentia, quantumvis magna, no-
bis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum &
ampla. Nostra non agnoscimus vitia; aliorum facili
cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes;
nostri vix pumilorum instar nobis apparent. Quin vi-
tia ipsa virtutum colore dextrè regimur; tam bitio est, &
animi excelsitatem interpretamur, crudelitatem, iusti-
tiam; profusionem, liberalitatem; temeritatē, fortitudi-
nem esse volumus. ¶ Pauci scilicet prudentia honesta ad-
teritiunt, ut ita ab aliis differunt. Ita fallimur, si per
illam tubi patrem, ubi affectus & passionēs obstant, rei
contueamur. Sola beneficia duplici illo modo qui au-
get, inter & minuit, consideranda sunt. Ea, quæ acci-
piuntur, grandia; obliuioni per videri debent; quæ in
alios effunduntur, exigua. * Ita Rex Henricus quartus
cunctis in modum beneficiorū collatorū in alios ne-
minem misse quidē solebat; contra, quæ ipse accepisset,
e me-

* Mar. lib. 4. c. 16. * Arist. lib. 1. Pol. c. 1.
¶ Mar. lib. 4. c. 16. * Mar. lib. 1. c. 15.

et memoria effluere nunquam sinebat, in id unice intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quamprimum extolleret. Ne sibi imaginetur princeps beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potius, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Guineæ litoribus, gratiarum pretio princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is, qui accipit, obstructum se credat. Princeps Deum potius imitetur, *qui dat omnibus affluenter & non improperat.*

§. In suscipiendis, gerendisq; bellis, in pace concilianda & conservanda; in injuriis tam illatis, quam acceptis, iidem semper rectæ rationis utatur perspicillis, per quæ æqualiter, sine furo & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferencia & justitia magis decet ac principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutina, proindeq; de rebus omnibus rectè sincerèq; iudicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus balances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit; aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorū cura requiritur atque industria, qui principis mentem probe instruant, istos voluntatum errores, & persuasionū vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quaq; re iudicium ferre valeat. Etenim si cū animis nostris consideraverimus tot Imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuisse, deprehendimus, quod affectus obedientiam abiecerint, & rationi, cui lege naturæ subiecti sunt, parere noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quam appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quoslibet quod se pro libito statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus nil ro-

lan-

lantur penitus aut excendantur in Principe: absque illis enim ad omnes actiones generosiores pronus esset inidoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliasque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri recte, nec exerceri possunt. Abusum solum earundem & inordinatorem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur, *† Regum est ita vivere, ut non mori a hominibus, sed occupari quodam servari.* Carolus V. si quando sua indignior indulgere aliquid vellet, privatim, & ad hominum orem otus arbitrio id faciebat, non in publico, quando per totam & maiestatem imperatoris sustinebat. Nempe tunc princeps ideam Gubernatoris agit potius, quam hominem. Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui. Sibi tunc ex infestis ita vivendum; sed ad rationem propriam & non iam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, seu arte. Mores principis politici magis sint oportet, quam naturales. Eius consilium e corde Reipublicæ potius proficisci debet, quam suum proprium. Homines privati modis & utilitatibus suis omnia metiri solent; principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato, si passiones dissimulet minus candidè apertum pectoris putatur indicium. In principibus etiam ratio stitit, a quandoque exagit. Nullus affectus signaturum dedit Tiberius, cum Pilo post sublatum è vivis ejus iussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: ** Nullo enim magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine va obstratum, clausumque vidit, ne quod affectu perturbetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet, aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. Illud denique conetur princeps,

*† M. Tull. in orat. pro Syll. * Tac. l. 3. Ann. a Junc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum populi flectit.*
Terent.

ut una eademque hora, pro occasionum varietate, severam & benignam, iustum & clementem, liberalem & parcum se exhibeat. *Nam tempore aptari debet.* Quam in re Tiberius excellens fuit, cuius mentem haud facile quicquam despicere potuit, * *adeo recte & misentia & clementia signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quod si naturales animi impetus aut transgredere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum: quo fiet, ut facile quivis virtutis sit, quo consiliis suis collimet, contra præcipuam politicæ regulam, quæ vel ideo tuader variare agendi rationem, ut ne mens principis omnibus innotescat. Nec sane periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrant: nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare temper & claudum alius, si quidem recte Imperio præesse desideret. Ubi Ministri principis inclinationem semel perspexerint, mox eidem adulari, & eisdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re princeps obstat animus, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos Imperium sit. Quod si aliquando ere fore videbitur, ut princeps populi affectum plausumve capteret, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§ Porro inter affectus & passionem Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quod sit infamiae metus, adeoque videatur cadere non posse in vitium bonum & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quod de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen virtus est, quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori

C

frazni

† Sen. in Med. * Tac. l. 3. Ann. b Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsi spectatur sermonibus, ne modum prætergrediar loquendo, ne quid indecorum sermo resonet tuum. S. Ambr.

et non inflat, et nequa turpe aut indecorum admittat,
 et non perit in dolis indicij, & argumentū haud leve,
 si eadem est in eodem animo quadam virtutum
 et in eadem est in eadem animo quadam virtutum
 vero se quod crediderim de Probescentia alia vitiosa, &
 inmoderata, quæ virtutibus noxia est; haud secus ac
 ros semper petes fover ac recreat; aut ubi pruina in
 modum cauit, & legit eandem ac defluit. Nulla virtus
 ex se est liget, potest, ubi hac passio invaluerit, neque
 ubi est, neque ubi magis perniciosa est, eo vel maxi-
 me, ubi virtutis gerat speciem, perinde quasi candi-
 densa est, cum fractis & abjectis potius esse videa-
 tur, in negare, contradicere, reprehendere, castigare
 & negare, subleat Nimum in suā amplitudine hita-
 les se contingunt, umbras quodimmodo metuant,
 & quod caput est, aliorum se reddunt mancipia, qui
 denari debuerant. Illud vero quam indecorum,
 quod si frontem plorum verecundia color occupet, quod
 adulter, mendaces, facinorosi, iustitiam oportere,
 quodque sumptuorum obliuabalis regi se sinant;
 decipit. Quicquid alii petunt, offerunt ultro & largius
 tur mihi penitus habentes, quid exigant merita, tota
 victi precibus. In sententias aliorum & consilia, et si mi-
 nime probata, iubentes abeunt, hoc solo nomine, quod
 contradicere ipsi non audeant, malintq; victi videri,
 quam vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum
 in Rep. seminarium est. Nam quoniamdam parvis doctis
 est, et recta via rebus certis, quæ firmam frontem desit-
 unt. Principibus itaq; omni ope eritendū, ut hanc ve-
 recundia passionem, & pudorem naturalem moderen-
 tur fortitudine & constantia, firmando non animum
 solum, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra ad-
 ulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrige-
 re & emendare, integritatem vero regiam in dictis & fa-
 ctis tantam rectam tueri valeant. Quod quia Joannes
 secundus, & Henricus quartus ambo Reges, facere præ-
 ceperunt, quid mirum, tam auctoritatem, quam co-

ronam

conam pforum intantum addit. *Id est de similitudine*
Verum passione hęc curanda singulari cautione opus
est: et si enim mala vitia veluti spina molesta sunt extirpan-
da sunt, hoc tamen an parandum est potius, ut id resec-
retur solum, quod superfluum est, relinquatur verum illa
Verecundia pars, quæ virtutum in est custos, more et
æquales hominum componit: nam abique hoc frangendo
indignus plane erit principis animus, & si ad inde-
centiam atque intamiam subinde advertat oculos, pas-
sionum suarum sequetur in petum, accedente praefer-
tum potentia, & princeps ruet. *Id est de similitudine*
et de similitudine quid fiet, si illum omnino exierimus. Ti-
burius certe *possit in scelera simul ac delicta trahi*,
et in morte suorum, suorumque morte, suorumque morte.
Hac de causa Plato dixit Jovem aliquando, cum ge-
neris humani ruinam metueret. Mercurium ablegasse
in terras, ut Justitiam & Verecundiam inter homines
partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

Atque hunc passioni, de qua nunc agimus, laud mul-
tum abstulit, nec minus exitiosus principibus af-
fectus ille, quem commiserationis vulgo solentis di-
cere: Exitiosus, inquam, qui ubi in animo prevailuerit,
nec ratio, nec justitia recte suum faciunt officium: tum
enim plus æquo verentur, ne cui aut reprobando,
aut castigando ægre faciant, subditorum delictis medi-
cinam adhibere negligunt, & multa impune abire sinunt.
Obscurescunt ad populi clamores, nec eos movent da-
mna publica, integritatem tanguntur misericordiam
aut quatuor hominum, a quibus illa proficiscuntur. In
delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeo, ut ne
sibi aliorum causa sit male, connivere malunt potius,
aut impunitatem concedere, quam in illa animadver-
tere. Judicii imbecillitas hæc est & prudentiæ defectus
cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione
adhibita, qua de verecundia ante dictum est, ut scilicet
ea solum commiserationis pars resecetur, quæ sic lan-
guere facit animum, & ita effeminat, ut torrete: &

conteragere nequeat: pretento tamen misericordiz
a se a principum proprio, & ubi recta ratio ab'que ja-
ctura tranquillitati publica ita iuvaret. Uterq; iste tā
Verecundiz, quam Commiserationis affectus domari
possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui
nimiam illam cordis teneritudinem, mentisq; imbecil-
litate paulatim tollant, atque ad fortiora corrobore-
rent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo.
Quod si subinde princeps conabitur, etsi in rebus mi-
nimis, animum firmum & constantem retinere, suz
item dignitatis & officii habere rationem, facile idem
postea in rebus maioribus prestare poterit. Plurimum
sanē refert, si vel semel generose ea in re vincat lese
ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duæ aliz passionēs, juventuti nimium
quantum noxiz; Metus & Obstinatio animi. Metum di-
co, quando princeps omnia pertimet, & sibi ipse in
omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec a-
gere. Nihil unquam recte a se agi putat, veretur prod-
ire in publicum, & secessum magis amat ac solitudi-
nem. Isti huc plerumque ex educatione muliebri, quæ
à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex de-
fectu experientiz nascitur, cujus etiam solius benefi-
cio malum illud curari potest, si assuefiat nimirū prin-
ceps ad audientiam præstandam tam subditis quam
exteris, si sæpe foras in publicum, & in lucē producat
ut homines & alia nosse discat, qualia ipsa in se sunt,
non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo
magistro & moderatore utitur. Ad principis conclave
liber semper pateat accessus Viris illustribus ac nobili-
bus, qui Patri ejus à cubiculis sunt, aliis item aulicis
fortitudinis, ingenii & experientiz laude præstanti-
bus. Qui mos in Hispania observatus fuit usque ad
tempora Philippi secundi Regis; qui molitionibus
Caroli filii factus cautior, illam aliorum communica-
tionem & accessum liberum restrinxit omnino ac sus-
tulit; atq; ita dum unum declinare voluit incommodū,

in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, n-
am se ab hominum alloquio abstrahere hoc enim
diligunt principes, facile postmodum, ut certe ali-
cuius personæ affectu peculiariter favore ipsi adhaerescant.
Obstinatio deniq; partim ex metu partim ex igna-
via quadam naturali nascitur, quando nimium prin-
ceps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem
præfixæ obfirmat animum. Curari vero debet illa
mentis tegnitates flammis & stimulis gloriæ, quemad-
modum calcaribus equorum vitia solent corrigi pau-
latim itaq; ducendus in viam princeps, & laudandi pro-
gressus, quos fecerit, tamen si sub initium testes inter
supra meriti etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLUM VIII.



lege etiam cavit, ut sententiarum capitales ante, quam triginta dies abissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum prius & Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi senatus nollet facere potestatem, sententiam se melius latam revocandi. Recte illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratia locus esset, aut de causa cognoscere denuo posset; verum & Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augustus item Cæsari suavit Athenodorus, ne quid iratus decerneret prius, quam viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recenitisset.

4. Cum itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi optius remedium est, quam prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipit Princeps, donec consilium omnem expendit. Non immerito contemptum seputabat Asinerus Rex, quando Regina Vastis ab ipso vocata venire renuit; & tamen id graviter accepit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

5. De accepta injuria multam cum aliis colloquendo magis succendit: unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fides*. agitatio enim flammam magis accendit: neque efficacius pro ira remedium est, quam silentium & solitudo; seipsa sensim consumitur & extinguit. Quin imino blandissima sæpe verba frigida inharunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ira magis magisque inflammant.

6. Hæc porro in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; & has ergo munit princeps,

ne

b. *Uguo iura statim damnatus prorigaretur, sed non de-
reus iheret a l'pante dumerat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque
T. erus iheret a l'pante dumerat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque
Qua reus & ad Regis iheretum, quod per Eunuchos man-
daturat, venire contempsit. Tac. de iheret Rex, & nimo furor
iheret iheret, iheret, a l'pante dumerat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque
Tac. l. 3. Ann. c. Neque iheret, a l'pante dumerat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque
Tac. l. 3. Ann. c. Neque iheret, a l'pante dumerat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque*

ne finistros rumores facile hauriant, qui animum ir-
rascere possint. Hinc factum reor, quod statua Jovis
Cretensis auribus careret; nam illis, qui cum Imperio
sunt, damni plus adferunt saepe, quam emolumentum.
Ego necessarias eas judico principibus, si circumspe-
cta sint, & cum prudentia consilium capiant, neque
ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant.
Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suadent, &
lenit prudentia. Ubi hæc ira non est, iustitia esse non
potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam facit, &
obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo
animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis
de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensionem fiat
satis, aut exemplum statuatur de injuria in auctori-
tatem regiam admissa, non vitium, sed virtutis est, idque
lenitati & mansuetudini nil quicquam derogat. Ec-
quis magis mitis & mansuetus, quam David, vir le-
cundum cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira
moderatus, ut cum Saule in intensissimum sibi hostem
in sua teneret potestate, satis habuisset oram schlamy-
dis illi præcidere; cujus facti adhuc illum poenituit
postea. Et tamen quantâ severitate injuriam ultus est,
quâ Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos
David ad consolandum Regem de obitu Patris sui: il-
le vero sinistre suspicatus, ad explorandum regni sta-
tum potius venisse, barbis semitrali, & vestibus inde-
core decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc in-
juriam David, homo cætera mitissimus: sed bello il-
lum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit,
funditus evertit; incolas verò earundem (ut cum Scri-
ptura hoc dicam) adduxit in servitium, & circumiecit super

C

203

f Nunc irasces contra me iustitia causa. Stob. ser. 20. g
Memento Domine David, & omni mansuetudinis ejus. Ps.
138. 1. Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum
Act. 13. 22. Surrexit ergo David, & præcidit oram schla-
mydu Saul sileter. Post hæc percussit cor suum David, eò
quod al fecisset oram schlamydis Saul. 1. Reg. 24. 5. & 6.
1. Paral. 19. 1. 2. Reg. 12. 11.

¶ Nec minus prudentia est nam tunc dissimulare, cum primum merito potest, tunc aliquando tempus, quando nocebat eam ostendit. Ea de causa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi humilibus regni graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeo amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsenti- ret, denuo se regno isti aliquando præsiciendum, uti revera postea accidit.

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundia impetu abolerere eas satagit, sed egregius facinoribus potius, optimo sanè, & vere heroico vindicandi genere. Cum Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobatat Garsia Petesio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familia ista liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos adeo strenue dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum epugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non ac si que causa tu quidem hoc scutum insira a judic. si familia, qui illud tantu obicimus periculi; tibi re opia aliud d. beri, qui neget, qui tanto studio id. si. si illud forte est.* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt, neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quam hostem.

§. Iræ Principis accendere, haud minùs periculosa plenum opus est alex, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardapi vulgò dicunt) subicere; & licet in favorem proprium id fiat, prudentia tamen est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incensor

exti-

exitit. Hæc causa fuit, cur Mauri Toletani tanto pe-
re laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonsi sexti
animum, contra Archiepiscopum Toletanum & Regi-
nam; propterea quod hi absque illius mandato Mol-
queam eis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta:
Unum est, debere Ministros, quando officii ratio sic
postulat, quam blandissimè fieri potest, ea proponere
principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bi-
lem commoveret: facile enim accidit, ut animus fu-
rore correptus in eum deinde defaxiat, qui rem enar-
rando exposuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut
optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè conen-
tur non moderari solum principum iram, sed regere
etiam: & occultare Seraphinisti (amoris Ministri) quos
ceram Deo assistere viderat Italias, * *unalus alius vela-*
bant faciem ejus, & dualius velabant pedes ejus; ne videli-
cet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, sic per-
terrescerent, ut montibus mallent opprimi, quam ira-
tum Dei vindicis p vultum intueri.

Ubi vero iracundia calor deserbuit, jam dolent eti-
am Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ re-
stes, aut executionis habuere spectatores: utrumque
enim istud à régia dignitate alienum est. Et propter
hoc Deus ipse uxorem Lothi q in statum salis com-
vertit.

C 7

SYM-

* Mar. hist. Hist. lib. 9. c. 17. O Cuncta tamen ad Im-
peratorem in manu re. a. 4. Corn. Tac. lib. 14. Ann. *
Isa. c. 6. 2. p. C. d. ite super nos, & abscondite nos à facie se-
dentis super the. c. 1. & ab ira Agni. Apoc. 6. 16. q Re-
surgentique uxor ejus. p. st se, & versa est in statum salis Gen.
19. 26.

SYMBOLUM IX.



Cum proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis
 se opponit invidia. Si præcipuum eius clavum
 moribus impetat, quid efficit aliud quam ut proprias
 cruentæ fauce. Nimirum sumptuosus index est. Ferro
 mihi videri similis, quod a sanguine quem fundit
 rubiginem trahit, & ab eadem potè exeditur. Alia omnia
 vitia, ab aliqua boni specie, aut delectatione ortum ha-
 bent, hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio
 nascitur. Vitia alia poena ultrix a te ego sequitur, huic
 etiâ præire ea solet invidia prius in propria sevit a vi-
 scera quam in honorem proximi. Umbra virtutis est:
 huius lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare
 volue-

a Tullio de Officiis, invidia Plou. 14. 30,

voluerit. Quod nocturni Solis radios suis capter oculis,
 id est quod avarum avarum odium tulerit & invidi-
 anti intra noctis tenebras, & tua te abderet latibula,
 nulum illi a reliquis esset periculum. Inter aequales
 amulationi haud facile locus. fortuna unius afflorgen-
 te alterius crescit invidia. *† h. s. fam. h. s. natura, re-*
ed. m. a. u. m. s. u. t. a. t. e. m. a. u. t. i. n. t. i. s. s. i. t. e. d. e. m. d. u. r. a. q.
† u. o. a. a. u. d. u. m. i. n. t. e. x. t. e. r. e. q. u. i. n. q. u. i. n. a. q. u. i. n. a. l. e. r. e. d. i. n.
 rali. solto invidia similis est quod tum primum pre-
 hendit, tegetem, quando ea altior est. & in fructus mi-
 nutum. Famam namque dignitates, & officia honoratiora
 de iugat, qui quis invidia sola experiri non vult. ** Tac.*
† u. o. a. a. u. d. u. m. i. n. t. e. x. t. e. r. e. q. u. i. n. q. u. i. n. a. q. u. i. n. a. l. e. r. e. d. i. n.
 ta Neronis la vitia agebat securus, *† quia et a ge- n- e-*
 etiam de, *† u. o. a. a. u. d. u. m. i. n. t. e. x. t. e. r. e. q. u. i. n. q. u. i. n. a. q. u. i. n. a. l. e. r. e. d. i. n.*
 etiam indignus
 esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invi-
 dia, excellentiæ nostræ præiis signū. At nullos tentare
 amulos; non optima nota. Melius sane est, invidiā pati,
 quam a quis animis tolerari ab omnibus. Invidia vir-
 tutis stimulus est, perinde enim ut rosa si ina conservat
 sic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, si obre-
 ciatores deessent & invidi. Multos amulat, o ex exit in-
 pra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Amula-
 tio Carthaginis Romanā auxit gloriā, uti & tantā Ca-
 roli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis Ec-
 clesia Romana, immo & universa Sixtum quintū invi-
 dia peperit, prima fortunæ eiusdē origo. Nihil hic me-
 lius, quā ista flocci pēdere & conūti temper altius, do-
 nec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi nō
 possit. Terra umbra ad imum utq; caelestibus orbem,
 elemētis citimū pertinet. & luna splendore inficit; al-
 tionibus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior
 sit, nebulas dispellit & dissipat. Amulatio locum nō ha-
 bet, ubi magna est inæqualitas, atq; adeo hoc unicum
 illi remedium est. Quō citius quis conscenderit altius,

ed

† Tac. lib. 2. hist. b Cum autem crederet verba, & su-
am fecisset, tunc apparuerunt & cetera, Matt. c. 13. 26.
** Tac. lib. 14. Ann, † Idem ibid.*

eo minus invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subito. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra ceteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quia in successu prospero invidiam conciliant, & miscent odia. Modestia contra illam reprimat: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. * Hæc de causis Saul, postquam in Regem unctus fuit, innox in domum suam se recepit, atque ut palam faceret, non effrenis dignitate regia, scepro tantisper seposito, aratro ad-movit manum.

§. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam amplio-rem facere, sed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum ante novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facile hanc illi felicitatem invidet. Per oculos & magis, quam per aures malum istud sese in animum insinuat. Multi clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidiæ sese subduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publius testis propriis fiammam iniecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius & Consulatu se abdicavit, sic inquit: *Iam fiero, Fabium gentem invidia infestare desinet.* Hostamen ego deceptos existimo, propterea quod illud ipsum sit vindictam concedere potius, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem insitit, antè non desinit, quam eum ad extremam detruserit miseriam. Solæ ambra non jacet, quam diu in supremo cali consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorsus invidia cum majori impellit impetu, qui in ruinam pro-

* 1. Reg. 10 & 11. c. *Uteffugiamus nomen invidia, quod verbum dultum est, à nimis intuen-do fortunam alterius.* Cic. in Tusc. d. *Non enim poterimus ulla esse in invidia spem, opem, & illa Senatoria potestate.* Cic. ad Att.

propterea, amest, aut labi incipit: & quoniam illa plebs non nisi pusillanimes occupat, semper in metu, ne ipsum in pedes sese is erigat. Etiam postquam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum rationabiliter visus videbatur Dario Regi ab eis, qui favorem regum invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quam belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, ¹ *obsignavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque incommoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere; quorum timeri poterat æmulatio. Ita et temora, quæ de foris navi adhærescens, cursum ejus sine recepta intro, vires perdit.

§ Invidia non semper proceras atrodit cedros, nonnunquam in humilibus spinis, quas natura ipsa odibile quodammodo videtur, suos fatigat dentes, & erientat labra, usque adeo ut miseria etiam aliorum & calamitates absque livore & indignatione intueri nequeant; sive hoc eo accidat, quod ejus malitia amens prorsus sit; sive quia ferre non sustinet animi robur & constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem famam, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præsentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat; nihil vero, aut pauca certe, cur in invidia esse possit apud alios: est tamen, qui has illi curas, labores & fatigationes assiduas, non æstimatas satis, aut remuneratas invidet. Et sanè videtur fatalis hæc adversus eum æmulatio: A se ipsa oritur absque culpa, & sæpe eà etiam illi affingit, quæ auditione potius ipse ab aliis accipit, quam vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tam candidus sit, quæ obligationis memor turbari istis se sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari;

¹ Dan. 6. 17. e Peculiariter miratum, quomodo adhærens totum, & per se idem polleret in navigiâ receptus. Plin. l. 32. c. 10.

191] & ad ultra ora impelli quotidie sentiat.

§ Principes itaq; qui gradus dignitate tanto sub-
iores tantum exaequant potissimum, ut spernant
invidia Curantem, non in invidia, quomodo animi
habeat satis, ut princeps sit. Tunc autem aut benedi-
ctis, aut rigore ipsam vincere, non quod est plane im-
prudens. Monita omnia don ut heres, et contra
hoc nec robur potuit, nec beneficium. Nulli inerte
gratia plebs oblectare desinit, quod quod enim praeter-
itis debitum credit, quoniam a iura sen per sibi pollice-
tur, quam ut optat oblectationes extingueret non de-
bent in principe gloria iturum; nec ulla res in succe-
ptis negotiis eum terere animu. Canes iunda latrant,
sed nec attritus illos sic delectat, & institutum iter
in invidia.

§ Nec valgenociva est. Monachus invidia; enim-
vero virtute pietumq; magis accendit, & illustriorem
reddat praeteritum si princeps iustus sit. & constans, nec
facile calumnias fidem adhibeat. In Rebus publicis ta-
men, ubi singuli partis ratione oblinent, & passionum
suarum desideria opulantis consanguineis & amicis
possunt exequi, perquam periculosa est concitat enim
discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea
bella nascuntur civilia, ex his vero domitorum immu-
tationes. Illa est, quae superionibus faculis Hannibale,
alioque illustres heroes profligavit; hoc nostro vero
in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem
Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem merito glo-
riam & ornamentum Reipublicae istius dixeris. Vir
tutis perfectio boni publici tam amans & studiosus, ut
ejectus etiam in exilium, & iniusta aemulorum perse-
cutione oppressus, in omnibus tamen conseruationi
& saluti patriae mihie studuerit.

§ Optimum invidiae remedium in Rebus publicis est
communis omnium aequalitas, ut scilicet omnis populi
& ostentatio prohibeatur. nihil enim sic aemulationem
excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de
caussa tantam adhibuit operam Respublica Romana,

etiam ambitiosè deposcunt, hoc nomine, quòd apud eum gratia plus valeant, & illi ch. mores sint, atque adeo ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verum nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum principis, & in a. diam exoculent. Saul non rectis oculis aspiciebat Davidem, cum præclara ipsius facinora, etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Alluerus & Rex facile ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequabatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles: curat dum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis, quæ pompam & quam & sumptus postulant, pauperiores verò in his, per quæ ad lautiorē redire fortunam, & nobilitatis lux splendorem tueri valeant.

§. Amulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destitui se doler, & egregius experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium censeri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quàm Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ut quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambularer, ac diceret: *! Nec Miltiadu trophaus se e simno excitari.* Quamdiu Virellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit; ac simul ac illi defuere; tum ipse excessibusque se vitis, libidine, rapinæ in extremos mores proruperunt. Talis est amulatio, quam

— i Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa. 1. Reg. 18. 9. k Cunctique ferts Regi, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman, Esth. c. 3. 2. ! Tac. lib. 2, hist.

quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac stris & annua enim est & ipiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies effl. rescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Respublica Helvetia tam parum labore sui fines ulterius extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustiores prodeant, tamethi alias Natura virtutem & animi robur his minime denegavit: nam præcipuum eorum institutum est; servare inter omnes & in omnibus æqualitatem, quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeo virtutes egregia & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

Verum quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus* enim, *qui neminem sine æmulo fuit*, varie affectus est, unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosq; oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quod ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artesq; illicitas impellere soleat, & quæ honesta primum erat æmulatio, in odium tandem, atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quod in Hispania citeriore Pompejo successor nominaretur & gloriæ Pompejanæ invidia stimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum rescisceret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum, & ne forte triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Gröllam hostis potestatem concessit, non alia de causa, quam quod inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æque perniciosum principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solum, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam de-

dit;

dit; hic verò, quia non cessit in suo, & occasionem rei bene gerenda esabi passus est. Quin et, si cui videatur nimius, utilitate boni publici & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuria. Prus ad obsequium principis oculos reflectere debet subditus, quam ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet principi praeistum, quod illam tantisper toleravit. Insignis animi fortitudo est, in tali casu patientem esse debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & *† prae aeterna publici utilitatibus remittere*. Aristides & Themistocles capitali dissidebant odio, cum tamen ambo mitterentur una legati, & urbis portam attingissent, dixisse fertur Aristides: *Via Themistocles, tantisper hic speramus prae aeternis nostras similitates, repetituras postea, ubi egrepi iterum fuerimus?* * Idem fecit Henricus Gulmanius Dux Assidoniae, qui etsi alias Rodrico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus irascens esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhama a Mausis obsidione premeretur. Sed quia haud paullo facilius est, ea praevertere incommoda, quam corrigere postea, cavendum erit principi, ne duos pari auctoritate eidem muneris Ministros praeficiat, nam *† arduum eodem loci potentiam & concordiam esse*. Tiberius sane, cum alium destinare deberet in Asiam aequalis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Aletum *deligit e praetorio, ne exsulari obtinente Asiam, amulatio inter parces, & ex eo impedimentum oriretur*.

SYM.

† Tac. lib. 1. Ann. * Mar. hist. Hisp. lib. 25. c. 1.
 † Tac. lib. 4. Ann.

Symbola: Irica.
SYMBOLUM X.



FALCO è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas
 iostro dissolvere conatur, quippe libertati lux no-
 xias, siquid tinnitus ille & clangor vocis instar est, quæ
 vel levissimo excitata motu Venatorem protinus ad-
 vocat, atque adeo in causâ est, ut miser retrahatur in
 vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit.
 Heu quam multis malo fuit, virtutum & rerum cū lau-
 de gestarum rumor! quam multos fama in invidiam
 adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitutem!
 Nec minus periculum ex magna seu bona fama, quam
 ex mala. Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset
 in carcere, si fortis illius animus in tenebris diluisset

in-

† Tac. in vita Agric.

incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium acquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumque invidia oculitum splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republica illa in suspicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veritimum est, ne suis tandem cervicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hostibus imponebat, plusq; futurum & incertum infidelitatis periculum formidarent à Miltade, quam præsens illud & longè gravius, quod imminabat ab iis, qui aperte & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicionem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi metus res suis ponderare momentiis, aut se à gratitudine debita corrigi. Maluit Respublica illa unius civis, licet de se optime meriti, carceres & infamiam, quam alios omnes in continuis suspicionibus vivere. Carthaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem abrogarunt, specie quidem Reipublicæ in patria procurandæ, re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctoritatemq; amplius ferre non sustinebant. Pari modo & Hanonem, ejus in provincia successorem, tot tantisq; navigationibus celebrem multarunt exilio; nulla justiore de causâ, quam quod ingenio & industria plus valeret, ac liberæ civitatis tutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonem tractare, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora remunerari solent Respublicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut reum faciant, nemo non saragit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum infici-

sum d' vitia in periculo est. Vitium non æquè in homi-
nibus timetur, quia servos eos reddit ac virtus, qui
don inos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Na-
tura sibi concessum in alios; quod tamen nolant Re-
publica penes unum solum esse, sed æqualiter inte-
omnes dispersitum maluit.

Enimvero virtus, velut voluntaris quædam animo-
rum tyrannis, non minus in eos habet vitium, quam
vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipu-
blica emulationem, perinde omnino est, siue ad ob-
ediendum uni alicui impellat ratio, siue vis adiga-
quin prior illa tyrannis quò iustior, eo periculosior
est, & minus illi resistitur. Atque nec ipsa res Ostraci-
mo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant cautam re-
dit, quo Aristides inter alios mulctatus fuit; cui vi-
datum, quod vir bonus & iustus communi omnium
suffragio haberetur. Amicus virtuti maxime pericu-
sus est populi favor illius quippe plauis atq; admi-
raturio haud secus ac delictum castigari solet, ut
& Galieno videre licuit. *¶* Atque utraque & infusa
semper facile populi Romanorum amoris, etiam Germani-
cus experimento didicit. Nec Principes, nec Re-
publica valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum
excellentes, sed ut tractandis negotiis ii pares sint.
Et sane fuisse causam ait Tacitus, cur Poppæus Se-
binus annos quatuor & viginti provinciarum præ-
puarum procurationem obtinuerit, ** nullam scire
ob eximiam artem, sed quod per negotium, neque supra eum*
Magna ergo prudentia est, nolle suam occultare
nam, atque adeo omnem ingenii, fortitudinis ac
excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogi-
tationes quam sub cineribus addere; tamen tateori-
tuno generoso difficile sit, intra pectoris angustias
flam-

d Agricola simul suis virtutibus, simul citius aliorum
quam gloriam præcepti agebatur. Tac. in vita Agric. Ne-
ausus, sed nomen insigne & decora ipsi præsentia sumere vo-
g. celebrabantur. Tac. lib. 4. hist. & Tac. lib. 3. Ann.
Tac. lib. 6. Ann.

flammam combere, quæ undique emicat. & novam
maiores appetunt, uteram quo magis accendatur, & lu-
ceat. Sed per uadere nobis possunt illudum He-
roum exempla: quia Dictatura ad struam aliquando
reverti sunt, uti & eorum, quos postea Romanæ capere
Lond potuerunt, sed ingressi sunt triumphantes per de-
fecta urbis mœnia, & præsidiis incliti. quique post de-
victas nationes receperunt sese in viles & humides ca-
sas, ubi subinde rev. fit ad eos Respublica.

Nec tamen timetis eos in hunc denique produxisset,
nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugientes: umbra e-
nim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur
fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus
eam celare contendit. Pubellius Flautus mereri im-
perii eo nomine videbatur, quia vivebat occultior.
At non ita in Monarchis, ubi ascenditur altius, quia se-
neca cendi cogitum est. Viros fortes & animatos Prin-
ceps in pretio habet; Respublicæ timent potius. Ille
præmiis & muneribus eos ad maiora incitat; hæc sua
ingratitude eosdē deprimunt. Nec timor solum est,
quo sua metuant libertati; sed titulus etiā, quem invi-
dia prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applau-
sus, si uni soli civi, fiant, suspecta haberi solent, & invi-
diam conciliant. Quod raro in principibus evenit, a-
pud quos subditi gloria non facile in invidiam addu-
citur: quid si quid laude dignum ab eo gestum fuerit,
illud sibi vendicant, tanquam a suo profectum impe-
rio. Anniadvertum hoc in Othone Imperatore * glo-
riam in se habente, tanquam ex i, se felix bello, & suis du-
centi, & suis exercitus Respublicam auxisset. Debent
itaque Ministri prudentiores felices rerum succes-
sus tribuere principi, fastidiantiores exemplo Siliæ
qui malam propterea a Tiberio inat gratiam, quod

D 2

glo-

f Omnium in. R. uel. in. laurus celebratur, cui nobilitas
per matrem ex l. ia familia, ipse placita maximam celebrat
habitu sebero, casta & seceia domo, quantoque metu occul-
tor, tanto plus fame adeptus. Tac. lib. 14. Ann. * Tac.
lib. 1. hist.

[illegible]

§. Illis de causis fecerunt: erit de pramon, qui Prin-
cipum, quam qui Re publica aliqua prae se obsequia,
& tributa illius, qui in his ut demeretur gratiam.
Minus quoque perculsi, si nullum delinquat ali-
quis, quam in ista multum loqui in nec dissimulat,
ne veni in forent, nec misericordia commoveret.
A que ad auden sum prompte, si ve cum periculo ten-
tandum sit, si sit, ve in ante, quia enim seu metus,
seu culpa ad eos pertinet, facile sibi persuaderent
singuli, per communitatem non suo imminere capiti, nec
libertatem suam, etiam infantiam. Communitas fron-
tem

Tac. lib. Ann. Tac. lib. d. Tac. In via Agnig.
N.
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

Omnes suspicionum suarum maxima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est, eque modi Magistratus, & vere de his dici potest, quod *magis se Domino vivant, quam in libertate*, quanto enim magis & servitutis vinculis sese conantur eximere, tanto magis ipdem sese & illaqueant.

¹ Tac. lib. 2. Ann. & Sed *diva veritati consulitur, pietas*. *non impetatur*. Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XI.



Lingua instructa tamen est, quo sententia sua mens exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat, aut calami, qui velut lingua quidam, mutis alternis vicem facit, interdum, & verba efformat in charta, quae voce oporceret eloqui. Ex utraque parte animi cuilibet

ia sunt.
& vere
t. 7. am
inculis
& illa-



ns ex-
t. aut
vicem
t vo-
ulq;
co-

dores & magnitudinem licebit conficere i. *Lapis* mae-
rimis *supra* d. p. *Testu*, & *ser* *lata*, & *serena*, & *lotiona*
in *cerose* *factu*. Quamobrem Alphonsus Rex dictus
Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in ser-
mone se gerere, quave in moderatione in loquendo Prin-
ceps uti debeat, sic aut inter ceteras: * *Ca. el. mueli. sal-*
te. lize. et. al. fer. l. ap. lib. a. f. a. z. e. l. e. def. e. l. r. l. u. p. o. r. d. a-
de. e. j. u. a. t. u. e. m. a. g. n. i. f. i. c. a. t. u. s. s. u. p. o. r. t. u. s. s. u. p. a. l. a. b. r. a. e. n. t. e. u-
u. m. m. e. l. l. u. m. p. u. a. a. n. e. a. d. e. l. c. a. b. i. e. n. t. i. s. m. o. e. l. c. a. n-
a. t. u. s. p. a. l. a. b. r. a. e. n. t. e. u. m. a. d. e. l. c. a. b. i. e. n. t. i. s. m. o. e. l. c. a. n-
a. t. u. s. p. a. l. a. b. r. a. e. n. t. e. u. m. a. d. e. l. c. a. b. i. e. n. t. i. s. m. o. e. l. c. a. n-
a. t. u. s. p. a. l. a. b. r. a. e. n. t. e. u. m. a. d. e. l. c. a. b. i. e. n. t. i. s. m. o. e. l. c. a. n-
Et tunc videtur Alphonsus Rex
comparationem istam ex his Persii carminibus mutua-
tus:

† — — Senae virtutem percussa maligne.

R. spondet virtuti non est ha. fidelis limo.

* *Cratio* *virtutis* *animi* *p. s. p. e. r. c. u. s. s. a. e. s. t. s. i. f. u. c. a. t. a. e. r. m. a-*
n. t. u. s. e. s. t. e. n. d. i. t. u. r. n. o. n. e. s. s. e. s. i. n. c. e. r. u. m. e. h. a. l. e. r. e. a. l. i. q. u. i. d.
f. a. l. t. i. A. d. q. u. o. d. d. e. c. l. a. r. a. n. d. u. m. a. l. i. o. n. o. b. i. l. i. o. r. i. m. a. g. i. s. q. u. e.
accommodato Emblemate uti placuit. Campana scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem sus-
pensæ ex editioni urbis loco, omnes civium actiones
gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non
sit, vel alia lateat vitium, e sono illico dignosci po-
rebit. Ad eundem fere modum Princeps universale quod-
dam suorum subditorum horologium est, tanquam
quæ motu verborum ipsius magnam partem depen-
deat, per ista aut existimationem sibi apud illos
conciliat, aut perdit nemo enim quisquam est, quin
e Princeps sermone de ejusdem natura, ingenio, & at-
testibus augurari velit. Nullam est verbum, quod non
studiosissime capient audientes. Manent ista mente
reposita singula, qua narrata de multis multorum sub-
jacent examini, & a variis varie explicari solent. Adio
na etiam, quæ in recessu & non cogitantibus exci-
dunt, pictura ceteri, & mysteriorum plena, nec casu

D 4

folium

† *Eccl. 4. 2. 9. * Lib. 1. tit. 2. p. 2. 1. Pers. * Seneca Epist.*
1. 1. a. l. u. e. n. t. i. s. e. s. t. i. n. o. n. o. s. m. o. d. o. p. r. e. c. a. t. u. M. e. l. i. s.
eccl. 4. 10. m. 3. bibl.

Quod si eberam sese demerit Princeps, ut cum
 quibus tam maxime colloquatur, id existimationem e-
 us atque auctoritatem proflus proficit, aliaque ac-
 cident incommoda; nihil tamen forte notitia auctus
 capiendâ causa id fieret. Quisquis enim negotia per-
 trahenda habet, principem aliquem cuperet apprimè
 audientem & de rebus suis inst. utrum quàm optime:
 quod si forte est impossibile, eo quod si Princeps sua sci-
 entia eum complecti nequeat, & si forsan nimis a-
 pertè a se prolatum responderit, neque quàm minus
 ei de re scilicet, aut memorius frater quàm quod
 nunciam fere dotes ac talenta pro se pistantia. Ne de-
 pectantur, quanta est virtutis, quae de se se pe-
 nitentia se concipit. Et propter istud in dispendium ma-
 gnam olim Roman. Imperatores per oculos se te-
 rent, ut quae postea in scripto respondenda sunt;
 tam utrumque in mente deliberandi suppeteret, tum
 etiam, qui essent in nos periculi conjunctum ha-
 berent in lingua. Haec siquidem respondentia diu di-
 latis commode non potest, potest autem calamus.
 Tamen, quantumvis & Tiberio gratior, scripto ta-
 men usque adbat. Quaedam nihilominus sunt nego-
 cia, quae orationis tractare praestat, quàm scriptio-
 nis praestent, quando haud satis videtur tutum in
 alium relinquere manibus scripturam, quae perpe-
 tuum quoddam est testimonium, & pluribus conoxi-
 um explicationibus, quàm verba ore prolata, quae sic-
 ut enigmata non eunt, nec tenaciter haerent in me-
 moria, ut ad dandam actionem certam minus idonea
 sunt. Caterum si e hoc, si e isto modo respondeat
 Princeps illud semper tenendum, * *multum brevis*
seu in aesse praesentia, & vel hoc nomine eum Prin-
 ceps decere maiestatem; unde & *Imperatorum bre-*
vitatem vocat Tacitus. Eni vero lingua utendum, ut
 glorio, hoc est, ita ut ne apertum pestus ferienti ex-

D 3

po.

† Tac. l. 3. Ann. e *Corrupta* & *Calatrem* codicibus rati-
 onem suppetunt, ut, quatuor in praesentia, scripto autem
 Tac. lib. 4. Ann. * Sophocli. In Tac. l. 1. hist.

ritas & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeo ut fa-
rta, si fieri nunquam ita largiter polliceri, & promif-
sis non fideliter exsolutis plura exortant bella quam
ex illatis iniuriis: in his siquidem non æque semper
locum habet utilitas, atque in illis, & Principes ple-
rumque magis proprio moventur commodo, quam
acceptis iniuriis. Polliceri prolixè, & promissa non sol-
vere, superior contumeliam interpretatur, inter æqua-
les insultum, apud inferiorem tyrannis cenetur. Ne
ergo præceptis in lingua ad pollicendum, antequam
certo constet præstari posse quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile
transiit, nam iracundiæ calor celerrime illam com-
moveret, cum vero vindicta deinde passioni animi par-
te esse non possit, necesse est prudentiæ, animo & pote-
statis suprema auctoritatem, haud parum minui.
Consultius ergo silentio dissimulare tantisper offensas
ut satisfactionis effectus ante expendi queant, quam
illam Princeps commoneat. Qui minus utitur prius,
quam manibus, ut solis ulcisci se cogitat, aut hostem
commoneat acere. Nulla comminatio gravior, quam
mutum silentium. Ignis cum oculis subiectos, sed iam
displetos, nemo amplius metuit, qui autem sub agge-
ribus adducit abditè delitescunt, semper magis formida-
biles sunt, nam effectus imaginationis longe solent
esse maiores, quam sententiarum.

§. Obmurmuratio plerumque novæ & sectantiz
proprie admixtum habet, & solas terrene interioris
est adversus Superiorem, æque adeo indigna omnino
Principe, a cuius labus nullius contumaciam honori pe-
riculum creari debet. Si vana graffari videat, ea punit
ut oportet, si defectus alios leviores aut corripiat, aut
dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequio-
rum,

D 6

§. Multo melius est, non reddere, quam præstare pro-
missa non reddere. Eccle. c. 1. 4. h. Noli curare ut in lin-
gua tua, & in manu, & in pedibus tuis, Eccle. 4.

zum, pars quædam est præmij. Sed ulteriorem sui
 ipsius emulationem laudat, ut exitum illius, quoniam & a-
 liis quoque calcas admoveri. Collaudare tamen pro-
 mittere sub suis, periculo non caret. cum enim iudi-
 cium illorum variam sit, atque incertum, illa verò
 laus sententia quadam quasi definitiva, de relinendi
 cum tempore poteris, temere præcipis. hanc illis datam
 fuisse laudem, intermijctione, ut sit ad gratiam Princeps
 id, quod semel approbavit, revocare facile non aude-
 bit. Magna igitur prudentia, tum incipit de causa,
 tum ut ne invidia occasionem det aliis, in personis
 laudandis opus habet, quod & S. Spiritus est oracu-
 lum: *Eccl. 10. 20. Ne sitis laudatus nomine regis, quoniam* Pro-
 pria fuit Stoicorum præcepto, neminem temere or-
 nandum laudibus, ut quod nulla pene res omnino
 certo assequi possit, & nos quoque in his, quæ
 laude videntur digna, falsa sapientie
 mone deludamur.

* Eccl. 10. 20

* *

*

SYMBOLUM XII.



COr humanum sapiens architectrix Naturæ in-
 timum pectus abscondit, nec tamen propterea for-
 se, quod occultum & sine testibus sit, contra rationis
 præscriptum, quippiam ageret. una nemini insidit
 nativum illum colorem, aut tamen sanguineam,
 quæ verecundia frontem succenderet, & cum cor
 fieret, si qua in se abiret ab honore. sentiretur ali-
 ter, ac lingua loqueretur, cui us utriusque idem tem-
 per deberet esse motus, & mutua in omnibus consen-
 sio. At signum illud, quod a prima statim pueritia se-
 se prodit, sensim obducit malitia. Quam ob rem, cum
 minime ignorarent Romani, quantum momenti esset
 veritas, ad stabilien-
 das in Republica hominum socie-

tares & commercia inutua, a deo que nihil magis cupere-
 rent, quam ut Verecundia ab ea deprecanda inter mor-
 tales tanta recta servaretur, suspendebant e parvulo-
 rum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hiero-
 glyphicum, Antonio teste, a Pythagora inventum, ad il-
 lignificandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri
 debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in
 pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum
 veritatis illius, symbolum. Atque hoc ipsum est, quod
 communiter indicare volumus, cum de homine vera-
 ce dicimus, cum cor suum in manibus gerere. Idem &
 sacerdotes Aegypti per Sapphirum innuebant, quem
 locabant in pectore Principum ad eandem veritatem
 symbolice representandam: quem admodum & Mi-
 nistri iustitia aliquam eandem effigiem gestare con-
 sueverant. Neque tamen ideo culpam videri debet
 Princeps, tam simplex & apertus tuent veritatis cul-
 tor, deceptionibus forte & fraudibus per hoc an-
 dari: nam contra potius nihil illa efficacius ad dolos
 istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod
 in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam
 audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat mo-
 nitum, ut ne aversus a Sole quis loqueretur; quo qui-
 dem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod
 à vero alienum sit: nam qui sibi non temperat a men-
 dacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios,
 duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quod so-
 lus & unicus ille sit, tum quod tenebras dissipet, &
 fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lu-
 cem, & nativos suos colores, uti Emblema præfens
 exhibet. In quo simul ac supra Horizontem fax ista
 ascendit, mox noctis dissipant tenebræ, & obscuræ
 sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliis
 eâ absente, & noctis — *per amica silentia* suas ran-
 tilper captabant prædas, dum volucres alix quieti in-
 dulgerent, & somno. Quàm confunditur noctua, si
 casu aliquo in Solis conspectum veniat! Inclarissima
 ejus luce hic illic offendit, & sese implicat: excæcat
 eam

ritat & mendacis & magis expedita sunt. Fortunæ be-
nignioris radii obsecrationum contra se nebulas ra-
cile attrahunt. In magnis Imperiis omnia in sinistra
trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxii. Quod
vis aperta nequit efficere, sapit calamnia molitur, aut
cuniculis circulis, aut intestis etiam concis, quæ re
fortissimo spiritui habet, non illi Imperio: id n. ex
sum scire. Hæc sunt, quæ in rebus etiam in quæ in
vocibus ab eo est res. Hæc sunt. Nunc. Hæc sunt.
terminum continet, hæc & terminus sunt. Hæc sunt.
Regibus, quibus quæ proprium sunt. Hæc sunt.
am & amulorum obsecrationum de. Hæc sunt. Hæc sunt.
prope anificio plurimæ sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
bulæ, quæ sunt Imperii. Hæc sunt. Hæc sunt.
vivensis vici. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
his calor in rebus. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
nuntiat. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
tra sunt. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
Neque tamen simulatio ista ullam ad egeret potuit
maculam ad rem. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
in Europa possit. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
cunium. Inter alia ut novis antibus, & confictis men-
dacis dominatio ejus magis. Hæc sunt. Hæc sunt.
ad eoque provincia repentes ad reconsecrationem minus
ad darent amicos, quæ nescio quis, nomine Cha-
peris cu videtur. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
multis persequitur. Hæc sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
Hispana gente traditi fuerint. Hæc sunt. Hæc sunt.
ut commendacia facilius fidem invenirent. Hæc sunt.
in ipsa Hispania iparum sunt. Hæc sunt. Hæc sunt.
Hispanitipis editus, & in alias deinde linguas translatus
est. Ingeniosa sane inventio & acuta malitiosa, magisq;
noxia, quam forte credi possit: quippe quæ in sincere-
tis quibusdam omnibus plurimum operata est. malitiam
prudentiores plerique mox fraudem agnoverunt, si-
quidem ista omnia sat. confutat. insignis Religionis
zelus & iustitia, quæ in Hispana Natio ubi vis terrarum
con-

[illegible]

Subtrahitur Hemisphario, perturbatur & confunditur
 alterum, dum Malitia nocturnis se te vestit & contegit
 tenebris, ac sub caliginis istius velut larva, homicidia,
 furta, adulteria, aliaque nefaria admittit flagitia, quibus
 omnibus incommodis providentia Solis cavere
 satis non potest, efflo supra mundi horizonte reuertitur
 etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut nuntiis
 suis patres Luna tanquam Vice-Reginam, & sideribus
 veluti Ministris suis interim deterat, & radiorum
 suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque nostro
 orbe moderantur pariter alterum Hispania Regem in
 Iustitia, in Pace, in Religione cum eadem omnino
 felicitate politica, quæ Castellæ regna fruuntur
 & gaudent. Ne tamen his suis artibus triumphent
 & hostes Monarchia Hispanica, atque ut omnes
 istius libri calumniae penitus elidantur, faciamus
 omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpe-
 ssores esse, & componamus cum his, quæ hæc nostra memo-
 ria in bellis variis tam contra Genuam, quam in Ger-
 mania, Burgundia, & Lotharingia re ipsa experti sumus,
 & luce clarius apparebit, mendacium illud ad horum
 veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crude-
 lia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis tunc
 excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non
 vidimus, non tam adversus gentes inhumanas ac bar-
 baras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles, ne ho-
 stiles eas semper, sed contra se ipsas etiam, nullâ habi-
 tatione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in pa-
 triam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum
 à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magna
 cruenta defensio fuit, quam aperta ratio. Nil in
 protectionem intererat & spoliationem, nihil in
 amicitiam & hostilitatem. Non illustrious aditum
 non locis sacris, & sanctis & humanis pariter. Intra bre-
 ve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vide-
 mus sepeliri cineribus, & provincias undique referas
 incolis in desertissimas vesti solitudines. Nec tamen
 illa humani sanguinis. His expleri aut latari potuit.

Subtunc novam in hominum pectoribus, perinde
ac arborum truncis scelopetorum atque enlium vim
experiri, non in ipso pugna ardore solum, sed postea
etiam, quam prius Martis furor deflaxisset. Iuc in-
censum oculis erat spectaculum, deformes membra
virescunt, & trementes artus contuere. Quoties
fuerit hominum ventres prælestotum fuisse locos? Non
parumquam (horrendum dictum) intus ipsa Martis
secula latentes adhuc, & permixti cum avena & pa-
tebellis, itus equis cesserunt in pabulum. Cum vix
ipsa sacra experimentum sumebatur, quantum
quædam caperet corpus, an quantum ab omni
alimento nam producere, quis potest. Virginitas
dicata tegunt violata, consummata honestiora. Non
Matronarum pudicitia illata vel, in ipso periculo
nanorum conspectu. Mulieres, aque ac alia præde
& spolia, aut pretio veniebant, aut vacis cõmaban-
tur & equis, ad usus minus honestos atque illicitos. A-
gri colæ iuncti curribus, equorum iuvare vehere coge-
bantur opera, atque ut reconditas opes proderent,
e pedibus, imo & verendis (sine pudore loqui pendu-
los in arduos formices sic demittebant. Ante paren-
tem oculos misere trucidabant liberos, ut paternus a-
nominali charissimorum pignorum operaretur
colore, quod non poterat proprius. In nemoribus &
fœvis, quæ latibula fœvis præbent, hominibus locus nō
datur, quo sese tuto abstruderent; nam canibus ve-
naticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio pro-
ducebant in lucem. Non profundis lacus atque inge-
mosa cupiditate & rapina securierant, uncis & reti-
bus inde extracta saepe sunt utensilia. Nec demerito
non ossibus quietis manore licuit, tumuli everti, &
narrata, ut scrutarentur, quid sub his lateret abdi-
tum. Nulla ars magica est aut diabolica, quæ usi non
sunt, ut aurum atque argentum e latebris eruerent,
sacra & cupiditate multæ hominum myriades pe-
tere, non animi vilitate; quemadmodum Indi,
quo-

audes, supra quem septem erant oculi. Nempe qui in
 interioribus oculis, & ex se a latem agunt, eorumque
 in oculis mentalis, non erit ita maxime futura, quoniam
 est principis. Manus principis mentura est concentus in
 iustitiam, quem bona & prudens gubernatio efficit.
 Quia in mentura si calu aliquo aequabilitatem non se-
 ret, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia.
 Unde omnes enim illius sequuntur motum. Unde
 non sit, quod status plerumque principibus suis cu-
 rant esse conformes, flagitiosis tamen citius, quam
 probis: cum enim vitia illorum perquam sollicita
 tendere soleant subditi, infixa harent animis, & fac-
 te ea postea emulatur adulatio. † *Vitia* quippe *Prin-*
cipis *omnes* *citius* *accipiunt* *ipsi* *si* *de* *se* *fundant* *in* *ex-*
emplis *pluribus* *exemplis*, *quoniam* *pro* *at* *noceat*. Et experien-
 tia plura docet, malos mores plus communiter adhe-
 re nocuenti, quam proflint etiam optimi: nam eam
 naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius
 quam virtutes imitari studeat. Quanta, & quamen-
 ius erant illa, quæ in Alexandro magno eminebant.
 Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suorumque mo-
 res transferre conatus est, præter hoc unicum, quod
 caput in latus sinistrum inflecteret. Tamen si vero
 quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Republi-
 cæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Orhone
 observatum a Tacito, quorum * prior & gæ-
 stis ipsi hostis, Orthonum, per illi, audacia Republica ex-
 cessu duceatur: nullum tamen est, quod propter ex-
 emplum non gravissime noceat subditis. † *Flexus*
quam *turque* *in* *partem* *ducimus* *a* *Principibus*, *atque* *ut* *ut*
dicam, *quæ* *cessus* *formis*. Haud multum ab similes rotis in
 visione & Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum

† Cic. de Leg. * Tac. lib. 2. hist. † Plin. in Paneg.
 Cum ambularent Cherubini, erant pariter & rota juxta eas,
 cum elevari: Cherubini alas suas, ut exaltarentur de terra,
 non residebant rotae, sed & ipse juxta erant. Ezech 10, 16.

mittat aliis, aut cum populo communia faciat: id quod de Wirtza memoria proditum est: etsi enim vita licentiam ament subditi, at non autorem; quæ causa fuit, cur factum morte luerit postea, homo ob deteriores suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in nobis tere commune ac proprium ipsi non agnoscimus. In nobis ipsis facile quemcumque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Ejusmodi speculum princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam iis molestius, quam si vitius deturpatum videant. Nihil propterea minus infamis erat Nero, quod ¹ ratus de decus amoliri, si plures se ² videret.

§ Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto res bene prudenterque gesta consiliis sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino assequitur, discutere eas curiose incipit, & in deteriorem semper partem interpretatur: quare non sufficit, quod ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem ullam secretam habebit is, qui suam ipsius Maiestatem, & comitatum aulicum a se abdicare non potest, nec solus quicquam agere, cuius libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quantum strepitum nemo non percipit? Hæc summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auribus omnium esse expositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive foris extra palatium, quotquot Principi intra secretionem allidunt conclavia, totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit, immo & quæ animo cogitat, attentis ad omnes illius gestus, ad oris vultusque

E

con-

¹ Tac. lib. 14. Annal. e Et circum illum tintinnabula aurea pluribus in gyro, dare sonitum in vocem suo, Eccli. 45. 10.

et informationem & motum, quibus cor sese proficit
 atque inter oculos suos in eius manibus delixos ha-
 beret. Quod si vitium aliquod notent in principe, tam-
 en, ut si palam illud se fingant, prodere tamen gesti-
 unt, ut si subdantiore & intima aut reiosi etiam ha-
 beat. Ille enim alium instructus, & palam eloqui
 non erit, sed loquendo loquuntur maxime. Ebul-
 lit atque affuat secretum intus a præcordia præterventi
 manu, tandem desiderio, donec tandem supercillat,
 Lingua ipsas per aures volitare diceret. Hic accepto
 silentio tacimento reuelat illi, ille vicissim alicui aite-
 ri, quod sit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes:
 adeo quasi in momento obtruncatio e cubiculis secre-
 tionibus in gratia culinas, inde in plateas, & compita
 publica. Quid porro mirum, si hoc inter domesticos
 accedat: cum a seipsum etiam satis securi Principes non
 sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere
 cupiant, nam vel conscientia propria reos eos agit, ut
 Tiberio contigit, quem non fortuna, non sollicitudines pro-
 tegerant, quin tormenta pectoris, suaque ipse pariter fateretur.

§ Veruntamen ne animo cadant Principes, si forte
 industria sua ac diligentia non videantur satisfacere
 omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque
 unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex po-
 puli iudicium in eius laudibus rite consentiant. multo
 minus, ut natura hæc nostra tam imbecilla abique de-
 fectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis
 solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis
 perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis,
 Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritu-
 dinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas
 in eo maculas & obcuritates deprehendit curiositas,
 nil obstantibus lucidissimis eius radiis.

§. Atque ista principis sollicitudo, ut vitæ suæ ra-
 tio-

iones iuste laudabiliterque iustuat, ad vitam etiam actioneque Ministrorum, qui personam eius sustinent, extendi debet, siquidem ad has non minus, quam ad illas ite moderandas Deus homine quem cum obligatum censent. Non Lunæ defectus est is, quem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam inter & Solem umbram suam interijcit, nihil tamen minus, nemo quicquam est, qui defectionem istam Lunæ non tribuat, eaque unica sufficit ad obscurandos eius radios, & creanda rebus hisce inferioribus damnata, atque incommoda Principis vitia in pravæ eius voluntatem referimus, at Ministris scelerum impunitatem concedere, animi quidam censetur vitia. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen connivete cum his incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quod Principis minime boni bona tamen sic gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non finit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quæ quisque Principibus similitudinum actionum studio se conformare desiderat. Esto pro se ipse sit malus, pro Republica tamen bonus erit. Omnem Ministris indulgere libertatem, est impem abicere habenas, sine quibus nullus etiam equus recte recteque incedit.

§ Maior Principes atque sunt curatu difficiles, ac pulmones aestimale: ex eo capite; quod remedia his applicari nequeant: hæc namque in audiendo consistunt, ut ipsi audire renuunt; consistunt in videndo, ac ipsi videre non iustinent, neque ut audiant, vel videant alii, aut certe illud ipsum non sinunt domestici

E 2

pro-

g Qui dicunt videntibus. N. ite videt & aspicientibus,
N. ite speret nobis ea quæ recta sunt: loquimur noli placere. Mat. 10. 10.

propria ac Ministi, qui principum vitis applaudunt
potius & quemadmodum antiqui olim are & cymbalis
omnia personabant, dum luna laboraret, ita isti ani-
mum principis modulis mulicis, alijsq; oblectamenta
demulcere satagunt, in eo praeipue elaborantes, ut au-
res temper habeat occupatas, ne aut murmur obrecta-
tionis, aut veritatis voces, quae dolos detegunt, ad eas
penetrare possint, & demum, ut ea ratione, dum Prin-
ceps iuxta ac illi in dem se immergunt vitis, nemo re-
penatur, qui eos reprehendat & corrigat.

*In Igittur aris sono, tubarum, cornuumque concentu strepe-
re: prout pueri, alior, al furiorve, latari aut mactere. Tac.
lib. 6. Ann.*

SYMBOLUM XIV.

Nullum prope instrumentum est, quod artis open-
te solo cum omni perfectione elaboraret. Quod pra-
stare non potuit malleus, lima perficit. Texturæ de-
fectus tonsoria corrigunt forfices (icon praesentis Em-
blematis, & panno nitorem addunt ac elegantiam. A-
liena censura proprios componit mores, Maculis ple-
ni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa
efficio continere aut emendare nequit, solus saepe co-
ercet obrectationis metus, quæ stimulus quidam est
virtutis, & frænum ne à recto tramite ea deviet. Ob-
rectationes in auribus obsequentibus prudentis prin-
cipis in aures a sunt aureæ, & fulgentissimi quidam u-
niones (ut dixit Salomon) qui mire exornant illam &
perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quam cen-
sura. Longe hæc efficacior, quam cohortatio & doctri-
na cohortatio enim famam & gloriam in futurum pro-
ponit, censura, quod tupe est & indecorum, mox acci-
sat, & castigat illico infamiae divulgatione. Illa incitat
ut agamus recte; hæc, ut ne operemur male, & facilius
se se abstinere animus ab eo, quod ignominiam adiun-

ctat

*a Inauri aurea, & margaritam fulgens, qui arguit
pientem, & aurem obedientem. PROV. 25. 12.*

cliam habet, quam suscipiat id, quod arduum est & ho-
nestum. Merito itaq; constitutus est honor in oratio-
ne aliena, ut scilicet in metu simus, cuiusque actiones



nostra ab aliorum dependeat iudicio, omnibus satis-
facere studeamus. Tamen si vero obtrectatio in se male
sit, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia su-
pra Magistratum aut Principem maior potestas & vis
est. Quia potentia non auderet, si obtrectatio non ob-
stiteret: in quos illa non laberetur errores, si huc non
esset? Consilium optimi sunt obtrectiones: inquit
deinde daunorum experientia nasci solent. Has si au-
dient principes, multa dubio procul succederent re-
ctius. Tyras, & libellos probare omnino non autem
nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut
scandala, tumulas ac seditiones concitant, aliquid ta-

tur ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male a se gestis per urbem loqueretur, hinc Tacitus, *Tacitus, alias Tacitus, quia Tacitus, atque Tacitus, alias Tacitus.* Per laudes atque ob-
trectationes, ut transeundum Principi, ut illis non ti-
lletur, non succumbit illis. Solaudibus capitur, inq-
a res det, omnes eidein adulando animi occupandi
periculam facient. Quod si obtrectationibus contur-
betur, erit a rebus arduis & gloriosis, & in guber-
nando locorum, suis inaniter extollendis, iu-
dicis, etas est, quæ an se etiam re offendit hominum
et, etatorum, multa dissimulare, Principum, non
t, & velut, & non. Nolant hoc optime insigni-
m, Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius,
quando iussu frat. clo Pratorio dabant in manda-
t, ne populi contra se obtrectationes illico pœnis ca-
tigarent, ** quoniam, a, ebant, si id ex levitate præfessit,*
et commendum est, si ex ulsura, miseratione dignum, si
et quæ, remittendum. Cum Carolo V. Imperatori ali-
quando Barcinone versanti accusatio adversus non-
natos, qui finire de ejus actionibus loquuti fuerant,
extiterat interdicto, ut de sententia ferenda cum illo
conferretur, pertinget, ind, quæ, mex charitatem in
viciniis forum, euntam forte stabat, in eam, & flami-
nis tradidit. Ad officium principis pertinet, intellige-
re omnia, vel etiam verba & singula vocare ad exa-
men, indignum est magnanimo pectore. In Republica
Romana tota ** facta arguuntur, dicta impune erant.*
** Panastasis, dicta a panastis, as, pnt.* Spuria
nimis coronæ esset, si re quæcunque ladi se crederet.
Aut omnino non offendit, aut leviter eum eo im-
punita, quam is, contra quem fieri putatur, pro in una
non agnoscit. Nimia est in principe facinra, & exi-
guatur æstinatio, ad quosvis commoveri rumores.

L 4

Con

* Tac. lib. 3. hist. * L. unico, C. si quis imperat, ma-
ledix, com ut si, non omnia exequi. Tac. in vita Agr.
† Idem l. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

lumen.
integra
principe
o evan-
ta viden-
annales.
& vul-
famaro.
tor, et cum
emati-
as metu-
nititur.
o etiam
et externi
si ista-
Principi
n nocet
namque
proclive
e aliquid
periculi
pramio-
calumni-
occalypsi
es autem
epascunt
s compa-
ocentes.
ila quie-
occupat
negoti-
pu

demila
um erat
156
et
am su-

publica Remedium est, nolle eos audire, quos po-
nendo aurium saniores, rationem scilicet & iudicium,
ut abique gra^{ve} causa eas non pandant. Sane per au-
ribus non minus custodiendus est, quam pro aula &
palatii foribus, & de his tamen admodum solliciti
sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui
obtretractantibus facile aures prabet, in causa est, cui
obtretractare audeant. Nemo de aliis loquitur male,
nisi apud eum, qui lubens id audit. Expedire etiam me-
diu modis laterones cum eo, quem accusant, coram
eum narrare publicando id, quod ipse referunt ut di-
fidiolum esse autores eos postea pudeat. Hoc, nisi fal-
lor, spiritus sanctus intendebat, cum diceret, *Non au-
re tuo, sed oculo tuo, ut minimum te se ipse laderet, atque adeo
pignus daret, qui cum malevolis obtretractionibus
suis, a bonis auribus a moveere tentarent.* Super-
fluu debet esse principi, qui palam veretur dicere
quod in aurem non loquitur. Et tamen ista quoque di-
ligentia cavere potest, ut veritates tam vanas ad prin-
cipem non deferantur, multa quippe sunt domestica,
quæ ignorare satius est scire, quam scire, & verum
periculi præstat, calumnias ex aulis universim referbere.
Quando tamen accusationes non ex malitia sunt, sed
ex zelo quocumque erga obsequium Principis, omnino
audire eas decet, & examinare sedulo, nec patiare ali-
ter, quam eas ipsas ad non nocentem, quando in elie
plane necessariam, ad bene gubernandum non totam,
sed et ad securitatem propriam. Hinc Constantinus
Imperator lege peculiariter, etiam primum instituit,
qui Milites ipsius & domesticos centurionis alicuius
veraciter accusare possent. * *Si quis, inquit, est cuius-
cumque rei, ordinis, dignitatis, qui semel a verum pro In-
mum, comitem, Anticorum, & Pa. istam necesse
aliquid veraciter, & manifeste probare possit, id est, quod*
Et s. non

Eccli. 28. 28. h. Et haec est generalis in ista con-
tuas regulam, ut omnes qui palam veretur dicere, se peccata
naveat. S. Bern. lib. 4. de cons. ad Eug. c. 6. * Lib. 4.
C. de accus.



Quam vellem praesentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium principum, atque ut quemadmodum ignes missiles per aerem volitantes astrorum imitantur splendorem, lucentque mox atque emittuntur emanu, donec incineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus quasi effulgens eos comparat) nunquam non arderet iustitiae desiderium, &

fux mentis honesta

Gloria,

nec quicquam pensi haberent, quod pastu flamma ista indigeat, quodve id, quod ardet vehementius co-

a Quasi ignis effulgens, Eccli. 30. 9. f Silc.

aus etiam consumatur. Nam tamen si communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa pro-rogandi v. tam harum tamen finis alius non est, quam sui conservatio, hominis vero recte agere. Non felicitas est vivere, sed nōsse vivere. Nec plūs vivit, qui vivit diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus meretur, sed usus. Illa quæ *quasi Stella matutina* in medio nōitur, & *quasi Luna plena* radius beneficentiae ad alios in arcum suū, longa est semper, ut contra brevis ea, quæ in seipsa consumitur, neet diutissime duret. Beneficia & incrementa, quæ a principe proficiuntur in Rempublicam, illa dies & vitæ ejus numerant. Qui sine illis transeunt, eos de summa deducit oblivio. Titus Vespasianus Imperator ** recordatus* a *manu super eam*, quod nihil ei, quam illo die praestitisset, memorabilem illam, & merito laudatam *totem edidit*. *Anno, de imperio*. Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: ** Non meretur esse Rex, qui non gratia aliquā, aut beneficiis in dies singulis confert in Rempublicam*. Nulla tam brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sit temporis suppetat. Unico momento facinus heroicum decernit generosa mens nec multo pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipso v. tam desinere, si in aliam æternam commutetur, memoria possit se relicta beneficio: Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest, non ea, quæ in corpore consistit, & vitali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. ** Mortuus ex natura equis, oblitusque apud posterum, vel gloria distinguitur*. Qui moriendo famam pro vita substituit, esse desinit, vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante naturā quod caducum est, reddit immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito pa-

E 7

tum

** Eccli. 50. 6. b Bona vita numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum. Eccli. 41. 16. c Et nuncius annuens in certis est tyrannus eius. Job. 15. 20. * Sueton. t Mar. hist, Hist. * Tac. lib. 1. hist.*

zum vixisse Agricola, & quod quam modico fructu ista
 avaritia deprimatur quantum ad gloriam, & dignitatem
 pereceat.

§ Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut
 negligat. eo ipso enim, quod eam appetat animus, ag-
 noscit, possibile aliquando ista fieri. Falluntur vero,
 qui satis esse putant, si in status, aut posteris eam pos-
 se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his et-
 iam aliena: illa tota est propria, quæ ex factis oritur.
 Hac si mediocritas solum sint, laudem non habebunt.
 famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut nu-
 merus sit, vulgaris plebeculae est, ut inter alios singu-
 lariter emineat, principum. Illud ergo tenendum, *
 aternum mortalius est collare consilia, quæ sit contentio pu-
 blica: Principum diversa sunt secula, quæ ut præcipua re-
 putantur ad saltem deinde. † Et quæcumque, & tunc
 a mortali immutabilem, ut sit, at hoc, tum, & ex alijs & ge-
 niti, & tunc est, ut eum, quæ a L. p. x. n. c. s. e. s. e. t. u. r.

* Tac. in vita Agric. * Idem lib. 4. Ann. † Polyb.
 Principum.

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut
 Catas esse vult, aut nihil, aut stella, aut favilla. Non im-
 nus hæc licebit obitricis imposita, si gloriose con-
 sumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spū-
 tus qui talis in iustis optime preparati, & incensū
 non pilico disrumpit corpus cui inclamatur. Flagrant
 animo angustius nimis campus pectus est. Garfias San-
 ctus Navarra Rex prælum iuiturus, omnibus artibus
 remebat, in ipsa tamen pugna totum se gerebat ac
 strenuum. Horrebat mirum corpus confertam ho-
 stium turbam, in quam animus peribat iruere. Vitam
 itaque gloriosam contederetur Princeps, ut lori
 aut in hoc Mundo. † Cetera Principi statim adfuerit

41111

† Tac. in vita Agric. * Idem lib. 4. Ann. † Polyb.
 * Virgil. d. Sic iueat lux vestra coram hominibus, ut vide-
 ant opera vestra bona. Math. 5. 16. † Tac. lib. 4. Ann.

nam si fallax, iter parat, cum per se sua fuerint, & fama. Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdiderit, agere eam postea recuperabit, quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde habebit animo in hanc curam incumbat unice, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adeundum sit. Qui cupide nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Mithridate, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia *secessavit, non tam immutata amentate, quam si non esset, uti dicitur, sedem.* Ita principi navigandum, de quo mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pilam nunquam dimittat ex oculis, ne ad idem sem animo volens, ut ne quid pericula sua indignum admittat aut cogit, se illa deque efusus est omnibus & operibus, saculis omnibus, & omnibus & omnibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam, utrobique poena & infamia, nec ut ad honeste operandum eos obligant, quod sit, ut ab Historicis saepe magis, quam a suis sibi metuant hostibus, magisque calamum formident, quam gladium, solos digitos calamo armatos Rex Balthasar viderat, & licet nondum sciret, quid scripserint, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages rerum eius solverentur. Verum & Deum & Famam, utique deque habeant, nihil ab his recedant potest, nam abque Deo quicquid est ignorantia est, & curamam negligit, virtutes negligit. Honesta gloria cupidos omnem à vitio aut iniustitia caveri maculam. Nec ulla immemor bellua illo principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam ex affirmatione & statui a gl'ia pe-
RICU.

'Tac. lib. 2. Ann. c. 44. *Regis commutata est. et
negotiationes ejus commutatae sunt; & compages rerum
universales sunt. & gentes omnes ad unum locum coadunantur.*
Dio. l. 6.

[illegible]

Quare cum fama honesta pariter, arque infamia
fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque au-
tem historia beneficio aeterna sit, utile foret, Histori-
co, propositis etiam premiis, ad scribendum allicere,
& favoribus prosequi Typographam, vera gloria, &
gloria, ubi rectorum premia in futura etiam laudis
quali manent deposita.

¹ Lib. 9. tit. 3. p. 20.

* *

*

SYM-

SYMBOLUM XVI.



Vetus verbum est: *Purpura juxta purpuram dijudicanda*. Istud significabant antiqui, tunc melius cognoscere res posse, quando una confertur cum alia, praeteritum si eiusmodi ex sint, quae seipsis ita facile discernere nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui purpuram componunt cum purpura, ut huius praestantia excellentia magis emineat, & certior de utraque fiat aestimatio. Erat in templo Jovis Capitolini pallium (Regis alicujus e Persia munus) e lana coccinea tam praestanti, ut collata cum illa Matronarum Romanarum, immo & ipsius Imperatoris Aureliani purpura, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nosse voluerit Serenitas Vestra, ad-

re-

regnum aliquando evecta, valorem virtutemque re-
 gia tua purpura ne eam exponat ad lucem adulan-
 tum, & assentatorum: hæc enim luminibus officiet po-
 nus, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item
 amor credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculi
 similis est, qui cum alia videant omnia, seipsum tamen
 videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quem-
 admodum si per species suas, & quasi imagines in spe-
 culo crystallino representatas cognoscuntur, ita Se-
 renitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum
 suorum purpuris opponat tuam, attendatque deinde
 sedulo, num qua in te a purpura vitiatam, quæ in
 maioribus extirere, ea deficiat, contemplando se a
 illis, tanquam in a speculo. Compareret, inquam, Se-
 renitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum
 gestis & factis, & videbit facile, quantum inter eas
 & illas intersit, ut aut suarum quoque actionum co-
 lorem magis perficiat, aut certe virtute sua propriam
 tanquam præmio gaudeat, si qua in re Maioribus tu
 præstare contigerit. Illud itaque perpendas: Serenitas
 Vestra, num generoso tuo Patri par sit animi fortitu-
 dine, num pietate adæquet Avum; prudentia Pater-
 pum secundum; magnanimitate Carolum quantum
 comitate Philippum primum, scientia politica Fer-
 nandum Catholicum; liberalitate Alphontum illum
 quidem à manibus petulæ nomen invenit; iustitia
 Regem Alphontum undecimum; religione denique
 Regem Ferdinandum sanctum, & generosa quadam
 amulatione ad honestam imitandi cupidinem sele-
 pto Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus,
 & Publius Scipio, si quando Majorum suorum ima-
 gines intuerentur, inflammari animos suos aiebant,
 & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effi-
 gie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum
 comparantes, ante conquirere non poterant,
 donec

a Tanquam in speculo cernere, & comparare istam tuam
 ad aliorum virtutes. Pluth. Thim,

donec rerum à se gestarum fama & gloria eos omni-
no exquarent Elogia, quæ tumulis interbuntur, non
illi loquuntur, qui vivere desit, sed eis potius, qui
etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam
sunt, quæ memoriæ iuvanda causa Antecessoris vir-
tutes derelinquit Successori. Illorum recordatione fu-
turum aiebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc
mundo & famam immortalem colligerent Ea quoq;
de causa summi sacerdotes (qui Principes erant po-
puli) duodecim Patriarcharum Antecessorum & suo-
rum virtutes, totidem in sculptras lapidibus, gestabant
in pectore. Cum Majoribus suis nimium a mulatione
et gloria conceitare deest principem, non cum aliis le-
niat rebus: hoc enim si superet, readitur odiosus; si
contra ab aliis superetur, ipse iniuriam accipit. Tri-
bens certe Imperator omnia ¹ *facta dictaque Augusti*
Caesaris tunc legi offerrebat.

§ Institutæ præterea Serenitas Vestra interdum com-
parationum purpure suæ præsentis cum præteritis
amicupius se obliuisci, quales ante fuerimus,
non incidemus. nolimus ipsos de eo, quod nunc su-
mus. Expendat secum Serenitas Vestra, de fecerintne,
an præfecerint potius pietumque enim fieri videmus,
ut principes sub regiminis initium animum egregie
attentum ad munus suum afferant, postea vero
negligentiores sint. Plurique omnes insignis excel-
sitique animis gubernationem ordinem solent. sensim
tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum mo-
les eos depimit, aut perturbant delicta, quibus levi-
tere capite lauant, immemores obligationis, qua par-
ta in semel gloriam tuam ac conservare teneban-
tur. Annuadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore
Tacitus, quod tandem *post longam rerum experientiam*

21 da-

b *Memento te operum Patrum, quæ fecerunt in generatio-
nis tua, & accipietis gloriam in gloriam, & nomen ater-
nare.* Mach. lib. 1 c. 2. 31. c *Ex parentum magnalia qua-
tuor ordinationi legum erant scripta.* Sap. 18. 24. 1 Ias,
lib. 4. Ann,

per nominationem conuersus & mutatus fuerit. Imperium
 diuturnum superbiam gignit, superbia vero odium
 parit apud subditos, quemadmodum idem autor ob-
 servavit in Rege Vannio, qui ** prima Interit, & atē cā-*
rus, accē, tūque popularibus: max diuturnitas erit in superi-
orū mutati, & odio accolarum, simul domesticū disordīnem cir-
cumuentū fuit. Multi cum insigni modestiæ & iustitiæ
 laude regimen auspiciantur, sed perseverant pauci, quia
 Ministros circa se habent adulatores, a quibus docen-
 tur audacius quidam & iniuste agere, uti Vespasiano
 accidit, *Inter similes Interit ad obtinendas iniquitates, & ad-*
peritque & Interit donec & indulgentia fortuna, & praeuina-
gestū dūcat, aususque 17.

§. Atque hanc collationem non de suis tantum vir-
 tutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed a-
 ctiones etiam suorum Antecessorum conferat inter
 se, opponendo invicem quorundam purpuras vitis
 defœdatas, alias item aliorum egregiis facinoribus
 resplendentes: nunquam enim magis exempla mo-
 vent, quam si contraria juxta ponantur a latere. Com-
 pararet Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paluda-
 mentum regium, cum paludamento Petri secundi
 Regis Aragonie illud stellis coruscum, & purpu-
 ratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leu-
 vildam Patrem suum, Arrianā infectum hæresi,
 gloriose profuderat. hoc verò equorum protitum
 calcebus in pugna ad Garumnā, cum is Albigen-
 bus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Convertat
 obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retro pri-
 terita, & videbit Hispaniā afflictiā & perditā, co-
 vitā licentiū actā a Regibus ** Witiza & Rode-*
rico, erectā verò rursus, & restitutam p. etate & for-
titudine Pelagii. Videbit vitā paniter exutum ac regno
 Regem Petrum, ob nimiam animi feritatem contra

at

* Fac lib. 3. Ann. * Idem lib. 12. Ann. * Idem lib.
 2. Hist. Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12. * Idem lib. 6. c.
 29. & 31

ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem,
ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Vi-
debit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis do-
cælo auctum coronis, quod suam Regi Joanni II. Ne-
poti suo salvam esse & servare voluerit, tametsi essent,
qui hanc illi ultro offerrent; contra Infantem Sancti-
um a suomet Parente de inobedientia & ingratitude
postulatum coram Martino quarto Pontifice, quod
ipso vivente regnum appetisset. Isthæ collatio magi-
stretæ instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum du-
cem, in gubernando sequi tuto poterit, licet enim Se-
renitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroico-
rum splendorem ac lucem, uti & actionum malarum
turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia
in se considerata non ita movent, atque in iis,

quos aut gloriosos in hoc mun-

do, aut inglorios
effecere.

* *

*

SYM-



A Rbor trophæis onusta non ideo truncus esse deli-
nit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non
nisi oneri sunt. Itaque ut egregia Antecessorum fa-
cinora ignominia & dedecori sunt Successori, nisi ea-
dem imitetur. Nec in illis hæres sit gloria, sed actionis
solum, quæ eandem obtineat æmulandi studio. Perin-
de ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fun-
dum reperit; vitrum vero, quod pellucidum est, ce-
lerissime pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac stre-
nuus, lucem illi afferet ac splendorem Antecessorum
gloria; si contra vile ac tenue sit vitrum, fulgorem
istum sustinere non poterit, quin hæc ipse vilem abie-
ctamque ejus animam proder magis ac detegeret. Quæ
aliis

aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porro fundamentis tota Nobilitatis æstimatione nititur ac privilegium omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiões æmulaturos. Quibus superbe iactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quod virtutem illius, cui sanguine iunctus non est, adæquare non tudeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustrum virorum imagines & statux antiquæ locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuo in memoriam reducerent. Boleslaus quartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, e collo suspensam circumferebat, & quoties maioris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabunde deiculusans solebat dicere : *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tue nomine patiar.* O quot ejusmodi numismata heroicorum Patrum & Avorum suppetunt cæcinitati Vestræ, quæ nunquam fi-
nent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid, quin immo animos ei addent potius, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione eritatur.

§. Quod tunc omnibus nobilioribus Viris incensa
flagraret illa Maiorum æmulatio, primas sane in Re-
publica seu domi seu militæ mererentur partes: ut-
rique enim *foris et in domo* *et in militia* *et in rebus* *et in*
quorum etiam favorem præsumptio est atque experi-
entia: nam

* Forte: creamier for me, -

Es ist zu erwarten, dass die...

Virtus, ne. amb. 4-7 f. 100.

Progenies: 420, 430, 440, 450

Explerumq. nagnominan...
tio propria, & intima, & metus. Facit. amen. in lere
non.

† Art. 2, § 102.

nonnunquam hanc regulam, aut quia : Natura, quod volu t efficere non potuit, aut propter malam educationem & delitiarum molliem, aut quia ipsa etiam hominum animæ non æque nobiles omnes sunt ac generosa, sed pro affectione corporis, in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent, & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non una virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab his differunt. Exemplum in iisdem aquilis est, quæ licet communiter non nisi aquilas procreent, sunt tamen, qui putent. Struthiones quandam esse earundem speciem, sed plane degenerem, in qua proinde non amplius inest illa cordis generositas, robur illud unguium & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cum volucris tam pernix, tamque elegans in animal factum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi una cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad rectè agendum acuant, aut isthac amittendi metus, aut spes obtinendi, quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cum esset b nobilissima, paupertate pessumibat. Antefert rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores, quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiaris splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militariis, quæ exercituum aliquod, & robur tum corporis tum

a Nam ut ex homine hominem, ex belluū belluam, sic ex bonu bonum generari putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest. Arist. 1. 1. Pol. c. 4. b Languescet aliquis industria, intendetur discordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, si signari, nobis graver. Tac. l. 2. Ann.

rum animi postulant. Quod si in illis etiam reperirentur, etsi non ea forte cum perfectione, atque in aliis facile reliquum compensabit Nobilitas, aut Antecessorum meritis, aut communi hominum estimatione: omnem tamen defectum supplere illa nequaquam poterit. Atque eam ob rem merito risit Tacitus electionem Vitelli, cum ad gubernandas Germaniarum inferioris legiones mitteretur, nullâ habita ratione, quod ad id muneris minus esset idoneus; nam quod *Consuli Vitelli ac de Consulu suus, id factum videbatur.* Non ita Tiberius sub prima Imperii sui initia, sed ** mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritatem militiæ, illustres domus artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.*

§ Multum fateor, in bello potest auctoritas sanguinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim ** Reges ex Nobilitate. Duces ex virtute sumebant.* Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt, & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primum, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroas dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eisdem obediri promptius: nisi enim virtutis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis omnis submissio exhibita sanguini, exterior solum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsum mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo Hermannus Cortesius, quilibet illustribus natalibus

F

orti

† Tac. lib. 1. hist. * Idem lib. 4. Ann. † Idem de mor. Germ.

ortu non fuerint, si is tamen successibus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebratores fluvii a tenuioribus fere rivis originem ducunt atque initium. haud longo tamen post intervallo a fluviis a quo nomen fortuantur & gloriam.

Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis extollantur, expedit ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint promeriti, etsi forte splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, † si Rempublicam gnarus, & non magni pretii consensu committat Princeps, statim & Nobilium, ut si quis civitatem in se provocat, ob contemptum eorum f. *in se provocat, ob contemptum eorum f. in se provocat, ob contemptum eorum*. Quod tum paucissimum accidit, cum Subditus rarioribus a natura donatus instructus est, non vero cum inclauit iam apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Nobilitum obsecritas a praestantia & dotibus animi latius confusa est. Multo videmus, qui ex se videntur nati, ut de Cunctio Rufo dicere solebat Tiberius. In laetitia optime convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

Exstitit, & meritis nunquam cunabula quarit,

Et qualis, non unde fitur

¶ Quod si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendum potius, ut exercitio & præmiis illa infloretur, quam alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillime expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in quo frustra deludet Alchymistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico quarto aliquando a nonnullis datum fuit, ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proceres, aliosq; e mediocri fortuna ad altiore eveheret. Etsi libertas & inobediencia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur; magna enim præ aliis eum mentis superbiam gignit, neque superio-

rem

† Dion, Cass. Tac. lib. II. Ann.

rem fere sustinet. *Nobilitas, cui in paucis, sed in magna
est. * Imbecilliores semper equum & iustum querunt,
maiores autem id nihil est cura; & tunc quietiores ferunt
sunt subditi, cum deest potentia, qua eos teneatur &
novitates eorum foveat. Ea de causa non permittunt
Castellæ leges, ut dux amplæ & potentes familia co-
alescant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis divi-
sa maneant, nec apud alios zelum & invidiam ex-
citant. Artes certe non deessent, quæ sub specie honoris
aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum co-
piam, querendo opportunitatem eas in obsequium
Principis & boni publici impendendi. Attamen sum-
ptuum vanitas eo progressa jam est, ut his artificibus opus
non sit: potentissimi enim quique maximis onerantur
debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius
non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi
possint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem
plus esse cupiunt, quam possunt, minus etiam, quam
sunt, fieri incipiunt. † Certe dites familia Nobilium, aut
claritudine insignes, studio magnificentia prolapsi solent.
Cæterum etsi divitiæ nimia periculosa sint, idem ta-
men in extrema etiam inopia locum habet: nam
cum ex primariis aliqui bona dissipaverint, hi res novas mi-
nistrant.*

† Tac. lib. II. Ann. * Arist. lib. 6. Pol. c. 2. c. Nobili
ausuram plebem Principibus amotu. Tac. lib. I. Ann. d
Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed iure
agnationis tradantur, utque ad eundem unum, non plures here-
ditates proveniant. Arist. lib. 5. Pol. c. 8. † Tac. lib. 3. Ann.

* Arist. l. 6. Pol. c. 12.

SYMBOLUM XVIII.



MUltis Imperium virtus contulit, paucis maliciā in
 his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena pe-
 riculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Oc-
 cultā quādam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem &
 cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent Impe-
 rio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; ho-
 mines quoque non nisi eum qui iustitiā cæterisq; vir-
 tutibus præstat aliis, supremā potestate & dominatu
 dignum reputant. Ea de causā Cyrus[†] non censebat con-
 venire cuiquam Imperium, qui non melior esset eis, quibus
 imperaret. Subditi magis obſervant, & reverentur prin-
 cipem, in quo insigniores animi dotes inesse conspici-
 unt.

[†] Xenoph. l. 8. Pædag.

ant. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctoritas erit atq; æstimatio: omnes enim existimant, Deum principi tali magis esse propitium, & curâ peculiari adesse in omnibus, ejusq; gubernationem dirigere. Hoc ipsum est, quod toto orbe Josue nomen æfecit inclarescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum plausu accipit populus, & pia quadam cum fiducia propter eos eorum successus sibi pollicetur; quod si eveniret aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob causam apud Nationes quasdam Reges & summi Sacerdotes erant, ut dum populus caeremonias sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere attentare & præsumeret. Corona Aaronis super mitram attollebat oculos, & desideria omnium. Jacob venerabatur Josephi æ sceptrum, cujus apicem Ciconia insidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod princeps in virtutum ponit exercitio, immo Deus interim vel maxime rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctissimo sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolineus, dum ad Durium amnem Comes Garsias Fernandescus cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habituque illi similis, vicem ejus tantisper in pugna obijt, quo factum, ut infamiam ipse non effugeret solum, sed & potissimam

F 3

victo.

a Fuit ergo Dominus cura Josue, & nomen ejus in altissimum est in omni terra: Jos. 6. 21. b Rex enim Dux erat in bello, & judex, & in iis, quæ ad cultum Deorum pertinebant, summam potestatem habebat Arist. 1. 3. Polit. c. 11. c Alii quoque insidiantur eis, qui Deos auxiliari habent. Arist. Polit. d Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum ornata. Eccli. 45. 14. e Et adoravit suffragium virga ejus. Paul. Ep. ad Heb. c. 1 l. 21.

Imperia, prout in Emblemate presenti per sceptrum innuitur, in cuius vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit prorsus, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

Quem, quia respicit omnia solus.

Verum populi dicere Solem

Non est enim potestatem, nisi a Deo, Prius in aeterna eius mente, quam hic in terris, Reges Coronis redimari solent. Qui caelestes orbes primo mobili circumdeant, idem illud regnis etiam & Rebus publicis imperant. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunae reliquit arbitrio, aut electioni humanae has causas inferre res principum, quin in regimine hoc terrestri vicem eius timent, aut illi quam simillimi sunt, adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus singulis tribuit, in illos vibrat divinos radios, qui reflecti deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos is tribuunt. Sine splendore vero ac luce coeca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si princeps, praeter illam lucem aliam apparentem boni forte alicujus, quod commodum est propria, non recta ratio ostendit, intenderit oculos, in potentiae suae orbem delicere videbit, & oblituratur. Quicquid solem praesentem fugit, tenebris involvetur necesse est Luna etsi subinde luce se videat destitui, tamen ideo sese a Sole avertit, quin potius longe, imo alacrior, graviorque, continuo eandem respicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo fingimus sceptrum suum princeps teneat, oculis semper contem-
plando in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquid ejus de-

F. 4

cre-

¹ Boetius. Rom. 11. 1. h. *Dei enim quidam est ille Deus*
rum etc. Tac. lib. 3. Ann. 1. *Et tunc est in dea astra sunt*
in septem. Apoc. 1. 16.

crementum permittit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebat iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori natus est: quippe qui non raro Fortunam tam adversam habuit, ut de Imperio patiter & vitæ desperare posse videretur. Verum, quæ erat animi constantia, nunquam spem omnem abs se abiecit, neque averit oculos suos a Sole illo increato rerum omnium effessore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altius supra omnes suos hostes exulit. Virga Moysis, quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cælum versus erectam manu suâ tenebat; at simul ac illam abiecit in terram, in venenosos serpentes, ipsimet & Moyli formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Jacobæ summite cælum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt (subsidio. Nec Agyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac pater in parentes, solebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ fruit insidias, ut tanto liberius propriæ suæ marris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quàm quod principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus suum quoque principem instructum vellet, sed alio plane fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero Impietatem collocatam superet, ut prohibitu illud vertere possit, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum Statuum magis conducere. In quem finem putat ille, virtutes principi necessarias non esse,

k Proceit & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Exodi 4. 3. Vidit in sermone scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum; Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam; & Verbum in virgine. s. o. l. Gen. 2. 1. 1.

esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si vera illa essent ac solida, & si ex praescripto earundem agere is semper vellet, aut perniciosas illi fore; contra vero profuturas quam plurimum, si putetur saltem, quod us praeditus sit: hac enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re nata immutare eas sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere, prout expedire iudicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cum primis necessarium esse ait in iis principibus qui noviter ad Reipublicae gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunae venti spiraverint. & postularit necessitas. Impium proorsus, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solum & putativas. Quomodo enim fieri poterit, uti dem umbra praestet, quod veritas? quae nam ars, quaeve industria crystalli naturam sic perficiet, ut claritate sua ac luce adamantem exaquet? ecquis non illico, ad primum aspectum & explorationem, rei agnoscat vanitatem, & ridere incipiet? Vera gloria radices agit, atque iterum propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, neque simulacrum qui quam potest esse diuturnum. Nulla tanta est astutia, quae naturam aliquam malam vestire sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturae nostrae & inclinationi accedente praesertim habitu, conformibus tam facile deficiamus, quid in fictis & putativis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt foetorem illum, e discooperto iam vitiorum sepulchro, tam detestabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detractio iam in velo sub quo delitescabar, palam sese illud conspectui offerat? unde porro fiet, ut princeps suis domi contemptum futurus sit, & ludibrio; extraneis vero suspectus in

¹ Cic. lib. 2. de Off. in Quasi pannus menstruatus universa Iustitia nostra. li. 64. 6.

omnibus. Utrisque certe odio erit, nemini enim ab illo scilicet seculo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quam si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde maiora plerumque pullulant vitia; quemodo multi Ottonem metuebant, cum ambiret imperium. Malam principis naturam, si cognita sit, declinare facile quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitis fragilitati locus est, fictis virtutibus dolus & fraus committeri solent, neque hoc fortuito solum & casu; sed ad malos plerumque fines, atque adeo magis noxia illæ sunt, quam ipsa vitia, quemadmodum in o Sejano notavit Tacitus. * *Extrema est peruersitas, cum prorsus iustitia vacet, ad id niti, ut vir bonus esse videatur.* Labi in apertum scelus, in becillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocritæ abominantur omnes. Nam illis nosmet ipsos solum decipimus, hac vero etiam alios. Quidquod actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favoremque populi aucuparetur, sed *quæ gratia sane fuissent & popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoria præterita, & quia nemo non videbat, ficta ea esse, indiciora & vitia accipiebantur.* Et quæso, cum bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæc ipsæ obinorum pravitatem vix roboris habent satis ac vitium, qui fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit de-

cer.

n Ottho interim, contra ssem omnium, non deliciis, neque dissolutis torpescere, multa sapienter, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorum interitus conficere. Neque plus formidari afferebant solæ virtutes, & vera religio Tac. l. i. hist. o. Hæc enim virtutes, multa sapienter, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorum interitus conficere. Neque plus formidari afferebant solæ virtutes, & vera religio Tac. l. i. hist. o. Hæc enim virtutes, multa sapienter, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorum interitus conficere. Idem lib. 4. Ann. * Platon. * Tac. lib. 1. hist.

cernere, quisquis his artibus potius, quam divinæ confidit providentiæ. Si vitia principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, facilius secreta ea haberi pateret, ne malo exemplo sint; nam ideo ea occultare, hypocrisis centeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis, & honor virtuti debitus. Nullum frantum illi restat potentix, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores p. Tiberium timebant magis, quam cum ablique dissimulatione eum conspicerent. Et tamen si de Pitone scribat Tacitus, quædam *clara apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut speciem virtutis similis*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam iudicio fallitur, & hypocritam pro virtute habet. Quanto igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

6. Eadem nascentur incommoda, si princeps veras virtutis habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facile mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adjungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam principi expediet? *Ca el Rey contra los malos, quanto en su mudad espovieren* (verba sunt Alphonsi Régis in eiusdem legibus) *si more los debe haver mala coluntad, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin mostrarse por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit

F 6

his

p. *Senatus* abas pavor & admiratio, collidum olim, & regenda fideles in obscurum hinc eos silentia venisse, ut tanquam dimittis parietibus ostenderet Nepotem sub verbera Centurionis, inter fervorum istas, extrema vitæ alimenta frustra orantem, Tac. lib. 6, Ann. * Id. lib. 15. † Lib. 3, tit. 5. p. 2.

his nostris præsertim sæculis, cum dominatus & Imperia certis constituta sunt legibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quod princeps a sceleribus sibi paret subsidium. Si quando princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eo accidit, quod bonus esset, sed quod bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur princeps iustitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immo magnæ prudentiæ est quod permittere, quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coerceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quod si ea non sufficiant. Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cum perspiceret temporis sui mores corrigi a se, & emendari non posse. Etenim si princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam male agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unâ bonos perderet, adeoque in utrisque malitiæ fieret accessio. Virtus in principe nihil creare solet periculum; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentia sint. Non abominantur principem scelerati, quod probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non principem iustum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent ut iustitiæ locus sit, quâ non ab aliis solum, sed & a se invicem securi degant. Seneca eò intendebat, cum, ut Neronem ab incestuosa cum

Matre

quod permittimus, quod dolenter indugemus, quia præ am hominum voluntatem complere non possumus. S. Chrysost. 1 Non id tempus censura, nec si quid in moribus labaret, de futurum corrigendi auctorem, Tac. lib. 2.

ADD.

Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, † *per vulgatum & incestum gloriantem matre, nec toleraturos milites profana Principi Imperium.* Ad eò necessariz Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. * *Nec alius artibus Sejanus Tiberium decipiat, quam quod virtutes insigniores improbus facinoribus conjungeret* † *Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminatur, juxta adiutio, & superbia, palam compositus pudor, intus summa in istis uis liida, ejusque causa, modo largito & luxur, sapientia, in austria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucio Muciano videre licuit. Eadem quoque de causa *ambigua de Vestasiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multo securiorem futuram fuisse Sejanum apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longe perfectiores evasuros fuisse principes, si s demptis eorum vitiis, solæ virtutes remanissent. Si vitia prosint Principi ad dignoscendos a bonis improbos, satis erit, quò notitiam eorum aliquam, non verò usum aut consuetudinem habeat. Polléat itaq; virtutibus, sed juxta circumspéctus sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, * *qui communitiores Reges censent, quò illi, quibus imperitant, nequiores suè.* Ista enim nequitia, quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem recte quis noverit. Duranimum est, & periculosa pro regimine

E 7

severa

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 4. † Idem lib. 1. hist. † *Egregium Principatus temperamentum, si dempta utrinque vitia, solæ virtutes miscerentur.* Idem lib. 4. hist. * Salust.

severa virtus absque ista notitia Ex quo porro fit, ut magis convenient Principi virtutes heroicæ Imperii propriæ, non illæ monasticæ & solitaria, quæ meticulousum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam quam ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obligationibus principis, quibus a Deo obstrictus fuit.

6. Nec voluit solum Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, commonstrando quomodo huius beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & diserte asserendo, ideo pessimum ire homines, quod mali esse nescirent, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quod mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suismet artibus tandem incutiatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut iudicium in delictis tervet integrum & incorruptum, quem suorummet malefactorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsâ vi quâdam interiore divinâ, cum arbitra sit, & carnifex actionum nostrarum, cuius tyrannidem Nero quondam expertus fuit, postquam Matrem tolli iussisset e medio: nam † *sceleris demum intellectâ magnitudinē, reliqua nocte, motu per silentium defixus, sapiens pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitum allaturam*. Hæret nonnunquam animus maxime generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cum Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam * *magnitudo factorum metum, exhortationes, diversa interim consilia adferebat*. ‡ Apprehendit nimirum Deus

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem ib. ‡ Job. 5. 13.

Dens *sapienter* in *astutia* eorum, & *consilium* *prætorum* *disputat*. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assidue. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est iudicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quousque moles ista assurgeret, ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Joannis Pagoli Tyranni Perusii, quo Machiavellus utitur ad stabiliendam suam doctrinam, abunde satis edocere potuisset, quæ in periculi plenum sit, per istiusmodi incedere præcipitia, cum elusa tandem eius malitia, procuratâ etiam morte Julii secundi Pontificis, ad exitum perducere nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut ideam alijs proponit principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri sexti rebus suis securius prospiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subito; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat) quo porro factum, ut quem ipse veller, Pontifex minime fieret, atque una perderet ferè omnia, quæ in Romania violenter occuparat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multum profint raustoribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis nostris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violenta diutius persistit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vicia occuluit, & voluntatum studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis inopias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus

1 Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere
malis eorum, quod appetunt. Job. 5. 12.

quibus precipitant principes, & ruunt Imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eo quod iustitia divina, relicto iis regnò, Imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut e Dominis mancipia fiant passio- num suarum ac Ministorum, atque ab euentibus ini- mus prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomo- do in Saulle completum fuit, quod samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuisset inobediens: tamen enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius me- za fuit servitus.

v Pro eo, quod abieciisti sermonem Domini, abiecit te Do- minus, ne sis Rex. 1. Reg. 13. 23.

SYMBOLUM XIX.

IN Ludis Vulcani & Promethei diversi certis consti- tuti locis in hunc sese modum exercebant: prodibas primus accensam facem manu præferens, quam de- inde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium: *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi cursores vitæ lampada trado.

Quod a Platone mutuatus, cum suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait, *ut vitam, quam i si a maioribus acceperint, vicissim quasi ta- dam ardentem, posteri tradant*. Ecquid aliud sceptrum regium, quàm ejusmodi sæcula quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo Majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa? Multa principi cum hominibus aliis communia sunt, una sola res eaquæ accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbe sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Puspendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi thea-

³ Plato.

quæ

rum subire, ut principis personam sustineat, decedenti vero de vita alium deinde cum eadem successurum purpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum



solam hanc superfuturam memoriam, quod fuerit. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, quam amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

§. Ubiigitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps coeperit, tædæ ardente sui Status instructus, non id solum agit, ut cursum istum producat longius. jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo
jam

jam absit proxime, cum illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. * Regula una eam Regi Henrico I. extorlit e manibus, nondum nato annos quatuordecim: cuius item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum stipudia, Principem Joannem Regem Catholicorum filium prohibuit, quo minus eam prehendere potuerit.

§. Fonderet præterea Princeps habilitatem suam a nobis: occasionem & jus, ne plures temere faces succiperet, quam aut successio aut electio legitima illi concesserint. Si considerasset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infelicititer excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sane longe melius suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus, si Regni sui contentus face, non in iungariam etiam manum adicere attentasset, ubi idem veneno interit.

§. Nemini alteri eam facie committat princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia. Imperium en. ut societatem non patitur; * tuo etiam patri Regi Alphonsi Sapienti tædium hanc e manibus eripere conatus est infans Sanctius, eâ potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ Regnorum faces malis artibus accensa cito plerumque extinguuntur: † nam nulla quæ sita scelere potentia est diuturna. * Garlias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coegit, ut Regno se abdicaret, sed ultra triennium Corona sic parta ei frui non licuit. Froila secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quam electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum fortiuntur exitum. † Navarræ coronam certò jam ad se

* Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 6. * Idem lib. 14. c. 5.

† Curtius. * Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 20. † Idem lib. 7. c. 2.

se perenturam hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum sanctum tolleret de medio; at Respublica secuturum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patricii illud obtulit.

¶ Ne temere faciem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum poenituerit postea, ei forte accidat, † quod Regi Alphonso hujus nominis quarto, qui posteaquam Regnum in fratrem suum Rainurum semel resignasset, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, iustitiæ non pareat: semper enim rationes in promptu habet, & causas, quibus se tueatur, ut quem non moveat discrimen, quod inter imperantem, & obediendum interest?

¶ Tametsi vero istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut norint, cui acceptas eas referre debeant, & quam stricta de his reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus: ** Tuus, Domine, est potestas, tuum est Imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua subsunt proi ientia. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi restituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

¶ Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum exlum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, consiciendum non cum una solum, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quod hic sese per intervalla subducatur oceanus) ab oriente usque in occidentem suam longe lateque diffundunt lucem. Szvissimi turbines erumpentes undique eas moluntur extinguere:
verum

† Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 5. * Idem l. 9. c. 6.

verum cum Deus (sic Isaias ^a videtur vaticinatus) easdem eo fine incenderit, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris Ecclesie altaribus, sperari merito poterit, quod hujus ad instar etiam illæ lucebunt; præsertim, si magis magisque eas inflammaverit Serenitatis Vestre religiosa fides, & pius zelus, rectè sursum erectus semper tenendo, ut flamma tanto clarior puriorque ad cælum, quo natura sua nititur, possit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in causa erit, cur illæ ipsæ flammæ eas sensim depascent, quod si calor ita obverterit, ut terram solum spectent, mox extinguentur penitus: eadem enim materia, quæ pastum aliàs datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque sedulo Serenitas Vestra, ut cum his facibus vitæ suæ curriculum gloriose decurrat, easque adhucdum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solum quales eas accepit primum, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regemque, cum primum Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tanto accuratorem ab iis rationem postea repetat, quomodo ^b Regi Balthasari factum. Et si Otho ^c obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profecto non minorem etiam obligationem à gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II. Filio suo detulit. Et tamen si nonnullorum acciderit malitia, quod finem curriculi sui expectare noluerit, ne forte venti contrarii, quos jam tum ad-

veria

^a Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. II. 49. 6. ^b Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Dan. 5. 27. ^c Verbum nostrum institutum, & à Regibus usque ad Principes continuum, & immortale, sicut à Majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Tac. l. 1. hist.

versa fortuna concitaret, eas aut omnino extinguerent aut saltē obscurarent; uti fecisse memorant Alphonsum II. Regem Neapolitanum, qui cum Regi Franciæ Carolo VIII. resistendo non esset, Coronam in filium suum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsum tempori eam Deo restituere, seseque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam, quā semel obtentā frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

¹ Mar. hist. Hisp. lib. 26, c. 8.

SYMBOLUM XX.



Inter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliis, & panem in canistro manu præferens:

Sym-

Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solum voluptatis gratia, sed ad curas etiam & ad labores à natura institutum esse. Eodem si in Emblematibus figuris humanis esse locus) cum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in iustitia, in pace, in rerum ubertate tueri satagit? quas non experitur a difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui Imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sibi oportet; pericula illius, huius securitas, illius vigilia, huius somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subicere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate e versibus Senecæ Poetæ Tragici:

— — — † *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quam blandâ regit

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò sibi pertualerit, pulchrius longè & amœnitus fore, quod intus later abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assidue tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. * Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultio sibi, à nescio quo, oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: † *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primum fasciis b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeo graves sunt capi-

a *Quam arduum, quam subiectum fortune regendis omnia!*
Tac. 1. Ann. † Seneca. * Strab. † Valer. Max. b *Feniss
as darim mundam super caput ejus, Zach. 3. 5.*

capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixerò, quam tria perpetua suspicia, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi. I. Circo & Marcus Antonius Imperator aiebat: *Regnum grandævum esse molestum*. Ad labores nati sunt principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos mane excitaret e somno, altum eis sic inclamaret: *Rex surge, ad irabunda Regni negotia*. Non ferrent hoc nostro tempore quidam principes excitatorem tam molestum: *multis enim hac principatus premia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit, rubor ac decus penes alios*. Quod Principes nonnulli à suo turpiter deficiant officio, ideo ferè accidit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietaria, quò pro libitu iis uti liceat, existimentque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cùmque adulario optimè nòrit, quò illà inclinatione propendear, faciliè eis deinde persuader, absque libertate ista & vivendi licentia principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quam infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quòd ex tanto principum numero oppido pauci boni evadant Reipab. moderatores. Non quòd à naturæ donis instructi non sint: nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine melius enutrito descendunt, sed quia in otio, & deliciis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui facilius suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quam attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimum con-

confistit. Primum est, ut princeps à primis pueritiz annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assuecat, etiam ante predecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue, & si forte in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos prius ad gubernationem, quàm ad vitia aperiatur; quæ causâ quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tamen si multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem & potestatem scepro tribuat; natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tinea nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, principem, * *generari & nasci à principibus, fortuitum esse: solam virtutem proprium hominum.* Rectorem eum esse, non dominatorem; subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba & Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium. Nemo in principem electus fuit, ut

c *Consulares fasces, prætextam, curulæque sellam nihil aliud, quàm pompam funera putent: claris insignibus velut insula velatos ad mortem destinari.* Liv. lib. 2. hist. * Tac. lib. 1. hist. Id lib. 1. 4. hist. d *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* Idem lib. 12. Ann. e *Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* Idem lib. 1. hist.

ut caput aliorum esset duntaxat, seu ut etiam ager-
 ens omnium commolis intervenit. Perpendens autem
 cum animo suo Rex Antigonus illam sceleratam monu-
 ne abuteretur potestate, neve se nimium esset
 aut subditos tractaret male, sic eum affatus: *Quid
 enim potestis, si sum deus, et non sum?* *Quid enim?* *Re-*
dem pertinet, quod mater et a Rudolpho Imperator
exaltanti se aliquando, quod nunc aures et vacuas
dare non possit, respondit. Quod enim, inquit, tu
non sumus. Subditi non propter Regem nati sunt, sed
 Rex suorum gratia. Nimis etiam usacerbum for-
 ret omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vi-
 cissim de eodem iustitiam & tutelam sibi polliceri pos-
 sent, quae causis suis tunc, cui imperio eius se se ultro sub-
 jiceant. Propius suis coronati clypeis in circuli or-
 mamentis elaboratis, Romani triumphabant, unde intro-
 ducta diademata Sanctorum, qui contra communem
 humani generis hostem insigni victoria potuerant.
 Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subdi-
 torum illa clypeus sit, qui Fortunae faventis impetus
 excipiat. Regnare officium est potius, quam dignitas.
 Imperium quoddam paternum in filios, quod in sub-
 diti affectum abiit, paternum & sollicitudinem non
 expectant, in principe, nec amorem, nec obedientiam
 amissionem differunt Rex Ferdinandus, ex glo-
 riam sanctus, imperium non aliter atque officium
 habuit, quod positum esset in subditis tendens, in ad-
 ministranda iustitia, in vitis castigandis, & re digne
 randis virtutibus, in procurando denique regni sui
 incremento, ita ut promatori eius bono nulli parcen-
 dum labor existimaret, nec aliter re ipsa fecit. Prin-
 cipes montium consimiles sunt (ut alibi dicimus) non
 tam, quod ex illis favoribus propiores sint, quam quod

G o nnes

f. Domine, in futo bene voluntatis tue coronati vos.
 Pl. 5. 13. g. *Ut enim gubernatis patrii militiae Regis*
quedam potestas dicitur. Ita regia potestas est civitatis & gen-
is unius, aut plurium quasi domestica quedam gubernatio.
 Ant. lib. 3. Pol. c. 11.

omnes tam sermone quam re exercant veluti depol-
 lantur perinde ac prima summa qua colliguntur de
 mone uti ait Aristoteles ad moderandam a furore tem-
 perationem illam, & vallis irrigandas, atque ut eve-
 lantur, & porbus, & similia faciant aliis, & a
 fortibus fortibus ees tueantur. Ideo sacra pagina
 Principes vocant, grandiori enim titula
 opus habent, quod natura in lucem edidit, ut guber-
 nandis cum Patribus suis sustineant. Gigantes sunt, ut
 labores ferant, & gemant (quemadmodum Jobus &
 Iocurus, Iob agnis, quibus populi & gentes signi-
 ficant, volent, anguli denique sunt, quibus Reip. &
 dicitur, impletur. Princeps, qui natum se non credit,
 uti cum praestet suodis, neque se parat ad toleran-
 das pro eorum communi de temporum injurias, mon-
 tibus, autem exuit, & vallem potius praepropter age-
 re; si tamen non otium privatum a priore ei liceat,
 quoniam ex huiusmodi ad aliorum gubernationem jam
 semel destinavit. Vt in illis electo in Regem, &
 coronam reculanti e Gothis Proceribus Dux qui-
 dam gladio disincto, nimirum gereret, minitari coe-
 pit: *Admirus, inquit, totius gentis voluntati repu-
 gnat, tuncque trahebat in communem omnium salutem
 pericula.* Eadem de causa nec Regi Joanni secundo
 in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum
 Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admo-
 dum erat juvenis; ille vero ea adhuc corporis consti-
 tutione, ut praestare porro cum laude posset. E quibus
 liquido apparet, Principes esse partem Reipublicae,
 & cer-

h Quia scilicet fortitudo pauperi, fortitudo regno in tri-
 buta. *Quasi ex aethere, umbra scilicet ab aethere.* Il. 25. 4.
i Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Ipsi sunt
 propter in facula, & in famosi. Gen. 6. 4. *k* Ecce gigantes
 genuit sub aqua. Job 26. 11. *l* Aqua, quas vidisti, ubi me-
 reat, & dicitur, & sunt, & gentes, & lingua. Apoc. 17. 15.
m Applicat huc universos angulos populi. 1. Reg. 14. 38.
n Mar huius. Ilip. lib. 6. c. 12.

Sam. L. 10. 17.

& certo quodam modo subordinati, tanquam in-
strumenta ad ejus conservationem necessaria, sicut
bona malaq. eorundem ad Republicam pertineant,
quemadmodum Tiberius ad Augustum erat. Quod
Davidem p[ro]p[ri]etate Regem, & filios ejus ad p[ro]p[ri]etatem
eorundem, & carum suorum, ut signum est, p[ro]p[ri]etatem
esse, qui vixit, sunt iustitiam eis debet, & p[ro]p[ri]etatem
eorundem dolores ac labores in tem[por]e quodammodo
expelli.

Q. Porro principem a puero sic informare oportet, ut
dominationis equum, dum tener est, domare discat, ac
regere: nam si ad solius arbitrium liberam erantur, erump
volderit, una cum iplo praeceperit. Si non, si
hic opus est, habens scientie politicae, vana politica,
& calcaribus fortis generosique animi opus, inquam,
ut princeps prudentia ita pueris firmus tempera
stat. Non quicquid ei in mentem venerit, nec enim
est illico, sed quod honestum est solum, ne se se p
tatem ladat, aut exultationem, aut verecundiam,
aut contra bonos mores committat aliquid. Ne ex
sistent Principes, potestatem suam omnino arbitri
tam esse, sed obsequiam bono publico, & communem
Status utilitati: non immentam, sed certis ar
tibus, & multis causis expositam. Insigne apud
tum navalem Regis Philippi secundi ad Ceris Augu
am un
is ventus dissipavit.

§ N. Si præterea princeps auctoritatem suam in fa-
vorem non esse, quin aliquid illius in ipsius contra-
dictis, quod aut ab initio illi sibi retineant, aut
indem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defen-
sionem & conservationem propriam contra Prin-
cipem palum injustum, aut tyrannum. Principibus

[illegible]

nonis nō omnino displicet libertas a qua in subditis, Tyrannicum est absolute denotare. A modera-
ta subditorum libertate salus imperii & conservatio
dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui po-
tentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec
minus supremā obtinet potestatem, qui subditorum ri-
ta tuetur ac privilegia, qua iusto titulo possident. Fru-
dentia potius est sinere, ut his frui & gaudere possint
libere: nunquam enim ea Principis auctoritati déro-
gant, nisi aut honorē suū, sedis putet, aut ea omni-
no tollere cogitet. Satis illi sit Corona suā eadem tu-
eri potestatem, quā Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum
forte Deus per Ezechielem Principes monere voluit
(Cuius in alio sensu) cū ei dixit: † *Corona tu cir-
cumferas, si quis eam laxet minimum, ei de ca-
pite facile decideret.*

¶ Quando possumus imperatoribus sine fine variari
eam, ut quam neglegenter sumus in curia placet. Tac. l.
4. Ann. † Ezech. 24. 17.

* *

*

SYM:

nam prudentis urgente
necesse fore, & patuli suadente lumine homines in
civilium, & in decretorum, ubi de virtute, exercebant,
pugna, & impetratando contentum voce articulata
quid in iudicio esset, & diceret, urgentia mentis & con-
fidentia verborum, quando alterutrum in iudice-
ret, iure, et defenderet.

Constitutura itaque civilissima Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa natura lumine illustrata exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, qua nimirum quascelentibus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in iustitia, & pace omnes tueretur: quæ tamén Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne alias summa in statuendo & consequendo nasceretur confusio; quia necesse erat, ut alius imperaret, obediret aliis, ultro sese ipsi ea abdicarent, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferrentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratio, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initio in illa quæque civitate deinde apud universum aliquem populum eundem homines præficebant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram crescente paulatim auctoritate, sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in aliis potestatis, quam in ipsum contulerant, quæ que in iustitia potissimum consisteret, qua mediante populum in sollicitudinem in pace tueretur, ac cetero carer. Hæc enim legimus de rege troiano, dum in Troia regit, & cecidit Æneæ Regem illicium, quem cum quoque in Casteleina provincia accidit, quæ propriè in actibus Carthagini & Troia exactis Regionis, per Iudices deinde gubernata fuit.

ead, tanquam per certas quasdam lineas. Reip. navis
secura navigat. Mun. sunt Magistratus oculi & anima
civitatis, vinculum populi, ac sanum figura præ-
sentis Emblematis, quod eum regit, ac corrigit. Quia
ipsa enim tyrannis absque his sustinere non potest.

Infractibilis voluntatis, quæ tota sensibus & passio-
nibus est obnoxia, immo per se cæca, recte committi
haud potuit iustitiae iudicio, sed necessum fuit, ut cer-
tis quibusdam decretis & suis statutis à ratione & pru-
dentia profectis, quæ perinde omnes, & absque dis-
crimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales
sunt leges, quas pro casibus futuris præteritorum dicta-
vit experientia, cumque ipsæ semet explicare nequeant,
sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelli-
gentiam mutuari debent à iudicibus, quorum linguis
loquuntur, aut calamus declarantur, & certis applican-
tur. (nam omnes universim comprehendere
possibile non fuit.) advertant sedulo principes, qui-
busnam hominibus eas exponendas committant:
neque enim hoc aliud est, quam vitam suam, & præ-
cipua gubernandi instrumenta his concedere: tacta
autem semel electione, prout oportet, exercitium &
cursum iustitiae ordinatum ne impendant, sed Magi-
stratus totum permittant. Etenim si Principes inter-
pretari leges, voluerint ultra id, quod aut Clementia
sua, aut ipsa res totius ædificium politicum corrumpet,
& quæ firmare illud & sustentare debuerant, rui-
nam accersent potius. Neque enim tyrannis aliud
est, quam quidam legem obvio & despicientia,
quæ princeps auctoritatem illarum sibi temere arro-
gant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissi-
mam servitutis suæ causam, quod nimirum Augu-

G 3

Rus

hæc facta sunt, cum leges per unum metum, non in æquitate
aut iustitia, itaque sunt, ut imperator innocentia & in ipsi ius-
tibus, non in vi supplicio, refrenentur audacia, & in cendi
factis. Ibid. l. 1. etymol. l. legibus, C de leg. M. Ser-
gere patrum, munus Senatorum, Magistratum, legum in se
struere, Tac. l. 1. Ann.

flus legum munia ad se maxillet, ut Imperium tyrannide premeret:

† Iste quoniam iura sibi in se committit, Cæsar

Tiberius ait, de se sibi, de se iuraque per se

Actus, in premium pacis sibi recepit.

Dum legibus Princeps os obtinuit, malitia & vitiis illud laxat, ut Claudii & Imperatoris temporibus accidit.

¶ Tametsi verò leges salus sint Rerum publicarum, utpote quibus hæc fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam eis creant periculum, quando illæ aut a pietate & ratione defleunt, aut iustum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, parant confusionem, & oblivioni traduntur, aut certe si servari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. ** Corruptissima Republica, plurimæ leges.* Alii alii advertantur, atque antiam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Maior populi pars in tribunalibus desinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro ciuitis, pro militia. Fauculi probi multos improbos suis sustentant in iuribus, & mali quam plurimi bonis donantur. Iota finis sunt piratarum, & tribuæ talis non memora sit, si, qui custodes iuris esse debuit, & durissima catena servitutis sunt populo. Neque minus gravantur Republicæ nimia legum copia, quando illæ variis. Qui multas condidit leges, multos pargit mores, ut quos omnes ostendant. Ita caligula, qui in senatu struebat insidias, vana forebat edicta, minuto scripta caractere, ut difficulter legi possent: & Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obstruebat, ut plus laboris

*† Claud. & Nero in his legibus & Magistratum munia
se sibi in se committit, ut supra dictum est. Tac. l. ii.
Ann. l. i. de iure iura, ut iura & principum iura
et iura et iura, ut iura et iura. Id. l. i. Ann. m. c. g.
et iura et iura, ut iura et iura. Ibidem l.
Ibidem l. i.*

interest semper, lites proferri longius, non secus ac milirum, ut bella diutissime durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, † dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras pertata, lites omnes coram opitulantibus doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione, feliciter sane, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Jureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quam sententia etiam propitia, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie fecit litem, palmam ferit; qui cum fecit fructum, pro alio fecit. * *Non fuerint concordæ iniquæ, aut inter amantes erret, nisi mutua multa lites audiantes sunt, sed ubi ea brevissima & paucissima.* Minimum ergo pauci sint Jureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quiesca esse poterit Respublica, in qua multi, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multi eum ante expolient? Et licet omnes viri prodesse sentiant, non tamen ideo inter multos sincerior erit Justitia, sicut nec semper unam infirmitatem feliciter curant plures Medici. Nec re boni publici est, ut cum salutis tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia una cumque vocentur in examen, medici, locis suis sitis & morali.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctorum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ eis sanctis, vicidiam abolet. Sibillarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita Inobedientia, si semel ob-

ti.

† Anton. Nebriſſ. dec. 2. lib. 7. c. 6. * Plato.

¶ Consuetudines leges sunt, non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tanto graviorēs, quāto minus mandata sunt aliorum, sed arbitrium potius spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque adeo eadem communis consensus, quæ eas in Rempublicam introduxit primum, & quasi usū ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; nequillo modo cedit hic populus, quantūvis male sint, & ideo immutari eas deceat: eo quod plus ea in re communis valeat opinio, quæ, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quam alia quacunque argumenta, immo quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem maioris prudentiæ est tolerare eas, quàm genus tollere, si principum **ut sume agitur, qui per se situm non habet, legibusque tam si deterreres sint, minime ea ratione tollere non debemus ad instaurat.* Si tamen aut virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quod consuetudinem, qua Clerici s. matrimonia pernitebantur, abrogasset jam ante introductam à Wliza & Græcorum exemplo roboratam.

¶ Si Respublica bene constituta non sit neque do-
ctores aut discipuli capaces animi parum leges pro-
ficiant. Quo, circo, inquit Seson. quando regas,
ecquanam Leges essent meliores, respondit: *Illæ, qui-
bus utitur populus.* Medicina morbis incurabilibus ad-
hibita, nihil quicquam proferit.

6. Vanæ denique erunt leges, quas princeps, qui promulgat, non enim exemplo suo & vita flet et ac roborer. ** Digna vox est Magnæ Regniæ, legem aliquam se fieri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In comitatu e p'ior si quid, cessare reverendum.

Fri-

† Claud. * Thucyd. † Quia leges sine moribus vana
praesunt? S. Aug. † l. 4. C. de leg.

*Primus iusta subiectione et servatur aqua
filiis, uti dicitur, etat, cum videri ipsam
et dicitur in p. 1.*

Leges quas tulit Servius Tullius non pro populo
erant solum, sed quæ tam Reges obtemperarent: per il-
las controversia principem inter & Subditos dijudicari
debent. ut de Libero refert Tacitus. * *Tamen si le-
gibus subiectionis, tamen* (dicebant Severus & Antonius
Imperatores, *secum dumtaxat vivimus*. Non obligat Prin-
cipem vis legis præcie, sed ratio, cui innititur, quan-
do ita naturalis est, & communis omnibus, non pecu-
liaris subditis, ad bonam earundem gubernationem:
quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet;
quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam
principem is se conformem gerere, ut aliis tanto sua-
viores sint. In isto positum videtur mysterium mandati
illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volu-
men x comederet, ut nimirum videntibus aliis, quod
ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces
expertus esset, omnes tanto facilius istud imitarentur.
Adeo subiecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus
in causis patrimonii regii eandem aleam subire debe-
at, quam quisvis alius subditus, & in casu dubio pro
condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cum
aliquando eiusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ
Pater coram præsens adesset, & in Consilio regio singu-
lorum exquirerentur iustitia in causa aliqua ad Cam-
eram pertinente, nequæ in iudiciis integritas defuit,
aut constantia ad illum condemnandum; nequæ in ipso
Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benig-
ne sub que omni indignatione. Felix Respublica in
qua causæ y principis deterioris conditionis sunt.

S Y M.

* Claud. * Tac. l. 3. Ann. v *Si quando cum præstatis
disceptaretur, uton & jus. Idem l. I. Ann. * l. 3. C. de test.
x *Et cum omni comede et tunc iustitia. Et comedi illud; & fa-
ctum est in cremino si ut me. dicit. Ezech. 3. I. & 3. y *Quæ
gloria tua est præcipua sapie vincitur. Ezech. 3. I. & 3. y *Quæ
gloria tua est, nisi suo uno principe. Plin. in Pan.****

ipre,
ores,
rium
cies:
as in
upso
ima;
malæ
ea in
Ante-
rfua-
alia
com-
oris
re, li
legi-
am
diver-
por-
capax
ium,
per-
Wi.

e do-
pro-
atus,
qui-
s ad-

qui
et ac
al-
a, cui

Pr-
DANA



TAmetsi populi consensus iustitiæ potestatem contulerit in Principes; immediatius tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii, Aquila regia sunt. Jovis Ministri, qui fulmina ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernenda vitis supplicia, & iustitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquila donibus opus habent. Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguum, ne in illa deficiant.† In recessu Galaciæ penitus abstruso & abdito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi

a Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum
Ag. Rom. 13. 4. † Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 2.

phonſi ſeptimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricola cuidam intulerat nonnemo ex Hiſpania Nobilibus, quin incognitus ablit e veſtigio ſumpturus ab illo pœnas, celeritate tantâ, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam reſcicere potuerit. Ovivam & ardentem legis animam! ſeipſum judicem & executorem conſtituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbe animadvertere. * Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cum aliquando Medinæ campi degeret, clam Salmanticam profeſtus comprehendit Rodericum Maldonatũ, qui in caſſio Monſcon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, niſi ſemper in metu eſſet, ne ſimile quid ſibi accideret? Unus iſtiusmodi caſus regnum integrum erudire poteſt, & rite componere. At tamen non ſemper expedit Majeſtatem regiam ejuſmodi imitari exempla. Quando ſtatus Regni bene diſpoſitus eſt; quando ſedent pro tribunalibus cauſarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo caſu ſufficit. Principem elaborare in eo, ut miniſtrorum adminiculo juſtitia ratio habeatur. At verò, ubi turbata ſunt omnia, quando jacet & ſpernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obſeſſet ſimilis aliqua ſubita & gravis animadverſio, ut ſubditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in regno animam Majeſtatis eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expedit moderari rigorem, quando Reſpublica male affecta eſt, & vitia conſuetudine roborata: nam ſi virtus nimis etiam acerbe errata ferat, & uno quali impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quàm juſtitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cepit. Præcipitare cum medicina, periculosa res eſt, & quæ facit interdum, ut furorem concit-

rata multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus di-
 simulatione & dexteritate efficitur, quam in remire ex-
 celluit Rex Ferdinandus Catholicus, & in eo dece-
 patione fuit Rex Petrus, quod viam severitatis so-
 lum infreter, unde Cruidens non en adeptus est.
 Tamen vero una simplex virtus sit iustitia, pro tem-
 porum tamen varietate, varios operatur effectus. Non
 nunquam populus illam omnino respuit, immo per
 illam magis magisque intolecit: alias idem agnoscit
 nimia sua licentia damna, & quoad potest, collabo-
 rat cum principe, ut medelam adferat, quoniam ipsemet
 asperissima quandoque suggerit media contra suam
 libertatem, quo modo abique ullo periculo princeps
 Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat princeps paucorum
 scelera in Rempublicam commissa; si multorum sint,
 condonet facilius. Agrippa Tiberti iussu e vivis sub-
 lato in insula Flanasia (in quam fuerat relegatus) ser-
 vus quidam cineres ejus clandestine sustulit, & Agrip-
 pam se finxit, cui forma erat simillimus. Eidem habuit
 Romanus populus, & fama per Imperium vulgata,
 tumultus exortus est cum praesentissimo motuum ci-
 villium periculo. Sed Tiberius mox servum compre-
 hendi iussit, & clam omnibus extremo supplicio affici.
 Et quae quam multi ex ejus domo equites ac Senatores su-
 bentasse pibus, jurasse consilium dicebantur, noluit tamen
 ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crude-
 litatem Prudentia & silentio ac dissimulatione tumult-
 um omnem sedavit.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det, gran-
 diora poenis coerceat. Poenitudine interdum conten-
 tus sit, id quod Tacitus b in Agricola collaudavit.
 Non imperat melius, qui acrius castigat; sed qui ex-
 cular cum prudentia, eaque moderatione, ut ne ple-
 stendi ansam porro praebeat; prorsus sicut chirurgo

ne-

¹ Tac. lib. 2. Ann. b Parvo peccatu veniam, magni sa-
 veniatur, caeterum nec parva semper, sed sapientia pae-
 nitentia contentus esse, Ibid. in vita Agric.

meto honori tribuit, si multa brachia & tubas re-
 cer. Nemini odio est princeps, qui castigas, si cum
 animi dolore, & invitus id faciat, sed quem puniendi
 delectat occasio, quive illam studiose capiat, & pren-
 sat. Castigare ad exemplum & correctionem, est mi-
 sericordix, culpam vero inquirete ex passione, & ad
 Filicem ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat princeps, ut ullus tam potentem
 ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese au-
 deat eis, qui Ministri sunt iustitix, & potestatem ejus
 ac munus repræsentant, alias diu firma non consistet
 columna Republiæ. Ubi scilicet audacia illa inva-
 luerit, paulatim corodet eam contemptus, & diruet.
 Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, &
 quod eam tantopere evexit, ac etiam nunc tuetur, est
 inviolata illa iustitiæ custodia, & rigor, quo Reges
 sanctissime semper curarunt, ut in honore & pretio ab
 omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur
 impune, quantumvis magna sit delinquentis digni-
 tas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex
 mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum ali-
 quod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Pue-
 go consecisset in vincula, tantopere offensus fuit
 Rex, ut tot insignia obsequia totius s. militiæ istius
 de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter
 & severe in eum animadverteret, postquam se totum
 manibus ejus regis permisisset, hortatu Magni Ducis,
 qui probe perspectam habens delicti gravitatem, quæ
 veniam non mereretur, & Regis constantiam in tu-
 enda auctoritate & estimatione iustitiæ, & Ministro-
 rum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se
 supplex advolveret quod si faceret, promittebat fore,
 ut delictum eâ ratione expiaret; sin minus, sciret cer-
 to, sibi pereundum.

§. Nec solam punire debet Princeps offensas con-
 tra personam suam propriam, aut supremam Maje-
 statem

c Hanc T. C. curam s. sinet Princeps, hanc omnia funditus
 Rom. trahebat, Tac. l. 3. Ann. 1. Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

jestatem ipso gubernante, factas, sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuere, tamen id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam tuam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tamen is ante læsus fuerit. Nullam princeps post se derelinquere debet memoriæ ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impune tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilē fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa principis, nemini securo vivere licebit. Punio audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici iussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstita operæ in occisione d. Galbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Julius Cæsar præciperet, ut Pompei statum erigerentur, firmavit suas. Nisi conspirent principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in casibus delicti par est omnium conditione, conniveant Reges cum aliis, alios puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quam ista æqualitas. Unde Ægypti paritatem, quæ servanda est in iustitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

§. Magna principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expiatur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbant

d Non honore Gallæ, sed tradito Principi in morte, nuntium ad præsentem in posterum intorrens. Tac. l. hist. c. Cæsar enim est, ne videri de causis a se plebantur, alii ne appellerentur quidem. Cic. de offic.

bant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitulis rei essent, accessit eos ad se Rex Ferdinandus IV. & in muneribus militariibus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristinx restitueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore profunt quàm plurimum Justitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magna superari non solent, nec solo metulicentia morum & dissolutio coerceri possunt. * *E fin todo esto* (ajebat Rex Alphonsus Sapiens) *son mas damnosos los yerros, que los Omes suzer en la guerra, es a Taz, abunda a los, que en ella son tan te azerse de guardar del danno de los enemigos, quanto mas del, que se suere por culpa de los suyos mesmos.* Ea propter Romani diversis pœnarum & infamix generibus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in periculis, aut in disciplina militari; quo fiebat, ut punctionem magis, quàm hostem metuerent, mallentque in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris postea aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga audebat deserere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pugnx etiam se subducentes. Milano Neapolim abeunt, & tanquam sub alio principe hætenus inveniissent stipendia, cum insigni damno tam obsequiorum suæ Majestatis quàm tactorum sumptuum, in Regis militiam denuo adscribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatûs, qui tameris post prælium Cannense vel maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut sex illa Romanorum milia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum his tribuendum ratus, qui si gloriotam mortem voluissent occumbere, non cum infamia capi se permisissent.

§. Er-

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quam punienda, ne pœnæ aut reprehensionis metus eos reddat timidiore. Accedit, quod insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque solet unde misericordia digni sunt magis, quam castigazione. Varrus a Cannæ vicus fuerat pratio, & Romam redeunti Senatus obviam processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda iustitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quam principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. & diffidentia, quæ princeps sibi ipse in agendo diffidit contemptio nascitur apud populum, cuius talis fere est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit exultationem suam apud subditos Rex Alphonfus Sapiens, quando iustitiam secreto exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos ante videret populus, quam comprehensos seditionis auctores. * Ita Tiberius panam servilius, qui Agrippam se finxerat, palam non ausus, in secreta palatii parte interficere iussit, corpusq; clam auferri. In aliis casibus fortiter princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine iustinet. Iustitia namq; fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porro conservat. hæc illa mens est Dei harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen principes in locum patrum familias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorum, proindeq; Iustitiam Clementia temperent. Oporteret, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum cœliis demissum, e quo

è quo comedere fallum iussit. Struthionis Stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordia calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum iustitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minuetur. Si omnes, qui delinquant, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: *Vix enim quisquam adeo mali expertus, ut non aliquam mortem mereatur.* * *Cu como quier* (verba sunt Alphonſi Regis) *que la Justicia es muy buera a cosa en si, e de que debe el Rey si empre usar: con todesa faze se muy cruel, quando a las regadas no es templada con Misericordia.* Non minus periculi est Coronæ, vitæ & statibus a iustitia, si extrema illa sit, quam ab iniustitia, Rex Joannes II. exemplo sit, qui quod plus æquo severus esset, valde se postea invitum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant iustitia & Clementia, copulata inter se, quasi partes sint unius ejusdemque corporis, nec unquam unâ utatur alter uti liceat, quam ut ne offendatur altera. Hæc reor de causâ non dedit Deus gladium igneum (quo paradysus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est, & misericordia; sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui melius nôſset iustitiam cum Clementia temperare. Nihil permittit oſius Principe, ultra quàm par est, clementie. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subici, qui omnia, quam qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minus noxia est Populo clementia nimis, quam crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentiâ peccatur, quam ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit

H

Mali-

*In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & volatilia cali. & facta est terra ad eum: Surge Petre, occide & manduca. Act. 10. 12. * Tac. lib. 2. Ann. * Lib. 2. tit. 10 p. 2. g Collocatus ante Paradysum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium. Gen. 3. 24. h Fedicari enim sunt impii, supbia, luentes, quàm si cor nulla iustitia pæno verceat, Boet. l. 4. Phil,*

Malitia, cum veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omissio dicenda sit potius) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari i faciunt Principem. Qui ita dextre & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione errare non poterit, immo tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis & conficitur. Cælum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non effet, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Utrique virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pessundat Respublicas.

i Mirumque amorem affecutus erat effusa clementia, modicus severitate. Tac. lib. 6. Ann. k Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.

SYMBOLVM XXIII.

Nulli Alchimistæ majores, quàm Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de se non habent, hoc ipso, quod eas in virtutis a præmium proponant aliis. Invenierunt Romani Coronas varias, Muales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro deprimere, quæ gramen, pulmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumpto

coro-

a Imperator aliquando torquibus, murali, & cæcisâ donato: quid habet per se corona pretiosum, quid prætextæ, quid fasciæ, quid tribunal, quid currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sen. l. 1. de ben.

coronas illas contexerent. Non suffecissent araria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatū fuisset politicum illud coronatum inventum, quæ præmiis loco do-



natæ in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quam ipsum aurum argentūmq; æstimabantur: nā ultro sese milites ad labores & pericula offerebāt, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem plane consilio Hispaniæ Reges fundarunt religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeo ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porro habeantur in pretio; quod fiet, si magnā habitā ratione meritorum conferantur. Enimvero in tantam æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quod

si absque defectu & discrimine ea institueretur distributio, vilescunt paulatim & contemnentur, & poterit Arminius iure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem) quod cum oculum perdidisset in prælio, *in prælio, cuius præmii, cuius etiam, aliis; in prælio locum nominaret, et alio ferentis præmia* Probe intelligebant Romani: quantum ad commune bonum interesset, attestationem præmiorum illorum in hominum animis conservari: ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam è queru commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (præsentis Emblematis icone) multa exprimentur dotes, quas antè considerare oportet, quam præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra conchâ efformantur, quæ a mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cuius candido sinu resplendet unio. ob puritatem suam, & quia de rore cæli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus in cunis conferentur, aut his, qui nondum præstiterunt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtinere possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace: adeoque inter solos eos distribui oporteret, qui in armis tuam probassent industriam, aut quatuor minimum annis licuerissent stipendia, ut digni essent centuriis *hæ præfici*: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum magisque artes militares efflorescerent. *Eporende* (dixit Alphonsus Rex) *antiguam yrelor Nobles de España, que supieron mucho de guerra, como víxeron siempre en ella, pusieron fennalidad, que ardones a lo, que bien fiziesse.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & di-

* Tac. lib. 2. Ann. b *Honori augmentum non ambatis, ne, sed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. contra publicam C. re milit. * Lib. 2. tit. 27. p. 2.

Augusti prognosticon fuit, cum Cicero per quietem vidisset flagellum eia Jove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hastenus, & stetit. Quis à vitiiis se abstineret, si pœna non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & pœnâ. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista solum d Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliâque insignia Regia deponeret, quod iis indignus videretur, qui præmia cum æ justitia non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc præmii pœnæque utilitatem non bene expenderunt Legumlatores & Jurisconsulti, qui toti fuere in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum vero vix uspiam meminerunt. Majorem eius rei rationem habuit sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de præmiis.

§. Cum ergo tam necessaria sint Principi pœna & præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis tuncem secure incedere nequeat, magnâ utique consideratione est opus, ut iis recte utatur. Ea de causa colligati erant Victorum fasces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ cito marcescunt, post obtentâ victoriâ præmum texebantur, ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & premiandum tem-

pons

d iustitiâ formatur solium. Prov. 16. 12. e. *Aufer sidam, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevari solet, & sublimem humiliari solet?* Ezech. 28. 26.

poris aliquid intercederet, & merita atq; delicta rite expendi possent: Præmia inconsiderate collata gratiarum actione in vix merentur. Cito facti eum pœniter, qui temere largitur aliis, nec virtus secura est ab eo, qui tam in pœnis in præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium virtuti tribuatur & vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus præmium detur, quàm alteri, invidia hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo præmium, & pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt, eò quod nulla amplius delicti superlit memoria. Rex Alphonlus sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum judicio Posteror suos admonuit, quomodo in præmiis & pœnis gerere se deberent, cum dixit: *Que era merces por el temperamento, asi como fazer biendo con-
tinencia, e como, e quando, e oiro si es saber reprimir el mal, e tol-
lerlo, e esca-mentarlo en los tiempos, e en las seasons, que se
merecer, catando los fechos, quales son, e quien los faz, e de
que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se ende-
reza el mundo, fazendo bien a los que bien fazen, e dando
pena, e escarnimento a los, que los merezen.*

§ Expediet nonnunquam differre præmiorum distribu-
tionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut inte-
rim, qui ea expectant, spei ista erecti majori cum stu-
dio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio me-
liori emi crediderim, quam quæ præmiorum expe-
ctatione emitur. Et certe magis ad serviendum allie-
cit spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque
hinc facile apparet, quam noxiæ sint successiones futu-
ræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expen-
debat

debat Tiberius, cum sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Præturis ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè desinerent. Quam in re non illud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quod occasionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs sui vires consistere gaudebat. *Acque ita facit orabilis in speciem oratione, vim imperiis retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quam potentia eorû futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successuum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cum Princeps veluti cor sit sui statûs (quemadmodum Rex Alphonsus dicere solebat) per illum utiq; vitales spiritus opum & præmiorum in membra alia dispersiri oportet. Etiam quod longissime abest, tamen Principis præsentia desitutum sit, ejus tamen favoribus fruatur. Istæ hæc consideratio perarum apud Principes locum invenit. Plerique omnes solos eos afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentiû, aut domesticorum adulatione, aut quia ad negandû desit animus. Et sicut fluvii non nisi solû, quod alluunt, madefaciunt ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quod Ministris absentes innumerus cum laboribus & periculis degantate eorum tueantur, & faciant, quod per se fieri non possunt. Gratiæ omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia assumantur solum, quæ moschû redolent, non ea, quæ pulvere respersa sunt & sanguine

f Subverti leges, quæ sua statia, exercenda Candidatorum industria, quæque potestas bene ibi statuerint. Tac. l. 2. Ann. g. Huius dubitabat, eamque in eam penetrare, & arcana imperii tentare. Idem l. 2. Ann. lib. 3. tit. 1. p. 2.

guine: ea, quæ oculis usurpantur; non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio facilius oculos capit, quam aures; tum etiã, quia mox animum titillat inanis gloria ex submissione præsentis, & gratitudinis indicio. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potius, quam meritum: ambitio potius, quam zelus: magis commoditas, quam molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfait. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lactatus, monetur vero cū desperatione inglorius. Illud e medium est, ut hi tales per intervalla ad aulam rev sint: nullæ enim literæ aut belli supplices, tã ad persuadendã efficaces sunt, quam præsentia Spe. Sola & expectatione haurita & canales non implentur, nisi in ipsas etiã aulæ aquas demergantur. Præsentia Principum secunda est, sicut & Solis. Præsentia hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia. Ei, qui sub ardore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quod bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera; ubi tamen vel maxime Princeps Minutius suis indiget. Occurri huic malo poterit, si licium præmiorum proleciatur longius, ut nimirum ubi dispensentur, ubi præcellere merita, non ubi peruntur præmia, absque eo, quod aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentis opus sit. Theodoricus à Italia & absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intueri obsequia, & discernere merita; & Plinius de Traiano testabatur: *facile esse, ut oculis ejus vultus absenti, quam animo charus sit*, quã in illum ferretur, existeret.

§. II. Hoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officio flagitando, sed his retentis, adducendo varias rationes, quibus facili-

Hic

tatem

h. Abundè cognoscetur, quicquid tamã teste laudatur: quapropter longissime constitutã mentis nostræ sculus ferentis inflexit, & vidit meritum, Cassid. l. 9. c. 23. & Plin. in Pan.

tatem impetrent ad tempus aliquod Principi suo coram se sistendi Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo male contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cum spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenui sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquã enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & spreti semel sæpe etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitã vanitate, ad vitam solitariam & privatam aspirant. Hoc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos a Natura ad imperandum factos, non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eo usque processisse se vident, ut mutare amplius non liceat vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & præmiis captandis plurimum Modestia potest, & prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potius videatur ad præstanda meliora obsequia, quàm ad exhaustiendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cordocile: neq; enim hoc solum largitus est, sed divitias, etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia: nam virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis merito illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quàm quasi ex merito esset. Unde porro fit, ut Principes promptiores fere sint, ad largam & li-

be-

i Sed & hæc, qua non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis vestris diebus. 3. Reg. 3. 13.

beraliter remuneranda obsequia exigua; majora vero parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quàm istis. Quare qui multas gratias a Principe abstulit, majores indies sperare poterit: nā largitus semel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quod mavelit Princeps alium agnoscere debitorem, quam seletalem fateri: hoc enim ipsi minùs honorificum est. Ludovicus XI. Galliz Rex dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis magna accepisset beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cum longe majora præstitissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, absque eo, quòd conferenti crearent fastidium; immo eum provocarent ad majora ei largienda, cui jam semel favorem suum cœpisset impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obstinationis quædam species est.

Idem Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstas largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens premium, qui initia nostra gratia suscipere meruerunt: nos enim judicium impenditur, favor autem semel placitum exhibetur. Cas. l. 2. ep. 2.

SYMBOLVM XXIV.

TAmetsi (ut ostensum est hætenus) Justitia Legibus armata, præmium item ac pœna, columnæ sint Republicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in aëre, nisi basi religionis, quæ Legum est vinculum, innitantur. Enimverò Justitiæ jurisdictio solos externos actus complectitur legitime probatos; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeoq; non magnopere pœnam pertimeret Malitia, si occultè iniurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset; immo

illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ
intus, & in animo male agentis minas intentaret. Tam
necessarius est in Republica timor iste, ut multis im-



pris Religio non nisi inventum videatur politicū Quis
absque eo egesset suā & sorte contentus viveret? quæ
in pactis & conventis foret fides? quæ in admini-
strandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus
arque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Pra-
mium alliceret, si mediis occultis illud assequi con-
tingeret, nulla habita iniustitia ratione. Pauci eximia
virtutis specie caperentur, nisi immarcescibilem spe-
rantes Coronā potius, quam illam temporariam, stri-
ctis continentiarum legibus sese tenerent obligari. Mox
ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam sine
pri-

principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel supplicis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthac & metus à Natura cuiusvis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cæsar Caligula Deos irridebat; dum tamen calum tonaret, aliam agnoscebat potentiorē inanum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quam *συμπληρωμα* Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur cælestes orbestrâ nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Equis magis eo intendere debet oculos, quam Princeps, qui Navarchi instat Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur, sic enim decipitur à via. Per publicæ navis minis sytes & scopulos allider, & naufragium facit. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde sektiones orientur & contrariationes, ex his denique mutationes Rerum publicarum & dominatum n. Plures Principes dissensionibus in religione perniciose vidimus, quam armis. * Eam ob rem Concilium Tolosanum VI. sapientissime ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem, adire liceret, nisi prius dato, reputando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis rite imbutus non esset. Hispania quæta esse non

potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo populo, ut cum postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denuò introducere, intra ipsum palatium miserrime fuerit trucidatus. Verum non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experientiis, fuit nonnemo, qui impie docere ausus est Principem, posse eum pro libitu religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit melius vera religio, quàm falsa: hæc enim caduca est, illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum eorum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quòd hæ illi grata essent, sed ob religiosam simplicitatem, quæ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quàm ex ignorantia, religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contrà supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsa evenit in durissimo Arrianorum iugo, † quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultus, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periiit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata * Hispania errores suos agnosceret, & Numen celeste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu,

cum

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. * Idem hist. Hisp. lib. 2.

eum qua in Aufenæ montis speluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi a Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacentes visi sunt, eosq; magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursum erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorum seriem) ad eam antequam, quæ etiamnum hodie fruatur in præmium constantiæ lux in religione Catholica.

§. Cum itaque religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillarunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, quicquid instituerunt, & erexerunt, religio est: hæc enim magis, quam ipsa necessitas copulat animos. Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis religionibus peregrinis, dederunt operam unicè, ut propriam sanctam rectam conservarent, quomodo & fecit Theodosius, & Constantinus, sanctis edictis & poenis contra eos, qui a fide Catholica deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud religionis exercitium tolerarunt; quæ in re laudabilis fuit constantia Philippi secundæ, etique Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis, conscientia libertatem concederent, tamen hæc ratione dominia illa integra conservare potuerunt, & tot parcere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimarunt, quam felicitatem suam propriam, secuti exemplum Jovi Flaviani, qui cum ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent: quæ in sententia ita præstitit, ut donec milites omnes promitterent, Christi fidem se amplexuros,

Coro-

a Omnium primum, rem ad multitudinem inopertiam efficacissimam, Deorum motum inieciendum ratus. Liv.

Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam a suis Maioribus hereditare posuerit, cum idem illud de Rege Recesvintho & Concilium Toletanum octavum memoret. Ea in se insigne pietatis exemplum Serenitati vestræ Filio suo præbuit Pater gloriosissimus Philippus quartus: cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consilium quidam vehementer propendebant, et ratione statum esse arbitrati, ne aut bellum susceperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nominis sui gloriam iniurere, ut vel horam uim pacem ferretis cum illis, qui Deo & Corona sua rebelles essent, atque inducias rupit illico.*

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruerunt Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primum Recaredo datus fuit, uti & Christianissimorum (longe etiam ante, quam Regibus Franciæ) in Concilio Toletano tertio, & Barcinonensi, quem titulum conferuarunt Reges Sisebutus, & Erygius, licet posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpsit de nouo Rex Alphonsus primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etti vero ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad maiorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant, illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ spirituale directe pertinet, cui soli hanc potestatem

b Ob hoc regis sui apicem a Deo soli dari præcipitur, si Catholicæ fidei per centum turmas acquirat, indignum reputans Catholicæ fidei Principem sacrilegus imperare. Conc. Tolet. VIII. c. 1. Conc. Tolet. II. Joann. Bidel in chron. Roder. Tol. l. 2.

testatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam e Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severe castigabat Deus, quod incensum adolevit cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus. Sponsam illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevis nos deficiet veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In his Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus plane nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur, illa vero hujus se tue- tur potestate. Obedientia heroica est, quæ ultro sese submittit Vicario illius, qui sceptra largitur, & adimit. Gloriantur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ subiecti non sint, aut legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parere eos oportet. Quin teneri se sci- ant, ut robur his dent, & sancte in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solum ad bonum spi- rituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sa- cra concilia decrevere, mandetur executioni, neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præ- judicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

c Non est tui offitium Regis, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum. 2. Par. c. 26.



Supra turrim templi nidum suum Ciconia con-
 struit, & loci sanctitate successionem tuam reddit
 securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesie lapidi
 Monarchie sue ædificium superstruit, firmabit illud,
 & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum ali-
 quando ab Atheniensibus, quæ ratione se contra Xer-
 xem tueri possent, qui cum ingenti classe mille du-
 centarum triremium illis imminabat, respondisse
 fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro
 ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum
 Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes
 ad muros conscenderent; quod ubi factum evasere su-
 periores, & victoriâ contra classem tam ingentem
 potiti

positi sunt. Idem usu veniet Principi, qui Majestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui eâ vestus fuerit. Hæc causa fuit, cur gloriosissimi Majores Serenitatis Vestræ partem spoliolum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos redditus & possessiones, unde ortum habuere innumera penè Ecclesiarum & dotationes & fundationes adium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hispania plus quam septuaginta Templorum millia illi crexerint: inter quos solus Jacobus primus Aragonius hex construxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori consecrata, cujus suæ munificentia amplissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas reportavit, nam triginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissime eundem triumphavit. Pia ista opera religio-
sa fuerunt Coloniae, non minus potentes armis suis spiritualibus, quam militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quam ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus Populus Israeliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini concidere. Melius itaque in Templis, quam in arariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solum, verum etiam, ut efflorescente per illas religione, Imperium una efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodiam eos alia etiam Nationes committēbant. Quæ custodia melior, quam illius, qui Regnorum arbiter est? Minimum in templis cor nostrum erit, si in

115

† Mar. hist. Hisp lib. 14. c. 2. a. *Igitur omnis populo transferrante, & clamantibus tubis, p. Igitur in aures multitudine vox sonitusque inire cepit, cum illi eo currerunt.* Jos. 6. 20.

is thesauri & nostri fuerint. Quare non impium minus quam imprudens consilium est, sub levissimo necessitate publica & raptu exspilare Ecclesias. Providentia divina dignus non est, quicquid potentia Dei factus, in omni actu mox ad supplicium domus ipsius adducit oculos. Regi Ferdinando sancto Hispaniam obsidenti pecunia deerat ad continuandam obsidionem, cumque suaderent alii, ut aram tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Tu ego mihi de peccatis & factis meis Secretarium, quam dixisti eorumdem polliceris.* Quam pietatem & induciam die proxime sequenti deditione urbis cumulatissime Deus compensavit. Reges alii qui deus fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius confictatus fuit. Numinis vindictam plerique interpretabatur, quod a desolatis depulset. Serenissima Regina Elisabetha ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legione, & in cuius thesauros temere involarat, diem supremum obijt. Rex Sanctius Aragonius, quod bonorum Ecclesiæ invasione manus non semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex muro emissâ sub axilla confixus interiit. Et tamen si ipse aliquot annis ante Rotam in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemitu & lacrymis publice veniam precatus fuisset omnia, quæ ablata fuerant, integra fide restituendo, voluit tamen Deus, ut de rebus gravitas magis adhuc ex istâ pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes primus in prælio ad Alubarrota, cæsus fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadalupe thesauros. Postquam Fridericus Rex Neapolitanus, Capetiam ad deditionem

b 21. *primus* & *secundus*, i. 163 & c. *thum* Matth. c. 21. *Matth. 21. 163* *secundus*, i. 163, c. 3.

nem compulerat, ingressi inde Galli. * binas naves tem-
plorum ipsius oneraverant, sed ambæ quod pro mira-
culo habitum perire.

§. atque in his omnibus casibus necessitas extre-
ma locum non habuit: nulli siquidem recta ratio li-
citur facit Principibus, ut pro sui conservatione uti
possint his opibus, quas pro libertate in locis sacris
deposuerunt: eam tamen lege, ut tantundem suo tem-
pore, meliore Fortunâ a parante, restituere parati
sint; * ut fecere Reges Catholici Ferdinandus & Isa-
bella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi
coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Ec-
clesiarum in necessarios belli usus tantisper impen-
derent. Quia in re sacre Canones, & Concilia certos
denoverunt casus, necessitates neminem & pericula, in
quibus Ecclesiæ suffragantur uti suis suis Respub-
licam sublevare. Et sane gravis esset avaritia, quæ
excusari non posset, si necessitates communes nollent
agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua
pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitæ
exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si
eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est,
ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium
pro sua conservatione & defensione. Duruerit Po-
pulo decimas semper persolvere, & præfacere ope-
ra, si in communi necessitate non sit, qui in oneri-
bus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam
pietatem exorabitur, & renigescet zelus illius & de-
votio, ne porro novas oblationes, donationes, & le-
gata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consenta-
neum est, ut Clerus in æquimodis casibus reditionibus
suis impensas publicas adjuvet, non eo solum, quod
periculum aut beneficium commune omnibus sit;
sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita
graventur ut agricultura defectu, decimæ quoque,
& alia pia opera desinant. Maiores opes videntur

tem-

* Mar. hist. Hisp. lib. 22. c. 4. * Idem hist. Hisp. lib.
24. c. 8.

tempore necessitatis extremae aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quam in vasa aut suppellectilem sacram in templis.

§. Atque hac obligatio status Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniae, cum enim ab horum pia liberalitate omnes fere fundationes & dotationes Ecclesiarum profecta sint, tenentur ex vicissim ex iustitia. Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant alias, ubi tempus & occasio tulerint. Hæ & plures alia rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeo liberalem sese erga Reges Hispaniae sæpe præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII, Sancti Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius tertius Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici quarti ad vivos pariter, & vitæ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius decimus Regi Alphonso sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cepit temporibus Regis Joannis secundi, & extendit illud Alexander sextus etiam ad Regnum Granatense. Joannes XXII. decimas reddituum Ecclesiasticorum, & Cruciatam indulxit Regi Alphonso undecimo. Urbanus V. Regi Petro Crueli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ Pontifici Sixto quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertiret; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prolegarunt. Julius secundus Regi Emanuel. Lusita-

no concessit tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesiarum redditibus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usus publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent; quæ in re tam religiosa fuit Regina Isabella, † ut cum collectos videret e bulla cruciata nonaginta milliones, iussit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostolicæ præscriberent. Magis elucescent gratiæ istæ, & majores ex iis nascuntur fructus, si sic impensæ fuerint. Necessitas tamen, & periculum confundere solent omnia, & facile interpretari mentem Pontificum, si aliter fieri contingat præsertim quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiunt, majores sunt, cum perinde sit, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

† Mar hist. Hisp.

SYMBOLUM XXVI.

Impia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, majori fortitudine Gentiles excelluisse, quam Christianos, eo quod illorum superstitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo spectaculo torcuentarum victimarum, quas Diis offerebant in sacrificiis; eosque solos pro viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quam ratione aliis Nationibus dominarentur: contra vero nostræ religionis institutum inculcavit hoc nomine, quod demissionem commendaret, & mansuetudinem, quæ dux virtutes animos facere solent abjectiores. Impia prorsus opinio, & a veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animû barbarum magis, & crudelem reddere potest, fortiores ac magis strenuum non potest. Fortitudo & excellitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauritur. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & corde animantium capiuntur; uti nec illi, qui humana carne videntur. Magnanimitatem non spernit nostra religio;

Religio; quin ad illam acuit potius. Non pramia
proponit nobis temporaria & caduca, uti facit super-
stitio ethnica; sed aeterna, nullis unquam saeculis



finienda. Quòd si tunc Corona aliqua è lauro, quæ
simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit,
tantopere incendit animos: quid non faciet nunc
sempiterna illa stellarum, & immortalis? An fortasse
majoribus fere obiecerunt periculis Gentiles, quam
Christi an? Si quando illi urbem aliquam aut castrum
armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id
faciebant. Nunc vero Christianis per densos glan-
dium umbres, per fulmina pulveris pyri tentandus

est

a illis quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; xxi an-
tem inc. nuptem. I COR. 9. 25.

præmia
et super-
saculis

ro, quæ
incipit,
et nunc
forlasse
quam
castrum
uniti id
os glan-
tandus
est
et, et an-

est aditus. Non edeverat fortitudinem demittit ani-
mi & mansuetudo, quæ ea vincit sunt inter se, ut
abiq; his exerceri illa nequeat neq; fortitudinis locus
est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia & reliquæ vir-
tutes. Namque is solum vir fortis est, qui ab amicis
vinci se non patitur, & a perturbationibus animi
liber est, in quo genere plurimum elaboravit Stoici,
& majori postea cum perfectione Christiani. Per partem
ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se suum
abripit illud heroicum, proprias suas passiones & cupi-
ditates frangere. Inter difficiliore arenas animus est,
ubi ista vigent certamina. Qui eò usque sese demittere
didicit, ut alteri inflectat genua, facile in occasione
contemnet periculum, & cervice constanti securus
excipiet. Tulerit sane religio ethnica magnos Duces,
quales fuere Cæsares, Scipiones, & alii complures; ac
certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphon-
sis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Na-
variæ, & Lusitanæ Regibus. Quæ tanta animi fortitu-
do esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. enu-
nuit? Quem unquam magnum Ducem celebravit an-
tiquitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint
Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cor-
tesius, Antonius de Llieva, Ferdinandus Davalus Piscal-
ria Marchio, Alphonsus Davalus Vastæ Marchio, Alexan-
der Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphon-
sus Albuquerque, Ferdinandus Alvarus de Tolero Dux
Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fonta-
nus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii prope
innumeri tam Hispaniæ, quam aliarum Nationum,
nunquam laudati satis a fama. De quibus merito dici
poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Du-
cibus, Gedeone, Barac, Samson, Jephthe, Davide, & Sa-
muele commemorat: *Per fidem devicerunt Regna Fortes
facti sunt in bello, castra ceterunt exterorum.* Si Gentiliū
victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt
Christiani, longe has fuisse majores videbimus. In

prælio ad Novas Jucenia Maurorum millia cecidère:
 e nostris non nisi homines viginti quinque. * *Hæstæ &*
agilitæ hostium tantâ multitudine repertæ; ut duo-
bus diebus, quibus victor exercitûs iisdem in locis
hæsit, signorum usum exhibuerint excitandis ignibus;
ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhi-
bebatur. Altero tanto plures in pugna saladana occu-
buere, desideratis Christianis solum viginti: & in illu-
strâ illa victoria navali ad Naupactum (Lepanthum
hodie) quàm Joannes Austriacus contra Turcâs obti-
nuit, centum & octoginta triremes partim demersæ
fuêrunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit
Christianum pectus, sed vero Domino exercituum,
quem veneratur & colit.

** Que era a nos tão estranhos claramente,*

Mar. Te rja o favor de Deus, que a gente.

Gloriosus animi triumphus. Non minus hostem con-
 fundit cor in Deo confidens, quàm manus ense arma-
 ta, uti Judas Machabæus *b* experimento didicit. Deus
 est, qui corda regit, ipse animum & vires *c* sufficit,
 ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notam
 incurreret, atque à malitia & fraude excusari non
 posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Nu-
 men, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere sata-
 git. Quod si etiam interdû iis largiatur victorias, id nō
 invocationi, sed causis aliis occultis providentiæ di-
 vine ascribendum. In siti illa, quâ exercitus Roma-
 nus laborabat in bello Marcomannico, placari haud
 potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentili-
 um, donec tandem Legio Christianorum decima
 ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum
 iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit
 aciem,

** Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 24. * Camoës Lus. Can. 3.*
b Manus quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes,
præstraverunt non minus triginta quinque millia. 2. Mach. 15.
27. c Ne diceress in corde tuo, fortitudo mea, & robur manû
mea, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis Domini
Dei tui, quod ipsa tibi vires præbuerit. Deut. 8. 17. & 18.

aciem, ut facili negotio victores evaderent. Unde & e-
 gio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva temperet
 ter fiducia illa ac fides. eodem et animi operante
 effectus; at enim, quia aut illi deunt, aut propter
 hos occultos fines permittit Deus, ut bello suban-
 tur etiam illi, qui verum ei cultum deferunt. quod si
 fit, non triumphantium præmium est, sed edum, qui
 vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in prin-
 cipum manibus vexillum Crucis tublime voliter, si-
 gnificatum per ensẽ illum, quem Jeremias Juxta
 Machabæo porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant
 item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos
 æternum illum ignem, qui Persarum Reges antebat,
 Symbolum alterius incircumscripti, a quo radios suos
 Sol accipit. Hac vera religio est, quã milites adorant,
 quoniam provoluti in genua venerabuntur vexillum,
 quod Labarum Constantini Imperatoris vocabantur.
 Cum enim Crux quidam lucis splendore in celo ef-
 formata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victori-
 am illi contra Maxentium promitteret, vexillum istã
 formã fieri præcepit, quam præsentĩ Emblemate exhi-
 beo, superne cum literis \dagger X & P caractere nominis
 Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt
 Symbolum, * principii & finis rerum omnium. † Vexil-
 lo isthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tem-
 pora Juliani Apostatæ. Joannes quoque Austriacus in
 omnibus suis signis Crucem efformari jussit cum isto
 lemmate: * *Hu armu vici Turca, iudem æstivum me con-
 fido & Hæreticos.* Rex Alphonsus magnus eadem verba
 crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo
 quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti
 placuit, sicut & labaro Constantini pro præsentĩ Emble-
 mate, ad imprimendã Principã animis fiduciam illam,

12

quã

*d Accipe sanctum gladium a Deo in quo depices
 aduersus. 2. Mach. c. 15. 16. † Euteph. l. 9. hist. c. 9.
 * S. Ambr. epist. 29. † Genebr. l. 4. Chron. anno 352.
 * Mar hist. Hist. l. 7. c. 16.*

quæ vexillum Religionis contra hostes suos plantare
conporteret. † In prælio ad Navas Canonicus quidam
Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Cru-
cem quam Roderico Archi-Præsuli de more præfere-
bat, per hostium cuneos semel atque iterum circum-
tulit, & exasit incolumis, tametsi omnium telis pete-
retur, multaque Maurorum sagittæ hastili infixæ ha-
rerent, Latera vexilli istius spiritus caelestes stipare
solent. Geminii Angeli equis candidis vesti in prima
acie pugnare visi sunt, * quando ad Septimanicas Rex
Ramirus secundus Mauros devicit. In alio item prælio
ad Clavignum temporibus Regis Ramiri primi, uti &
in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi noni
divinum illud fulmen, filius tonitru sanctus Jacobus
Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre
visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat.
† *Natus vobis refiliter poterit* (dicebat Josue ad principes
Israel, iam jam e vita discessurus) si in Deo spem & fi-
dem collocaveritis. * *Unde è vobis persequetur hostium
mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis pugnabit.*
Plena sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subli-
diis. Contra Chananæos stellas & ipsas Deus in acie
disposuit; contra Amorrhæos Elementa firmavit,
& lapides è cælo depluit. Nec opus fuit alio creaturæ
ministerium in fidelium favorem adversus Ma-
dianitas. † *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, &
mutuâ se cæde truncabant.* In semetipsum ultionem pro-
vocat, quisquis Dei inimicus est.

† Mar. hist. Hisp. lib. II. c. 24. * Idem l. 8. c. 5.
† Jos. c. 23. 10. * Jos. ibid. c. De cælo dimissum est contra
eos: stella manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugna-
verunt. Jud. c. 5. 20. f Dominus misit super eos lapides
magnos. Jos. c. 10. 11. † Jud. c. 7. 22.

SYMBOLUM XXVII.

Quod neque vis, neque diuturna multorum anno-
rum oppugnatio adversus Trojam efficere po-
tuit,

reus, dolus tandem obtinuit sub specie religionis, in-
ferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum
qui lignerabditâ, tanquam si voti, quod Deus Palladi



fecissent, rei essent. Mirum dictum: neque interior ar-
morum concussio & tonitus; neque adventitia præ-
dentiorum civium; neque quod opus foret, ditius mor-
nibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græ-
corum naves solvissent è littore; neque quod intra
mœnia commorari deberet, populo luthicere potuit,
ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Ea op-
portunè usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quan-
tus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut
actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem,
& populo imponerent. Phoenixes in Hispaniam

ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum a gente, per quietem sicquissos se esse. Crediderunt Hispani, d. non esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis spoliârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianeo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispani sibi subicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret, Concilium provinciale septuaginta circiter Prætulorum convocavit, sed specie quidem ecclesiasticâ dignitatis, quæ vno temporum collapsa erat, novis legibus astringendâ; sed vera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicationem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorât Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hæc potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat sibi persuadet ita solum tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulsit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitiosis cultibus misere dederunt? Quam terribiles & truculentos mores si non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilant sedulo principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvâ pietatis induit, neque facile admittant illo. Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastârunt. Quod si subtilius titulo ambitio irrepit, & cupiditas, & oneretur

graviter populus, quæve Dei jugum fastidier, ob damna
& detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & len-
tè in animum suum inducet, legem naturalem ac di-
vinam Religionis ad rationem statim pertingere; Prin-
cipes vero sub specie illius suâ contegere artificia, quibus
subditos contineant in officio, & fortunæ suæ ex-
pōnent. Perpendant itaq; apud se principes cum omni
diligentia, num quod de novo introducitur, religio-
nis causa sit, an prætextus solum, in auctoritatis & po-
testatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum,
aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine,
quo in sebi novitas ista propositum habet, percipere
poterunt, examinando quo spectent tales innovatio-
nes an ad emolumentum proprium, aut ambitionem;
an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num
hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferat præ-
judicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, in non
cum periculo damnum præcavetur, quam eidem postea
paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætex-
tibus & abusibus. Si tamen introductæ jam fuerint, ma-
gna cum suavitate corrigi eos oportet, non vi facti,
nec cum violentia & scandalo, nec, utre extremo po-
testatis, præsertim si sub principis jurisdictione in casus
isti non cadant, sed singulari cum solertia, & non tam per-
sonarum in ratione, per manum illius, ad quæ forum a
pertinent, edocendo illum fipere de rei veritate, de
damnis & incommodis. Etenim si princeps secularis
id facere vi attentaverit, & abusus istæ apud He-
bæos inveteraverint, hæc illud impetenti tribuet, &
sacerdotibus obtemperabit potius, quam principi:
contra vero, si populum inter & sacerdotes non omni-
no optime convenierit, & ille videtur, auctoritatem
ecclesiasticam & sæcularem inter se dividere, obedi-
entiam abiciet, & contra ipsam insurget Religio-
nem, declarata principis voluntate jam factus auda-

*a Latianum Sacerdotum custodient scientiam, & legem re-
quirent ex ore ejus, Malachi. c. 2. v. 7.*

eor, & paulatim in eam venit opinio, damna e-
iusmodi contentio, ad substantiam Religionis
pertinere, quo fiet, ut in hoc negotio animum pariter,
& eadem impetretur specie ratione, si princeps li-
tus & controversus est in Magistratu ecclesiastico; Po-
pulus vero novitate opinionum implicatus fuerit,
nullus potius rebus fieri habebatur honos, & graves
oborientur errores, confusa illa divina luce, quæ col-
lustrabat animos, & uniebat: unde multorum princi-
pum interitus, & Statuum & immutationes nasci vidi-
mus: Magna prudentiæ opus est, ad rite gubernandam
in talibus materis multitudinem, nam pari facilitate,
aut eas spernit, & impropia est, aut leviter credit, & su-
perstitiosa est, quod postremum frequentius accidet:
ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultus
& opinionum novitate continuo capitur, ante etiam
quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare
plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasio-
nem præcidere, eas comprimere, quæ oriri solent ex in-
anibus disceptationibus de materis quibusdam sub-
tilioribus, quæve ad religionem nihil omnino aut pa-
rum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur,
aut typis imprimantur: alias enim multitudo in di-
versa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de
fide esset, tuebitur mordicus. Quæ res non minores
urbas creare posset, quàm ipsa religionum diversitas,
aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius
concedere noluit, ut libri Sibyllini inspicerentur,
quorum varietas tumultus concitare poterant: & in
actis & Apollolorum legimus, libros igni fuisse tradi-
tos, qui vanas curiositates continerent.

§. Solet populus sub specie pietatis misere decipi, &
cæco

b Nulla res multitudinem effracius regit, quàm supersti-
tio. Curtius. c Cæsar fuit Asinus Galus, ut libri Sibyllini adu-
rentur, & ut Tiberius exinde humanam ad id quæ est, cert.
Tac. l. i. c. 4. d. d. Antea autem ex iis, qui fuerant cunctis
sectis, committuntur, & cunctis ferunt ceteram omnium.
In Act. Apost. c. 19.

amna e-
ligionis
panter,
eps. liti-
tico; Po-
s fuerit,
& graves
quæ col-
n. princi-
sci vidi-
mandam
acilitate,
t. & lu-
accedit
si cuius
re etiam
t. Quare
occafio-
nt ex in-
lam sub-
o aut pa-
ndantur,
do in di-
quam de
minores
verfitas,
liberius
erentur,
nt: & in
le tradi-
decipi, &
cæco
superfi-
ci adu-
che, geri,
ut cunctis
opponitur,

cæco quodam impetu sese dedere cultibus quibus-
dam superstitiosis cum submissione prorsus muliebri,
quæ hominem melancholicum reddunt & timidum,
& imaginationum suarum velle mancipium, quæ ani-
mum simul & spiritum opprimunt, fac untquæ eum
otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus,
ubi multi sæpe abusus committuntur, & vitia. Impe-
nitæ pl. becula infirmitas illa est, neque parum pericu-
losa veritati religionis, & saluti publicæ, & nisi prin-
cipiis quis obitet, gravissima creat incommoda & pe-
ricula: nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni
remere præcipitat, & novas contestatur religionis o-
pintones, & artes diabolicas. Religiosa quædam sub-
jectio utilis est, sed sine superstitione abiectæ & hu-
militatis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, &
perhorrescat vitium, quæ statuatur laborem & obedi-
entiam majoris esse apud Deum & principem meriti,
quam societates & peregrinationes, quando ejusmodi
pietatem convivio, chorea & lusus comitantur, quo-
modo populus Israeliticus in dedicatione vituli ta-
lentabat.

§. Quod si forte cœperit multitudo in rebus ad re-
ligionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinio-
ni, & novitates in illam voluerit introducere, exem-
plo patandum est remedium, & mala seementis radi-
cibus evellenda, priusquam crescat, & serpat lon-
gias, ut coalescat in corpus potentius ipsò principe,
contra quem deinde, si eius se opinioni accommo-
dare noluerit, perniciosam regiminis mutationem
machinari faudeat. Tamen si vero intelligendi vis

I S

in

e Sedit populus manducare, & bibere, & super
dare. Exod. 32.6 f. Eos vero qui in di-
olishave, & coerce. non Deorum solum causâ (q-
qui contemnit, nec aliud fore magis fecerit) sed quæ nova
quadam nummi, & talia introducentes, multos impellunt ad
mutationem rerum, unde convulsiones, seditiones, & consilia-
bula existunt, res profecto minime condamnâtes Principatus
Dion.

quæ supra naturam esse videntur, facile capitur: non est tamen principibus licitum, eam eminentis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de celo fictitia, si tot ac tanta his suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur a providentia divina? Quomodo iustissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumcæ inferiorum gubernatione incutiant, quæ ipsius potentiam falso confingunt, quæque illi tribuunt, cuius ipse auctor non est? Qui in certitudine in Religione sibi pollicebitur populus, si eam ad fines principum particulares detorqueri videat, eo quod tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secuta politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio statûs, quæ technis nititur.

SYMBOLUM XXVIII.

Regula & mensura virtutum prudentia est, absque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitibus illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deditam illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam: illique singulis suis tribuit partes naturæ in auditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum prudentia est; acus nautica principis. Deficiente hac virtute, anima gubernationis deficit. [†] *Cæ est* (verba sunt Alphonsi Regis) *fazer ver las cosas, e purgarlas diligentemente. Fazer sine piedad, sin, e obrar en ellas como deo, e non revulsivamente*. Virtus est principum a propria, & quæ maxime facit excellere hominem,

I 6

minem,

[†] Lib 8 tit. 5. p. 2. a Naro recte d. *honore, recteque judicare qui potest, uest princeps, & Imperator. Menand.*

minem, adeoque parce eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppido paucis. Abique illa, quo quique ceteris dignitate ma-



gis eminent, eò maiori cum periculo praesunt aliis: facile enim rationis transiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, iudicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt, in se dispiciat, & singula suis rite ponderare momenti noverit. Examen hoc magni in principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

§ Ha prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt, memoria scilicet præteriti, intelligentiæ præsentis, & providentiæ futuri.

Omnēs

Omnes istas temporis differentias in Emblemate præfenti Serpens repræsentat, prudentiæ Symbolum, supra clepsidram arenariam, quæ præfentis currentisque temporis est hieroglyphicus; sceptrum spiris suis ambiens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora. 1

Qua sint, qua fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia tuas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præfentes observando, sese ornat & expolit, adjuncta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur aut communicatione cum aliis, aut ex Historicis acquiritur. Communicatio cum aliis per quæ utilis est, ethi restrictior, nam facilius comprehenditur, & abunde magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde principem melius instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut princeps amicos fideles & veraces conquirit, qui sincere illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præfentibus. & quoniam isti ut solebant dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui nequæ adulantur, nequæ celant aut d dissimulant veritatem, eo potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum, fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas, intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab eisdem aliquod periculum sit. Optimus principum Magister, tempus est. Sacula præterita veluti Nosocomia quadam sunt, ubi cadavera rerum publicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & imitantur.

Anatomici, ut praesentes tanto curent melius. Chartae nauticae sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, breviter deteguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi linea designantur. Hinc Alexander Severus Imperator * praeferebat rebus literatis, & maxime, qui historiam vivebant, requirentes quid in talibus casibus, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent. Verum non omnes omnino libri boni consilii sunt. nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quae quia magis in usu sunt, quam veritas, bene multi eos consulunt. Illi maxime secuti, quos sapientia divina distavit. In his reperire licebit principi pro casibus omnibus politiam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se & alios rite gubernet. Ea de causa Regibus Israel in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent aliquid. Deum audimus, a Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§ Cum hoc historico studio securè sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauciero sit rerum praeteritarum experientia ad praesentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsumque ante praevideat, ad pericula declinanda, aut saltem, ut praeventa e minus

Mali

* Lamp. b. Qui exquirunt prudentiam, quae de terra est, negotiatores Aethiopiae, & Themiae, & faulatores, & exquirunt prudentiam & intelligentiam; nam autem sapientia nesciunt. Baruch 3. 28. c. Omnis scriptura divina utilis est, ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Tim. 3. 15. & 17. d. Leget illud omnis filius divus vitae suae. Deut. 17. 19. e. Sicut praeterita, & de futuro astringat. Sap. c. 8. 3.

mali adferant. Juxta has temporum affectiones ju-
 dicare debet, & affirmare de futuris prudentia Sere-
 nitatis Vestrae, non illas Planetarum, qui cum admo-
 dum pauci sint, & statos suos habeant motus, non
 possunt quantumvis aliqua in illis inesset virtus, tan-
 tam eventuum portendere varietatem, quos aut casus
 invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque
 speculatio & experientia sufficiunt, ut certam ali-
 quam & securam scientiam, de causis tam remotis
 constituent. Conspiciat itaque oculos suos Sere-
 nit. Vestra in tempora retro praeientia, tam inde a Rege Ferdi-
 nando Catholico usque ad Philippum II. & collatis
 cum his, quae ab eo tempore in hanc nostram ata-
 tem usque effluxerunt, expendat Serenitas vestra,
 num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta,
 & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sa-
 culis. Num tantopere artes & arma floreat, num
 tam frequentes sint nundinationes, & agrorum cul-
 turae; & si in hisce rebus quasdam defecisse animad-
 vertent, incisionem corporis huius instituat, explo-
 ret artenas ejus omnes, ac partes, quae sanae ac inte-
 grae sint, quae non, e quibus item fontibus infirmita-
 tes istae suam trahant originem. Consideret apud a-
 nimam suam Sere. Vestra, num forte ex uno aliquo
 eorum nascentur, qui fere ordinarii sunt. Ex dedu-
 ctione subditorum in terras externas; ex defectu pro-
 pagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum;
 ex nimia festorum, dierum frequentia; ex multitu-
 dine Universitatum, & studiorum; ex defectione India-
 rum, ex pace non a conon, ea, ex bello leviter sulce-
 pto, aut segnitie administrato; ex abrogatione Ma-
 gisteriorum ordinum militarium; ex raritate pra-
 miorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex
 pecuniarum translatione in alienas provincias: ex
 disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si
 viderit Serenitas Vestra, quanam ex istis mali fons
 sit & origo, difficile non erit parare remedium; & cog-
 nitus probe duobus temporibus, praeterito & pra-
 sente,

sente, unà etiam Seren. Vestra de futuro asstimabit:
 † Nihil enim sub Sole novum. Quid est, quod fuit ipsum
 quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum quod fa-
 ciendum est. Personæ mutantur, non scienz. Iidem sem-
 per mores & modi sunt.

§. Post illam librorum evolutionem plurimum
 quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio
 cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quoti-
 die, atque ad audientiam verba & rationes multum
 ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes secundus Lu-
 sitaniæ Rex dicere solebat, regnum aut invenire prin-
 cipem prudentem, aut facere. Amplissima est impe-
 randi schola, in qua Ministri summis ingeniis præditi,
 & experientia insignes, aut domestici, aut exteri, ne-
 gotia cum principe conferunt. Hic semper in assidua
 versatur exercitatione, cum speciali noticia omnium
 prope, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum ma-
 xime conveniat principi, decet omnino, ut si non ex
 obligatione, discendi saltem studio, negotiis sese im-
 pendat, studeatque ea plenè capere & penetrare, nec
 satis esse credat, si Consiliariis suis ea committat, &
 ab illis decisionem expectet: nam si negotiis prorsus
 se abtineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea
 incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & vi-
 ribus majora, adeoque aliorum mavult curæ relinque-
 re, & industriæ. Quod si deinde ad ipsum referatur,
 quid aliis ea superre visum fuerit, incipit & impen-
 sus pendet animi, rectene judicatum fuerit, an tecus;
 qua in confusione, necesse est eum summi pudent, pi-
 geatque, dum videt se muto simulacro haud multo
 esse absimilem, cui exterior sit reverentia, alius vero
 pro ipso responsa dat. Nec alia de causa Zacharias
 Propheta eum principem, qui similis pastori, gregem
 suum deferenti, obligationis suæ est immemor, idolum
 vocitat: Statua enim est, quæ repræsentat, non
 exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: o-
 culos

† Eccle. i. 9. & 10. *ſic Pastor, & idolum, derelinquit
 gregem, Zach. 6. 11. 17.*

culos habet, & aures, & neque videt, neque gaudet, cumque passim pro idolo cultus solum habeatur, non quo efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus & despiciatur; neque hoc damnum facile sarciet negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, præteribuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, recte eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem bene gubernandi condiscat: et si enim illa initio mole sua abiterreant principem, ambicio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illi arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit, minus interdum esse periculi, ipsum falli principem, quam si rem optime gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò facilius tolerat populus. Obligatio principis in eo solum consistit, ut quam rectissime velit agere omnia, atq; in id omnem suam conferat operam, instructionem admittendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantix & errorum mater est. Potentia unà cum principibus nascitur, non sapientia. Si audire voluerint, recte gubernare scient. Cum Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo, petit a Deo cor docile: hoc enim solum sufficere putabat, ut recte suo fungeretur officio. Principem zelosum,

§. Oculum habent, & non loquentur: oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Ps. 113. 5. h. Nihil est aliud in mundo. 1. Cor. 8. 4. i. Dabo ergo sermo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possis, & discernere inter malum & bonum 3 Reg. 3. 9.

fuim, & qui honestum semper prae oculis habet, Deus quasi manu ducit, ne usquam in statuum suorum gubernatione offendar.

SYMBOLUM XXIX.



Piscatores in Insula Chio, cum iactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxere, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum, aut (ut volunt alii) menta tripes rotunda, opus admirandum, magniq; pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem Insulae Piscatoribus cupiditas, & spe vanâ inaniter delusi iteratis saepe vicibus retia sua in profundum demisere. O quoties prosperi principis unius successus eisdem ipsi & aliis fraudi fuerunt,

dum mediis iisdem similem aliquam nancisci. Fortunam conati sunt. Non est ita facile, alienos sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examulissimam prenas vestigia. Exiguum temporis spacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diversa sunt, adeoque non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander magnus, qui licet virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potuerunt adipisci, aut centè tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate, bonos esse, non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Fatæ Fortuna ludit, neque semper eadem eidem respondet facinoræ. † Quod Sagunto accidit, istepæ quoque evenit, & huius tamen vix aliqua superest memoria, tenuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit. Nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in aliis minoribus nemo æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit; propter easdem princeps unus bene audiet, alius male: temporum hoc vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excusso freno solutior sit, & populus licentior, mali principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unumquodque regnum principem cuperet suis conformem moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis princeps iisdem bonis artibus Respublicam moderetur, quibus alius gloriose eandem moderatus est, æque tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem; nisi subditorum utriusque quoque Naturas æque probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solum se velit dirigere: est enim perdifficile, ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eadem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ causæ secundæ cælestium orbium sempervolvuntur, novosque siderum & astrorum formant aspectus, quibus suos producunt effectus, &

rerum

† Mar. hist. Hist. lib. 2. c. 23.

rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque eadem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibuldam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus ferè plus potest, quam prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quam plane nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenierit aliis, ut politica prudens evadat, non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento a sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla secute imitari quis potest, quæ a causis & rationibus intrinsecè bonis, & juri naturæ gentium communibus præfecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eadem sunt. Ut & sequi exempla eorum principum, qui cum Religione, Justitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suæque conservarunt. Verum etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & estimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat; sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinaria causarum connexionem, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia causa superiore, quæ ceteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facile fallat. Nemo opinione omnium longius ab Imperio aberat, quam Claudius, & exlum jam illum destinarat, ut in Tiberii

lo.

locum sufficeretur. Frequentius istud est in electio-
ne Pontificum, in qua humana industria in suis consi-
lus saepe deludatur. Non semper providentia divina
naturalibus mediis unitur, aut figuratur, diversos cum
iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad ob-
liquam regulam, cum non raro damno sit principi,
quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna
ignea in deserto lucem præbebat populo Dei, & hosti-
um castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia
humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem
quis sperat, inde exitum sibi accersit interdum, uti
Vinato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci-
traditum historiæ referunt, quos ad Consulem Servi-
lium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non
facile credimus passuros nos denuò, at contra res se-
cundas, aut duraturas nobiscum, aut certe redituras,
illico nobis persuademus. Multis isthæ confidentia
perniciem attulit, quippe quæ prudentiam armis suis
exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mun-
dus, variis & incognitis causis quasi ventis quibus-
dam agitur. Ne animo efferamur, si retia fortè vo-
tis referta educamus in littus; nec contrà deficiamus,
si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea o-
portet, & eventum expectare. Quiete frui non potest,
qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secus eve-
nire videt, & remedium in promptu non habet. Qui
deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinanti
obtingere non possunt, neque ob frustrata deside-
ria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis fa-
ctum in bello adversus Athenienses; illinamque longè
etiam ante ex Insula Paro compararant marmora, qui-
bus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe de-
voraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur,
iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad eri-
gen-

b Quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinaban-
tur Imperio, quam quem futurum Principem fortuna in oc-
culis tenebat. Tac. lib. 3, Ann.

gendam Vindictæ statuum, perenne Sultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolta cum Sapientia divina, quæ permittit quidem, ut prudentiæ humanæ de rebus eîusmodi conicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hæc casuum incertitudine tanto se Deo conditori suo magis subiectam agnosceret. Ea etiam de causâ tam cauta ac provida est in statuendo politica, quippe quæ probe perspectum habet, quam parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quam facile fallant iudicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si principes eventus futuros ante prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deusei spiritum prophetiæ infunderit.

Nunc exiis, quæ hæstenus diximus, illud conficiatur. Tamen si antiquitas veneranda merito sit, & viz plane regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut his porro insistere non liceat, adeoque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit sua ponere audeat, Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longius, eò sapientior est. † *Qua nunc vetustissimæ creduntur, nova fuere. Quod hodie exemplum tuamur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, abique illa aliquando initium habuit. * *Nostri quoque ætatis multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest, Nec omnia apud priores meliora: sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt.* A Majoribus abusus multi ad

c Et insiliet in te spiritus Domini; & prophetabis cum eis. 1. Reg. 10. 6. † Tac. lib. 11. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

ad nos usque emanant: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius e commutavit.

d. Vetus autem pleraque rudiora sunt nobis. Arist. l. 2. pol. c. 8. e. Multa divitiis veterum melius & latius mutata, Tac. lib. 3. Ann.

SYMBOLUM XXX.



Ingeniosa Roma, ut Virtuti & fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monu-
men-

mentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Aemilio positum fuit. Trophæum istud præsentis Emblematis occasionem dedit, in quo columna robur ac firmitas sapientiam repræsentat, proræ vero navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa vero actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur: altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo faciliè apparet, quoniam periculotum sit, si i rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinariæ enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeoque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abiectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quam practicum) prodesse poterunt principi, ut animum ejus excitent, & disserendi suppeditent materiam, si ea una cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ars medica remedia præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quòd si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro infano derisisset Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam allequatur, quomodo Poëta ille Lucitanus cecinit:

*! A disciplina militar præstante
Não se aprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se não vendo, tratando, e pelejando.*

! Cam, Lus, cant. 10.

Per-

Perquā enim difficile est, ut manus accurate imitentur, quod delinea-rit ingenium, aut satisfaciāt oculis quod idea proposuit; præsertim cum a casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia in his interdum sciat, quid factū sit opus. Nihilominus tamen posset Plurmio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac subdoli, immanitatis in devotos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias Capuæ & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorū operatus interdum fuit, sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum, aut num ideo forte ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consultitur; magis enim ab obedientia suorum Superiorum, quam principum dependent; & si fortè cedant è vita, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum deveniunt manus. Si officio suo desint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro spiritualibus, quàm temporalibus, Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interim non inficitur, reperiri nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic excolta, enutrita in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè his committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis principum, ad audientiam

facile oblinendam, & disponendos animos.

§. Experientia edamnis & periculis alienis felices sunt autamentum non tam ad persuadendum efficaces, ac propria illis videntes, aut audimus tantum; has enim sentimus in illis quasi inextinguibilem ignem habere. Nautica a conspecta elatore movent animum: non nautica, sed ex alio. Quem semel ex illis evadere viderunt, in metu omnium res temerariam, clavum in experientia exemplo suspendit. Eam ob rem, et si experientia unusquisque principis invenit animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter observando, si ex culpa fiant, an ore proprium solere eas excusare, & veritatem sero, aut nunquam ad aures ejus perungere, ut fraudes eregat: quoniam aut malitia eorum in foribus palatii sistit, aut velat adulatione, & tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipsi in ducimen veniat: quia aut ad illam non pertinet, aut certe nil effecturam se videt. Atque ita ignari principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiores fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republica accidere oporteret, cujus notitia non illis fideliter & sincere ad principem permanet. Nullus sentus aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor utque penetret, tanquam vita principem, ubi anima potissimum sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum interest, alia membra integra & salva conservari. O si Reges probe nosset, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tanto opere inveterasse. Nunc vero conspectu oblectamentis quibuldam mulieres principis auditum in multis avertere, ne percipiat subditorum gemas, nec cum Saule dicere possit, *Quid habet populus, quid perit?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certe tardius intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, quem

VIVUM

vivum balant elector, & pulvis eius clamoribus in tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, perfonabatur omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium illa refecderet, odo jam cives omnes a maximo usque ad minimum sacris induti in luctu a versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat principi, aut detegere fumina & aruminas, quæ illi impendent? Univerfus Bethulæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, imminabat Holofernis tentorio, & qui et ab amiculis erant, verebantur eum e somno suscitare, sed pedum strepitu signum dabant, ne alius quam in clamarent; postquam vero periculum urgens eos introire coegit, jam caput à reliquo avulsum corpore hostis emœnibus suspenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primum princeps suos agnoscat errores, quando aut nullum eis superest remedium, aut certe difficulter adhiberi potest. Ministri ei peritiam, omnia bene feliciterque evenire, unde omnem advenit curam, nullam comparat experientiam, & disciplinam necessitatis negligit, quæ optima est prudentiæ magistra. Nam etsi e prudentia felicitas nascatur, non tamen e felicitate prudentia.

§. Træcipuum Prudentiæ munus in principibus, aut aliis, qui cum his egent, illud est, ut per experientiam nosse condiscant hominum singulorum naturas, quas ex amictu, & aspectu, ex actionum, oculorumque motu, ex verbis denique licebit & perficere: quod indicium tam humanæ conversationi

K 2

con-

a Et crediderunt viri Ninivæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & restiti sunt succu a majore usque ad minorem. Et perverit verbum a Regem Ninive. Jon. c. 3. b Nullus enim audebat cursum virtutis Assyrorum pulsando aut intrando aperire. Judith c. 14. 1. c. Alex aut. in ut ortus est dies, suspendens super mures caput thesauri. Judith. 14. 7. d Amictus corporum & risus dentium, & ingressus hominum evanescant de illo. Eccli 19. 27.

conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum
 inscriptum frontibus palam intuentium oculis expo-
 neret. Absque eo, nec princeps recte imperare no-
 verit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Homi-
 num animi æque vari sunt, ac vultus; & licet ratio in
 se una & eadem sit, diversa tamen sunt viæ, per quas
 ratiocinatio eam investigat. & solent illusiones vis
 imaginatricis tam esse grandes, ut homines nonnulli
 bruti proflus & rationis expertes videantur. Qua-
 re uno & eodem modo cum omnibus agi non po-
 test, sed variare eum oportet, pro diversitate naturæ
 illius, quicum negotia tractanda sunt, non secus ac
 creas in frans pro varietate oris equini mutare con-
 venit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad ma-
 gna consutuntur: apud ista valent plurimum media
 honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ uti-
 litatibus solum & commodis propriis capi sesci-
 nunt. Quædam superba sunt, & ad audendum pro-
 jecta: cum his sic agendum, ut à præcipitio abdu-
 cantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad ne-
 gotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem
 agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud
 ista plus virium habent minæ & pœnarum metus, quàm
 preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam
 reduci possunt; submissione omnino pessum eunt.
 Nonnulla ignea sunt, & in agendo tam expedita, ut
 eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt,
 eisdem facti mox pœniteat: & his consilium dare dif-
 ficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in ancipiti
 hærent: hæc suis met damnis, cum tempore erudiri de-
 bent; nam ista si urgeant, paulatim sese demittunt. Ali-
 qua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argu-
 mentis subtilibus, sed quæ manibus tangi possint.
 Alia in disceptationem vocant omnia, & acuminis
 nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut
 instr

e Ex visu cognoscitur vir, & ab occurſu faciei cognos-
 citur sensatus. Ecclesi. 19. 26.

instar falconum, ita sublimè ferantur, donec defatigentur, postea demùm ad tintinnabulum rationis revocanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respuunt, & suo proprio dumtaxat itinere se dirigunt: his consilium dare non expedit, sed solum quasi digito in illa intendere, latè his rem omnem exponendo, ut ultionis occurrant, & tunc tanquam fœtus suos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam sciunt, nec sine consilio alieno certi aliquid statuere: apud eiusmodi hōmines frustra est omnis persuasio, adeoque quod cum his tractandum fuerat, melius per eorum Consiliarios, aliōve, quos ipsi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam in re facilia sunt, postea vero fluviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi rivulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut per tempus eis crescere non liceat. Alia contra ventis sunt similia, quæ nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in his tolerantia constantiaque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur, quæ ubi minimè putes, difficultatum fundus se aperit: in his caute procedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemcunque casum munito. In aliquibus secretum expedit: hic cuniculis elandestinis agendum, ut successus felicior erumpat ante, quam adversi possit. Alia obtineri nequeant, nisi certâ temporis opportunitate in his media omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simulatque secundiores ventitare expectant, mox pandantur vela. Nonnulla seculi radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in his diligentè bargenda sunt semina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia nisi confecti in bonum formantur exitum, nunquam iurantur postea: atque hac lacto impetu petenda.

rarda uno tempore omnia simul applicando media. Quaedam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vitæ ad unius fiatū unico & efformentur, & rursū diffingitur: pro his leni admodum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in his artes amantium usui erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magis etiam succedunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus fere ratio & utilitas. Importunitas negotia cuncta evertit, multa etiam obstat: quemadmodum de muliere Chananaea dixit S. Hieronymus: *Quædā res ibi non potuit, ratio impetravit*. Tam homines pariti annuendo fessi fiunt, quàm annuendo. Commodi temporis opportunitas, illa est, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adiecit, vix unquam non rite & ex animi sententia ea conficit, qui utilia rempessivè noverit: agricola qui naturam soli, & feriendi tempus probe cognita habet, bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur, tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facile licet dignoscere, quin amputata non secus ac arbores, luna propitia, succrescunt *f. fel. c. 15*. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, facili: prudentia in eligendis mediis, & alia plures dotes naturales ad negotia rite expedienda plurimum faciunt: præsertim, si ista natura munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos subhibende devinciens: vultus enim quidam sunt, & morum agendi tam inuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tamen si verò ista media cum bono iudicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex voto transigenda, in his tamen nec nimium confidere oportet.

† S. Hieron. *f. Omni negotio tempus est, & opportunitas*
Eccles. c. 6,

oportet, nec etiam desperare. Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contrariis villina in causis levissimis tæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & lada in humanis negotiis providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, iam ante disposuit.

§ Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum intersit, Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt. Schabiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re intersunt. Ingenia violenta, me scilicet & confidentia, dura & tetra in conversatione, que nec intervire norunt tempori, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, ut eas negotia dissolvant, qui in componant; facilius hostes parant, quam pacem concilient; melius acculatorum quam agentum esse, quam negotiorum possint esse curatores. Variæ nature dotibus pro negotiis opus est. Ille Ministri pro illis aptissimus erit, qui in vultu & verbis animam veracem & candidam præ se tulerit qui tempto ad suam amorem alliciat; in quo talis pro & alia oportet fieri non à natura: qui tacita ea servet in suo pectore, quando publicare non expedit: qui cum suavitate proponit, cum tolerantia audiat, cum energia obstat, cum tolerantia dissimulet, cum attentione urgeat, qui liberalitate obliget a guinentis persuadeat, qui non vincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum illustri i. Ministri constituit Rex Ferdinandus Catholicus frater conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minus momenti est bona horum electio, quæ a conservatio & incrementum totius alienis statibus excedentis, quod singuli suo probe fungantur officio, omnia dependent. Plura regna per ignorantiam ignorantiam pessumcere, quam per peritiam. In hanc itaque curam incumbat sedulo & sollicitas Vestra, eximie

net diligenter, quibus natura bonis instructi sint subditi, & postquam his munera quadam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat eâ delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmutant: perperâ enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in his depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illico fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiserit. Multum erit, si illud sincerè referat, quod re ipsa fecit: sunt enim, qui perscribant ad principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia designarunt ante, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum dictum: negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prædeunt iterum, tanquam e fistorum officina, scitè & assabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & asumentur ab aliis. Illic iudicia formantur, & varia excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tepius præteritum faciunt esse præsens, & contra præsens præteritum, accommodando in literis datum rerum à se gestarum, pro ut magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione solâ curant negotia; vani sectatores applausum, & præmiorum falsis literis quasiatorum. Unde gravissimè nascuntur errores, & incommoda; nam consilia illi, qui præstunt principi, secundam instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illa aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consilia & responsa, quæ his innituntur. Sacrae literæ nos doceant, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de negotiis sibi commissis ad principem referre debeant: siquidem Hazael, qui missus fuerat à Benadado Rege Syria, cum mandatis, ut cum Elifzo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbum datum sibi

commissionis immutavit, nec in tertia persona loqui ausus fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magnâ rerum experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in eis ponit fiduciam, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præsidentes, de negotiis raro & pertinetione cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellasque incommodorum & difficultatum, & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) hi sunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora solum remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum constat consilium: nam illorum experientia horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consilarii phlegmatici, & cholericici: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mixtione salubre quoddam consurgit sententiarum temperamentum, non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

§ Filius tuus Benadad Rex Syria misit me ad te, dicens: si sanari potero de infirmitate mea hac. 4. Reg. c. 1. 9.

* *

*

K s

SYM-

SYMBOLUM XXXI.



Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinaret partem, mox corrumpitur, idque tanto celerius, quò graviore fuerit pondere. Haud aliter suam et auctoritatem & existimationem firmam subsistunt & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere coeperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia quæ ea firmet ac sustentet; immo *nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentia, si nimis.* Nemo columnæ ad perpendicularum erectæ nimium confidat; ubi paululum inclinaverit, quisvis etiam maximè infirmus ejusdem ruinam promoveret.

DAN

nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet: labentem autem nullam robur, quamvis firmum, sustinet. Una sola arbor omnem interdum existimationem humi sternit. & ne multi quidem eam denuo possunt erigere: nulla enim ferè macula ita plane eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integre & stirpitus evelli possit. Infamiam cures licet, eratrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit, quæta perpendiculum existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonsus V. ¹ Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solum, sed & Neapolitanum obtinuit. Eodem tempore Rex Cadellæ Johannes secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernabatur a subditis, usque adeo ut leges etiam ab illis acciperet, quas ipsi vellent. Provinciarum, quæ temporibus Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induerunt sub Galba, homine ignavo, & contempto ab omnibus. Sanguis regius, & statuum amplitudo ad vitandam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus & magnitudo animi propria: perinde ut speculum non limbo exteriore affluant, sed intrinseca eius puritas. In regni Majestate non plus inest virtutis quam in existimatione quæ ex admiratione & metu nasci solet: ex utroque vero obedientia & subiectio quæ si defuerit, non tunc dicitur turbatur principis dignitas in altera opinione fundita, & purpurea regia irrationis potius signum videbitur, quam eminentiæ præ aliis & Majestatis, ut in Rege Henrico quarto cernere licet. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiarum basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quam

¹ Mar. hist. H. sp. l. 20. c. 11. a. *Melius Dico Iulio, Divusque Augustus, non solum cum armis, Galliam & instructis tribus, hostiles spiritus induisse. Tac. l. 4. hist.*

quàm spiritus quidam tenuis. in opinione omnium
accentus, qui sceptrum recta sursum erigit, & susten-
tat. Curet itaque princeps, quoad fieri potest, ut o-
mnes actiones suæ, & operationes tales sint, quæ spi-
ritus istos foveant, ac nutriant. In existimatione fun-
dabant Parthi petitionem suam, cum rogarent Tibe-
rium, ut iis sponte suâ Phrahaten Thrahatidis Regis fili-
um Româ ò mitteret.

§. Ist hæc existimatio & auctoritas maiores etiam
in militia effectus operari solet, ubi plus metus potest,
quàm gladius, & efficacior est opinio, quàm ipsum
aut animi aut corporis robur, adeoque non minus de
illa laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob
rem prudentissimè suadebat Othoni Suetonius Pauli-
nus, ut Senatum Romanum in suam semper trahere
partem conaretur, quippe scujus *nunquam ol secura pos-*
sint esse remissa, etsi aliquando obumbrantur. Quæ etiam
caussa fuit, cur provincia non paucæ in ipso spem su-
am & fiduciam collocarent. In dissidiis illis magno-
rum Ducum, Cæsaris & Pompei præcipuum utriusque
studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret
potius, quàm arma: satis enim noverant animos, &
perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quàm
sonitum tympani. Rex Philippus secundus eximius
plene fuit in hac arte tuenda existimationis. siquidem
hujus beneficio e privato cubiculo Mundi utriusque
habenas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas
semper habuerit.

§. Quin tum etiam, cum ruina statuum præ oculis est,
præstat eorum permittere interitum, quàm existima-
tionis jacturam facere: sine hac enim illi in integrum
restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissima
illa tempestate conspirationis Cameracensis, etsi Res-
publica Veneta perditam se videret; prudentissimus
tamen

b Nomine tantum, & autore opus, ut sponte Cæsaris, ut ge-
nus Arsacis, ripam apud Euphratem cerneretur. Tac. lib. 6.
Ann. 1 Tac. l. 2. hist. c Erat grande momentum in nomine
urbis & præsentis Senatûs. Idem l. 1. hist.

nomen ille & fortissimus Senatus satius esse duxit con-
 stantem ea in re se prabere, quam aliquam prodere
 ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido
 serviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat
 Otho, passim **protendens manus ad orare vulgum ut delat-*
ur, jactare oscula, & omnia serviliter pro dominatione ge-
re; hoc ipso nimirum, quò ambiebat Imperiù, quàm
 eò indignus esset, palàm omnibus faciens. Ne in ino-
 pia quidem & indigentia expedit mediis uti violentis,
 & minus decoris, aut subsidia ab extraneis petere,
 utrumque enim periculosum, & neutrum ad egesta-
 tem sublevandam sufficit. Quid? quod tenuitati isti
 existimatione consulitur melius. Tam quis opinione
 locuples est, ac alius multis reconditis & occultis opi-
 bus. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in
 diversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrent
 provinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia, gratis
 tamen actis, ea noluerunt admitttere. Perierant ali-
 quando in mari duæ legiones; *† cæterum ad supplenda*
exercitiâ damna certare Gallia, Hispania, Italia: quod
cuique promptum aurum, eques, arma offerentes; quorum lau-
date studio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum sum-
ptu, propria pecuniâ militem juvit. Binis item aliis tem-
 poribus, cùm in maxima rerum calamitate & penuria
 Senatui Romano pateret quædam aureæ magni pretii
 offerrentur, ** una vice legatis gratia acta pro magnificen-*
tia, curaque; patera, quæ prius minimis fuit, accepta, † &
aliâ vice, rursus gratia acta, aurum non acceptum.

§. Auctoritas & ex-stimatio principis variis ex causis
 nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ
 ad ejus statum. Quæ ad personam pertinent, aut cor-
 poris sunt, aut animi: Corporis, si aptè conformatum
 illud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere va-
 leat; etsi naturæ defectus animi virtutes interdum
 supplere soleant. Erant illi sanè non exigui in Caro-
 lo Emmanuele Sabaudix Duce; excelsitas tamen ani-
 mi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro-
 aulam

* Tac. l. i. hist. † Id, lib. i. Ann. * Liv. l. 22. † Ibid.

aula mores, & urbanitas, suspici eam faciebant. Mox aliquis severus & gravis in causa est, ut pro principe habeaturis, qui abique eo spretus fuisset ab omnibus, cui tamen sic miscere oportet humanitatem, ut servetur auctoritas, non ut incurriatur in odium, aut arrogantæ nota contrahatur, quo nomine a Tacito collaudatur * Germanicus, qui visu & auditu præ se venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem sive de forme retineret, arrogantiam & iracundiam effugerat. Ad hæc pretium quoque & splendor vestium admirationem pariunt apud alios & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minus, quam intelligentiam in consilium adhibet, quare optime dixit Rex Alphontus sapiens, *que las res fiduras fazen mucho conozer a los Homies por nobles, o por viles. E los Sibios antiquos es ablecteron, que los Reyes vistess en pannos de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homies los puedan conozer luego, que los visen a merced de preguntar por ellos.* Rex Asuerus petentibus aures dabat, induit vestibus regis, aurique fulgens, & pretiosis lapidibus. Ideo Deus præcepit Moyse: *Faciæque vestem sanctam Aaron fratris tuo in gloriam, & decorum.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii rebus decorata, quæ usi sunt postea successores, uti & etiam nunc faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minorique sumptu. Quod si Pontifex Dei brachium est in terris, si conitru in istar censuras fulminat æquum omnino est quicquid cavilletur Impiæ, ut sicut Deus ornatur splendore & lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrenâ vestiatur pompâ, & sublimis in sede a succollantibus & deponetur.

* Tac lib. 2. Ann. tit. 5. et 5 p. 2. d. *Is quoque textura & cuncta operis varietas erat ex auro, & Hyacinthis, & purpura.* Exodi 27. 8. Esth c. 15. 9. Exodi 28. 2. *Et si habes brachium sicut Deus, & si voce similes tonas.* Job c. 40. 4. *f. Decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento.* Pl. 103. 2 g. *Si cum duxi tibi decorem, & in sublimi erige, & esto gloriosus, & speciosis induere vestium,* Job. 40. 5.

tur. Eadem ratio in principibus locum habet, qui Deo vicem in temporalibus habere debent.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu instructa: nobilitas & claritas & familiaritas custodiarum Nationum, quarum fidelitas exploratio: testis splendor & amplitudo aulae, aliaque ostentationes publicae, estimationem pariunt potentiae principis, & Majestatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industria, aut hereditate acquisite, qui eidem solent tribui. Sic illas suprema rerum omnium effectoris ac principis Majestatem variis nominibus ac titulis explicat. Huc itaque studeat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modo tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & vera animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestrae Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Vagator, Alphonsus Magnanimus, & alii.

§. Praestantia virtutum; aliaque naturae perfectiones, quae in bono Governatore requiruntur, estimationem & auctoritatem conciliant principi. Una sola, quae reluxerit in illo, seu ad militum pertineat, seu ad pacem aliarum defectus abunde supplere solet, ut si seipsum impendat negotiis, tamen non omnino satisfaciatur, nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & *Sallustius Crispus* *Lexum* monuit, ne *Tiberius* cum Principatu resceret, cunctis ad Senatum revocando. Una alia qua res sapienter laudabiliterque statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione aliena: una indignatio, &

po-
h Ego dixi, Dilatus, & filii excelsi omnes. Psalm 8 1. 6.
i Magnificavi opera mea, aedificavi mihi domos. Eccles. 2 4.
k Nec erant ante ignobiles. Prov. 2. 29. l Totus est & terror apud eum. Job 23. 2. m Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Confiliarius, Deus, fortis, Pater futuris saeculi, Immensipax. II. c. 9, 6. § Tac. l. 1. Ann.

potentia suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eum faciunt & suspici. Animi item constantia in utraq; fortuna: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non deijci; immo divinum aliquid in tali inesse principe.

§. *Æquabilitas in operando magnam insuper existimationem principi comparat: iudicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestive impertiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo † Vitellium subito offensus, aut intempestivus blanditus mutabilem contemebant, metuebantque.*

§. Ad tuendam præterea existimationem etiam prudentia conducit, ne videlicet conetur princeps, quod potentia obtinere non potest Immensa ea sit oportet, si princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriae spes, aut plus à subditis deponat, quam liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientia abjicienda. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in principe indecorum est, temerarium in subditis.

§. Tanti fiunt principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione aliena politus sit, hæc tamen ex præjudicata opinione fere de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltem sit) prout animus ipse aut ipse sumit à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eisdem perdit, si meritis careat. * *Optimi quippe mortalium altissima cupiunt; ignavi verò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideo se altiora non appetere, quòd sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blasus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud suscipere non contemneret. Infelix status, curus caput aut principis titulo indignum se reputat,*
aut

† Tac. lib. 2. hist. * Id. l. 4. Ann. n. *Ad eò non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* Id. l. 3. hist.

aut plus etiam quam principem æstimat. Primum illud abiectionis animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

¶ In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi principem, quando prudentia minus felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, edicta infau-
sta, ut omnia minus recte sub manus succedant. Quod non semper providentiæ humanæ vicio accidit; sed divina potius sic disponit & ordinat, dum fines hi particula-
res huiusce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propo-
sitos, non omnino consentiunt.

¶ Adde illud etiam, non sufficere omnes animi & cor-
poris dotes, ad tuendam principis existimationem, si ipsa eius familia dissoluta sit. Ab illa tota ejus depen-
det auctoritas, neque ulla res difficilior, quam domum
propriam habere bene compositam. Sane minus ardu-
um plerisque videri solet integram gubernare provin-
ciam, quam unam domum, eo quod princeps curam
istam in postremis habeat, animo ad maiora attento,
aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur
ad id necessarium, aut est naturalis quædam ignavia,
aut illi certe, qui circa principem sunt, insolentias do-
mesticas & famulorum delicta sic norunt regere, ut re-
medium iis adhibere non possit. Non minima Agrico-
la laus fuit, *domum suam primam coercuisse*, nunquam
permittendo, ut aut liberti, aut servi o publicis rebus se
immiscerent. Multi principes Status suos regere sci-
unt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minimè
malus, suo tamen palatio non optimè præfuit: neque
enim in isto minora dominabantur vitia, quam in Ne-
ronis paula Ludi datum Tiberio Imperatori non exi-
gua, quod *modestum illi essent servitia*. Nulla gubernatio

o *Primam domum suam coercuit, quod plerisque haud mi-
nus arduum est, quam provinciam regere: nihil per libertos,
servos, publicares. Tac. in vita Agric. p. lxxv. Offerebat
cunctis venalia præconibus, servorum manus subitis
verbera, tanquam apud se esse servos.* Idem l. i. hist.

rio rectè laudabiliterque institui poterit, † ubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbia sua aliusque virtus auctoritatem eius prostituunt. Si boni illi sunt Principem quoque bonum efficiunt: si improbi, tamen si bonus sit princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones principis suum mutuuntur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quoad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & de prædicando magis illustres reddunt. Relata ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia principes aliorum hominum confimiles sunt; existimatio tamen majores eos fugit, & recessus ille atq; à communi aliorum consortio segregatio, segnitiam eorum & inertiam contegit: quòd si famuli minus prudentes sint, & secreta haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagar populus, & reverentiam exurit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augetur existimatio principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Justitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati suprema honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma florent, & luceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia à manu principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipso et dependeat princeps: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. * *Aratores in Ægypto eadem non suspiciunt; cum enim Nilus inundatione sua omnes late agros irriget, fecundetque, nubibus haudquaquam indigent.*

SYMBOLUM XXXII.



Concha de rore caeli conspicit, & in candidissimo
 ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcherrimus
 ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam
 ab exteriori forma tam rudi & impolita coniceret.
 Haud aliter sensus falli solent in actionum exteriorum
 examine, si secundum extimam rerum faciem
 judicent solum, nec ad interiora penetrent, Veritas
 ab opinione non pender. Aspernetur eam princeps,
 si rationis præscripto egisse se sciat. Nihil mag-
 nopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad
 sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem
 descendere. In semetipso se quærat, non in aliis. Re-
 gnandi ars ob tenues istas existimationis umbras con-
 surbari

turbari se non sinit. In illo Rege hac major est, qui pacis, belliq; artes rite moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re novum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est durante hoc crescit; imminuto interit. Nimirum etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in principe, cui pro suprema lege salus populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, quod *officium pro uris state publicam non parvum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, verà solidàque fructur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus inculcabat; uti & regnis ille Dux in captivitate Ducis * Valentini, qui etsi se te illius commisit potestati, fidemq; securitatis publicam ab eo accepisset; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux resciebat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quàm sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset, quæ de re ut se purgaret tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad obrektionem suorum subditorum, prælium ad Casarianum (sic utem vocant; quæ vulgo Xeres dicitur) detrectavit. Satis est principem ut prudentem timeri ab hostibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

§. In discursus non eo ipestant, ut principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, ad eò ut quacunque de causa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statu ullum

* Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 3. † Idem hist. Hisp. l. 14. c. 9.

ullum accerseret commodum, sed ruinam potius; & publicum patiet detrimentum: neque diu securum esse potest, quod honestum non est, uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminantium subditis miseriarum procellis agitato, eo quod Rex Petrus quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quam ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam, *† nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinenda Dominatio aut honesta*; neque enim, quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideo honestum erit, aut excusandum. Illud solum contendo, ut principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas populi obtrectiones. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in vera illa & solida defixis; in arena denique, ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad statum sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quam utilitatem publicam; id quod Regi Henrico quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Joannem *Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excusando se, quod fidem illi publicam dedisset Madritū veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessa sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regis machinandam, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis, quod tanto tempore in insula Capreis cunctaretur,

† Salust. * Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.

retur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Gallia laboranti succurreret, cuius bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin tanto imperio in securitatem committeret, neque loco neque ultio mutatus, † sed ut scilicet, per dies illos egit. Constantia prudens audit, non curat inagnopere iudicia & sentus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, obrectationem postea in maiorem cedere gloriam, & se ipsa sensim evanescere. Dissidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eumque aspernando dicebat: * *Quomodo salvari nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saul, & surdis accepit auribus (neque enim principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem, palinodiam cecinerunt, immo & in obrectationis auctorem inquisiverunt, infami multandum morte, si apprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen obicere, præ se fecendo notitiam sinistri illius popularis iudicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab inopportuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi statuere vecordia b est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, proffus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si a vulgo dependeret, qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In principe tota populi potestas sita est, Principis est agere, populi iussa exequi bona interim fide sibi persuadendo, recte ac iuste ita præcipi. † Si, ubi jubeantur, quare e singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit. Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm scire c alia. Principibus firmum marem

† Tac. lib. 3. Ann. * 1. Reg. 10. 27. a *Quis est iste, qui dicit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12. b *Non ex rumore statuendum.* Tac. lib. 3. Ann. † Idem lib. 1. hist. c *Tam nescire militem, quàm scire oportet.* Tac. l. 1. hist.

in *Deus dicitur*, *subditis eis qui gloria relicta d. p.*
 Illud solum postulatur à principe, ut obligationi suæ
 in statuendo & decernendo faciat satis, quod si postea
 non omnia è voto succedant, animo ne cadat satis
 enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum
 etiam videtur consilium, infirmum est, & calibus va-
 riis obnoxium. Quo Monarchia est amplior eo magis
 exposita est eventibus minus prosperis, quos aut ca-
 sus secum trahit, aut iudicium humanum præcavere
 satis haud potest. Grandia corpora grandes et firmita-
 tes pati solent. Nisi princeps fortiter constanterque
 negotiis insisteret, quicquid obtrecent alii, infelicis-
 simam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo
 opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps
 fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur,
 omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam
 potentia suæ coarctat limites, multisque inanibus
 Phantasia terroribus sese obijcit, id quod à per-
 suasione quadam propria superstitiosa, aut Melancholici
 humoris abundantia plerumque nascitur. Istæ
 incommoda David agnovisse videtur, cum Deum pre-
 caretur, ut tolleretur à se opprobria, quæ ipse sibi e-
 imaginabatur. Constantia itaque sese armet Princeps ad-
 vertus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se
 præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ
 suæ, & armorum, quando illa amissa aut violata, una
 secum impetum in discrimen adducit. Optime hanc
 rem intellexit Rex Ferdinandus † Catholicus, quando
 monitus à suo Patre Rege Joanne secundo Aragonio,
 ut tempori, necessitatiq; cederet, & coronam suam col-
 locaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis
 Villenæ, & Archiepiscopi Toletani Alphonsi Car-
 nili, honestissimis quidem mediis illud effectum da-
 re

d *Tibi summum rerum iudicium Dii de te, nobis ut sequi
 gloria relicta est. Idem l. 6. Ann. c. Amputa opprobrium
 meum, quod suspicatus sum. Pl. 118. 39. † Mar. hist. Hisp.
 l. 29. c. 9.*

re studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam Subditorum furori ac violentiæ minus decenter aut indecore inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quam beneficii in eo, quod voluntarium studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit, ut actiones humiles heroicæ efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potentatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio † Tacitus exprobrat, quod *seclari cantantem* Neronem fuerit solutus, non necessitate, quæ honestum, *mihi quisque, sed luxu & sagina* marcipatur, *emptusque*. Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quàm ad illam superandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certè conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illico ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem sit satis, at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, quæ conscriberentur injuriæ quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensi infamiam! Sapius vindicta, quàm dissimulatione perditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magisque in eum coniecit oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adiecto quocunque sacomate notitiæ publicæ, multum præponderat.

Et si verò principi suaserim, ut famam popularem in super habeat; hoc tamen in casibus solum allatis vestim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publicum compenlet, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ populus aut non capit, aut certè non rectè intelligit: nam postea successus iste felicior & rei

honor

honestas, quam famam cum usura etiam existima-
tione & honoris reuoluunt. Interea prudenter fecerit
Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad
popularem auram accommodare studeat. eodem
optumate effectus, ac vera illa gloria operari solet.
Utraque in hominum imaginatione est posita, & vox
popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantam mere-
tur fidem, ut nullo unquam postea tempore, aut actio-
ne contraria obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.



Quod speculum integrum representat, idem etiam
contractum in quolibet sua particula exhibet, sic
leo in utroque speculi fragmento praesentis Emble-
matis se conuoluit, fortitudinis, & generosae constan-

tia Symbolum, quam in omni casu princeps conservare debet. Specu unum enim publicum est, in quo mundus se contemplatur; ut recte dixit Rex Alphonsus Sapiens, agens de actionibus Regum & expendens, quales eas esse deceat. † *Porque los otros me son exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e de lo que desto dixeran por ellos, que son como espejo, en que los miro, e en su semejanza de que miro, e de que miro.* Nam ob rem, live cum fortuna secunda servet integrum, live trangat adversa, idem temper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in secunda difficultus, quia affectus de se facile emicant, & ratio cum gloria evanescit. Attamen magnanimum pectus à summa etiā felicitate efferni se non sinuit; uti in Vespasiano videre licuit: non et si communi omnium consensione Imperator condalaretur, * *nihil tamen in ipso tumuit, arrogant, aut in rebus novis novum fuit.* Quilquis una cum fortuna animum militat, fatetur etiam se non promeruisse,

† *Propter privatam materiam, non se meruisse fatetur,*

Qui crevisse putat.

Hæc constans modestia etiam in Pilone enituit: nam adoptatus a Galba, * *nulum turbati aut exultanti animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatoremque reterens: de se moderatus: nihil in vultu, habituque, mutatus: quasi imperare posset magis, quam vellet.* Sed & a casibus adversis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cum nemo quicumquam fere sit qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, serio cogitet. Quæ causa est, cur plerique incautos, & ex improviso ex opprimant. & cur tantopere tunc conturbetur animus - aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à natura est inditum. In aliis locū habeant licet passionēs sit, non in principe, cujus est i. gere alios tam in adversa fortuna, quàm prospera, & placidum sen per ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida, qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, † *placidus ore, intrepide*

verbu, in tempeſtate ſuorum lacrymas coercent. In cruento illo praelio ad Navas Tolosa Rex Alphontus nonus eadem temperantia, vultuſque ſerenitate inter arma perſeveravit. Nullus unquam caſus Regis Ferdinandi Catholici affectum, aut paſſionem detegere potuit. Læſus aliquando graviter a furioſo quodam Sarcinone, nihil ideo commoveri viſus fuit, illud ſolum præcepit, ut invatorem coercerent. Carolus quintus Imperator, cum Ingolſtadium obſideret, nec vultum immutavit, nec locum, quantumvis hoſtes continua tormentorum exploſione & canonum eius dilaceraffent, & nonnulli juxta a latere interfecti cecidiſſent. Non minori cum conſtantia Rex Hungariæ (Auguſtiſſimus nunc Imperator) & ſereniſſimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. glorioſi æmuli) perſiſtere intrepidi in praelio Nordlingano, nil quicquam territi Chliarchæ cujuſdam morte, qui proxime illos tormenti majoris ſctu intenerat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Baviariæ Ducis, & ſacri Romani Imperii Electoris, qui tot Victoris celebris, quas, dum exercitus Unionis Catholici ſumma cum auctoritate præſſet, reportaverat, non ideo ſuperbia elatus fuit, neq. poſtea fortuna adverſa animum, quin heroicum frangi paſſus eſt, tametiſi ita ſuis videret perditos, & in Monacenſi ſuo praelio (dignat ſi ſonca tanto principe) hoſpitantes Regem Sueciæ, & Comitum Palatinum Fridericum, ipſa nocte Fridiandæ Ducem non minus ſibi infentum & hoſtem, quam duos illos experiretur.

Dividat ſane inſtabilitas temporum atque invidia, & in diverſas diſtrahat partes Speculum ſtatuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam ſit, Maritas temper integra perſeveret. Quiſquis ad Sceptrum natus eſt, mutari non debet ad quemcunque eventum & caſum. Nec ulium tam gravem aut acerbum ducat, ut ideo a ſcripto deſiſcat, aut perſonam, quam ſubinet, diſſimulet. Rex Petrus, etiam

L 2

poſt.

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 17. c. 13.

postquam in manus Regis Henrici, fratris sui & capti-
 uo, se commisit, celare non potuit, quod eum, cum
 postquam d. statueret, numquid esset, alia voce
 illi exclamavit: *Quid quid hoc?* Quod quid hoc
 si confertis te, vandum. Cuius adversis decorum &
 inaequalem legem, animum & ultimam eorum inter-
 dum, emendum sit, uti Porro? Indoriam Regi accedit,
 qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & roga-
 tus, quomodo inter se vellet Regem, ait. Supplicien-
 ti vero Alexandro. Nunc quid, nam aliud? Respondit
 verum Porro. *Quid quid hoc?* Quod quid hoc
 Quod heroicum responsum, dea dedit Alexandri ani-
 mum, ut eum non modo in se, sed etiam restituere,
 sed plures etiam illi provincias dederit. Acerbitati-
 bus & arumnis cedere, est ad eam, quasi partes se
 adungere. Fortitudo in viro etiam Viridi, placet aut
 quia trunphum eius clamorem efficit, aut propter
 ipsam virtutis vim. Animus violentiae non pareat, neq;
 quicquam in eum potest fortuna. Graves minas Ca-
 rolus quintus Imperator intentabat Joanni Friderico
 Saxoniae Duci, quem captivum tenebat, ut ad deden-
 dum sibi Ducatum Wirtembergicum eum compelle-
 ret, ipse vero libere respondit: *Quid quid hoc?*
Quid quid hoc? Quod quid hoc, quod quid hoc, quod quid hoc,
Quid quid hoc? Quod quid hoc, quod quid hoc, quod quid hoc,
 Id quod
 occasione alia longe difficiliore, re ipsa satis ostendit
 contigit enim, ut, dum latrunculorum insus inter-
 tus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret,
 quo nuntio nequaquam ille turbatus, perinde qua-
 nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brunsvicu-
 sem, quicum ludebat, libera voce cohortatus est, ut
 non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum
 responsum, infanem rebellionis notam detulit at-
 quantum, & clarum eum reddidit. Actio unica gene-
 rosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapti-
 vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmo-
 dum hanc nostra aetate evenisse meminimus Rodenico

Calde

* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

Calderonio septem Ecclesiarum Marchioni, cuius totum
 mundo vere Christiana, & heroica constantia totum mun-
 do admiratio est, adeo ut simulatorem & odium
 compunge tantis ipsius fortuna in laudem & commi-
 serationem verteret. Ignavia & timiditas animi vio-
 lentis casibus neminem eripiunt, nec quicquam de
 periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vin-
 cit, aut certe famosum efficit. E vultu principis pericu-
 lus gravitatem vulgus colligit, haud secus atque ex
 nautem oculis illi, qui in eadem navi sunt, nam tem-
 pestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expetitur
 aequalem semper & serenam exhibere frontem. Si
 iniquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu
 princeps concidat, neque superbia efferatur, neque
 alio de communi rerum statu iudicium ferre valeat.
 Eadem de causa Tiberius tristitia, quaeque maxime
 occultare a laborabat. Perturbatio & confusio rerum
 omnium oritur, quoniam e facie principis tranquilla
 exili, perpicere licet tempestates, quae impendent. Res-
 publica Mutare colorem ad quamvis fortuna aequam
 iudicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & qua-
 bilitas vultus subditos erigit, & hostes in a fugatio-
 nem rapit. Omnes in principe suos adagunt oculos,
 & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: nam
non vultum minuebantur, quotquot cum eo accubab-
 bant in convivio, *utque ex eis vultu vultu subdito-
 rum, cum in eis sit, imitatur*, ubi se totum o-
 ri & diffidentia locus est, ipsa quoque sit, si illis
 deficit. Hoc tamen in his casibus velut inter se quid-
 do periculum dissimulare, & celare committentes ex-
 dit in aliis enim publicae tristitiae signum est, princi-
 pem minime dedecet, ut sic affectum suum palam ra-
 ciat subditis, & eorum sibi conciliet animum. Carolus
 quintus Imperator lugubri indumento se crebro ob-

L. 3

Ro.

*• Illa, quae, quaequam aliter sum, & i. 2. ama quae;
 maxime constantem Tiberium, Tac. lib. 2. Ann.
 Idem lib. 1. hist. 5. Idem met. tristitia. Tac. lib. 3. hist.*

Romanæ urbis expilationem. [†] *Apprehendens Iudaea
sibi testamenta sua, cum mortem Saulis & Jonatha in-
telligeret. Idem fecit Josue propter cladem ab incolis
urbis Hai acceptam, & [†] *proinus cecidit in terram coram ar-
ra Domini.* Nec quicquam iustius, quam in communi
calamitate sic Deo se submittere, nã rebellionis quod-
dam genus esset, de manu illius bona solum velle sus-
cipere, non autem & mala. Qui castigationi sese subji-
cit, Deum ad misericordiam commovet.*

§. Controverti hic potest, an eum saltem illa animi
constantia minus potenti suadenda sit, cum potentio-
ris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctio-
ne opus est. Qui oppressus ab hostibus petit sui petias,
non se demittat nimium, nec nimis sollicitè alienam
impleret opem, alias fortunam suam prorsus despera-
tam faciet. Nullus enim est princeps, qui sola moris
misericordia Jacenti dexteram porrigat, aut qui tum
velit eum, qui de se ipse rebusque suis iam sperare de-
fuit. Pompei causa haud paullulum in opinione Pro-
loinæ deperdidit, cum tantam legatorum eius sub-
missionem coram uturparet oculis. Maiori animo
Rex Cheruscorum fuit, qui posteaquam regno pul-
sus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eun-
dem dedit literas, [†] *non ut profugus, aut supplex, sed ex
memoria prioris Fortune.* Nec minus illustre est exemplum
Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste con-
stantia planè regia sic eum fertur allocutus: [†] *Mithri-
dates terra marique Romanis per tot annos quasi us, si res
adsum, utere ista voles, prole magni Achomenis, qui tunc se-
luta hostes non abstulerunt.* Quia res Eunonem permovit,
ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperato-
rem Claudium intercederet. Qui principi suo fide-
lia præstitit obsequia, loquatur libere, si iniuriam sibi
fieri animadvertat. Ita fecere Hermannus Cortesius

Carolo

[†] 1. Reg. c. 1. 11. * Jos. 7. 6. c. Si bona suscepimus de ma-
nu Dei mala quare non suscipiamus? Job. c. 1. 10. [†] Tac. l.
2. Ann. * Id. l. 12. Ann. d. Mutatione rerum & prae-
bandi genere permotus. Idem l. 13. Ann.

Carolo quinto, & Segeſtes & Germanico. In caſibus
aliis Prudentia neceſſitatem, tempus, & res ipſas ex-
pendat, & ſequentes diligenter obſervet maximas:
eand potentior intrepidum interioris animum pro in-
juria ſere accipiat, perinde quaſi hic ſe illi æquare
velit, aut eum præ ſe contemnat. Quod item inferi-
orem facile contemnat, ſi humilis ſe abſciat & de-
mitat. Ea de cauſſa Tiberius Senatores nominabat,
qui ad ſervandum a natura facti eſſent, & tamen ſi his
talibus opus haberet, illam tamen animorum vilita-
tem ſere nullo modo ſpoterat. Noruit ſcilicet prin-
cipes cujuſque alacritatem & animi rober, & facile in
eos ſunt injuriæ, quos ſciunt id minime graviter acce-
pituros. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Mar-
tino dignitatem conſularem, quam Galba in eum contule-
rat, tanto tempore liberius diſtulit, quod *intem Cur-
juriam ſigniter laturum* eum crederet. Quamobrem mo-
deſtia quædam fortis, & fortitudo modeſta perquam
utilis erit principi, & ſi omnino pereundum illi eſt,
praſtat animo magno & generoſo id fiat, quam abie-
cto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hor-
talus *ſatuta nobilitati etiam inter anguſtias fortune reti-
nem*, cum Tiberius extremæ ejus neceſſitati remedium
adferre noller.

§ Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultus est, etiam vi & astu quodam eos præcipere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacite suam fatetur indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & re-

L 4

tinet.

e simul Sequester, & se ingens & su & membra hanc huc
 datum perit: verba ejus in hunc modum fuit Tac. l. i.
 Ann. f. Etiam illum, qui libertatem publicam n. 2, tam pro
 pecta ferocitum patientia & debet. Idem lib. 3. Ann. * Id.
 lib. 2, hist. f. Idem lib. 3. Ann.

§ Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui principis auctoritatem sustinent: & sane male consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit [†] Antonius Fonteca, qui postquam Regem Carolum octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis potior jure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palam edixit, Regem suum conscientia jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatâ fide viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiores judicaret. Nec ultra moratus coram Rege & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea factis tabulas taceravit. Sicuti Ministrum principis maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius fortitudine, & præstantia animi.

* *

*

[†] Mar, hist. Hisp. l. 16. c. 7.1

SYM

SYMBOLUM XXXIV.



Quæ fruticem rosaceum spinis & sensibus asperum
 spectatur oculis, his persuadere sibi vix poterit,
 eam spinosa matrem, adeo bellam venustamque fili-
 am, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utiq;
 filicia opus est, ad irrigandum & expectandum, dum
 viriditatem induat, & protrudat admirabilem illam
 folliculorum pompam, quæ odore tam delicato nates
 recreat. Longa tamen hæc, & tolerantia experiri tan-
 dem licet, laborem non fuisse inutilem, nec male col-
 locatas spinas, quæ florem adeo bellum fragrantisque
 odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt natura no-
 stræ corrupte primi virtutis rami, sed post pulcher-
 rimus illius flos tandem subnascitur. Ne Princi-

pem terreat primus rerum aspectus: per enim pauca sunt in regimine, quæ prima fronte secunda apparent. Omnia ipinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuere facilia, quæ seignibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat princeps, nam si us leviter cedat, a suamet apprehensione vincetur potius, quam rei veritate. Toleret fortiter, speret patienter & constanter, nec tamen interim media dimittat e manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo autur comite, tempore nimirum. Unde Regem Philippum secundum dicere solitum accepimus: *† Ego & tempus contra duos*. Impetus furoris effectus est, & quo grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniz comes successionem suam in Navarra regnum valde reddidit dubiam, eo quod mora impatiens in praestolanda morte Regis Sancti patris sui, adhuc ipso vivo regni occupandi occulte consilia agitaſſet cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum primum Aragoniz Regem haredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclya est, & excelluit in ea Scipio, qui etſi in Hispania multas haberet offensionum occasiones, adeo tamen fuit patiens, * *ut nullum contra se armis illis cideret*, quare etiam illud effecit, ut quæ in animum intenderet, feliciter & e voto illi succederent. Qui sperat & sustinet, Fortuna superat ludibria, & scilicet obſtacula reddat: quippe quæ ejusmodi speræ fiduciam in tot tantisque suis mutationibus probandis habet. Incertis Oceani fluctibus non solq; gra-
periculo sese Columbus obicit, ut novas inquirat provincias, neque eum terret interitio illa Herculis in columnis Carpes & Abyles, *non plus ultra*, neque aquarum montes, quæ proposito ejus obſtare videbantur. Navigatione sua solis passus numerat, atque annos dies, horas diebus uſinatur. Acum nauicæ in portu deficit, chartas marinas aquoris lineæ, & repens comites patientia. Omnia contra eum conspirant, atque totti animo difficultates omnes & obſtacula spe & solis

ter remedia erat. Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia e casu consternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina praesentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui morae impatiens auxilia & submersionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle, Media ex fine metienda. Si in huius consecutione plus honoris insit, quam periculi amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle tunc vere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obaudentur vassuum vestigia, quibus ad illos ascentum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus eveharis, non vilis abiectio est, sed exitium animi ad magna connitentis robur. Quaedam sunt ingenia, quae moram ferre nequeunt, ex quo temporis spatium omnia volunt confici. Ita *Brucium* a tribus huiusmodi consilio, et si rectum iter pergeret, ad clarissimam quaeque iterum flos in se stimulat, dum aequalis, dum superaret, post eius suscitum ipse an eire parat. Isto abrepti impetu media securiora permanant, quae tarda, & brevioribus, etsi magis periculosis, uti amant. His evenire solet, quod ad tunc subito & tumultuano opere extractis, antequam magna & trabes recte subsidere, & exsiccati potuerint, quae mox iterum colabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima Insuperii praesidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arbores, quae mox ad primum calorem flores emittunt, cito eisdem deperdunt, eo quod non expectaverint, donec hyemis asperitas praeterisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus

ad

¶ Fac. I. 9. Ann. a Multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quae tarda cum securitate praematura, vel cum exitu properant, Fac. lib. 3. Ann.

ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum causa est, & pericula & creat, & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quamprimum emergere cupimus, maiora ea facimus. Eam ob rem in iustum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumptuerunt, consultius erit sinere, ut curium suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quam accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si ante prævidere ea non potuimus, tolerare saltem discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: eâ enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minus notabatur, palam fiat, & maiora ei ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus contra superiorem potestatem, magis eam fatigat, & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentia Romanæ sese opponerent, dicendo: *† Olli gentium annorum Fortunâ, discipulaque, compages hac coalsuit: qua cunctelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non æque caderent irrita, nisi timor noster & impatientia festinantius agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innoverint, faciunt, ut iam esse re ipsa incipiat, licet antea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nosse dissimulare, quam præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc vero ex metu oriri solet.

SYM-

b Impatiens operabitur frustra. PROV. 14. 29. † Tac. lib. 4. hist.

debatur, eandem maiori cum felicitate, & auctoritate, maturavit. factum nimirum foderet cum Philippo Duce Mediolanensi, a quo captivus tenebatur, qui & libertari illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum: nam rebus prospere fluentibus sibi ipse quis vivit, in adversis tum sibi, tum aliis. Illæ in apertum produnt passionibus animi, semet alias oblitus, his vero factus cautior, idem animus & virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemque felicitatem, ex quo illud etiam fit, ut haud paulo facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quam conservare semet in prospera. In captivitate primum enituisse insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eo usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quam victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentia suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat; haud aliter atque in obscura nocte stellæ coruscant lucidius. Ponderus supra injectum tum palmæ ostendit robur, cum una cum illo altius assurgit. Inter urticas diutius soliorum vigorem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exereret, non victorias, non orationes aut triumphos mereretur. [†] *Virtus, dum patitur, vincit* Equo nemini non liquido appareret, quam impius sit error (refutatus a nobis alibi) eorum, qui suadent Principi, ut abd. carâ tantisper virtutum constantia, vitis sese accommodet, ubi necessitas postulaverit, quo tempore vel maxime in illis constantem persistere oporteret, & maiori cum spe successus melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando secundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maximis

a Secunda rei actibus firmis in animum explorant, quia miseria tolerantur, felicitate corrumuntur. Tac. lib. 1. hnt. [†] S. Chrys.

mis suis periculis constanter affirmabat, *nullo se imperso periculis omnibus exui. & cum una versa sua summa superem ostentum colligere quam Majestatis tuenda causa contra sua ipsa que adveniret aliquid.* Dignissima sane verba tam sancto principe, ejus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic interris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeo fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur medius, felicius semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarum inettamen passionum pressi tyrannide, & variis actatū formidibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos favientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitabat. Cantat in arumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris sanè Babylonicis succenta fornax chorī musici instat b fuit.

§. Misericordie & arumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam contingunt superbiam principis, eamque in gyrum rationis revocant. Quam furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quam arroganter exasuat & fremit mare tumentibus undis quasi montibus quibuldam terre exloque minitando! & tamen modica pluvia illud compingit iterum, & malaciam reducit. Dum arumne exlo depluat, elatio & instantia principis humi sternitur. Illæ Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem: ac providum ipsa enim tum cogit necessitas, ut populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat

Justi

b Et non tetigit eos omnino igitur, neque contristavit eos quicquam molestia intulit. Tunc hi tres quasi nubes erigebant, & glorificabant, & benedicebant Deum. Dan. 3. 50. & 51.

Justitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur difformitate, quam cum prosperere, & ad nutum fluunt omnia: se politis enim tunc tunc, Consilium & providentiam nimia securitas facile ingulat. Plures principes otio & quiete perierunt, quam labore & arumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eo vero facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quam in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam fere ea contestantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortuna acerbitatem, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo insulam & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visum est, a quo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipse in aere eloquerentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum; & contra dum præmia confert castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

Et dederunt ei unusquisque de his & illam, & illam autem dixerunt unam Job. c. 41. 11.

SYMBOLUM XXXVI.

Nauta peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat, quin potius illius beneficio navigandi vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeo eodem omnino vento ad quamcunque e duabus oppositis placuerit partem, suam appellat navem abique ullo itineris dispendio.

¶ Porque sempre per via y a lieta,

Quem lo opportuna rem, se adriverella.

At quando tranquillū est cælum, velorum remorumq;
sub-

¶ Cam. Lus. Cant. 1.

subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non
 minori cum cura ac diligentia princeps Republicæ
 nayim moderari debet in Imperii sui procelloso mari,



ad omnes tempestates gnauiter ad vigilando, ut nides
 prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti vi-
 leat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita saule
 omnium commissa est, neque ulla navis periculoser
 quam Corona exposita tot ambitionis procellis, in-
 scopulis hostium, tot populi tempestatibus. Magis
 industria Regis Sancti, cognomento Fortis, opus est
 ut aduersus fortunam armaret sese, & regni sui va-
 tuto poneret. In eorum fere consistit scientia poli-
 ca, ut recte discernere quis norit tempora. Scis una
 terdum enim citius in portu tempestas devehit, quam

malicia. Qui Fortuna adversa impetum novum frange-
re, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eadem
cedit, & tempus indulget, illud superat. Ubi nauta
animadvertit, fluctibus obstitit non posse, ab illa ja-
stasse ligna, vela demittens, & quia resistere vim
potius ventoadderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut
respiet atque tantulum navis, & sese supra fluctus ele-
vet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex his emerge-
re tandem liceat. Intellexerat Jacobus primus Arago-
nia Rex Nobilium, populique contra se concitatio-
nem & odium, quia tamen nequaquam expediebat,
impertune obstitendo novum furoribus robur adce-
dit, sed tempus potius aliquod ei concedere, donec
supte sponte deservesceret, ut rivulus accidat, qui
frivole aliqua tempestate, subita ac raram inunda-
tione altum intumescunt, tali ultro se passus est, &
unquam in captivitate detineri, usque dum in pri-
viam quietem & serenitatem restituit omnia, & Pe-
gn habens iterum potius est. Simili prudenti mo-
deratione usa est Regina Maria, & quando accommo-
dando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum
satisfaciendo Castellæ Coronam sortam testamenti con-
servavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi
quanti. Si nauta honori sibi duceret, tempestatem non
cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impel-
lere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita
est, ut intempestive quis obluctetur, sed ut speret,
atque ita toleret a periculum, ut tamen a Fortuna su-
perari se non sinat. Gloria in eiusmodi occasionibus
in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in il-
lis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea,
prospero successu coronata. Videns aliquando Rex
Alphonfus * Sapiens Regno se privatum, spe fiduciaq;
in Regis Marroci subsidus posita, supplex petere non
dubitavit ab Alphonsio Gusmano sancti Luciferi Re-
gulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam

indu-

* Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. a Majori animo tolerare adversa,
quanti telugui, Tac. l. 2. hist. * Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 5.

injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitia suæque avita nobilitatis memor, operum rebus afficeret, pecuniamque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Manocio auctor existeret. Quæ literæ etiam nunc in illustrissima & antiquissima illa Domus asservantur.

§. Veruntamen non debent Reges violentiæ subditorum cedere, nisi forte in extrema desperationis casibus: parum enim auctoritati suæ consultum, quinimum se demittit, & abjicit. Is de familia Lara nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, & quas Rex Ferdinandus sanctus his posuit, suâ coactus minorænnitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tamen Alcala ultro ad eum ipsa inviseret. Solens factor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculi magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanici Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem tritteret, * *firmatus velut saevus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, nisi Provinciam retineret, & qui antea suorum met filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen desertum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret imposita; verum si se illi opponeret, & reputabat publicum suum odium, extremam avaritiam, magisque famam, quàm ut jure res suas. Perperum subditi fortitudini deberent principis, cuius nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illico cederet.*

* Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5. * Tac. lib. 6. Ann.
¶ Idem ib.

deret; parum item prudentia, si cū illa superari nequeat, et tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & agacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficant. Non minor gloria est evitare periculum, quā illud vincere. Evigere illud. Semper ignavia est. Expectare vero, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. † *Fortes & strenui turres etiam contra fortunam resistunt.* Ad officium aut finem principis minime pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censeatur, quæ ex calibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contra nitendo fines suos assequitur citius. * *Reges Domans rerum, temporūque trahunt, consilium curia, non sequuntur.* Nulla est ad fidei ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria tollet adicere, non ad maiorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat fortitudo, si prudentiam super eventibus vocet in consilium, usque rectè uti noverit, aut certe eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus † Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus duodecimus, cuius probe intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studeat, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tanto esset expeditior, usque deinde uti posset, ad viendum (ut res ipsa accidit) & divisa jam parte ipsam Regem Galliarum.

§. Vis aliqua inest in casibus, nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in his nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos fluctuamus.

† Tac. lib. 2. hist. * Livius, † Mar. hist. Hisp. lib. 27. cap. 9.

mus ab ipſo. Si quoties illa temporum mutat vices,
nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam fo-
ret potens, neque nos Imperio ejus ſubjeſti tantopere
Veſtrum, formas immutamus cum tempore; ani-
mum autem & mores immutare volumus. Quo
demum vento peritus nauta, pro ſua navigatione
non ſtitur: ut ille variat, ita hic ſua vela, adeoque
omnia ad propoſitum illi finem conducunt & deſer-
viunt. Habitus pravorum Naturæ noſtræ exuere nola-
mus, quia aut amor proprius id vetat, aut non ſinit
imprudencia, & poſtea calus inculamus. Antè deſpe-
rationem animis, quam rebus afflictiſ quæramus
remedium, & peritiores aut incauti à deſperatione
nos ſinitus optinui. Neſcimus in arumnis ſuperbi-
am, nam, manent gloriam, maledicentiam, aliaque
vicia deponere, quæ proſperitas in nobis aluit; nec
facile agnoſcimus, quæ in ſtatum illum tam infelicem
noſ detruxerunt. Omni momento, in omni negotio,
cum quocunque ſubditorum egerit princeps, à ſe-
ipſo diſſerre debet & naturam immutare. Neque
in re magna ſcientia opus eſt, ſed ſolum diſpoſitione
aliqua, ut ſe caſibus accommodet, & prudentia, quæ
eos antè proſpicere noverit.

¶ Uti autem in fortuna improſpera naufragium
facimus, eò quòd affectuum & paſſionum vela con-
trahere noſciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam
nobis ipſis & principibus exitum accerſimus, dum
imprudentes, & obſtinati ſorum commoda, affectus,
paſſionesque commodis noſtris, noſtraque natura me-
tiri volumus: cum fieri nequeat, ut Miniſter ad li-
beralitatem propenſior, generoſæ mentis ſui
conſilia exequi poſſit, cum principe avaro & re-
naci; aut Miniſter ſortis & animoſus, cum Prin-
cipe ignavo & timido. Agere oportet ſecundum
activitatem ſphæræ Principis: is enim eſt, cui placere
illud debet, qui ve probare illud habet, aut effectum
dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obſequio

cum esset Civis in Principis publici & abiectionis, multa audebat tenere, quibus nec non poterat alter, quin prae gravis illi esset & molestus. Zelus imprudens in Ministris quibundam erroris illius causa esse solet, in aliis vero (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriae, quae prudentes alios videri cupiunt, & plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem bene gerat Princeps, erret vero, quoties aut se solo, aut aliorum opera molliatur aliquid: atque adeo zeli species occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis estimationem violant, artes, quae praeiungunt in ipsius Ministris postea redundant caput, dum gratia Principis excedit. Qui rebus suis prospicere voluerit melius, & suam stabilire Fortunam, velis remittique togat affectationes ejusmodi. Principi & aliis nimium quantum odiosis; plus obsequii praestet, quam verbis significet, naturae & conditioni Principis sese accommodet, ad tyrannicis & officium eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quæta cum industria, absque rumore & arrogancia. Ruina fortitudinis & virtutis est, si constantia sua nimium renaces sint, in eaque omnem estimationem collocent præmia item & dignitates his præcipiunt interim alii, qui ingenio & moribus variis, delectare sese norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassus Poeta Alerum ad maximos Regni honores gratulatum fuisse:

Malina zero a i primi venerdi Regno,

Parlar facendo, e di sfuggiero, e fero,

M

Dugli

a Cur hostem concitet? adversa in Rom. castra: sin praestare egisset, formidat summi virum insignem, & ignavo Principi prægrazem Tac. lib. II. Ann. b Vis consiliorum genes Annium Bassum legionis legatum, Is Silvanum socordem bello, & dicit rerum verba terentem, specie obsequii regibat, ad omniaque, quæ agenda forent, quæcumque industria aderat. Idem lib. 3. hist. c Tail. can. 1.

neque enim aliter consilium regi se sinunt,

sed sua expedire norunt. Tac. lib. 3. hist.

Verum id non debet animo obliuendi, qui Alex.
sacitabat, sed ne quis seipsum in aulis imprudentia
perdat, aut ut Principi ne non a praestare possit obsequia
sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino neces-
sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra
illosinet ipsos subingredi, ut inoveant sese, & agant al-
quid: ** neque enim aliter consilium regi se sinunt,* *sed*
sua expedire norunt. Atque adeo Principi suaderi non
debet id, quod magis expedit, sed quod ratione ma-
gis tunc tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa co-
silia, tamen optima, quae dabantur Vitellio: nam cum
ad exequendum decisset animus, surdis auribus ea
solebat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Prin-
ceps navigat, quod si ampla illa sint, navicula aures
Principis exigua, & porro laxari velint potius, quam
contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnia
cemerent.

** Tac. lib. 3. hist. c. Surda ad fortia consilia. Vitellio
res, Idem lib. 3. hist.*

SYMBOLUM XXXVII.

UT Princeps à tempestate emerget instructus:
omnibus casibus, in quos illum Fortuna adve-
potest conpicere, Emblemate praesenti ante oculos
propono electionem damni minoris, quando ma-
ra evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab eo
salutis spe derelictus, obluendo tempestatem
dextre illa utendo, explorat litus, & navem terram
tit, ubi si illa frangat, vitam tamen & merces se-
integras. Romanis haec datum fuit, quod saluti pri-
priae consulerent, quoties Fortunae sese opponere
non liceret. Fortitudo Principis non in reme-
solum consistit, sed in eo etiam, ut expendat per-
culam.

*a Validam & validam ad tempestatem, quoties se
contra ducit fortis expositus. Tac. lib. 3. Ann.*

culat & cedat minoribus, si maiora superari non
possit. Etiam acuti & penetrantes in saepe
sa fortitudinis & Constantiae, quos animo tolerare



id, quod Prudentia declinare non potuit. Qua la-
re eximus plane fuit Rex? Alphonfus sextus, in re-
bus secundis modestus, fortis in adversis, ad om-
nem eventum temper paratus. Inanis est illa gloria
Principis, qui maiorem cum temeritate, quam con-
stantia animi eligit, mori potius in periculo gravio-
ri, quam in minori salvus evadere. Magis famam
suam in consilium admittit, quam salutem publicam;
nisi illud etiam sit, quod debeat animus ad spernen-
das opiniones Vulgi, qui temere & absque notitia

M 2

caluum

Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 7.

Titi Vitellio accidit in bello civilium cum Vespasiano. Pericula imminencia ideo maiora voluit, quod cum in timore quoddam ea vellet, de praesentia grandior efficit, diuque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longe graviora, quae tamen si longinquae appareant, vicina tamen postea experimur. Fallitur perfectio, si putemus intel. ecto a nobis remota, & ipsa differri aut arceri ea posse. Multa eximus, & quae contra nostrum est obviam, contra multa fortiter, aut fortius adversus eos, qui ea fugere cogitabant, & ipsa periculum esse cepit, quod antea sola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitus accidit in obsidione urbis *Samaritae*. Plures periculis ausus fuit, quam ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subito exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percellit aere civium, & ignorata causa omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia relictitudinem nolebant expectare, ideo multi morer reperere in iis ipsis mediis, quibus vita sua consuler cogitabant, & sane longè maius fuisset damnum, non constantia Regis *Philippi quarti*, in quem omnium coniecerant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coerceat, turbantur consilia, omnes praecipunt, & nemo g. exequitur.

§. Nimia etiam periculorum fuga causa est. *Expe*

¶ Dominus sonitum audire fecerat in castris Syria, cum armis, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conducti adversum vos Rex Israel, & Herthaeorum & Aegyptiorum & revertunt super vos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tentoria. 4. Reg. c. 7. 6 & 7. Quae iusserat velitis, quae potuerat videre rex, qui in istis rebus accipere, quae ex ipso. Tacit. hist.

Alia nota sunt quidem, sed contrariatur: & ab his plerumque pati solent neque timore, & confidentia nimia. Nullum periculum, quod autem vis parvum aut exiguum, ideo sperni debet. Propius enim, & accidentia alia saepe inausillud effundunt, & fortitudo non tam in superandis, quam in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud re ipsa subire, & e periculo, quod mortis est, juxta raperam somnos securus capis, quia est non percurat certe sollicitas; tutius est perire non posse, quam juxta periculum non perissee.

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolo nostro & afflictione illius metimur misericordiam, & facile nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cum Jacobus tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro quartus Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo præteritu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese committit arbitrio, existimans hanc suâ demissione obrenturuse, quod animis non poterat; verum plus in Regis dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus adeoque regno illum pariter & titulo regio exiit. Nos fallunt pericula, & majus esse deperimus, interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod his innuitur præcipiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo temetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturus alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitia, aut honori eorum propriæ utilitati adversatur; neque advertimus, non semper facere homines, quæ magis, ere ipsorum forent, quæ deberent; sed secundum animi passiones potius & prout ipsi intelligunt, atque alienas actiones.

*Non fecerunt, non circumstantia sunt,
Quam tutatur amor.*

Vnde in epigramate, nunc de rebus, amor, non leges. *L.



de causa apes Regem legant abique aculeo, qui
nec non indiget, qui amari debet. subdit s. Nec
quam vult Natura, ut cadere possit in tuas eni me-
ran. Res publicam, ne odio illius. & in periculum
El magis potest, et magis amari debet. Ex Alphonso
in quadam lege) que est de rebus, amor, non leges.
in susceptione, et quadam amari debet. s. in rebus
Corpus defendit caput, quia clarum. Nec habet
directionem tuam & conservationem. subdit
amaret, non objiceret brachium, ut idem veniens

res ista immanitate barbara & tam aspera, moribus
ut belluina potius prae se ferant naturam, quam hu-
manam, quippe quae potius magis, quam ratione que-
scoant, quam obrem abiq; illis coerceri non possent
sicut necesse quae vi aequa & metu domari possunt
belluina. Verumtamen animi generosi ad obedientiam
& felicitatem viam suam, & egre non sinunt, sed in-
certis, & asperis induci volunt. *Ex ista causa* Aristoteles
Alpharastus sapientis, *ut ait* Aristoteles, *ut ait* Aristoteles, *ut ait*
de virtutibus, ut ait Aristoteles, *ut ait* Aristoteles, *ut ait*
de virtutibus, ut ait Aristoteles, *ut ait* Aristoteles, *ut ait*
de virtutibus, ut ait Aristoteles, *ut ait* Aristoteles, *ut ait*

¶ Solet principem inter & Subditos esse inclens
quadam, & contentio naturalis, quae an a selemine
redditisq; eo quod aliud est gentis, opus sit, ut enim
nonnunquam, ut ametur etiam princeps, quod ad
mercedem, & contra. Et licet ipsi facili se amari
concedant eximia tum animi, tum corporis virtutes
dotes, ad tamen non semper praestant, nisi eas con-
stitui gratia quidam benignitas, & suauitas oris exten-
dae, mox per ipsos oculos, velut animi fenestras pra-
stantiam internam foras exhibeat, & affectum alio-
rum blande sibi deuinciat. Postquam quod fecerit
accidat, ut aut casus aequus, quem praevertere non
cui, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratia Natu-
ris vinculum inter principem & subditos ita dissolu-
ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum
tamen ea in re potest artificum & industria nego-
bernandi, cum satisfactione & Volgi & Nobilitatis
princeps nimirum omnes caveat occasiones, quae
ritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bonae
regimine ipsius nascatur opinio. Quia vero ipsa sunt
hoc libro traduntur media, quibus subdito, ambere
volentia conciliari potest, illud solum nunc de co-
illam obtinendam valere plurimum Religionem, &
Astitam & Liberalitatem.

¶ Ceterum, quia sine aliqua timoris specie amor
in contemptum facile verteretur, & hebesceret amor
auctor-

[illegible][illegible]

boni Principem amando habeant, quod metuent in illo improbi vero eundem metuendo, habebunt in eo quod diligunt. Timor iste tam necessarius est adcepti conservationem ac noxius ac periculosus is, quae superbia, iniquitas, &c. unde Principi nascitur, quia adducit in desperationem. Unus ad libertatem aspirat, et cum Imperio nullo, contingente Deo convulsum, qui nigrum asperere dominatur. Alter vero cavere studet indignationem vulgarem. & pernam rationis se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus sapiens: *Oro fili debet temere cum Regibus a se Senes, attendendo modo de facere te veris, qui apud asperder suum, e aut in pena, que erigatur de ferat, duntaxat.* Timor iste eodem patto cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu periculi rem amaram, attentus sen perat in eius gratia se conservet. Quia tamen non adeo est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metusui, sed eo melius est securitatem suam in hoc amore fundare, quam in solo amore, qui utpote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ulla blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timebant subditi, amarent mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficit assummare illum, ac metui.

f Ita agere in subjectis, ut magis vereantur, ac erantent, quam ut facilius ejus decessantur. COLUM. 8. *Quia Dominus baculum imperium virgani dominatorem, cadaverem populus in indignatione.* Isa. 14. 3. & 6. 1. 12. 11. 13. p. 1.



In numismate quodam antiquo fulgur inscriptum
 cernitur, ita ut ad significandum, Principis se-
 veritatem debere cedere precibus. Symbolum oculis
 molestant, quia punctum fulgur sicut vivum expri-
 mitur, & tanquam oculum, ut metus ipsam poenē
 spem benignitatis aut in desperationem adducere
 posse videatur. Et quamvis debeat interdum, ut vultus
 Principis, cui reus de genibus supplicat, prae se ferat
 eodem tempore & clementiam iustitiam, & clementiam sua-
 viter, id tamen non semper expediret, enim con-
 tra proprias monitiones, ut ex eius facie vita
 & Cle-

et clementia eius quae quae

in inquam oculis eorum videatur a populo. Mos in-
 quit alius, egi illud, & uideas. & barbarus subdit, si
 quid ego in manibus non feci, ne impraelem a quidem
 fac, tunc, & non ita in me uenire possint. Potentia seculi
 non ita est, inueniendum a quidem principem. magis a
 in deum, in deum, nam quam poterit. Per oculo, & au-
 res an, or, se in cor penetrat. Quod nec visu, nec au-
 ditu percipitur, animi non solet. Si Princeps oculis &
 subducit, & lingua, necessitatibus subditorum te
 subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum
 facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne
 illam duram, & intractabilem princeps faciat. Quia
 lingua brevis non fuit, & impeditur Rex. Joannes pa-
 nius si uidentes Lutheranos habere non potuit, cum co-
 zontat. Nam post obitum Regis Petri deprecetur.

§ Non sufficit Principem per libellos supplices ex-
 pedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari
 non possunt, cum illos nec se putia comitentur, nec
 actiones alia, quae ad commutationem animi so-
 lent inflectere. Lacrymis facias hominis afflicti ex-
 teriorum, nec Principem commouent.

¶ Admitti secretarum porta se per patent, pateant
 & illae palatiorum, quia *Propter hoc in secretis*
 & tanquam arx (uti diximus) ad quas precibus sua
 in afflictione recurrit populus. Turpe sane uideretur,
 simili alicui, qui in aula negotium haberet, facilis
 foret hostilem sanissimum rumpere aciem, quam pe-
 netrare ad audientiam per hastas custodia Helvetarum
 Germanorum, velut armatas. Lecheides, quae nec fle-
 ciontur precibus nec ullis benevolentiae signis move-
 ri solent. *Stulte, autem dicuntur, quia* (dicere solebat
 Rudolphus Imperator) *requiemus idem Imperator sumus,*
et si per nos ea delinunt, recessus illic ab aspectu ho-
minum ferocem efficit animum. Nam etiam ferae ani-
 malia, si causa terrea, virtutem obiciuntur. Animus ad
 gubernationem attentus, & communicatio frequens
 cum

* Mar. hist. Hist. l. 13. c. 7. * Tac. l. 3. Ann. l. 1. dcm
 l. 4. hnt.

factum malum, quam sic d. mitti e vestigio, tunc
poterit obtineri polleat intelligent, id quod in au-
pienter confictus indiana propria animadver-
tolet, non dicitur alio.

¶ Illud ego non probo si Princeps in plateis & com-
pitiis publicis nimis frequens, compareat. nam pri-
mum quidem admiratur eum populus, deinde curio-
sitas observat, demum plane fastidit. Quod rari-
bus in oculis, in maiori est, & veneratione. Despu-
unt oculi, quod iam omnino vulgare fecit. Non ex-
perdit plebem eo scirent e progredi, ut distare valer-
num catena servitutis, qua tenetur aurea sit, an ferrea,
deducendo doctores & naturam Principis. *Utrumque*
iniquum est, & contra. Nationes quadam in vitio po-
nunt, si Princeps facit: spectandum se aliis praeberi
aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & sece-
sus ab hominum consortio displicet, maluntque Prin-
cipes comites esse & affabiles, uti Lusitani, & Fran-
ci. Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari eas
cile poterit, qui in actionibus suis, & gubernan-
tione mentem, Principem se esse iuxta ac-
tionem.

[illegible]

SYMBOLUM XL.

Sæcra literæ Principes a montium nomine in
 digitant, alios vero colles appellant, & vallis
 Isthac comparatio varias inter iam dicta similitudines

3 Mortes Israelitae cedon. Primus Dei Haec
Dixit Deus mortis, & valium, & valium, & valium
Ezech. 6. 3.

nes complectitur. Enimvero Montes imprimis tant
terra Princeps, quia cetero proximi, & superiorem res-
liquis omnibus natura operibus, tum etiam propter



liberalitatem, quae per altissimos & visceribus fon-
tes perenniter manantes suppeditant, quibus sitien-
tes montes & vales irrigant, ac vividum velint gramine,
& fructibus illa enim virtus. Principum est propria
liberalitas per hanc propius, quam per ullam aliam
Principum accedit ad Deum, & per semper est
Cuius. Cum hac obedientia promptior est nam
Libens se alteri subicit, qui beneficia accipit Caro-
lus Novus Rex, quod beneficis esset ac liberalis, ali-

N

omni-

facit. Tac. lib. 14. Ann.

rum suorum aquam penitus emendat. Se enim nec satistaceret obligationi, cui ut sitilis ipse necesse est ea, liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illico grandioribus natecitur, ut velit sitientibus agnis & valibus, ut nonnulli sinege facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur quod debetur pauperibus. Arenis vero sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plenis lacubus, qui eam minime indigent. Grande scelus est egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincere annuos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones inutilis & vanas, utirote cuius ruina est factus paucorum pompa. Nec ab ea que iusta indignatione videt potentia vires tam inutiliter prodigi, quibus detestari ipse debebat. Etoven Dignitas Principis. Munera minimis profusi in pretio non sunt, quia communia, a prodigentie vitio, non a virtute liberalitatis precipituntur, dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos essendit, deest omnibus. Quod remere donat, & absque delectu, dat quidem, permutari non confert. Ut his dare possis, qui merenti necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur prudentia attendere debet Princeps ad iustam pauperiorum distributionem. nam si hacrite collata fuerint, et si non nisi ad paucos pertineant, multorum tantum extimulant animos. Divina Scriptura sacra lex facit, & oblationes omnes admixtione salis, quod idem est prudentia, a prodigalitate & avaritia immunes esse. Attamen vero, quia Principem in omnes beneficiis esse oportet. Aurorem sibi properat imitandum, qui terram obeundo semper sibi impetit aliquid, et ut & flore, immo sola etiam amplexitate eadem satistat. Ita ille det omnibus, eam tamen moderatione, ut facultatem sibi non adimat dandi amplius, & contentum reddat singulos, quosdam quidem munerando reple-

203

Ad hoc. *¶* N. humanitas ipsius enim oculi dare
potest. *¶* *¶* humanitas. Ad hoc prodeunt inter hanc quanta
visus oculi, totus magis in aliorum exaltatione,
et exemplo. *¶* Princeps, in quem huiusmodi unanimitate
aliter huiusmodi exhibeat specimen coram huiusmodi, ut huiusmodi
liberi incipiat. Quare caveat ne qui ipse petent abso-
lutum, get, per eum a verbis est, et modum, in
hustat, et repulsi in terra a principe. Quod si die dare
non, et si in cras poterit, in huiusmodi est, et
tempus, et in potentem erudit, qui modum ali-
bi, et ipse. Qui plane abnuir, aut non agnoscerit merita,
et si huiusmodi prodeit imbecillitatem, aut animi,
non a huiusmodi decet principem, cuius magnifi-
centiam confiteatur, qui est et gratiam.

Liberalis fit Princeps remunerandis virtutibus,
se munerebus & officiis, aliisque redditibus, jam ad
ultimam liberalitatis destinatis, non patrimonio tuo re-
gno, neque thronis ad usus magis necessarios colle-
ctis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit dona-
tiones, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni
initium collationem munerum prudenter distulit,
ut eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos,
& remunerari posset eos, qui suas partes sequerentur.
Magna cum prudentia politica miscere noverat libe-
ralitate munusculum tantum. Cuius rei non solum exem-
plum dedit, sed & legem, in hac verba: *Nó con-*
viene al Rey dar honrras, ni mercedes, ni sueldos,
ni otras prerrogativas de la corona, sin que las pida
el Rey en persona, o por su poder, de manera que
conservada se quede para el Rey. *De Rege ab.* Conservare, ut ex-
pendas meas, non avaritia est, sed prava liberalitas. Pare incon siderate, aut vanitas est, aut stulti-
tia. In hac parsimonia Monarchiam exeat, & nimia
sua pretensione Coronam perdidit Rex Alphonsus Sa-
pientissimus, inter premissas precipuas, quas Regni
delectatio: *La ostension de la corona, y el mantenimiento*

argenti millia dedisset Mariæ Imperatrici, quibus maritum suum Paldunum, quem tum Aegypti Sultanus captivum detinebat, redimeret, qua in re vanitatem magis, quam prudentiam adhibuit in consiliis. Rex Henricus secundus malo suo tandem agnoscere didicit, quantum coronæ suæ vires intregisset tot largitionibus, quas ultra quam par est, liberalitas fecerat: unde in testamento suo eas revocavit. Occasio tamen norma esse debet ac regula liberalitatis Principum. Expedi interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pecunia, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parit plurimum, qui magis profundi pecuniam nam qui dat minutatim, & sensu suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoque evitatur, pax, item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bonorum suorum administrationem Ministris committat. O Economix peritus; uti avaritia, si liberalibus Proderit interdum exhibere principi universam summam, quam expendit: nam pecuniarum assignationes fere absque consideratione decerni solent, & rationes iniuræ eorum, quæ largitur, sine dubio commoderetur, neque semper liberalitatis est, postulare subscribere: petentium enim opportunitate, aut lucu illâ, quam secum ipsa patitur, etiam avaritia largiatur & desperata quodammodo manus dat tandem, usque annuit.

§. Natura ferè principum est, ut plus eis tribuant qui majoribus pollent opibus, & nescio an timor quidam sit, aut potentix exstimatio. Probè hoc intellexit magnus ille aulicus Josephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratribus ex Aegypto usque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni

Paul

g Victoriam & honorem acquirit, qui dat miserum, dum
nam autem auferri accipientium. Prov. 22. 5.

illis bona auctori demitur, uti puelle, si lém o-
minem deopes omnes fecunda portant. fore eni-
putabat, ut si rex videret eam homines conuolens, li-
beraliorem se et eos exhiberet. atque ad hoc qui
magna prout a principe regitatem, & uideram tam
illam proponere non debet. nullum namque efficacius
nihil unum ad accensum, quam si ipse habeas.

Luc. 19, 27. *Quia iniqui sunt, & abiecerunt.*
Luc. 19, 27. *Quia iniqui sunt, & abiecerunt.*
Luc. 19, 27. *Quia iniqui sunt, & abiecerunt.*

SYMBOLUM XLI.



Probare fuit apud antiquos Remus puerum

Emblematum. Nonnulli ad Pythagoram referunt, a-
liant, Iulianum, & Homerum, venustam enim inter oracu-
la Delphica numerandum crediderunt: neque enim
vox humana videtur, sed divina, digna, quam in coro-
nis, sceptris, & annulis omnium principum incidatur.
Ad illam tota gubernandi sententia reducitur, quata-
git extrema, & consistit inter medium, unde virtutes
sphaeram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates,
aequanam virtus maxime deceret adolescentem, re-
spondit: *Ne quid aliud*, quod dicto omnes comprehen-
dit. In hanc sententiam videtur optime quadrire-
gura praesentis Emblematis, tegetes nimirum imbrium
intempetivorum pondere depressae in terram, cum
benigniores us sufficerent. Honores quidam sunt,
qui quod nimis sint magni, personae non conveniunt,
in eo magis obsecrant illam, quam illustriant. Sunt &
beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria ra-
beri possint. Quid refert Principem gratias largiri, si la-
pidibus pluiere videatur, ob austera vultum & verba
incondita, quando eas praestat; aut si extra tempus
conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium
petit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quae illud
contulit. Eam ob rem non immerito dixit Rex Al-
pionius Sapiens, quod debeat *ser tal el galar don, e don
a tempo, que se pueda aprovechar dei, a quel a quien
avere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione pi-
miorum & gratiarum, ita & nimietate poenarum de-
linquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle ex-
gere omnia, ad ministrum Justitiae pertinet potius,
quam ad Principem. Ille sui non est arbitrii, hic leges

a Magnanimi est, nunc a contemnere, prudentiae est, nunc
aocia male, quam nimia: ista enim vitia sunt, ista quae
perfluunt, nocent: sic si seletis omnia fieri ut ubertas, si
onere franguntur, sic ad multitudine, non per se, non
quiditas. Sen. Ep. 39. ¹ l. 1. n. 2. p. 2.

in sua potestate habet. Iustitia non est, quæ nimio rigore utitur, nec Clementia, quæ modum servat. Sic de virtutibus reliquis.

¶ Tandem moderationem adhibere debet princeps in armis tam pacis, quam belli, ita scilicet Imperii habens, & cunctum flectendo, ut sicut olim in ludis athletis, retis suis non in pinget in metas, ut illico cesset, ne tantum exteras attingat illas. In eo erat politia, si quæ tantum ita metui noverat, ut rotarum axis metas pertransiret proxime, eas tamen non tangeret.

¶ Principi vero ista cura & diligentia opus est principum moderatione actuum, tanta cum prudentia pergendo, ut nihil appetat, speret, amet aut odet, aut cremino, aut verecundetur, magis appetitu ductus quam ratione. Privatorum desideria expleantur facile, non item principum, quia illa statui eorum sunt contentiata, hæc ordinarie maiora ipsis etiam potentia variis, ita a extrema conmittuntur. Omnis fere pene cupiditas, aut divina graviora à nimia ambitione sunt. Acquirendi enim cupiditas infinita poene est in hominibus. Vero, quod fieri potest, ceteris circumferat materiam, & tunc quidem hoc postea ex principum perficitur, aut uterumque iustitia intercedit, & moderatione hanc solent. Quod nonnulli varios quædam causas & rationes in speciem apparentes, ad expellendum vicium, nimio & maxime amicum, ut domi nationis fines proferant longius, & suos augent status, ubique eo quod corpora sua propriis metantur viribus, & per nationem capacitatem humanam, quæ tam multa, atque acquiri possent, tueri non poterint, periculum ensæ & amplitudo in proprios ipsorum incutit numero, & semper lapum minatur, suo gravia pondere. In eo itaque elaboret princeps, ut si quando conservet quem aut successio illi sedet, aut electio, quæ illi ita sece offerat illam ampliandi occasio, statim necbit, his tamen cautionibus adhibitis, quas casus prudentiam docebit.

nar. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, magis in premium adit ac veneratio- nem, non secus atque auro elegans & in festiva clau- tura. Nec ullum aut peritiam. Ingentisq; calu- dum, non modesti, sed generoso patris auctoritatem. *Non enim dicitur, et imperat, sed dicitur, et imperat.* Non le- dem Prædilis occupabat, sed iuxta *Prædilis* *Prædilis*. Qui ad supremam inter homines gloriam e- vectus est, non aliter ac demittendo se te ad ancera pro- vehi poterit. Condiscant modestiam istam prin- cipes omnes a Ferdinando secundo Imperatore, glorio- sissimæ memoria, tam omnibus familiari, ut prius a- mari semper se faceret, quam coli aut honorari. In il- lo benignitas & modestia incurrerant in oculos, Ma- jestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperia- lis aquila, quæ duplici se vero rostro, aduncis ungui- bus, in omnem partem minitaretur, sed Pelicanus a- moris plenus, sua se perfoliis viscera, ut ea prabe- ret omnibus, tanquam propriis filijs. Nec magnâ li- cenciâ aut molimine opus erat, ut in hac tanta sua am- plitudinē se te demitteret, & parem alius faceret. Non Dominus erat se te Mandipater, & se te alius. Modestia nam in contemptum parere solet, imo & tanquam prin- cipum, in illo tamen maiorem venerationem concu- lcat potius, & Nationes omnes ad obsequium & de- fensionem illius obstringebat. Rayis enim vera ac fidei- ra probitas, & magnanimi pectore, quod de se pro- triumphat, & Fortunam omnia intra se ducit. Atque huius humanitatis & modestiæ suæ viciam reliquit ef- fuge in illam, præsentem Imperatorem, quæque etiam eodem instructus virtutibus, & amorem ad omnia in fidei- de, non animos. Nulla virtus magis principem decet, ac Modestia: omne enim viderentur in illo totum, nisi hoc vultum & actiones illarum componeret, non per- mittendo, ut extra se abeant.

N

§. In

¶ In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minus periculosa est remissio nimis, ac summa gravitas. Commercium tamen in malis esse se potest, ut extremum obedientie rigorem non illa populus. Tunc admodum reverentia illi nimis accipiat, et non debet in officio. Civiles felicitas in virtute posita est, quae in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio statumque in tale natura sua sit imperium, ut autem illud, quod Iohannes abique eo, quod aut in centum unum se perdat, aut ob nimium rigorem obstruatur fiat. *¶ Non enim solum Populus, qui optimus sit, considerari debet, sed etiam qui est statusque, praeterquam felicitas, et in illa gubernatione commutari debet.* Quin & Deus inbecillitati humanae se accommodat.

¶ Eodem medium inter ipsas quoque partes corporis temperandum, dando operam, ut inter conditiones illas, unaquodque magnum arserimen sit. Inaequalitas enim exsuperantia fortunatum ac Nobilitatem si gravis fuerit, in illis superbum gignit, in aliis invidiam, haec vero similitudines evincunt, & seditiones, cum antea concordia agere coalescat inter eos, qui in unis disparis conditionis sunt, & statos. *¶ Iam quod in illis felicitas in extremis non acquirit, ut summaque, sed in medio est, et in illa sunt inter ipsas, aut in illa sunt felicitas.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem viliunt, & obediunt, ut aspernantur, alii mentis objectis & humilis, illam sustentare nesciunt, nec infamiam timent, nec poenam, & incipit esse communitas quadam Dominorum, & mancipiorum, abique ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suam non se metiantur. Qui interioris conversationis sunt, maioribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua te aequales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent,

¶ Aut lib. 4. Pol. c. 1. *¶ Tunc enim felicitas non magis propter se habetur, sed etiam propter bonorum aequalitatem.* Aut lib. 5. *¶ Idem lib. 4. Pol. c. 1.*

quia verò Rebus publicis satis cautum esse non potest
cum remediis istiusmodi ten. porariis, quæ pendent a
casu præstabit innox in ipsa prima illarum institutione
providere de modo, quo tales abusus & incommoda
efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLUM XLII.



Embblema hoc eximia humanitati Urbani. octavi
Pontificis Maximi acceptum refert: dignata est
quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gem-
ma quadam pretiosa incisas effabre jam inde ab em-
porum temporibus binas aper. arat unitrahentes, quæ
reperta in illa ætate prælagisse videtur nobilis illius
& antiquæ familiz ejectionem, quando insigna

pe contingit, diligi principem ob benignitatem & benignitatem, quia ad id munus minus sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium, qui cum metuenda auctoritate sit, sed se te, amabilem se te exhibet, id est, non tantum cum iustitiam exercere noverit. Clementia per se non didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur. Ignorantia, qui alius virtutibus eximius, boni subiecti non praeditus non est. Tantum haec possunt in eo princepe, ut asperitatem eius & rigorem compellant, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

6. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modo tempeſtiva illa ſint, nec præter decorum, aut materiæ ſubjectæ gravitatem, qua in re feſtivus admodum fuit Imperator Tiberius, **ludibria feriis permiscere ſolitus*. Quis eſt, qui ferre poſſit ſeveritatem melancholicam, corrugatam ſemper frontem, contractâ in negotiis ſuperentis, verba dura & alpera, geſtus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia eſt, ſuo tempore miſcere ſultum am conſilio breviter, & nunc preſiſſor aſi ſapienter, **Gloria parata, ex ad tempus ſultitia*. Ingenium feſtivum, & verbum aliquod jocofum tempeſtive prolatum, devincire ſolet animos, & difficilia a quæque negotia ad optatum exitum perducere; ſape mentem occultat, malitiam deludit, vitat offenſam, & ſua venter ævertit reſponſionem ad propoſitum, ubi ea non expedit.

¶ Curandis porro negotiis miscere etiam oportet
utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, o-
stendendo illius non minus ac nostra interesse. Nam
omnes fere propriis moventur commodis, pauci ob-
ligatione soli & gloria. * Scilicet *Curandis negotiis*
ut sit utilis & honestus impator, ut patet de rebus
Indu-

[†] Tac. lib. 6. Ann. * Horat. f. Eccl. 1. 1. Idem lib. 4. Ann.

Utilitatem prudentis Minus in se habet, et a alienis a com-
muniis faciliora reddere, ne tractetur, ut in se habet, ut
utilitas aliorum. & Princeps una pars est, et una pars est
tur. Ex solo emolumento proprium, et in se habet, ut
velle, est aquam derivare per canales, hanc, et in se
dolum, hanc, et in se habet, ut in se habet, ut in se habet,
ad uant.

SYMBOLUM XLIII.



Res omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt
magni huius libri, mundi inquam eximii Naturæ
operis, in quo sapientia divina omnes descripuit crea-
turas, ut nos erudiant, & recte agendi viam ac modum
ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animar-
ibus

Adem. Quere, in aduersionem, modo ad conseruatio-
nem, & augmentum status id videatur conducere,
Pauca sunt fundamentis fortissimam vim superstruere
conatus est Iulius Valentinus ad eum, quam illam ere-
ctam cerneret, ita pennis in caput illius collapsa est
ut & fragmenta quidem aut vestigia turris illius in-
gerunt. Quomodo oblecto perennare poterit, quod
dum aut mendacis innititur? quomodo diuturnum
esse poterit, quod violentum est? Qua pactorum &
conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum de-
bet esse securitas, idem talis & uoluerit? Quis aut
idem habebit, quomodo illis stabit imperium, qui
aut non credit providentiam diuinam, aut magis
suis artibus, quam in illa confidit. Non ideo tamen
uolo Principem tam benignum esse, ut nunquam
utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut de-
mulare nesciat, aut cedere sibi a fraudibus, quia abo-
rum melior se exponeret, & omnibus esset ludibrio.
Quia illud potius presenti Emblemate contendo, ut
conare valeat, non bruto illo, & immani belluarum,
sed quod iustitia comitatur, adu. bratum per pellem
Leonis, virtutis Symbolum, atque ideo Herculi do-
tum. Conuenit interdum principem ad severitatem
frontem componere, & dolis oblitescere. Non semper
laetitiam meram pra se ferre debet. Feret al-
quando oratio, quando opus erit, Leonis pellem in-
duere, ut subditi & hostes agnoscant, unguis illius
& tam severum experiantur, ut malitia fraudema-
tentate non audeat, verbis blandiloqui, quibus ut
solet, ad capiendos Principum animos. Illud opinor
Aegyptii volebant innuere, cum Leonis effigiem prin-
cipis in capiti imponerent. Nec honor est, nec reve-
rentia ubi non est aliquis tamen. Quod si semel refo-
rit populus, Principem ualere non posse, sed placido
semper, ac benigno erga omnes esse vultu, con-
mendum ducet. Verum severitas ista non confestim
ad executionem debet descendere, quando com-
minatio sufficit. tunc enim necesse non erit, com-
moveri

Davidis coram Rege Achis, obtentum sacrificium Samuelis, & Haridum pellentis. Iacobi manibus apte, distributione mittere licet, quia dolum non intendebant, sed solum ut aliud celarent propositum; neque ideo licet esse desinunt, quod fors praevideatur, nam inde deceptionum, ista tamen notitia non male est, sed ad providentiam pertinet.

4. Atque artibus illis & agenda modis tunc potissimum opus est, quando cum Principibus aliis, & fraudulenti tractanda sunt negotia. Enimvero in talibus casibus silentia, & astutia, dissimulationis in vultu, & lingua ambigua, & appropinquatio praesens in verbis, ne Princeps is implicetur, aut machinationibus alienum & fraudibus locus sit: similibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, eequid aliud est, quam duplicare custodias animi? Parua foret ingenuitas quae cor delingeret, & periculoso Imperium sine aliqua cautione. Semper venustum dicitur eloqui, periculosa esset sinceritas, cum taciturnitas praecipuum sit tenendum instrumentum. Qui quis secretum leviter committit alteri, seipsum eidem una tradit. Memori Principis non decet, si cebit cerner interdum, ut taceat, aut veritatem celet, non vero ut leviter credat, aut temere confidat, quin totus maturus sit, os oriet, & tardus, ut consideret, in locus sit, non se in fraudem induci nequeat, quicquid valde necessarium est Principi, sine qua multis atque gravibus expensis foret periculosus. Quae plura rogit, & videt minus eruditae considerant, quia aut speculatio, aut praxis & experientia eorum cum reddunt. Nihil igitur principis animus sincerus, & confidens, praevidens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia

O

apta

*Et immutavit. Iulius Caesarum, & ex laboribus inter
maris eorum, & impigebat in ista porta, & fluxu hanc quo
in a ignis in carbare. 1. Reg. 21. 13. g Titulum de armentis
in mari tua, & dices, ad inmy. Audum Domino 7. cent 1.
Reg. 15. 2. h. Peccula, & haec dorum circum de diu manibus,
& vobis in dafra. Gen. 27. 16.*

ipsa docebit casus, in quibus his artibus ut Principem
deceat, quando nimium animadvertit, malitiam &
rechnas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Caterum
in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe
candor quidam regius, quo utendum est interdum er-
ga eos ipsos, qui fallere cogitant: in enim, si in melio-
rem partem id interpretentur, in suis perturbantur cō-
siliis, & vacillare incipiunt, præterquam quod nulla
fraus generosior, quam ipsa veritas, & si de ea securi
sint, intimi cordis sui illi tradunt imperium, nec con-
tra sese aliis artibus muniunt. Qua retia non fuere cor-
texta? quæ non ex cogitata stratagemata contra astu-
tiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati dom-
esticiæ hirundinum struxit insidias.

Sed tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia ingenio mundus æstimat, isti hæc arte uti nequeunt nemo enim sibi persuadet, quod aut casu aliquo agatur aut sincere. Unde, si qua in re candor & aperta palam sit, sint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in malitia, Prudentia, dissimulatio, & cautio, dolus creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent eo quod partim naturali iudicio sui acumen, partim diuturnis belli pacisque experientis sat perspicere fallacem agendi modum & sententiam fidem totum temporum; atq; adeo tantâ sagacitate sese dedideret, ut amuli ejus ac hostes fuissent artibus selescitarent, aut ex certo cum tempore & consilio omnino sua frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli, hunc pes sinceritatis & modestiam, ad celandas magis fines, quos sibi habent propósitos, auerere illos magnam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus, sicut scriptum est, de modestia magister, et dicitur, sem conatus, induimus, et exarati, et amittuntur, et perierunt, quæ sunt animi. Velle Principem in omnibus sapientem videtur esse sapientem esse delinere. Nolle suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nec magis difficile, ac sapientix modum retinerendū quod

perant. Non improbo diffidentiam, quando a praedentis ortu, ut alibi diximus, illud solum reprehendo, quod bona fides semper deficit, sine qua nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest. Jus gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus sine honestos interdum sibi praefixos habet.

SYMBOLUM XLIV.



Dubius & anceps est serpentis motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyranis, ut ipsum etiam illius ignoret corpus, quia caput tutum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito movetur in oppositam, ut nec ulla passum super-

superfint vestigia, nec sciri possit, quò iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia & cogitata Principum nemini notù esse debet, quoniam illa spectent; quin imitentur potius sapientiam illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo a potest. Atque idem Seraphini *falsum celabant edereque*. Tanta cum tolerantia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ex tubinde ne ipsi quidem Ministri penetrarent, immo alia omnia opinentur, sintq; parati, qui in hac opinione uatalliantur, ut tanto naturaliter cum non, cum inefficacia, ubiq; periculo simulationis, quæ facit sese prodit, firmant ac roborant, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemq; mentem & errorè ingenerent aliis, atq; ita spargatur in vulgus, & manet per omnes portes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quòd non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; quâ simulatione *præprædictis, deinde vulgum, diutissime provincias fessit*. Idem quoq; fecit Rex Philippus secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atq; hisce artibus uti Princeps minime poterit, si ingenuitas illius tã cauta & circumspecta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus discernendi, aut ne amuliac hostes corequis ac cogitata penetrant; quin immo, ut elabi possit ex manibus, quando jã illum comprehensum se tenete existimant. Ista operis dispositio, quâ alius in *Pauli* inducitur, defensio potius quædam est, quam mania, dammodo eã quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo eã magni Heroës usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quod Natura non tortu, sed in intimo abdidit pectore etiam in obsequio momenti & longe politis perniciem est, si tantum propter, quæ occasionem dant plu-

ra deinde per rationis discursum indagandi. Tamen si cor penitus intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit, non absq; existimatio. nis jactura de prudentia principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentq; non parum ad hostem aliorum distrahendum. Hinc in militia potius, quàm in rebus aliis celare eà expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta feliciter for- tiuntur exitum. Quàm animò turbatur, qui antè lauciari se videt, quàm stringi gladium; ille, inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur.

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicare oporteret, ut ad satisfactoriem tempus suppeteret, quo multorum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Fœdales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis iudices essent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis partiliter satisficeret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea ferrata in hostilem agum projecta.

————— † *Et baculum interquens emittit in antea*
Principium pugna.

E quo die actionibus hostilibus & intursionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in sacris literis suppetunt exempla, Jephthe Israelitarum Dux & Princeps non prius contra Ammonitas arma sumpsit, quàm missis ad eos legatis sciscitatus fuisset causam,

cul

† Virg. l. 9. *Æneid.*

nam subtereret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo, id quod præcipue timendum in tumultibus & densis infanæ plebeculæ. Eandem ob causam Fabius Valens, etsi auctoribus seditionis cuiusdam nullam constitisset prænam, quosdam tamen eorum in iudicio postulari voluit, ** ne dissimulatio suspectior foret.* Verum cum animus à concepta prodicione, perquam difficulter expurgetur, & offensiones Maiestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solum dissimulandum, quando majus a declaratione imminet periculum, aut multorum puncto in effectum deduci non potest. Istud expendit Julius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romanæ ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehensas sic obsignatas cum integro fasciculo in ignem misit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis sane magnanimitas, & sapientia, ab omnibus prænam sumere non possente tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum illustribus, donec securior puniendi affulgeret occasio. At vero, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quàm dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginensi Senatui, & prodicione compertâ sat remediū fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum pretium convivii poneret; id quod Hannoni aliam novam prodicionem contra illos atterrandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut

* Tac. l. 2. hist. c. Unde etiam in iudicio postulari voluit, *ne dissimulatio suspectior foret.* Idem l. 6. Ann.

scire ille non possit sua patere consilia: ea enim ratione
 plus suppetet temporis ad penetrandum inelus, & pu-
 niendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de
 eo occultando minus sollicitus est; quod si præter o-
 pinionem deprehentum se semel animadvertent, tre-
 pidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec
 quas annuo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea
 de causa Agrippina Neroni mater, compertis etiam
 insidiis, perinde se libuit, ac si nihil relictet de mor-
 te, quam ei filius fuerat machinatus: existimans nimi-
 rum, *si per se filium non recludat, si per alios legentur.*
 Hæc dissimulatione aut fida simplicitas perquam neces-
 saria est Ministris, qui Principibus astutis minustq; sin-
 cenis delectantur: quæ sollicit, quorum autem studium
 est,overe, ne artes eorum penetrantur ab aliis: qui in
 re cum his fuit Tiberius, *et per se non recludat, sed per alios legentur.* Eodem mar-
 titio Senatores Romani cum facere, quando idem Ti-
 berius post Augusti obitum (ut animos eorum explo-
 rare) significatis fecit nolle sese arpera gubernacula
 abmittere, eo quod nimis grave humeris suis onus
 esset, at illi studiosi quadam ignorantia, & provocatis
 ultro lacrymis, intente rogareq; et admittere dignare-
 tur, *quoniam non recludat, sed per alios legentur.* Oderunt
 Principes tam ultra decar quam hostes eos habent, a qui-
 bus mala sua fide & contilia capi existimant. Absolu-
 tum sibi in imperium vendicant non alienæ
 subiectum scientiæ, cupiuntq; non minus vi, & facul-
 tati intelligendi illorum dominari, quam eorum-
 dem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne
 artes eorum deprehendantur a subditis. Eam ob rem
et per se non recludat, sed per alios legentur. Consequente aliquando graviter Ti-
 berio, quod sibi a Senatoribus quibuldam securum vi-
 vere non liceret, scire ex eo voluit Annius Gallus,

O. S.

qui-

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 13. Ann. † Idem l. 2.
 Ann. d. *Intelligebantur artes: sed per se non recludat, sed per alios legentur.* Idem l. 4. Hist.

quinam ii essent, ut pœnas luerent, & *leo agrias accepit* Tiberius, quod *recludi* ille vellet, *que* *promiseret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probe perspiceret, seque ideo tantum à Germania revocari, ut gloriæ suæ cuiusvis iisteretur, extemplo tamen paruit, perinde ac si nihil illorum, quæ suberant, e animadverteret. Quando principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præseferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romæ evocari dissimulavit tamē, & ** si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit*. Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum auctoris est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, ** diffugere imprudentem, & quibus aliorum intellectus, resistere defuit, & Neronem intueretur, ne violentiæ mortis illius conficii haberentur, led credere potius putarentur, eam secundum naturam accidere*.

** Tac. lib. 4. Ann. et illud cum dicitur, & ultra Germaniam quamquam fugiebat, seque per turridiam parvo jam deinde abstrahi intelligeret. Idem l. 2. Ann. * Id. lib. 1. Idem l. 1. Ann.*

SYMBOLUM XLV.

Leo (figura præsentis Emblematis) apud Aegyptios vigilantia fuit Symbolum, quales sunt, qui in horis spiciis & portis templorum collocari solent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut significaret non minus cora se pollere, ac robore: quippe qui si quando pariori somno utendū esset dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subiectam pelvim aneam delapsus tinnitu suo eum mox rursus excitaret. Nunquā sanè orbem suo subiecit Imperio, si quieti & somno solum indulgens, rerum omnium co-

Leo
dorm
Non
tanto
vigila
est eq
tur ex

ram abs se abdicasset: neque enim altum debet fieri: et qui multorum regendorum gubernacula suscepit.



*Non decet ignavum totâ producere formam
Regis acrium, sub consilio, sub nomine cuius
Est populi deique, cui rerum cura fideique
Credita summorum.*

Leo igitur, cum animantium Regē se esse sciat, aut parum dormit, aut si dormit, nimium apertos servat oculos. Non tantum suo confidit Imperio, nec de sua maiestate tantopere securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quandoque quies concedatur: expedit interim sic opinari de Regibus; quod sem-

per excubent. Rex somno dedit nec militata ab aliis
 dedit hominibus. Iam hanc ipsam passionem tribu-
 tos suo, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dor-
 miat, nemo de vigilare esse credant alii. Ne sibi tantum de
 dignitate sua & potentia polliceatur, ut cura ac solici-
 tudine claudet oculos. Astutia est dissimulatione co-
 ne, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi
 studio, sed dissimulandi solum confopitos sensus. &
 quis forte infidus illi stans deciperetur, existimando
 vigilem esse, quem dormientem offendere cogitaber-
 e, sibi erroris causa est, non Leo. nec indigna hæc præ-
 ventio magnanimo ejus pectore, ut nec astutia illa,
 quando cauda obducit pedum vestigia, ad fallendos ve-
 ratores. Nulla prorsus, collumve satis munitum est, nisi to-
 lertia excubet. Major Monarcha majori cum cura fronte
 suam coronare debet, non cando resit. Ceterum colum-
 barum, sed prudentia astutorum serpenti. unum in
 aliis, quam quando Leo in arenam prodit, fera cetera
 suas perant inimicitias naturales, & depugnare in-
 se desunt. quin jam communis concensione conspiciant
 omnes contra illum, armant sese. Et tanquam fortior me-
 liuntur infidias. A nulla potentia plus periculi min-
 net regno Angliæ sunt & aliis omnibus principibus
 quam ab illa Batavorum, nam maris libertatem illi ad-
 munt. Nihil magis perniciosum Francis, quam peten-
 tia eorundem rebellium Statuum, quæ peritosis acci-
 ribus, quos objecit Hispanis, totum Franciæ regnum
 aquis demergeret, ut prudentissimè observavit
 Henricus quartus, & tamen, quæ duo apud ambas
 lar Coronas plus possunt, quam suamet ipsarum per-
 eula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispaniæ
 vires illas augent, quas mutatis aliquando & pericu-
 lis temporibus ipsæ nemo advertunt et timere po-
 reunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & cura-
 rum adferunt quam futura, etsi hæc sæpe majora sint.
 Timor sensus impedit, nec sunt animi aestimare, quæ
 longius posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maxima
 etiam ratione Status validior est, Arbitrium Coronæ

Spania in Italia medicina praeservativa instaret
adversus infirmitates, quas patitur libertas. Genus id
illud Tuicæ Principatum secretum reddit: Imperium
spirituale Ecclesiæ auget, & conservatur potentia
domus Austriae eundem beneficium securi sunt Veneti
à Turcarum tyrannide: quod nescio, sane, an alicui
Consilium istorum Principum tam grati agnoscant, aut
illud agant semper, quod ad hanc uti. salutem eorum
propriam magis conducit. Amulationes ejusmodi
querantur non parent, sibi ipsæ ruinam occurrunt, &
exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant,
à Ferdinandum secundum armis exuerent magno suo
malo experti sunt postea, eodem te indigere milite,
cuius exauctorandi illi auctores fuerant. Complures
provinciæ quæ ob rationem status Monarchiam Ro-
manam voluerunt evertere, una cum illius ruina li-
bertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cul-
tui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo
res est, & longe alia ab eo, quod extrinsecus apparet.
Placere velle, adulatio est; obsequium, melius; vene-
ratio, vis quædam & coactio & amicitia, necessitas.
Omnes calida fraude invidias parant, in eam genero-
sitati, qua alios estimat. Omnes ad virgines illius
attendunt, & prædæ numerant. Alii ergo sunt omnes, ut
ingenio superent, quæ viribus nequeunt. Taceat, aut
nemo, sincere cum eo agere enim, qui timeatur, non
dicitur veritas, adeoque potentie suæ confusus, so-
num capere securum non potest, attemperate, vires vi-
ribus illudat. Generosum, deus dissimulante & cautè
pervertat pericula, & resistat fortiter.

¶ Tamen si verò præsentis Emblemæ permittat-
ur, immo etiam necessitatem judicantis dissimulan-
di aeternam, servatis conventionibus, quas diximus, magis
tamen ea Ministris convenit quando exhiberi potest
quam Principibus: in his enim occulta quædam in-

(O 7

est

3 Ducei Principum simplice, & ex sua natura alios
manet, calida fraude aspicitur. *ERL. c. 16. 6.*

est divinitas, quæ eâ curâ & cautione ostenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satis principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quadam regia. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contra verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, *Tempus illud factis, quæ quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiuntur.*

¹ Tac. lib. 16. Ann.

SYMBOLUM XLVI.

Remus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de causa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxta atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantia, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum iudiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam posita hic aut illic colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese

offerunt

offerunt medios inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de his affirmare non possumus, qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem



scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpendere animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est, nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, sed præsentem solum videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeo fieri non posse, ut de his scientia comparatur. Non equidem illud contendo, ut Princeps Sceptorum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi desinit, aut statuit, neque ulla res gub-

bet.

bernationi magis noxia, quam dubium arxere & acci-
pitum, quoniam decidendum est aliquid, & effectui dan-
dum. Illud moneo diutaxat, ut cum prudentia qua-
dam politica in opinionibus persistat ind. Aterens, cer-
toque sibi persuadeat, facile se in iudicio falli posse,
quod de his formaverit, aut ex affectu & passioni pro-
pria, aut minus sincera informatione, aut de flamma-
tibus aliorum & assentiones, aut quia exorta est ad ve-
ritas, quæ potentia certos præterbitur, leges, quæ
voluntati, aut propter necessitatem, aut benevolentiam
dum valde incertum, aut denique quia pauca res e-
jusmodi sunt, quales prima fronte apparent, præter
tina politica, cum ratio statim, aut fere nihil aliud
quam quædam alios t. Aterens, aut ne Princeps sol-
latur ab aliis. Quare diversis generibus, & con-
siderare eis oportet sedulo, quam obiter intue-
ri, ne Princeps leviter rebus appareatibus & narrati-
unculis moveatur.

6. Fraudes illar. & artes politica dignosci nequeunt,
nisi ipsa hominis natura probe perspecta sit, illius si-
quidem cognitio plane necessaria est Principi, ut &
regere eum sciat, & sit ab eo savere. etsi enim prin-
cipatus hominum sit inventio, siquid tamen illu-
mendum periculi, ab his solis, non aliunde timen-
dum est, nec maior homini hostis, quam ipse ho-
mo. Non aquila aequalem impetit, nec aspis aspidem,
at homo homini seu permolitur perniciem. Ferarum
species absque custodia sunt, ad custodiendas vero
urbes tempore nocturna quietis, nec terna elementa
sufficiunt: terna scilicet aggesta in incenia & pro-
pugnacula, aqua in fossas collecta, & ignis conclusus
in subulis aneis, & tormentis maioribus. Ut securi
sorum capiant aliqui, alii vigilare oportet. Quæ
instrumenta reperta non sunt ad eripiendam homi-
nitatem: quasi per se ipsa satis brevis non sit, & texen-
tis Natura calibus obnoxia: & licet in homine, tan-
quam in subiecto suo proprio, omnium virtutum pa-
riter, & vitiorum infini semina, illud tamen disci-

men est. quod illa absque rore gratiæ celestis & supernaturalis nasci & lucere necqueant, hæc verò suapte sponte pullulant, & latius se diffundant, quæ prima hominum noxa effectus est, ac poena. Quomodo autem temper fere affectibus nostris & passionibus docui nos finimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus istius periculi non est, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hic principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando a Malitia se patitur abripi.

Estigitur homo animantium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Una cum ætate, fortuna, spe commodi, diviti, metu, & passione animus immutatur. Nec mare toties vultum variat, ac solius conditio. Boni specie seducitur, & ex amore proprio in chore perleverat. Vindictam & crudelitatem non odit, ac laidi affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia, iure quando firmat, & occultat mendacis Metui, & spei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio obiectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cera, injurias acceptas in marmore, & quas ipse alius infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, sed sola boni specie sua illi imperat. In afflictâ fortuna demissus est, & obediens, in prosperiori arrogans & aliorum contempitor. Quod in se ipso collaudat, ante alios laudat, ut munus petat. In amicitia sincerum se iudicat, & colere tam nescit. Bona propria spernat, & ambitaliena. Quanto pluribus potitur, tanto plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravis nocet amici specie, quam hostis. In aliis iugum iustitiæ deamat, in templo eum expetiti non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in viciis. Vnde si tametsi quis forte Principi communis

munis planè ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satis securum est iudicium, quod de conditione & natura hominum formari solet, Malitia virtutis larvam induit, ut quæat decipere, & optimus quisque à seipso deficit, aut humanâ imbecillitate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propriâ, aut specie aliquâ boni privati, vel publici, aut imprudentiâ, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minus perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum) quod scribit Ezechiel, *† subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas, quorum cauda semper in altu est, nullique momento inditari cessant, ne quando desint occasiones.* Tales ferè solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illatione principis promovere satagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, suæmet auctoritatis, quâ valët, beneficio. Quoties interfectis inter principis oculos & Ministrum actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cum rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practice noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hæc oculis subiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maxime eos accusant. Ita Augustus quondam, *† honorâ eratione, quædam de latronibus, cuiusque & si in iustis veru jecerat, quo velut excusatio exprobraret.*

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitie sermonem ordiuntur à laudibus

Mini-

† Ezech. 2. 6. † Plin. l. 11. c. 25. † Tac. l. 1. Ann.

Minister illius, quem clandestine subvertere cogitant, referendo taliter aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut principi haud multum profunt, atque una fido quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitia & necessitudine præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratia principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat, deturbetur. Quod si illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltem est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, & unde armo infernam parat, inde gloriam sibi recipiat. Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur: *Nota e artificio di questo homine, & videbitur che le lodi non altro spettano, quam ut mihi danno tempo per averlo in tempo.* Nec aliter accidit, postquam lex mentium spatium istiusmodi commendationis tuis mentem animumque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tanto citius deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à moenibus longius, ubi tamen vim suam exercere debuit? *Peperum in amicorum genus, laudantes.* Alii ut decipiant cautius, palam laudant, & secretis infamant & criminationibus.

Nec minus noxiam est eorum artificium, qui calumnias sic adornant atque instituunt, ut cum sint acceptiones, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tullium Alerus faciebat:

† *Gravi fabro de calumnie, ad rem in modis*

Nova, et sine accusa, et pison loda.

Hos Psalmographus indicat, cum dixit: * *Conversi sunt in arcum parvulus.* † Et Oleeas Propheta: *Facti sunt quasi arcus*

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem in vita Agricæ a Secretis eius criminationibus infamatorum, & utrumque, & quæcunctis disperitur, palam aut tamen. Tac. l. 11. hist. † Tasso can. 2. † Ps. 77. 37. † Ol. 7. 16.

areus delectus, qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & lanciat.

Quidam amulos suos, eorumque actiones sic laudibus effertunt, ut satis appareat non loqui eos senio & ex animo. Id quod in Tiberio animadvertum, qui multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem verba adornata, quam ut penitus sentire crederetur.

In aliis commendationes ejusmodi eo tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut suomoveatur ab aula longius, et sic à majori ipsius fortuna id fiat, quàm inter alias causâ fuisse reor. Ruigomessio, cur auctor esset, ut in provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia Regis desciverant. Ob eundem finem * *Mucianus* quoque, quia propria inopprami Antiochi nequibat, multum in Senatu laudem cumulatam, sibi et promissu creaverat, citius remissam ostentans, discessit. Cluvius hanc tacuit. Ad quod ut faciliorem viam iterarer, * *simul amicus et Tribunatus, Praefecturâque largitus est.* Dicit vix potest, quàm amulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitentur amuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suam formant ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideoque ut illud ipsum tanto assequantur facilius, detectis quosdam leviores, in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primo reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei. & interdum velut ignotos fovent, uti Pilonem Laconem à Galba adoptaretur.

* Tac. lib. 3. Ann. * Idem lib. 4. hist. libid. ad calidum, ut *genui* fuerat. Tac. l. 1. hist.

Am, ut suam celent passionem, in longum iacent odia, & sententia illa insitulant pectori Principis, ut optatum effundat se tandem in ejus dominum, cui insentiunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut & Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Non, inquit, arare mendaciam ad te suscitarem tuum;* quod idem est, ac paigere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitia & fructus.

Pari cum astutia solent nonnulli primum fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus extens tribuit, persuadendo illis quasdam fallitates, quas ipsi deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michæ & Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injurias utuntur, quas forte accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentia Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia remotionem eum volunt ab illius obsequio, & in disidentiam adaucere. Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico quarto auctor erat, ut Alphonsum Boniæ in Archipræulem Hispalensem juberet comprehendi, & eundem postea secreto monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportune consulere.

¶ Atque hæc tales artes maxime vigent in aulis, & licet interdum proficiantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immo sunt, qui iterum in fraudem in-

o Odia in longum iacens, quæ reconderet, auctaq; promerit. Tac. l. i. Ann. 7. 3. c. *Arastus in pietate, iniquitate, ne iussu, comeditis fugem mendacii.* Os 10. 13. d. *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus.* Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis egredere, & facies. 3. Reg. 22. 22. *Mar. l. iust. Hulp. l. 23. c. 7.*

induci se sinunt unde peritæpe videmus homines pie-
nos & imposteros diu in aulis pendurare. Imbecillitas
hæc est natura nostræ depravata, quæ mendacio magis
capitur, quam veritate. Fortius nos rapit oculus, &
in admirationem trahit rebus aliquis scite pictus, ac
vixus, cum tamen ille aliud nihil sit, quam vivi menda-
cium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris or-
nata, quam falsa quædam species, & dolus, & sæpe per-
suadet nobis ea, quæ nos maxime dedecent. Equibus
omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter tot
artificia, & relationes varias deceret opinio Principis,
nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque exa-
minet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas vi-
deat non solum, sed etiam quasi manibus tentet, eas
cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim
subintrat aura adulationis, & venti odii, atque invidiæ,
& sæcile immutant ac suscitant passionibus & affectibus ani-
manti, quam de rei veritate certo constare possit. Et
idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures ha-
beret menti & rationi proximas; sicut est illa, quam ha-
bet Noctua (ideo forte etiam Minervæ dedicata) in su-
premo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia om-
nibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaque
singularem curam ac rationem habeat princeps, nam
quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in eis
protuberali sedet, bene ad examen vocantur singula,
cum omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, a
narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non
videtur verosimile, quod dixit Aristoteles de apibus,
eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id ef-
set incommodum in animalculo tam provido & poli-
tico, cum duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta
sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo
necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut incli-
natio decipiat. & Moabitibus ab affectu jam occupatis,

e Primoque mare surgentes, & orto jam sole ex adverso
quarum, videntur Moabitis e contra aquas rubras, quasi sa-
guinem, dixerantque, Sanguis gladii est. 4. REG. 3. 22.

rens aquarum, unde solares radii repercutebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicolis Josue ululatus pugnae credebatur, in quietis vero & pacificis Moylis, moduli symphoniaci suaviter scanentium. Eam ob rem, licet Deo omnia sint praesentia, voluit tamen coram lustrare oculos vocem, quam audiebat de incolis urbium g Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & singulas sic manus, oculos auresque admovent, aut errare non poterit, aut certe culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quam parum idoneum fuerit illud Thebanorum simulacrum, quo principis dotes ac qualitates volebant exprimere: utpote quod aures haberet quidem, sed careret oculis; cum tamen hi non minus, ac illæ sint necessarii aures, inquam, ad res cognoscendas; oculi vero ad comparandam certam fidem, quæ in re magis fideles sunt oculis tantum enim veritas a mendacio abest, quantum oculi distant ab auribus.

g. Nec minori diligentia & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princeps eis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo Imperio, aut negotiis aliis ad pacem, belium, vel spectantibus: hæc enim non nisi commoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum vanitatem compentat. Non gaudeat

f. Audiens autem Josue turbamurum per p[ro]phetam transferant, dixit ad Moysen, Clamatus pugnae audire in e[st] m[en]te. Qui respondit, non est clamor a throno tantum ad pugnam, sed que vociferatio compellat utrumque ad pugnam, sed etiam clamor meo audio, Exod. 32. 17. g. D. secundum, & videtur, utrum clamorem, qui venit ad m[en]tem, opere complectatur, an non p[er] se, ut fuit Gen. 18. 12.

deret Hispania novi orbis imperio, si Reges Catholici non plus fidei habuissent Columbo, quam alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam plane secunda & certa, in effectum deducere, levitas est, aut stultitia. Consideranda prius conditio personæ, quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; quæ conmoda, si ite eveniant, quibus denique mediis, quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum referret nonnemo, in gentem in Africa thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris. *Non ipsius regem fidei fuisse illud, nec missis scribis, per quos fuit, et non asserentem.* Multæ res propositæ sub initium videntur magnæ; & postea evanescent, ac prorsus fiunt inutiles. Multa levis sunt momenti, e quibus insignia redundant beneficia. Multa, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in maioribus laudusquam succedunt. Multa rationi videntur faciles, & reipsâ difficillima sunt. Multa sub principium damni adferunt, proliant sub finem; alix contra. Multa etiam reipsâ cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cæcū, veritatem non perspicit, immo illa magis offenditur: nam leviter suas anteformat opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendūque rem manibus se posse tangere, lumen certius sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeoque qui illud hominum genus argumentis a suis abducere volet, opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcaribus urgendo; & verberibus, ut ulterius progrediendo nōsse discant vanitatem umbræ, quā tantopere terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cum contra Senatum tumultuari inciperet. Senato

res omnes communicato prius cum iisdem consilio, in aula quadam concludit. Dein populum convocat, cumq; sic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absq; armis: sed expediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur: neq; enim vel unicum momentum Respublica isthac sine capitibus subsistere poterit. In urnam igitur omnium nomina coniecit, & unum sorte extrahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: crebunt suffragia, conclamant omnes, eamque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant. Hic confusio oritur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secunda, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti essent, quam tentare remedium; & mandant illi co, ut Senatores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & saepe (quando insigne aliquod damnum timeri potest, aut periculum) industria est Princeps: suis propriis habens eam regere, & pari ignorantia, assu cum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum similium casuum: * nam plebs ingenia exemplis magis quam ratione capitur.

* Macrob.

SYMBOLUM XLVII.

ETiam in virtutibus periculum est: insunt omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut in perpetuo versetur exercitio. Utilitas publica usum illarum dictare debet, quo modo item, & quando exercita absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certe non minus exitiosa sunt, ac ista. In cive privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempub. Cum utilitate communi omnium, non privata unus consentiant oportet. Scientia civilis certos praescribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus,

qui paret. In Ministro non sui juris & arbitrii est iustitia, semper ad legis normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiares habet consi-



derationes, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. Ut hoc præsentis Emblematis subicere in oculis, a cornicum aucupio istud desumpsi, quæ, Sanazaro & Garcilaso testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum se se reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cum alias per aerem prætervolare cerneret, subitis in exitum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam

dam opem sese demitterent, misericordia motz.

Caritatis, & humanitatis

Ut, misericordia, & humanitas,

Quæ si fluxa non esset, et temporaria

Præstata deus, non esset, & periret.

Quæ est, & dicitur, parata sit, & cetera.

Compassio, & commiseratio, & cetera.

Nam quæ huic fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ducta commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseris & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immo interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum, at reprehendendum in principe; si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius principis, sine sufficiente emolumento, & ratione statûs; nec satis sunt ex, quas propinqua cognatio secum adfert, aut singularis sorte amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est prius, quam Contingentium, & amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo aliquo graviore. Quando præstitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius secum trahat alterius exitium, nulla est obligationis causa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excusare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa sunt inter se, ut utriusque res agi videatur, quæ uno pereunte alteri quoque pereundum esset, causam suam facit, quisquis auxilio præstare est, estque maior prudentia (ut diximus) periculo sese in alieno statu opponere, quam expectare illud in proprio. Quod si etiam

quietis & tranquillitatis publica interfuert, oppresso
ferre praesidium, omnino tacere id debet Princeps po-
tentior: Justitia enim inter Principes ad tribunal or-
dinarium confugere non potest, sed in auctoritate &
potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannus
quidam erit, otiose spectare tantum, & locum dare
illi polui, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut
eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem
ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supre-
mus ille internarum mentis affectionum iudex & ar-
biter severissimè illas castigare a solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est pruden-
tia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se
implicare difficultatibus, e re publica futurum sit, ne
temere alienum periculum faciamus nostrum, aut
planè in eo nosmetipsos consumamus: nam postea
praesidium mutuum sperare haud licebit. Hispania sic
accidit, quæ sortem afflictæ imperii miserata, & sangu-
ne suo, & opibus illi tulit suppeditas, unde ortum ha-
buere tot bella & armorum incursiones, quibus Frac-
cia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundias
& Hispaniam impetivit, & licet nunc in hanc Monar-
chiam tota fere belli moles incumbat, non omnesta-
men in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant
sua causa id accidisse.

§ Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis
damnis cautiores reddere nos potest in commiserati-
one, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quon-
iam nos ipsi perdidimus, atque unum amicum, quia aff-
ictæ illius fortunæ ultro, nec consideratè latis, reme-
dium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto
beneficio postea experti sumus? Quoties in Principi
incurrerunt odium etiam illi, qui noctes, & dies elabo-
rarent in eo, ut insignia aliqua ei prastarent obsequia.
Germanicus a Tiberio adoptatus erat in filium, de-
stinatus

a. Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis
tribus tunc erant, armis abstulimus, acerbissime persequi
Sallust.

rinatus ut eidem in imperio succederet, & tam cultui
 eius addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperi-
 um, perinde illud acciperet, * *quod sic esse contemnere.*
 cuiusque urgeretur instantius * *ille constitutus p. d. n.*
 quod * *de exueret de montis terram et utere diuipit, et a-*
liumq. spectat; & quo se gerebat in omnibus
 fideliores, eo minus placebat Tiberio. Illa ipsa eius
 tolerantia, quod pecuniarum largitione Pannonicas legi-
 ones compoluit. Tiberii animum habebat o sollici-
 tam. Pietatem ejusdem in reliquis Vari & militum le-
 gendis, iussuque persolvendis. Imperii ambitionem e-
 ue interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrip-
 pinæ milites vestientis, dominandi videbatur & cumi-
 ditas, cuius & Germanici in dextera trahenti, suboluit odi-
 um illud Germanicum, & quod honoris specie a Ger-
 manicæ gloria arceretur: quare *quanto summa spes pro-*
perior, tanto de impensius pro Tiberio nati cœpit; hoc ipsum
 tamen magis eum reddebat exosum donec oppressa
 tandem ab opere obligationis gratitudine, *intra Pro-*
vinciis in, ositum dolo simul, & casibus oblectaret; ubi Pilone
 opitulante venenum ei porrexit, suam arbitratus pro-
 speritatem mortem illius, qui columna Imperii ejus
 fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum
 oculi se advertit Jeremias. *Tolent sunt pulvere a pedibus*
ut trahatur, ad cultū ut exhibendum, nec agnoscunt
obsequia, & quod perus est, nec vinci iis volunt, nec
libertatem suam subiectam esse meritò, adeoq; variis
procurant artificijs, ne eam cuiquam obstrictā habe-
ant. Qui maiora exhibuit obsequia, ei nescio quz non
erimina imputant, ut loco sperata cōpensationis pux-

P 3

fa

* Tac. lib. 1. Ann. * Tac. ibid. b. Sed quod latine
 p. d. n. de exueret de montis terram et utere diuipit, et a-
 liumq. spectat. Ibid. d. 6. Tac. lib. 2. Ann. e. 4. q. 1.
 Tac. lib. 1. Ann. e. 4. q. 1. Ibid. lib. 2. Ann. e. 4. q. 1.
 Tac. lib. 1. Ann. e. 4. q. 1. Tac. lib. 1. Ann. e. 4. q. 1.
 Tac. lib. 1. Ann. e. 4. q. 1. Tac. lib. 1. Ann. e. 4. q. 1.

gatione delictorum per as epus habeat, adeoque in
 premio numeret, si a culpa innocentis declaretur. Triste
 ferunt insuper, non satisfactum sibi in obsequiis, quia
 tamen ipsi intus & in animo vehementer probant, eo
 solum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandata
 suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam
 ipsum, quod tantopere cupiebant, & fieri iusserant, ob-
 tinuisse eos poeniteat postea, immo graviter succen-
 teant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam
 si auctoritate propria id fecisset. * *Cor Regium inferuta-
 bile*, pelagus profundum, & varium, quod a causa ea-
 dem effervescit hodie, à qua hiet summe tranqui-
 lum erat. Animi bona, & fortunam, opes & hono-
 res nunc recedunt in meritis, nunc iniuriis, & crimi-
 nibus loco habent. Diligentia sedula facile illis creat
 fastidium. Quin & penes i eum periculosa fuit illa
 Oza, cum labanti arca suos subiceret humeros:
 nam morte ipsa factum hoc fuit. Quid quod principes
 magis fere officia neglecta remunerari soleant, quam
 curata probe & graviter; sicut & plerumque majori
 cum honore prosequuntur, qui minus obsequiis suis
 id est promeritis. Obligari aliis, servitute in autumant,
 & minus oneri ducunt ingratitudinem, quam grana-
 rum redhibitionem; promptum serviendi studium, &
 liberalitas, quibus Junius Braxus erga Vitellium Impe-
 ratorem usus est, gratia loco odium illi h peperit.
 Abiit insignis ille heros Rogerius, Militia Magister
 gente

* *Prov. 25. 3. f Nobilitas, opes, omniū gestique honori
 pro crimine, & ob virtutes certissimum exitum.* Tac. lib. I.
 hist. g *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & cecidit eam,
 quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratus
 est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eam super
 temeritate: & mortuus est ibi iuxta arcam Dei.* 2. Reg. 2. 6.
 h *Lugdunensis Gallia Rector gesserit illi, laqueus arumque
 par opibus, circumdareturque, cum esset, & contulerit mo-
 raliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius, cum
 blandum velaret.* Tac. l. 2. hist.

gente Catalaunus, qui Radrico Regi Sicilia fuerat auxilio evocatus sub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et vero egregie illud præstitit, cum fortis Catalaunorum natione, licet numero exigua, Hostilium Turcarum incursiones represserant, & ecce cū tantarum victoriarum imple sperat præmium, jubet illum Imperator levissimam ob causam supplicio affici. Ita sæpenumero minima aliqua offensio, aut irritatio plus potest, quam maxima etiam beneficia, siquidem gratitudinis affectu onus sibi imponi existimat animus: Unde ista vero bilem exonerat. Istæ infelicitas est in muliere principum, ut *desinat bene, utrum amare, an odire, mus.* Et si ex eo, quod Historiæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam serviendi voluntatem ita incutimus, formanda nobis esset politica aliqua, opus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis e posteris, abq; nostro dispendio, considerando quod etsi omnes existant in nobis, tanquā in subiecto suo proprio, nō tamen omnes intra nosmet operentur: quædam enim exercitio suo foras in apertum prodeunt, aliæ verò intus & in solo animo vim suā exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demissio, Religio, & alia, & quædam numero aliquæ ita pro nobis sunt solum, ut ad eas illæ, quæ foras tendunt, nihil conferant aliud, quam securitatem pro humana societate, & exultationem propter suam præstantiam, ut in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit, atque adeo quo Virtutum istarum perfectio fuerit major, eō magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modò decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia quæ patriam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie

P. 4.

exult.

Eccl. 9. 1.

existimationis, & gloria nos ipsi perdimus. Stantem primum & plausum ferunt alii, qui in obsequiis praestandis Tempori, necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper fere periculi aliquid est, aut damni: neque enim is respondere solet præmium principum, neque favor, & benevolentia multa Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt; immo dum certo confidimus fore, ut Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vitæ, fortunæque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exiti. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos derelinquunt. Ad Jobum cum omni malorum generaterebè conflitantem soliti tres amici inviserunt, & quidam a Deo moniti, nec opere tamen, & re ipsa eidem venere subsidio; sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregie exercebant. Postquam vero Deus eundem iterum respexisset benignius, & bonis omnibus denuo cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt, non consanguinei solum, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mentis ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cum beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitude & odia messuerunt postea, hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum

i. Audientes autem amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt ad eum, & sederunt super eum. Domini autem ad Job. 2. 11. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & omnes consanguinei sui, & omnes qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem. Domini. Job. 42. 11.

culam est: *† Fili mi, si propinquare amicum tuum deves, & apul ext. antea nam ut tuam te quicquid in eorum sit tu, & captus propter frumibus*. Neque, exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo sibi cavet damula, aut avis a manibus Venatoris. *Bene age, & ceteris*, Castellani proverbium est, ob experientia natum. Non hoc illorum est, qui sibi solum vivunt, nec Misericordia aut Charitate moveri se sinunt, ut in aliis alienis remedium adferant. Obsurdefcant penitus, & excidant ad gemitus aliorum & infauos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi quo sit, ut à curis & molestis immunes sint ac liberi, & si novos sibi non concedant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non inclarescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potius: nā aliud prudentiæ tribuant. Præterquam quod communiter pluris æstimare soleamus eum, qui nostrā non eget operā, nōque despiciens, suā ipsius sorte contentus vivit. Unde perspectis ordinariis hominum moribus, consultius forte videri posset, calamitates aliorum otiose spectare solum, & dissimulare, ad utilitatem propriam animum semper reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis commiscere. Verum isthac politica contraria esset obligationi Christiana, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propius nō ad Deum faciunt accedere. Ita, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem quæ in eo posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniis non indiget, ** sibi nec pulcherrima merces*. Quin tantò amplius ejus perfectio enitescit, & gloria, quantò minus ei rependitur mutuum nam bene facere ob solam spei retributionis, avaritiæ quxdam species est, & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis debemus.

P s

bemus.

*† Prov. 6 1. 1 Erere quasi damula de manu, & quasi avarus in manu auctoris, PROV. 6. 5. * Sil. l. 13.*

beinus, uti & exemplum Derivante boni, qui sui semper dispersit beneficia, in eos etiam, qui minus gratos se exhibent. Prudentia tamen est temporis advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest; infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis mentis se obiectavit, parem præstolatur gratiam, & non nisi ingratitudinem reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, erit minime mirum videbitur aut insolens, cumque ante illud præviderit, adversus hunc istam muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

¶ Nunc illud etiam diligenter considerandum, num re amicitia sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere. interdum enim plus officimus hac nostra opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quare illos juxta ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerumque auctori noxium compescuit Thraseas (est in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, *ine vana, & reo non profutur, interce, si cetera inciperet.*

¶ Nec minus imprudens & periculosus est zelus boni publici, & rerum publice bene agendarum, tum præsertim, cum non est officii obligatio, nec certitudo remedii, non est amicum nos ejus negotiis commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni curiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & temporis tarpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Prætoris insistantur vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maxime calamitosissimis semetipsum tantâ prudentiâ conservavit, *ut non misereret silentia sponte aucta, & quæ res non ita agueret, sapienter ea acerbaretur.* Sæpe in antecessum consilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, vel suasi in illis remedium malorum publicorum confiteo; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi-

amoris

amore proprio nostrorum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nil magis periculolum, quam aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu æstimant solent, qui pendera a casibus futuris, quos prudentia prævenire non potest, & quod succedit male, Consilio tribuitur non illud, verò quod feliciter evenit.

SYMBOLUM XLVII.



Quam ab armis instructi sunt Principes adversus externos hostes! quam inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitantur;

nec advertunt tamen. Illi adulatorum sunt, & assentatores. nec minus, periculum est ab eorum blanditiis, quam ab armis hostium. Iores tamen sunt per adulationem, quam ipsa vis peritiam inquit. Quam repam perperam non antequam ita tuncat, equum sepe aperiendo illa non exstinguit, sed flammam etiam cedum se infumuat, & corio & sensim ejus medulla eam denique humiterunt. Daninum est, quod non nisi ipsa ruina se prodat. Prius effectus illius incurrit in oculos, quam ejusdem causa. Ementitus bombyx, qui decurata Palatiozum laquearia incolit. Stellioni fiesilis vas is per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblemata praetens comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet a Principi. Illud se at imprimis, non omnem lucem Naturae optima esse indicem nam & in sacra Scriptura lepra ea & signum est. Et ligus putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere & perniciofa mente aliqua boni finitura emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quae libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese addit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quotannis obedientiae sacramentum innovaretur Tiberio; rogatusque ejus iussu ista proponeret: *Sponte dixisse, respondit, neque in qua ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suum, & cum periculo opinionum: quae sola spectes audiendi superaret.* Huic non longe ablimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolenteque ipso Tiberio accusationem admittere, palam se illi opposuit, dicens: *non debere ei ipsi statui, neque tantum maleficium impune & laetum dari. Sed ne lentius in sua dolore esset, Republica in iustis rebus iur.*

§. Sit

a Va qui dicitur in sum bonum, & bonum malum: perit in tenebras lucem, & lucem tenebras. Il. 5. 20. b Aut quod lucem quisquam, id est p'aga lepra. Levit. 13. 2. * Tac. l. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

§. Stello pellem mutat in annos Angulos. eam tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. Regi Alphonso decimo Ministri ejus primum auctores fuerant, ut Regnam violentem ob infirmitatem abire dimitteret, matrimonium interum causaret, quod de ea non in mutatis sententiis totum labuere. Inter tantique Regi, ut eandem ad throni societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quam Stello; unde & jurisperiti omne delictum ex fraude crimen stellionatus appellant. Ecquis majoribus unius dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati potius laqueos, nobilissimæ hominis facultati tamque principali, ut sine illa sensus omnes sub iugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stello, quem inficit, sed torpore solum omnia ejus membra corripit, eamque a seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni specie sale nat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quæ extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stello tam hominibus infensus est, ut eam pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitiali morbum ului & remedio sit. Adulator sine non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis condescens, erroris enim agnatio filia est. Veritas hac & vera assentationi inimica. Adulatio prosperitatem Principis invidet, eamque execratur. Stello habet tanquam qui potentia suâ & necessitate quodam in eum adulationis, dissimulationisque imponat jugum. Scit ergo quodammodo aliud claudum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentiæ opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea nam que in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab his etiam, qui ab assentandi vitio quam longissime abint.

discrimen est, quod adulator promiscue honesta atque inhonesta, proba ac improba laudare soleat; si alii vero id solum, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatione tribui, quae aut alius debentur, aut casu reuenerunt: laudat res leues, quae laudem non merentur; ea, quae voluptati sunt potius, quam honori; ea quae a negotiorum molestis se vocant. Principis animi ea, quae magis commoda eius propria spectant, quam bonum publicum; & tamen hic laudantem, non seipsum rite moderant: non ipsius amici, nec commonere principem, si quid indecens, & persona sua ac maiestate indignum eum committere viderit: immo errores eius, ac vitia excutere: magis deinde suae propriae studere fortunae, quam obsequio principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper habeat: non adungere se ad viros seueros, & boni publici amantes: laudare eos, quos iudicat erga se gratos fore, dum eos e principis gratia exturbare non potest: postquam vero de hac securus fuerit, & principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & inculpando principem, quod consiliis suis noluerit obsequi: iactare item maioris auctoritatis comparanda causa apud extraneos, se, errata eius reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facile hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus principi haud secus, ac pestilentissimum venenum & sincerissimi mori, qui ei debetur à subditis omnino contrarium.

Verum tamen si haec indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cecus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quae

nescio

c Popule meus, qui te beatum dicunt, i. si te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Ita s. v. d. Blandina pessimam rem efficit venenum; sua cuique utilitas. Tal. lib. i. hist,

nescio quam suavem in sensus exercent tyranni, dem-
adeo ut nulla tam sit enormis, quam principes non
credant suis debent meritis. Accidit hoc interdum ex
remissa quadam & legni bonitate, quæ assentationis
damna non satis expendens eam tolerat, quin nimio-
tumidum in se interpretatur. Scilicet tam optimum.
¶ Quomodo gerere possint Rex Galatæa ordinandus,
suis omnibus in vitiis quod assent. toribus nimis faci-
les aures daret: & Rex Alphonsus, nonis, qui tam-
dem ob causam virtutum suarum, & præclare victo-
rum gloriam haud parum obsecravit. Adventant igitur
Principes, se forte ab amore proprio, aut innata
bonitate sic decipi, ut datus etiam sufficientibus indi-
ciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adeo ut
in notitiam illius veniant, seque ab ea liberent, his-
torias suæ erim evolvant, & observent in Antecesso-
ribus suis, aliisque artificia ista & fraudes, quibus cir-
cumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incur-
rerunt, & considerent deinde, num eodem modo se-
sum quoque nunc agatur. Unica solâ vice, cum Af-
fuerus Rex noctem infomnis traduceret, jubereque
annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aper-
uerunt, quod nemo aliorum fuisset audis, intelle-
xitque techinas & tyranni desamietur Attam, * quem
unice ferebat in oculis & præstita a Mardochæo fide-
litas obsequia: illas quidem per adulationem ha-
stenus occultatas; hæc verò per malitiam preffa silen-
tio: tunc autem re comperta unum supplicio, iussit affi-
ci, alterum præmio Attamen in hac ipsa etiam lectio-
ne attendant oportet, ne fors adulatio latvam induat,
legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si lege-
ret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire debe-
rent Principem, aut clausulas quasdam & verba im-
mutaret. O infelicem majestatis sortem, quæ nec se-
cura esse potest de veritate librorum, qui tamen ami-
ci hominum habendi sunt fidelissimi.

S. Jam

¶ Mar. hist. Hisp. lib. 12, c. 15. * Esth. c. 6.

§. Tam illud etiam curret princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant, et si enim illos dicet malitia, veritatem tamen scribunt & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premerere; evadetque prudentior suâ propriâ infamia. Videns aliquando Tiberius, quare in eo fuerit deceptus, quod se animalitiam cum tempore penetrare non potuerit, quia ad hoc se totus occupata, publice recitari jubet, ut patrem suum in iuribus alienis offerant, & contemperet suam infamiam, aut si se non debeat, dum nefarius, mox quoque modo dicit vulgari maclat, veritatem quoque, cum adulatio offit, per probra falsam gratiam fieri.

§. Non semper acti ones suas contemplerar Princeps in speculo eorum, quos circa se habet, alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eademque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipse sunt in se, sed quales esse optaret princeps, & melius est a sapiente corrigi, quam a stultorum adulatore decipi. Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundiam omnia, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, quâ veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel libere edicere ausus non fuit coram Hel. sacerdote, quæ Deus ipsi praeceperat, donec ipse fuisset sacrificatus.

§. Consideret se porro Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat: nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus quartus Francia Rex e mentito habitu vulgari plebecula sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Reim unicam palatio suo deesse querebat:

Ludo-

† Tac. lib. 6. Ann. * Eccl. 7. 6. e Et Samuel ismeb indicare visum Hel. 1. Reg. 3. 13. f Et interrogatum eum. Quæ est sit ista, quæ sit locum est Dominum ad te stitit. 8. 17.

namque si daretur, non foret in adeste, et non periret, qui
 auras tam incens erat, ut de auras, et periret in adeste
 et periret in adeste.

¶ Talent praeterea & alia media ad agnoscendam
 adnationem n. sed pauci principes his uti cupiunt, qui
 adestibus eorum & appetitui naturalis esse illa accom-
 modant. Ita videmus in monetariu adulteratores
 animadverti acerbis, quam in assentatores, tamen
 hi magis noceant: nam illi quidem monetarum le-
 ges violant, luvra eas quae vita prohibent, faciuntq;
 ut vitius specie in duant. Grande illud damnum
 est, quod nunquam non culpatur, & semper ta-
 men regit in oculis principum, ubi minime secuta est
 Veritas praesentia. ** quidam autem dicunt, et illi, si in pro-*
batum. Ipsa morte sunt Bernardus Cabrera, quod Pe-
 trum IV. f. Regem Aragonum de rebus quibusdam
 amice nonnullis non obstantibus tot eximis obse-
 quis, quae praesentia, aut quod Regem ipse modera-
 tor optimis moribus informasset. Qui autem monet,
 & instruit, alicuius ejusdem videtur incurrere, & judi-
 cio ac probitate se praesentia alteri, quam eminentiam
 principes ferre non possunt. existimant enim non sit
 honoris sibi deferri ab eo, qui tam aperte iis loquitur.
 * Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli refe-
 rebat Gutierrez Fernandus Toletanus, quid ipse
 de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut
 rigorem suum nimium moderaretur: quam monito-
 nem praeulo etiam dignam pro tanto delicto Rex
 habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti ius-
 serit. Eum ut iudicem veretur princeps, qui actiones
 ejus observat, nec quis intueri potest oculis, cui illi
 probata non sunt. *Nam suadere Principi, quod oporteat,*
multi laboris & periculi. * non illud, quod ipse ultro
 appetit. Quae causa est, cur timidior sit veritas, & adu-
 latio audaciores sumat animos. Si quis tamen prin-
 cept tam foret generosus, ut capi assentatione in-
 deco-

* Tac. lib. 4. * Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7. * Iord.
 Tac. l. 15. * Idem c. 4. * Tac. l. 1. hist.

decorum duceret; & contemptum arbitraretur, si fi-
ctis ad speciem laudibus eum conentur decipere alii,
malintque cum eius fortuna, quam persona. Hoc
facile illud adulatorum genus arcebit, armando se
contra illos severitate; nemo enim tanta audebit in
principem gravem ac ferum, qui rem veritatem
intelligentia comprehendit, & honores vanos con-
temnere didicit. Tiberius eadem valens constantia
& libertatem Pisonis accepit, & Galli adulationem.
Et tamen dissimularet, ut loquitur tamen illa verborum
lenocinia sicut & illa Ateii Capitonis, *Interdum enim
arceantur decipiantur*. Remuneretur porro princeps
premiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui
ausi fuerint. Fecit illud Cuthenes Siciliæ Tyrannus,
qui euidam suo Consiliario statuam erexit, quod sibi
nequum pharet, libere contraxisset; quare miræ
universum sibi devinxit populum, aliique suis Con-
siliariis addidit animos, ut liberi, quicquid senti-
rent, posthac edicerent. Rex Alphonsus duodecimus
de re magni momenti aliquando consulturus, manu
dextra strictum ensen, laeva sceptrum tenens, sic præ-
sentes allocutus est: * *Ague, dicite omnes libere, quæ
meis sit vestra, atque sententia, & consilium meum, quæ-
cumque a maioribus gladiis huius gloriam, & sceptri incre-
mentum fuerint. Parâ temporum facilitate, ubi sentire, quæ
sint, & quæ sentias, dicere nec.* Adulationis turpitudi-
nem latius agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis
damna perspecta habent, videntque magis ab hac,
quam ab illa sibi esse periculum. Quis non cum omni
sinceritate & zelo loqueretur principibus, si hos con-
tingeret Joanni II. Lusitanix Regi esse si niles; qui
euidam, nescio quam dignitate petenti, fertur respon-
disse,

*Etiam ego, ac tu si p'prie p'me inter nos loquar;
ceteri libentius cum p'prie loquar, quam superem. Tac. lib.
Hist. 4. c. 2. *Interdum enim arceantur decipiantur*. Id. lib. 2. Ann.
Idem lib. 3. Ann. 2. Tac. Hist. lib. 1. Hist.*

non studet, nec subdolum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, ut novacula veritatis utitur ad curandum inferiorem; hic vero solo cautem quod ubique dolore quasi enecat, & exedit, quod in superiore intolabile est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quam zelus, & audacia magis, quam admonitio. Quid? quod etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam et si per Iosephum & Danielum quædam de calamitatibus futuris Itharaoni & Nabuchodonosori denuntiari potuisset: per quem tamen id fecere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta somno, nec clare tunc quidem, sed per figuram & hieroglyphicam, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium & considerationem subitam, uti & per scutum Ministrorum, si non rogati hæc talia eis prædicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeo imprudentes, & sine intentionis, ut veritatem nude eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & baculi sui vererentur. Dicant hi ex his, quæ Regi Balthasari quondam evenere, cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam se inspectandam dedit, sed solos digitos, immo nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, a quo regerentur, nec lucente sole, sed sub noctem, scribentes de ceteroriam illam sententiam ad candelabri lucem, &

in pa-

O Exigam, inquit, sapere deprecor, vidi summum. Gen. 41. 22. somnium vidi, quod pertineat me. & exigitur mea in fructu meo, & visiones capiti meo conturbaverunt me. Dan 4. 2. p. Cuiusd. aut. Vidi somnia, nec est qui decipherat, qui audire te sapientissime conquire, Gen. 41. 15.

In pariete & dubio, eiusmodi literis, ut non nisi interfecto tempore, patio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat contem, facile erit medio & securo incedere, utinere inter adulationis servitatem, & contumaciam veritatis. Omnes enim haec fieri possunt, si quis recte eas dicere noverit, emendationem solum pro oculis habendo: quemodo * in datione, prudentiaque Agrippae iracundus Domitiani animus lenitatur, quia non est in hac a se peritiam patitur, sed est in sua in partem peritiam. Qui cum obsequio & modesta generositate & industria munerunt, etiam inter Principes malos leturus degere & poterit, & gloriosus pro his, qui nimia famae cupiditate suae semetipsos prodiderunt, absque ullo Reipublicae emolumento. Illi hanc consideratione moderatus est pro quoque Marcus Lepidus, & ab se serva adulationis abstinere in multis fecit: neque tamen temperamenti egreditur, cum aequa ad servitatem, & gratia apud Tibertum regit. Exit lenatu Tibertus Petrus filio, & ab se a se priores adulationis, & non patitur servitatem, cum in Tibertum gratiam decerneretur, * dicit Tibertus, & Agrippa inter se fuisse. Quid effecit tamen? nocuit Senatui, si causam periculi fecit, ceterum libertatis nullum non prae-
buit.

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatorem esse fugiunt, liberi tamen videri volunt, & ingenioli, adeoque & acerbi faciem, facta & vitia Principum perstringunt, quamvis apud praepotentes in lingua membra est, maxime si ex vero sint, uti Neroni cum Vestino accidit, quem iussit interfici, quod
see-

q Apparuerunt d'igni, quasi manus hominis & d'ignitatem tra candelabrum in fuce fuit paritiam ante regie: & Rex a se sebat articulo manum, & d'ignitatem. Dan. 5. 5. * Tac. in vita Agric. i Possit etiam fuit oculis Principibus magnos annos. Idem in vita Agric. f Idem lib. 4, Ann. * Idem lib. 14. Ann. f Idem l. 5. Ann.

multis auditis dolores sunt. † Tiberius Cæsar dicitur. *Ita aliter se fecit, ut mentis expertus acutus amplius fuit.*
 Expedit interdum commendare in his egregia quædam
 facinora, tanquam si ea potraissent ut ad ea patrianda in-
 citentur, aut in laudanda fortitudine, & virtute modū
 aliquantulū excedere, ut tanto amplius in his crescant:
 his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur
 animus, quā assentatione. Nec alio modo, referente
 Tacito, Senatus Romanus unus est cum Nerone, sub
 initium suscepti ab eo imperii, * *quam magni Patrum*
laudibus, ut juvenili animus letum quicquid rerum gloria
sublatus, ingres contumaces. Illud pessimum, si vitia lau-
 dentur, & vestiantur virtutum nomine: hoc enim est
 habenas relaxare, ut tanto committantur Tiberius.
 Cum videret Nero immaniterem suam pro iustitia ha-
 beri, magis ad illam se dedit. Plures Principes adula-
 tio improbos reddere quam malicia. Neque nostræ li-
 bertati, fortunæ nostræ & quæ male consulimus, sin-
 gulari Principum potentiam concernit extendere ul-
 terius, suppeditando in media quibus indomitas suas
 cupiditates & affectus explerant. Vix improbus esset
 Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quā
 virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupan-
 tur. O grandem malignitatem, pro non entaneo aliquo
 favore, qui sæpe ne obtinet, quidem potest, aut exitio
 est potius, quam proficere patriam, & tyrannides meras
 in regnum evehere. Quid mirum, quod Deus ob prin-
 cipum delicta castiget subditos. Si illorum hic causa
 sint, dum Princeps per Ministros tuos omnia peragit,
 qui illum varios edocent modos populum trourio-
 nendi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem
 convertendi in tyrannidem, violando privilegia statu-
 ra & consuetudines patriæ, & executionis deinde in-
 strumenta sunt.

SYM.

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. u *Tostquam*
cuncta scelerum proegregia accipit, det, exurbat Oflav-
 * Idem l. 14. Ann.

SYMBOLUM XLIX.



Valde dubitare egor, fatis & sorte nascendi & ca-
 tera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio in
 illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abru-
 ptam contumaciam, & deforme obsequium pergere inter ambi-
 tionem & periculum vacuum. Occulta quædam vis videtur,
 quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram,
 & inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & si in
 sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est
 cum rebus certis sympathia aut antipathia, quidni in
 affectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris &
 virium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille
 enim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm

Q

182

1 Tac. l. 4. Ann.

102, diffiteri tamen non possumus, plus rari in eo ge-
 ne esse valere inclinationem, quam communiter sequi-
 tur ratio, præteritum si ars & prudentia natura principis
 uni noverint, & ei consentanea agere. In omnibus re-
 bus tam animatis, quam inanimis secretum quendam
 quasi concentum & consentum videmus, atque occu-
 ram quandam amicitiam, cujus vincula rumpuntur fa-
 cilius, quam dissolvantur. Nec iniuria, & adversitas in
 Rege Joanne secundo, propter privatum erga Alva-
 rum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ peti-
 culum, aus esse potuerit, ad dissolvendum illud amo-
 ris vinculum, quo amba eorum voluntates inter se
 unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio,
 idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis
 præstatis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsa
 amari meretur, & nescio quid una secum adfert volun-
 tati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere
 principem, ut affectus suos semper indifferentes, &
 quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos &
 manus sese effundunt e pectore. Quæ unquam tanta
 fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omni-
 no potuit? Quam cordis sui retinens erat Rex Philip-
 pus secundus? & tamen non uni soli, sed pluribus et-
 iam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse
 nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuisti-
 ne, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lu-
 nam assistent, *obediente Domino voci hominis*. Et cu-
 privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cog-
 nomento Crudelis) amicos legere, non item principi-
 bus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levan-
 das opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere.
 Multæ in illa difficultates sese offerunt, quæ ab uno
 solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est &
 gravius; quam ut ad illud ferendum unius solius suf-
 ficiant humeri, robustissimi quiq; illi cedunt, & que-

¹ Mar. hist. Hisp. lib. 20. c. 16. ² Sol contra Gabaonem,
 & Luna contra vallem Ajalon, steteruntque.
 & Luna. Jos. 10. 12.

admodum Jobus loquitur, sub illo & curvantur. Eandem ob causam, etsi Deus Moyſi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in populo gubernando seniorum uteretur operâ, qui laboris partem in se sufficerent, & focero ejus Jertho onus illud videbatur majus, ac vires d'ferrent. Factum hoc ab omni ævo, Alexander Magnus laborum socum affecit Parmenone, David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielen, quorum directione factam, ut negotia rectius succederent. Nemo principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gnavus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conticere. Humana isthæc imbecillitas tuasit erigere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & potestas Principum resideret. *(Cæcilo verba sunt Regis Alphonſi Sapientis) non podria ver, sin librar todas las cosas, porque a miereſter por fuerza ayuda de otros, en quien ſi ſi, que complan en su lugar, uſando del poder, que del reciben en aquellas cosas, que el non podria por ſi cumplir.* Quare cum Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnopere, si eisdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi inteneri, & apud animum suum pertractat? si quem sibi magis familiarem habeat, quique præsto illi sit, quoties examinat, aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum perferuntur: cum quo, inquam, sua possit conferre dubia, & proposita animi, a quo item instruatur; cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem recte committere & au-

Q 2

deat?

b Sub quo curvantur, qui portant orbem. Job. 9. 13. c Ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris. Num. 11. 17. d Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Exod. 18. 18. e Solatium curarum frequenter ſit, & dhibent maturi Reges, & hinc meliores æſtimantur, ſi ſola onera non præſumunt. Caſiod. l. 8. Epist. 9.

deat? At non peius foret, si tot actantis curis implici-
tus cum nemine ea communicaret? Præterquam quod
de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistere
principi, qui a negotiis aliis liberaudiat, & referat
tanquam Mediator inter ipsum & Subditos: neque
enim fieri potest, ut princeps ipse aures det omnibus,
& satisfaciatur, nec id permittit tanta Maiestatis aucto-
ritas. Hæc causa erat, cur Israëliticus populus a Moysè
peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsen-
tiam eius ipsi metuebant, & Absalon, ut Davidem
in odium adduceret apud subditos, hoc in eo argue-
bat, quod Ministrum non haberet, qui assistorum
querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem affecti
eà licentia, quam gratia tribuit, facile corrigere po-
terit gubernationis defectus, & principum propen-
siones. Agricola insigni cum solertia Domitianum
continebat, ne in vitia præceps rueret. Tamen si Seja-
nus homo improbus esset, suas tamen *obteant libe-
ræ* Tiberius, dum eum dilexit, timuit, & postremo in scie-
râ simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, &
metu, suo tantum ingenio utebatur. Et sane per ejus-
modi principum amicos Deus interdum totius Re-
gni salutem consulit. Ita factum per Naamum in Syria
in Ægypto per Josephum. Cum igitur necessum sit,
gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consen-
taneum est, ut in adiutore legendo affectui conceda-
tur aliquid, & occulto consentui sanguinis; qui dele-
ctus si prudens sit, atque ab eximius animi dotibus,
quæ

f *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Do-
minus ne forte moriamur.* Exod. 20. 19. g *Qui in regia sa-
militaribus sacrarium admittuntur, multa facere possunt &
dicere, quibus pauperum necessitas subleuetur, foveatur re-
gio, fiat æquitas, Ecclesiæ dilatetur.* Petrus Blef. Epist. 150.
† Tac. lib. 6. Ann. h. Naamam Princeps militia Regis Syria,
erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: perit
hunc enim dedit Dominus salutem Syria. 4. Reg. 5. 1.

quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpa
est, aut damni; immo expedit gratum esse principi,
quem is in laborum societatem advocat. Illud diffi-
cultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id el-
gendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari poten-
tia, orietur inter eos aemulatio, consiliis suis ibunt in
contraria, & bono publico periculum creabitur. Ad-
eque ordini naturali magis consonum videtur, ut
negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet
aliis, perque cuius manus materiz omnes ite ac or-
dine digestæ deveniant ad principem, qui denique
vicem huius obeat in curis solum, non in potentia; in
consultationibus, non in gratis largiendis. Sol unicus
universo mundo lucem impertit, quoties vero sub
occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi
substituit noctis præsides, sed solam Lunam, & quidem
majori lucis cum claritate, quam sidera reliqua, quæ
veluti Ministri inferiores eidem assunt: attamen
nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mu-
tuata solum, quam ideo terra Soli acceptam refert.
Istiusmodi affectus privatus & favor Majestatem non
dedecet, quando princeps oneris publici partem in
amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & aucto-
ritatem supremam reservet: talis enim privata bene-
volentia non gratia solum est, sed officium; non favor
sed laborum communicatio. Nec tantopere in in-
vidiâ incurre, et oculos, si principes prudentiores eam
aliò vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus
præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sic et præfecti
urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri
essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd princeps
non adamanti similis sit, qui ferrum ad se attrahit, &
aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrum,
qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias
omnes principi tribuat; onera vero, & odia populi in
se suscipiat; qui attento ad bonum publicum animo
illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet nego-

tia sine fastidio audiat, sine passione consulet, &
 nulla damni vel commodi proprii habita ratione de-
 rernat, ac statuat; quid enim ad utilitatem publi-
 cam, non tuam, aut ad conservandam gratiam & favo-
 rem principis, negotia dirigat. Hac mensura est, quâ
 cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit, an
 tyrannide conspiciat. In electione talis Munus magnâ
 curam ac diligentiam adhibere debent principes, dan-
 do operam, ut ne ex solo affectu aut levitate volunta-
 ris id fiat, sed propter eximias dotes ac mentis inter-
 dum enim privata ejusmodi benevolentia non a con-
 silio est, sed a casu, non a gratia, sed a diligentia & in-
 dustria. Concursum aliquis aule erigere solet & ad o-
 rando, ut, cui certam quandam dignitatem, & Maje-
 statis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo po-
 pule illud venerantur, luminaria adiaceant, & the-
 ra adolent, precibus suis ac votis auxilium illius im-
 plorantes. Quemadmodum vero industria immutis
 subinde cultum fluminis, & aliter versum dirigit; ita fit
 interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordi-
 natione negotiorum alveo, hoc est principe, cui con-
 siliis gerantur, aliquem, qui principis charior & familia-
 rior est, ea derivare soleant, cujus deinde artes gratiam
 sic quasi captivam detinent, ut prudentissimus etiam
 princeps ab his sese expedire nequeat. Nemo cautior,
 nemo magis sui Dominus, quam Tiberius; & ta-
 men Sejano se subdidit. In quo casu necesse sanè, num
 favor ille humana sit electio, an potius vis aliqua
 superior ad maius bonum, vel damnum Reipublice.
 Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse iudicium.

[illegible]

tur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in eisdem pertractetur, ipse deinde ore tenus de iis statuatur cum præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem responsa ipsius brevia, & quantum fieri licebit, ad justitiæ normam, quàm optimam, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita pontifices solent, & Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donèc Philippus secundus, utpote calami gloriâ insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit & privata familiaritati animum dedit Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentiae signa huic tali Princeps exhibeat : nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri alijs. S. Petri umbra miracula n̄ edebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quam alij, agat omnia principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratiorum pro alijs reservanda sunt. Nec ea tam amplæ sint, ut subducantur ceteris exsuperent, cumque principi æqualem reddant, vel si afficitur in autam Imperii confors, auctoritatem imperii, & negotiantium turbam post se trahat, id quod exultationi & auctoritati principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ ceteris, umbra se esse credat, non corpus. Hæc causa fuit, cur periclitati sæpe fuerint Castellæ Reges, eò quod ad privatas hæc necessitudines admiserint alios. Cum enim tunc Regum potestas minus ampla esset, quantum vis parum iis concederent, facillè tamen præponderabat potestati regis, uti accidit Regi sancto, cogno-

mento

mento Forti, 7 propter familiaritatem nimiam Lupi.
Hati; Regi Alphonsio undecimo ob amicitiam priva-
tam Comiti Alvari Otorni; Regi Joanni secundo, &
Henrico quarto ob singularem erga Alvarum Lunam,
& Joannem Paciechum affectum. Momentum totum
familiaritatis istius in eo consistit, ut uterque mensuram
implere naverit, Princeps quidem ut sciat, * quantum
tribuere amico possit; hic vero quantum a Princeps recipere
debeat, quæ extra mensuram illam sunt, invidia
arguit, simulationes creant, & pericula.

† Mar. hist. lib. I. 14. c. 10. * Id. lib. I. 14. Ann.

SYMBOLUM L.



Despicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omni-
bus assurgit altius, ut se suæque cum cælo com-

municet. Ne vallis hanc ei gloriæ invideat. Tameñ enim favibus Jovis sit propior, una tamen etiam iētibus fulminum eius magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi ardentur tempestates, ille verò primus omnium est, in quem furore suo defaviunt. Idem prorsus in his muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora sunt. Vis activa potentia, quâ pollent, gravius nocet his, qui abstant propius. Communicatio eorum non minus venenata est, quàm alicujus a vipera. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum ambulat. Favor & indignatio in principibus adeo contraria sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut a fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, auribus percipitur oculis, jam corpora obvia redegit cineres. Flamma inflat est in corde principum grata eadem facilitate, quâ succenditur, rursus extinguitur. Fuere, qui existiment, fatale periculum his esse, qui Principibus tartopere in amoribus e sunt. Et sane luculente illud testantur exempla tam prærita, quàm præsentia, hæc nostrâ etiam ætate, quod potentissimos. Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermiam; in Francia Marechallum de Ancres; in Anglia Ducem Buckinghamum; apud Batavos Joannem Ordenum Barneetium; in Germania Cardinalem Clefium, Roterodam Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis causis scribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quod

a Longe alio & ab homine potestate habente occidendi, non sufficiens erat utrumque mortu. Committunt rem quatuor. Eccii. 4. 18. & 20. b Quædam in medio. Quædam in medio, & facit delictum a vi amittit. Ibid. 9. 20. tato potestate. Sicut scriptum est. Tac. lib. 3. Ann.

potuit, aut quia Privatus ut vocant, obtinet omnia, quæ seipsum et. Unde dicitur ad sapientium quæ contententiam tamquam, necessarium est, ut in pace sit, & esto, in gratia unius, & amulatione alterius, quædam si moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus principum. *Quæ tamen constantia, si sit, sit ipsa ut est, sit.* Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur & materia primæ, ut Philosophi loquuntur, quæ si modicus est, cuius appetitus una non expletur forma, sed varietate potius oblectatur. Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & infectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit princeps, apud universum statum tueri valeat? Singularis illa gratia omnium in te oculos convertit. Qui amicitiam principum, per privatum suæ credunt gratiæ detrahi, qui hostes, augeant odia. Illi si in amicitiam sedcant, non nisi eâ conditione redeant, ut privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem in eam culpam in eum ipsam conferunt. Semper contra ejusmodi privatum amulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruinam precipitent. Tanto in eum odio fertur populus, ut mala etiam natura, & vitia principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem suo tyrannides Petri quartum Regis Aragoniæ, & carthaginiensem imper fuerat. Eodem modo, quo privatus gratiam principis accipatur, aliorum incutit odium, ut venissimè dixerit fortissimus ille heros Alphonsus Albuquerqueus, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere, contra si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

§. Quod si favor ille in solo cultu exteriori inniti-

Q 6

tur

d. *Asinus capit, aut illos, cum omnia inuenerunt: aut*
ingit, non nihil reliquum est, quod cupiant. Tac l. 3. Ann.
*1. Sicut. * Mar, hist. Hist. l. 17. c. 7.*

ineulant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui a voluntate principis, & Naturâ pendent. Ita Seneca culpâ datum, quod Nero matrem suam aquis voluisset *h* submergere. * *Sejanus facinorum omnium repletor habebatur, ex nimis caritate in eum Casus, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, principi bene affectus, si quis ex eiusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra ius falsque privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudia Ducis filii ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris radium & lassitudo paulatim subit principem. * *Nam beneficia eo usque lata sunt, donec cedunt ex super posse: ubi multum antecere, & pro gratia ducuntur redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest, cuius potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione maior non sit. Reliquæ principes gratitudinis & debitione, insigniter ingrati fiunt, ut illo se liberent. * *Sane quidam, qui plus debent, magis oderunt. Lere ad alienum debentem patitur, grâre in nihilum.* Adrianus Imperator occidi iussit Titianum, quem a puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium Taceo multorum saepe annorum labores negligentia unica interficere. Solent quippe principes ad castigandam levem aliquant. offensionem longe esse proniores, quam retinendâ obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, & adulationem, & invidiam in ipso excitant principe, cui ea exhibentur. Sunt enim

Q 1

non-

h Ergo non puto Nero, cuius immaturitas omnium quasque antebat, sed et de se in morte Seneca erat, quod oratione talis sessionem scripsisset. Tac. lib. 11, Ann. * Id lib. 4. Ann. Ibid. * Sen, Ep. 35.

nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, [†] quem sua
 gloria cupram dicebant familiares, ut omnia praesentia
 sua esse videri cuperet, & magis illi quareo Puerus
 & Praefectus, qui proferre & laudat inter aliquos res, ut
 quam in, qui infestis & ignotis: cuius vitam etiam Fili-
 us Alexander factus est haeres, ^{*} sua propriam gloria ex-
 simant, quicquid esset aliena. Eodem malo laboravit
 Jacobus primus Aragoniae Rex: nam postquam Blascus
 Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persua-
 sionem, eum maiorem praese gloria illa expeditione
 adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit &
 aliam, Sastago nomine, illius loco eidem tradidit.
 Quas non curas pepererunt Domitiano victoriae Agri-
 cola, cum videret, [†] privatam vitam suam super curis
 attolli. A seo ut rebus optime gestis, tum vel maximum
 sit periculum.

Sigra ab obedientia oritur, qua sese privatus il-
 le ad nutum & arbitrium principis in omnibus accom-
 modat, effrahem inducit gubernandi modum, quo
 nunc hic, nunc ille praecipit, dicta alias adulationis
 incommoda incurtendo. Nec minus periculi ob-
 edientia habet, quam inobedientia: nam si id, quod
 jubetur, bene feliciterque evenit, mandato princeps
 tribuitur, sin male, ipsi privato. Quod si obtempera-
 tum non fecit, putatur, aut defuisse successum, aut
 errorem obstitisse. Si iusta aequitati repugnaverint,
 excusare se hoc nomine non audet, ne principem of-
 fendat verbo, culpa omnis palam in eorum modi priva-
 tum confertur ab omnibus. & ne princeps multau-
 ctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione vulgi,
 aut in manibus iudicis; quomodo Tiberius Pisoni
 fecit, postquam hic illius iussu Germanicum veneno
 evivis iussulerat, ^{*} cuius integram causam ad Senatum
 remisit: cumque is Romam venisset, perinde se habuit
 Tiberius, ac si nihil ea de re sciret. licet complexus es-
 set; sanè Piso nullis magis exterritus est, quam quod

Tiberius

[†] Demosth. ^{*} Curtius. [†] Tac. in vita Agric. ^{*} Idem
 1. Ann.

Tiberium sine ratione, sine ira obliuatum a se ipsumque videt, ne quod ille superum, eratur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optime a natura donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia principum diu conservari non potest.

Sic hæc ex virtutum conformitate nascitur, principe nuntium his remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconfiantiam ejus arguit, & ejus opera ad vicia conficienda ei utilis esse non potest.

Si princeps Ministrum quempiam præ ceteris amat ideo, quod pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravæ & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut persona principis inde creantur, aut administratione publica; & princeps quidem facile seipsum purgat, eum a gratia sua excludendo, aut mox eum odile incipit, tanquam scelerum suorum testem, cuius præsentia ipsi ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de causa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, & quam quia *rationem facientem Ministrum, quasi exprobrante efficiuntur.* Pari quoque ratione Tiberius * *hæc sunt Ministros, ut perceret ab eis volebat, ut utrumque satius, & etiam in eadem operam recitaret, & etiam & praeferet adfixit.* Cum executione uno odium mortis, & gratia necem iubentis definit, tunc que purgatum se princeps existimat ex eo, quod crimen punitum sit, ut si lancina accidit.

Si amor ille e magnorum secretorum communicatione oritur, ab his ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in privati istius pectore, quæ interiora ejus anodunt viscera donec foras erumpant;

i Gratia est non etiam ad videndum, quoniam d. similitudine est alia etiam, & imitatio sunt etiam. Sap. 2. 15.
† Tac. l. 14. Ann. * Idem l. 4. Ann. & Velleum & gratia
d. fere, per vultus. Idem l. 6. Ann.

pant, quia aut levitas, aut ambitio (ut palam fiat, quem apud principem gratosus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt, quia etsi illud non accidar, hac ipsa tamen cura, quod ista commiserit aliis, liberatum se princeps cuperet, dilacerando saccum in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot & pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quod privatus fors ignavia & indignitatis principis conscius sit, talis enim favor, timor est potius, quam benevolentia animi, nec ferre potest princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interius apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidia furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi principi, a quo ortum suum ducit, emulationem ac merum innuit, adeoque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicut dum saxa saxis superinpicimus, timemus ne moles ista, quam congestimus, in nostra correat capita, adeoque in partem contrariam impellimus. Videt princeps statuum, quam erexit, amplitudini suæ ut bram offundere, & iterum illam deiecit. Dicunt non? videntur fere in eo delectari principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quam in istis fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, unimentæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos altissima privatæ illius amicitiae navis confringitur, tantò maiori cum damno, quanto vela sua distenderit latius, quod si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori portum subiit, aut ante etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere nite noverit, & in mari tam

periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere cum poterunt? quæ scientia chymica argentum affectus principis consistere faciet? præsertim cum gratia in nobilissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in eius ruinam conspirant, sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra principem & Satraparum modia. Quin ut his satis facerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus obicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis his perspecta esset.

Verum licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui a privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in his, quæ in illius sunt arbitrio, & minimum absque noxa erit, si forsan gratia excidat. Unde opera pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentia fere, & malitia natas, hic sigillatim expendere, ut de his facilius certior, tanto securius eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratia & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerumque periisse, quia constanter uti nescierant bonis his mediis, quibus principis favorem sibi conciliabant. Omnes fere, ut hunc mercantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem

Item Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ querebant occasionem, ut invenirent Daniele ex latere Regis nullamque causam, & suspensionem reperire potuerunt. Dan. 6. 4. Non inveniens in te quicquam mali ex die quâ venisti ad me usque in diem hanc: sed Satrapæ non places. 1 Reg. c. 29. 6. Tunc Rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, & te servavit, Dan. 6. 16.

similitudinem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad maiorem Principis gloriam, & amplitudinem eius conservationem spectare videntur. Quæ arte Sejanus usus, qui ** sapiente adhuc potentia, bonis consiliis non defecere soleret.* Ubi vero jam gratia ista plene potiti fuerint, clavum illam deserunt, existimantque, ad navigandum non amplius eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium emittuntur sedulo, ut in actionibus suis reiprivate oblecti & in sola commoda principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vite & fortunæ suæ antecelant. Quo fit, ut falso persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo nomine fidelem laborum socium natum esse, & pro talibus eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius ** Sejanum non modo in fœderibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porro operam dant, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent principi, quo animum ejus occupent, ut fecit Sejanus, quando brachis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, ** præbuitque ipsi materiam, cur amicitia constantiaque sua magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in principis animo inhaeserit, facile is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quam sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio postea sum illum videre licuit. Atque hinc gravissima nascuntur dâmina: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum princeps agnosceret nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovere, permittendo ut extraordinariis ipsi honores deferantur,

** Tac. l. 4. Ann. § Ibid. * Ibid. o Major ex eo, & quamvis exitiosa suaderet, ut non sus. anxius, cum fide audiebatur. Ibid.*

ut, quomodo permisit Tiberius, cum proponi pa-
 am, *Te quoque per theatra, & per effusæ segetes, interque*
principia æquorum joveret. Nec mora, iustus ille favo-
 r istud ab una aure transit ad aliam, & inde novum
 permatur idolum, sicut ex manibus vitulus ille, & Aa-
 roneus; immo aulam dicere, aut favore ejus, modislin-
 gularis non esset penitus, aut certe tanto tempore
 non duraret, si aliorum acclamatio, & ap- plausus non
 esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit*, ad
 amplitudinem tuendam, *præcipua vitia sunt.*
 Quisemel factus est principi familiarior, iustmet obli-
 vetur, & labuntur paulatim eximie ille dotes, ob
 quæ initio amari cepit, tanquam a cœteris, fortunâ
 prosperiore sensim in apertam viam proficiente, quæ
 antea tantisper celaverat. Ita Antonio primo factum,
inceptum ingenio avaritiam, superbia, ceteraque acul-
tanea profecit felicitas. Potentiâ nimia perturbatur
 ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile ma-
 iora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim
nimiam fortuna securi, & muliebri insuper crudine in-
cessus, promissum matrimonium stantente Livia, ad Cæ-
sarem edictis ea supra se compere non erubuit.
 Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut im-
 perii socius (quo in genere Mucianus deliquit gra-
 viter) & relicto principi solo nomine, omnem au-
 thoritatem sibi arrogat. Neque ullus est, qui dicere
 audeat, quod Bethsabæ dixit Davidi, Adoniâ regnum
 usurpante; *Ecce nunc Adoniâ regnat te, Domine mi-*
serere. Atque in eum finem contendit pri-
 vatus virtutibus regis antecire principem, ut
 pro eo attinetur. Quo artificio usus est Absalon,
 ut

* Tac. lib. 4. Ann. 2. *Quas cum ille accepisset, formavit*
ex eis in cœteris eximie virtutum consuetudinem Exod. 32. 4.
 * Tac. l. 1. hist. * Idem. l. 3. hist. * Idem l. 4. Ann. 9.
Mucianus cum expeleta manu Cæsum magis Imperii quam
Ministrum agens. Idem l. 2. 1. *Vim Principis amplexus, ut mor-*
timetur. Idem l. 4. hist. * 2. Reg. c. 1. 18.

ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectant
nimirum benignitatem & non potant neminem audien-
dis subditorum querimonias, quare ^{se} iurabatur, ut in-
quit scriptura, *corda eorum non iuraverunt*.

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam poten-
tiam cum domesticis, cognatis, amicis, quæ communi-
cet, atque adeo ut securior sit, illud maxime e re sua
fore arbitratur, si præcipua munia conferat. & invi-
dia vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus ^{elucet}
suas honoribus aut Profectu ornavit. Quia vero potestas
istâ haud parum derogat auctoritati consanguineorum
principis, qui privata nîl amicitia modis omnibus ob-
nituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quod
gratia sanguine potentior sit, quodque princeps infe-
riori se subiciat, a quo dependere ipsi debeant (quod
periculum Sejanus etiam in Tiberii familia sagnovit)
discordias illos inter & principem privatus excitat. Ita
Sejanus per speciem amicitia monebat Tiberium,
Agrippinam matrem ei insidias & struere; Agrippinam
vero, ei venenum parari a Tiberio.

Quod si istorum aliquid privato succedit felicius,
ad maiora attentanda audaciam sumit. Druso mor-
tuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit ex-
tinguere. Unde occæcatus tandem ejusmodi privatus
passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis,
in aperta prorumpit odia adversus consanguineos;
uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem.
Nemo privatum de periculo suarum actionum com-
monere

* 2. Reg. c. 15. 6. 1 Tac. l. 4. Ann. f. *Ceterum plene sa-
saram domus, juvenis filius, repotes adulti, non tam cupitu ad-
ferebant. Tac. l. 4. Ann. t. Instabat quippe Sejanus, ut cu-
sasq; dedullam civitatem, ut ex illi bello esse, qui se par-
um Agrippina vocent, ac ne resistatur, fore pluri. Idem l.
4. Ann. u. Ceterum Sejanus mærentem, & improvidam ol-
bis perculit, immis qui per speciem amicitia moneant
paratum ex venenuro, ostendas ficers epulas. Idem l. 4
Ann.*

monere audet: omnes enim ad eius conspectum Ma-
estate plenum contremiscunt: sicut filii Israel trepi-
dabant ad intuitum Moysis, posteaquam ille Deo fa-
ctus fuerat & familiarior, cumque videat se haberi pro
principem, sentim legitimo principi molitur & insidias, &
sub hinc tyrannice opprimit: quippe qui certo sibi
polliceri nequit, quod is uti possit benevolus; quo
fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num forte mi-
rre avaritiâ, & lucentia grassaturus esset, si ipse impetaret,
quando nunc, cum rerum nondum potiatur, & sub-
ditos eos habet, ut servos, & viles, ut alienos; id quod Otho
expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratiâ & au-
sultate valebat plurimum.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam peri-
cula majora faciunt: augefcit enim in dies invidia, &
annat sese contra privatum malitia; cumque is exi-
stimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non
posse, omnes eas artes adhibet, quas amulatio gra-
tiz, magis etiam furiosa quàm ipsius amoris illi sug-
gerit, & cum porro ejusdem stabilitas à constantia
affectus principis dependeat, illud in primis satagit,
ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiz in-
strumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vi-
tellii aulici uti solebant, apud quem [†] unum ad poten-
tiam, ut prodigi epulus, & sumptus, ganeæque satiare in ex-
peditæ ejus libidines. Et ne princeps ulli cuiquam si-
dem habeat, allaborat privatus, ut diffidat omnibus,
bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. * Sic
optimi cujusque criminatone eo usque valuit Vatinius, ut
gratia, pecunia, vi nocendi istam malis præmineret.

Quod

† Videntes autem Aaron, & filii Israel cornutam Moysi fa-
ciem, timuerunt propè accedere. Exod. 34. 10 y Multis boni-
tate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt
in superbiam: & non solum subiectos Regibus nituntur oppri-
mere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dede-
runt, moluntur insidias. Esth. 6. 2. * Tac. l. 1. hist. § 14.
l. 2. hist. * Idem l. 15. Ann.

Quod & obtinuit Sejanus, † *sai obtegens*, eam ob rem, *a*
auctoritator.

Sciens vero Privatus, nihil huius suæ apud principem gratiæ magis obitare, quam ejusdem principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille seisciscat, intelligat, videat, audiatve, ne re circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus aliorum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ aulis pertractantur, nec aures obsecrationes, & lamenta subditorum percipiant, uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantum immolatorum gemitus & eulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impetiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat, ratus suo se satisfecisse officio, quod petentibus aures dederit. Eâ ratione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babyloniciis) Princeps nihil aliud sit, quam quod vult ejusmodi & Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed illud potius exoptat, ut coorta tempestate status Republicæ fluctibus æstuet, adeo ut princeps ipse veretur manum admoveere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat: atque ut rimas omnes veritatis obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter longe extra invidiam positus, cum ab aula accessum & consortium paucorum avocet, quod & Sejanum movit, ut Tiberium* ad vitam procul Roma, *am*
nū locus degendam, *impelleret*: multa quippe pri-

† Tac. l. 4. Ann. & Nihil aliud erunt, nisi id quod
 sunt esse sacerdotes. Baruch. 6. 45. * Tac. l. 4. Ann.

magisne Tiberius amaret Sejanum, an e metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restringere.

Illud non minus est momentum criticum singularis illius Amicitia, in quo omnes gravè periculum subeunt, nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione xueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur privatum princeps, ut gratiâ suâ & favore indignum; is verò principem, ut ingratum tot obsequiis: quia tamen existimat, hunc opera sua carere non posse, atque ideo se propediem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illarum animorum aliterationes foveat. Quo celestissime fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsa privati impotentia opitulante, ut illa tanto citius dissolvatur. Volat illico fama, quòd gratia exciderit, & omnes facti audaciores, intolerentius in eum insultant, ita ut ne ipse quidem princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ eidem ipsi quoque involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promonent, ut semet in tuto collocent, & denique collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinatus ille paries penitus corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud servitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Unde culpam omnem malorum præteritorum in privatum confert,

tan-

c Dum Sejanum d'exit, timuit &c. Tac. lib. 6. Ann. d. Quidam malè alacres, quibus infauſta amicitia gravè exitum minimebat. Idem l. 4. Ann. c. Quosque servitu in hominem interfecit, ut universi vos, tanquam parietis inclinati, & mœneria depulsa. Pl. 6 l. 4.

f. 2
Tac.
quand

tanquam in auctorem principum. Quo pacto fit, ut summet irretiatur artibus; nec quicquam sua ei prod-
est solertia, ut in Sejano videre s' licuit, & quanto ma-
gis se his contendit eximere, tantò magis suam acce-
lerat ruinam. Nam si gratia semel agrotare incipiat,
mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sa-
nitatem pristinam recuperet.

§ Atque ex his, quæ hæcenus diximus, satis liquet,
maximum singularis illius familiaritatis periculum
esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem &
stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi
amicis principum accidit, quod his, qui valetudinem
suam nimis curant sollicitè, qui, dum eandem medica-
mentis variis conservare student, destruunt potius,
& vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum op-
portunius est remedium, quam abstinencia, & aliis in
rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum
faciat officium; ita si gratia illa & favor languere coe-
perint, optimum consilium est nullam adhibere me-
dicinam; sed bono & sincero affectu, atque animo à
cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ passione li-
bero servire principi, permittendo interim, ut meri-
tum operetur, & veritas secura magis & stabilis, quam
artificium; & utendo solum præservativis quibuidam,
quæ aut ad ipsum privatum pertinent aut ad princi-
pem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad
populum, aut ad externos.

§ Quod ad ipsum privatum attinet, eum mode-
stæ, comitatis, & humanitatis statum conservare
debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fron-
te illos singularis amicitia splendentes radios, quo-
modo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam
à familiari cum Deo colloquio è monte reverte-
batur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta,
R aut

Non tam solertia (quippe videm artibus rictus est)
Tac. l. 4. Ann. g. Sed opersebat ille rursus faciem suam, si
quando loquebatur ad eos. Exod. c. 34. 35.

aut huius suæ cum principe familiaritatis ostentatio
appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratia pol-
leret, una tamen cum aliis in antemori conclavi mor-
abatur. Fugiat honores illos. qui aut ad principem
pertinent, aut Ministri sphaeram videntur excedere, &
si quis hostiles ei deferre parer, moneat ingenue,
æque se, ac illum, servum esse principis, cui ista hono-
ris signa debeantur: quemadmodum Angelus S. Jo-
annem monuit, cum eum venerari vellet. Ne affe-
ctus suos, & passionem gratiæ, quæ valet, beneficio exe-
cutioni det. Audiat patienter, benevole & humaniter
& respondeat. Favores aliorum ne capiet nec indigna-
tiones metuat, nec quo loco sit apud principem dissi-
mulet, nec rerum administrationem & auctoritatem
supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam,
nec adversus æmulationem se muniat: in his enim
ad suam defensionem parandis subsidiiis, præcipuum
consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & a familia & sanguine non leve privato pe-
culum est. Tametsi enim huius actiones Principi pro-
bentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis, &
consanguineis ejus fiunt, placere temper non so-
lent, quorum dissoluti mores, imprudentia super-
bia, avaritia, & ambitio exolum eum reddunt, & præ-
cipitant. Ne fallatur, in animum suum inducens
amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & aucto-
ritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à mi-
tris, in multis periclitatur, adeoque expedit eos in
modestia, & statûs sui humilioris terminos continere,
procul à negotiorum procuratione, ita ut intelli-
gant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius
peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quod
sint Domestici, in muniis præferendos. Quod

tamen

h Daniel autem erat in foribus Regis. Dan. 2. 49. i. Pa-
ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium
testimonium Iesu: Deum adora. Apoc. 19. 10. k Audi tam-
& pro reverentia accedes tibi bona gratia. Eccli. 12. 9.

1. 2.
suum
gratia
22.

tamen prae aliis bene fuerint meriti, nollem eumquam nocere privati amore, aut coniunctionem sanguinis Christi exemplo suo ad ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Praetoriani, & Apostolici munus contulit, at non Doctores Germani, neque Pontificatus supremi, quod istae fidei S. Petri, & scientiae S. Pauli deberentur.

¶ Cum principe sequentes terret regulas: Primum, illud temper prae oculis habeat, affectum illius & favorem facile incommutari posse, & si quam forte mutationem notaverit, in causam ne curiosus inquirat, nec notitiam illius prae se ferat, ne princeps ei subditi daret, aut a muli ruinam ejus sperare incipiant, quae hoc ipso in proximo est, quod putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat promotioni, & voluntati principis, quae facile variari possunt, sed mentis potius nisi enim hujus beneficio gratia aurum consolidatum fuerit, æmulationis malicio resistere nequam poterit. Porro magis in principe Dignitatem diligat, quam personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio principis nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura factori suo se æqualem non existimet. Honestum ducat & gloriosum scriptum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosa, demissa, & sincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo tuam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solum consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur de-

R 2

inde,

1 *Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? Eccle. 2. 12. in Qui diligit cor suum munditium, propter gratiam laborum suorum habebit amicum Regem. Prov. 22. 11.*

inde. Fiamodi enim conatus periculo non carent, & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut se ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eo insuper magis advertat animum, ut suo recte fungatur munere in omnibus, quam ad gratiam & favorem principis, sine affectatione tamen, & in jactantia: nam qui eo solum nomine Ministrum agit, ut famam inlatscat, existimationem principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat Rex o Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos principis debita prosequatur veneratione, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipsius privati nocummento. Curet præterea, ut princeps optimos habeat ministros & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat, quin in eo elaboret potius, ut ipse videat, tangat, & pertinetet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si alias necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & p roboratur; uti Daniel cum Regibus Babyloniarum usu venit. In iis, quæ princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quam rumpat, expectando donec
rem

n Cum feceris omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite Servi inutiles sumus. Luc. 17. 10. o Sub genti nosse lucem, tropidus quidem, sed reverenter astabat, opportune taciturne, necessarie copiosus. Cass. 1. 5. Ep. 3. p Quis corrumpit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quam ille per lingua blandimenta decipit, Prov. 28. 23.

tempus ipsum, & incommoda eum melius instruant. Ne impediat, quo minus ad aures eius perveniant querelæ & satyræ. hæ enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quæ principis benevolentiam conservant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Recte facta, eorumque gratiam principibus tribuat, errata vero, & successus minus prosperos sibi imputari ne egre ferat. Rurnani sunt tanquam certam & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & abique rei private studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud principem gratia stabiliat. Qui magis meruit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & *qui se periculis præserta cernentes*, quæ venturæ ne quorquor laborant ex his, qui in principum oculis præ ceteris gratiæ & auctoritate florere, omnes perierunt. Qui periculum istud contempnit, securus transit.

§. Erga Ministros locum se gerat potius, quam Dominum; patrum magis, quam accusatorem Bonos ad meliora extimulet, e malis bonos efficere studet. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum auctoritate, aut de positione agitur. His negotia permittat, ad quos ea pertinent. Continuum cursum in consultationibus ne impediat: finat omnes pervenire ad principem, quod si necesse cum ipso contulerit, poterit tunc iudicium suum libere eloqui, non alio tamen affectu, quam ut in rem communem optime consulat.

§. Porro aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illa atuntur, ut hanc nunciet, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut privati illius statua nesciat, non minus destructioni obnoxiam, quam illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus privati amicus est: si

R. 3

eligit

† Sen. q. *Qui ambulat superbia, et ambulat in seipso.*
Prov. 16. 18. *Superbia excidit, et humilia facit.*
Eccl. 10. 3. *Superbia excidit, et humilia facit.*

eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos principi charos efficit, gratiam suam periculo obicit; sin minus, experietur eos hostes: adeoq; tutissimum erit, media quadam via & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impendantur, sed juvantur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quod si quis à principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolunt in omnem eventum, si forte res ex voto ei successerit, quam velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam si pater, qui luctatus cum aliis eum prostrernere voluit, una cum illo cecidit, & soli opposito communiter favores magis incendere, plures privati perire, quod nonnullorum ruinam molirentur, quam quod aliis ad eandem gratiam adjuventis essent. Spernat suam apud principem accusationes, aut laudes, eamque casus & fortuna relinquat.

§. Potro singularis ille principis favor plurimum à populi dependet iudicio: nam si iste privatum edisse ceperit, non poterit eum tueri princeps contra communi omnium vocem; & si hanc contempnit, multitudo ipsa privati iudicem, immo & Caricem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quod si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est: nam ea res emulationem atque invidiam in alios excitat, immo in ipso principe; unde breves plerumque & insatiabiles esse solent *populi amoris*. Quare ut interextrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate, & benevolentia bonam de se opinionem & estimationem concitet, in id semper animo intentus, ut iustitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec

in ratione gubernandi introducantur novitates, ante omnia vero, ut caveantur controversiæ in rebus religionis, & contentiones cum ecclesiasticis: nam populi furorẽ expelletur, si pro impio eum habere cœperint.

5. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor a privato magis, quam ab ipso dependent, quare illum potius venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis respectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatam in ruinam trahunt præcipitem, si is desideris eorum, & honoris non cumulate satisset. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curat, ut ipsi paulatim intelligant, eum tantum solum ante imaginem reducere, solum vero Principem esse, qui patretur miracula.

Legati principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua rite pertractanda, cumque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipso met privato; cumque occasionem habeant laudandæ eum in audientis, & primâ fronte a private rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verum periculosi amici sunt: nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non is abunde satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, quâ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quam principis obsequium atque utilitas permiserit, adeoque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab extemis, qui bonas illas principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quam dissolvere.

6. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere

finem agere, illud tamen assecuti non sunt, nec res ea
 felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Scythias Ve-
 stra exemplo Franciæ, cuius fines privati unius consi-
 lio longe dilatarî vidimus, sed non abique Regni de-
 trimento & iacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui
 accuratius perpendere voluerit persecutionem Regi-
 næ Matris, & Ducis Aurelianensis; profutum singu-
 nem Monmorancii, Prioris Vandomenfis; Pilorintu &
 Domini de S. Marco; captivitatem Ralhoni Ducis;
 tributa & oppressiones subditorum; usurpationem
 Tucatis Lotharingæ; fœdera cum Barvis, Protestan-
 tibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudiz
 Ducem Carolum Emmanuel; pacem Monfoni fa-
 ctam abque scitu fœderatorum; farnum Valli Telinz
 & Grilonibus injectum; subsidia missa Scotiæ, & Par-
 lamento Londinensi, expugnationes Fontarabiz, Au-
 domari, Theonisvillæ, Tornaventi, & Castelleti; ja-
 cturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Terpiniani,
 Salis, Valentiz ad Padum, Imbreæ, & Rocæ; recupera-
 tionem Ariæ & Ballesæ; qui, inquam, ista omnia accu-
 ratius perpendere voluerit, videbit quod eius consilia
 non nisi ab impetu profecta, omniq; eâs apud
 Regem gratia soli violentiæ innixa fuerint: quod in
 tanta eius tyrannide ei sic pepercit, alias in ipsa
 etiam Majestatem audax, quod denique temeritati
 suæ fortunam tam in omnibus habuerit propitiâ,
 ut adversis successibus ille plura locust fuerit, nos
 vero secundis plura in dies perdatrimus. Quod
 manifestum indicium est, Deum quatinodi privati
 prosperitatem fovère ad Christianitatis exercitium,
 & castigationem nostram antevertendo prudentiam,
 nostramque fortitudinem confundendo. Monar-
 chis ad exitum & ruinam destinatis modobestiam,
 quod easdem exaltare debuisset. Ita inaviso per mare
 Adriaticum excitavit dissidentias: protectio Mantuæ,
 & mulationes, oppositio Niveinentis, bellis diver-
 sis per Insulas Titonis, sumptus, exercitus Alfatæ,
 & alios, bellum pro Hispania, rebelliones. Arma ma-

ma, aut tempore non fuere educta, aut cum tempore sensim interire; terrestria vero ob victualium, aliarumque rerum necessitatum defectum effectum penitus caruerunt. In obsidione Catalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Unum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ imprefum obstitit, quo minus Taurino succurreret, & de Francia triumpharet: ob inanem aliquam de prerogativa contentionem idem Ariz accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hostibus fossis & aggenibus cincto succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servanda scrupulum succursus Ambilleni admissus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longe a causis suis aberrantium! Credite, non mero calu in ejusmodi privatorum arbitrio Europa posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliūque mortalibus, prudente dissidentis. Vita fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit, sine hac autem omnia periculis forent exposita, Princeps paucioribus confisus melius statū sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secura est, ab arbitrio, nimirum & voluntate alterius non dependere. Equis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abditō, cujus arcana consilii a tam sentēte regere & dissimulare novit lingua, tam dextrē pernegant oculi, aliique corporis a motus? Pelagus est pugnantis inter se affectuum finibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere.

Quam

a Cor homini innotat factum illius, sive in bona, sive in mala. Ecclesi. 3. 31.

Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus principi, ut per tot tamque diversa maria abique periculo ^b naviget? quas regulas & documen-



ta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima principumminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præterite vultum ad honestatem componunt, & actiones suas rite obeunt. Verba præ-

R 6

medi-

^b *Pravum est ex omnium, & inscrutabile; quæ cognoscenda? Jeremi 17. 9.*

tae citatae rerum sonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, cur non nemo dixerit: *Principem nemini fidere debere. Verum utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & unguere pectore; isthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utraque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidia, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspitax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum profusus fiat inidoneus. Non omnia confidentia metienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentia. Si nunquam Princeps confideret, quis absque presenti periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspensiones fideles a se Ministros arcere, quam ex levi credulitate se his credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; verum tamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltè. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solum commovere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quam res suis invicem momenti expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic condat, tanquam crederet: sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperata eâ ratione inter se confidentia, & diffidentia ac directæ à ratione & prudentia, multos habebunt effectus. Cautus igitur sit princeps in tra-

ctan-

standis negotiis, in fœderibus sancendis, in pace
 conficienda, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem
 pertinent, & si sponsione manus confirmandi ii fue-
 rint, manus oculata sit oportet (uti præsens Emblemata
 exhibet) quæ ante videat diligenter, quid agat. Non
 solis Amatoris promissis movebatur lena illa apud
 Plautum, quæ aiebat: *Marus ne fra oculata fuerit, credens
 quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo
 non nisi paratâ vendebatur, emebaturq. pecuniâ. Cæ-
 ca sunt animi decreta, quæ ex sola fiunt confidentia.
 Pythagoræ symbolum fuit, non cuius facile dandam
 esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus
 fidere. Consideret itaque princeps etiam, atque etiam
 qui negotiis se impendat, & habeat pro explorato,
 omnes ferè sive amicos, sive hostes, id contendere,
 ut fallant alii graviter, ac leviter alii. Alii ut sceptrum
 & fortunæ eum expolient; alii ut benevolentiam,
 gratiam & favorem illius sibi concilient. Non ideo
 tamen opinio isthæc præsumpta malitiæ servare
 debet, & fraudi, perinde quasi in principis esset
 arbitrio, stare consentis ac promissis, aut eadem
 prohibitu violare: sic enim fides turbaretur publica,
 & grandissimam existimationi suæ maculam asperge-
 ret. Cautio ista non huius aliud esse debet, ac prudens
 quædam circumpectio, & prudentia politica. Diffi-
 dentiam ex suspitione ortam improbamus in princi-
 pe, si levis sit, & vitiosa, quæ illicò suos prodit effe-
 ctus, & ad executionem progreditur, non circumspe-
 ctam illam, & universalem, quæ omnes æqualiter re-
 spectit, nulli interim in particulari sinistro quicquam
 imputando, donec circumstantiæ probè examinata,
 à ratione aliud tuaserint. Et fieri potest, ut licet alicui
 satis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem:
 ista enim diffidentia non particularis est de actioni-
 bus illius, sed cautio quædam prudentiæ generalis.
 Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac pro-
 pugnacula, & præsidia firmantur, atque custodius, non
 secus ac si in hostium finibus sita essent. Nec mu-

tilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat princeps Consanguineis suis, Amicis, Subditis & Ministris; verum non tam vecors illa sit Confidentia, aut altum dormiat quasi secunda ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perturbatis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si princeps tam socors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut sinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, faciliè fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam infidi: cum enim ad gubernandum videatur inhabilis, despiciatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verum si princeps sit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendant perfidia; qui absolutè non judicat, sed prævertit solum; qui non arguit, sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam securè stabiliet. Nulla fuit occasio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secretò ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognita illà diligentia tanto cautionem te in omnibus gereret. Et sane diffidentia vere non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatùs, quippe quæ non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de causis suscipere: malitia enim ferè cæco quodam modo agit absque prudentia, immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi * Ferdinando cum
eodem

eodem magno Duce postea accidit: etsi enim is post
 eladem apud Ravennam valde illius opera indigeret
 pro rebus Italiae, ea tamen uti noluit, viso tanto ap-
 plausu, quo omnes exire ex Hispania, & stipendia
 sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum
 Ducis Valentini preoccupavit animum, certis me-
 diis procurando, ut de ipso securus esset. Ea ratione,
 ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, du-
 bitando, alteri magis suspectis sese exponeret. Ita ani-
 mi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant
 periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in
 principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio,
 invidia potius sit, aut ingratitude, quam suspicio. For-
 se etiam qua erat astutia ille Rex, minimè e re sua fo-
 re arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem
 non optimè contentum esse probè noverat. Princi-
 pi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fi-
 delitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosio-
 rianimo, hoc sentit gravius, si fides sua vocetur in
 dubium, & offensus tantò audet facilius ab ea desci-
 scere. Hæc causa fuit, cur Getulius ad Tiberium per-
 scriberet, *sibi fidem integram, & si nulli in fidem petere-
 tur, mansuram.* Longus usus & experientia variorum
 eventuum tam circa se, quàm circa alios erudire de-
 bent principes, quomodo fidendum sit subditis. In-
 ter alia monita, quæ Rex Henricus secundus filio suo
 Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias
 in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Pe-
 trum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tue-
 reretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem
 eorundem semper suspectam haberet; ut in mune-
 ribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Pe-
 tro fecerant: quippe qui homines constantes
 essent ac fidi, atque adeo obsequiis offensiones præ-
 teritas compensaturi; ne verò crederet eis, qui neu-
 trales, ut vocant, haberi voluerant, eo quod privati
 sui commodi magis, quàm boni publici amantes se
 exhibuissent. *Trahitores etiam illi, quos anteponunt, non isti
 sunt.*

sunt. Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia causa Othoni fuit, cur Cello fideret, quàm quòd constanter Galbæ eis interfuisset.

§. Porro nequaquam expedit, Ministrum al. quem subito & uno quasi saltu ad jummas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantà est modestià, qui non offendi se putet; nullus tã recti amans, qui suo rite fungi velit munere, si alium inique sibi præferri videat: uni forte sit satis, & queruntur quàm plurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione recte geritur. Eiusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat. Interea tempus suppetit. Principi ad capiendum de Ministro experimentum, prius in officiis minoribus. ne nimis caro illi constet, & tum deinde in aliis & majoribus. Antequam in pacis bellicque negotiis eum occuper, videat primùm, ubi magis periclitari possit: ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atq; hæc observatio in his potissimum muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius acerrimè inæquit, quod contra iussuta Augusti, non sponte Principis Alexandriam intrasset. Non Augustus inter alia dominationis arcana, voluit, nisi permixti ingredi Senatoribus, aut equitibus. Primum illis, si ibi, seposset Ægyptum, eo quod imperii esset granarium, ut proinde qui illà potiretur provincia, sed manus sui & potestate habere videretur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis Provinciæ: nulla enim frana melio-

c Mansitque Cæsar velut fataliter etiam pro Othone fide integra & infelix. Tac. l. i. hist. d. Quis fidelis est in munus, & in majori fidelis est. Luc. 16. 10. Tac. l. 2. Ann.

rapacitas & quæ fortius obstant errata illius, qui alius
numerat.

§. Ad nullum autem munus idonei sunt animi ab-
iecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, &
etiam antecellere cogitant. Pax pueris, quam in Jo-
han. D. u. reperit, ut eum grandioribus adhiberet ne-
gotiis, illa fuit, quod magnus in eo esset & Spiritus.
Verum tamen animus tam elatus esse non debet, ut
natum se subditum doleat, & intra fortunam suam se
cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altio-
rem temper aspirant gradum, vel maxime fidelitas in
periculo est, & si quis illum prætere mife-
rit certum est aut vires, aut scientiam defuisse: præter-
quam quod in eisdem zelus boni publici, & obedi-
entia promptitudo facile deficiat.

§. Magna ingenia, nisi modesta sint, & inst. uctio-
nem admittant, æque periculosa sunt. hæc etenim,
cum superbâ plerumque sint sibi que ipsis mirè pla-
ceant, iussa aliorum contemnunt, putantque ad suum
arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obstaculi
solet esse ab eximius animi dotibus, quibus excellit
aliquis, quam si omnino destitutus his sit: nullus enim
eum capit locus, qui de meritis suis nimium præsu-
mit. Tiberius inique enim eminentes virtutes se habebat, &
rursus vitia tolerat: ex optimis periculum sibi, a pessimis de-
derat publicum metus bat.

§. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis
abundant, florentque fortunis ac opibus: hi enim cum
non egeant principe, * & in affluentia fortuna, & virum,
etiam & amicorum, aliorumque talium constituti sint, pe-
ricula & labores defugiunt, & regatque obedire, neque
volunt, neque norunt. † Unde Solibus Britannicus di-
cere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus in sensas*
est.

§. Ubi igitur præmisso examine debito, aliquis in
Ministram accessus fuerit, omni exteriori motu sice-
ram

eTollet sue virum, in quo e? Spiritus. Num. 27. 18. † Tac.
li. Ann. * Anst. l. 4. Pol. c. 11. † Tac. l. 11. Ann.

ram erga eum confidentiam prae se ferat princeps; semper tamen in actiones eiusdem, & consilia intentos habeat oculos: quod si forte ex his periculum aliquod sibi creati posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantopere obstrictas habeat, neque tantam male agendi opportunitatem: maior enim prudentia & benignitas est, praecavere, ne quis scelere se astringat, quam post admissum scelus deest veniam concedere. Victoris Germanici in partibus Germaniae, & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium latitia affecerint, ex altera tamen curas illi, & amulationem spepererunt: cumque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gaudus est, *† ut ita specie Germani, in seculi Legionibus abtraheret, novaeque Frontium impetum, dolo simul & casibus egeret.* Verum si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & ante quam incommoda palam innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere principem: nam sicut ** multi fallere docuerunt, dum timent falli;* ita dubitare infidos reddidit. Eam ob rem Tiberius, cum Germanicum Romam postea revocare veliet, id fecit triumphi specie, *† acriter modestiam ejus aggressus, alterum ex consilium offerendo;* qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiae proderit, ut securo vivere liceat. Sanctus primus Legionis ** Rex* veniam dederat Comiti Gonsalvo, quod bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri, sed quae obstringere eum debuerant, ansam dedere potius, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiae, aut cognationis vinculum

*† Nunciata ea Tiberium latitia, cuiusque adfocere. Tac. l. 1. Ann. † Idem l. 2. Ann. * Seneca. † Tac. l. 2. Ann. * Mar. hist. Histp.*

ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. † Diffide-
bant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, &
Gastias Navarræ Rex; cumque hic Anagari morbo te-
neretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo
amendo, qui visum cum venerat: sed cum secus ca-
deret, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdi-
nandum. Dum Brugis ageresset, qui comprehendi
eum iussit. Elicaciorem nimis est in principibus vin-
dicta & ratio status, quam annicia aut sanguis. *
*Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui val-
de amant, valde odio habent.* Unde illud etiam licebit
animadvertere, quam imprudens sit confidentia eo-
rum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese
constituunt. Vitam suam in apertum adduxit quiri-
men, imino amisit Granatæ Rex, cum confusus secu-
ritatis literis ad Regem Petrum abisset, suppetias
ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovi-
cus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Fran-
ciæ oretenus colloqui volebat, nisi in medio aliquo
fluvio, & supra interscissum pontem: ea enim prin-
cipum Italicorum conditio est, ut dissi si semel, non
quam postea confidant amplius. Quare multi in Ita-
lia vehementer admirati sunt, quod magnum Ducem
& Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item &
Regem Franciæ ejus hostem unâ esse viderent. Dan-
tur quoque nonnulli casus, in quibus longe securior
est confidentia quam dissidentia, † adeoque illa uti,
animosque obligare magis expedit. Alphonsus sex-
tus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri
Tolentani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio
secreto a Statibus ad Coronam invitatus fuit, quod
suspicerentur, ne Mauri forte, re intellectâ, vi eum
detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonsus,
& hospitii beneficium, amicitiamque grato ani-
mo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ
confi-

† Mar. hist. Hisp. * Arist. l. 7. Pol. c. 6. † Mar. hist.
Hisp. l. 9. c. 3. & 10.

confidentia Regem istum barbarum sic effecit, ut, licet
re jam ante cognita infidias sibi posuisset, ut capere-
tur, liberum eum abs se dimiserit non solum, sed & ne-
cessarios ad iter sumptus munificens praestavit. Tanta
gratitudinis vis est, quæ cor maxime etiam terrex & in-
humanum armis exuit.

§ Diffidentia inter duos aliquos principes excusa-
tionibus, & satisfactionibus curat, non debent, sed
contrariis actibus. Si tempus eas non sanat, sanare
nunquam poterit diligentia: vulnora sunt, quæ scru-
tatore, & sanari magis, quam excuticari solent, & genus
quoddam manifesta simulationis, quæ ad perfidiam
viam sternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiã translatus in cælum & inter sidera col-
locatus, suam malignitatem retinet; quin immo tan-
to ea ibi major est, quam hic existentis in terra, quanto
venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora por-
rigitur latius. Probe expendant principes indolem &
dotes subditorum, quos ad Magistratus & dignitates e-
vehunt: in his enim propensiones, & vitia naturalia au-
gescunt indies atq; adeo virtutes ipsæ in periculo sunt
interdum, eo quod voluntas potentia armata in se vi-
dens, & facta audacior, obluetur rationi, eiq; domine-
tur, nisi tam firma & potens illa sit, ut possit resistere,
ne faventionis fortunæ splendoribus obscuretur, aut
evanescat. Quod si viri etiã probi in magnis amplioribus
muneribus & officiis ab honesto deficere solent, im-
probi certè peiores fient. *Invenietur etiam amulorum secula
nequicia, quid si floreat vegeta?* Et si semel Malit a ho-
nores promereri poterit, quis virtutis via ad eisdem
grasabitur? Illa a natura nobis inest, hæc labore pa-
ratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia,
hæc ea patienter expectat: appetitus vero magis
propria sui gaudet violentia, quam merito, & mo-
ra impatiens a sua dependere mavult: industria
quæ

quam alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in nom-
inem improbum conferre, est optimo cuique adimere
animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus



aliquis civis in vita privata graviter nocere vix po-
test, non nisi contra paucos improbos suos exercet
mores: at in Magistratu adversus omnes, cum Ju-
stitiæ sit arbiter, & administrationem, gubernatio-
nemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua
habeat. Improbiis muneribus præfici non debent,
in quibus improbitatem suam exercere valeant. Hu-
jus incommodi vitandi causa Natura ipsa tolerans ac
provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque
vene-

a Nam qui magnam potestatem habent, etiam si ipsi nullius
preiudicant, non tamen nocent. Arist. 1. 1. Pol. 6. 9.

venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique principes malorum potius, quam proborum uti opera, eo quod videant illos ordinarè præ istis *b* esse sagaciores. Sed egregie falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumve iudicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat eà re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc illud cuipiam liceret ingredi, eo quod existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admitte-
tendos, qui non prius virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, ceterisq; virtutibus ei necessariis, qui cum Imperio præest aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, morèque attentè observat, & cum adulatione imitatur? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibi que persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephorum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minus rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit et

123

b Filii hujus sæculi prudentiores filii lucu in generatione sua sunt, Luc. 16. 8.

res Henricum quartum Angliæ Regem (cū regni gubernacula susciperet) ut abs te dimitteret, quos licentioris vitæ in aetate iuvenili habuerat socios, maloque Ministros exauferat, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quam quod optimos quosque legeret Ministros, Consiliarii que uteretur Prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coram esse nequeat, per illos quodammodo repræsentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cūq; princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quamnam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque *† delectat superbia suæ largum spectaculum, minusq; se judicant posse, nisi diu multūque singuli, quid possint, ostendant.* Ex quo illa etiam quæstio decidi potest, quisnam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo princeps est bonus, mali vero Ministri; an eotrā ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: * *nam posse etiam sub malo Principibus magnos viros esse,* Tacitus auctor est. Enimvero cū necesse sit, ut princeps in pluribus Ministris suam substituatur potentiam, si minus probi fuerint, magis perniciofi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo principe.

§ Arbitrantur nonnulli, a Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eo ipsum a periculis secu-

rio-

* Seneca. * Tac. in vita Agric.

viorem fore Impium proflus contrarium, & ab emendatione alienum: ille tamen Reg. statum, & animi, & firmissimus est, in quo & prius, & postea, & nunquam, & publice iustus, & clementia regent. Honorum gubernatio longè tolerabilior est, unde est virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes statuum nascuntur, & ruina principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate in eadem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit, si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verum tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in eisdem etiam eluceant ex animi dotes, atque experientia ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deploret etiamnum Æthiopia, & adustus incolarum frontibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio suo Phæronti moderandas commisit, juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nōsse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum re ipsa cum Druso, cui Tribunitiam potestatem non propriè contulit, * *s. d. per octo annos capto experimento*. Dignitates in inexpertum conferre, donativum est, in probè exercitatum, remuneratio & Justitia. At verò non omnes

omnes experientia, licet nec omnino, sunt. Sed
 set muneri publico apte convolvant, sed ea munera
 quæ ad illam gubernationis politicæ partem perti-
 nent, quæ cum que est propriam quæ ad administran-
 dum esse cum publicum idem partem non, sed per
 apti sunt ad aliquid neque magis experientia ad id quæ
 erigenda deferunt, neque qui eorum munera
 non, & regere nonunt, illud exercitum gubernare
 gerunt. *Simoni non par obtemperavit, quia non
 erat, non. Et simon non par obtemperavit, non par, et
 non par, quia non par obtemperavit.* Graviter ea
 in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediola-
 nensis, dum armorum ad ministracionem adversus Re-
 gem Franciæ commisit Galeato Santeverino, Lionum qui-
 dem in equis tractans dexterrimo, sed bellipotus
 imperito. Mellior fuit Mathathia electio cum duceret
 Iudam Machabæum exercitus duce in protect,
 virum robustum & exercitatum, fratrem vero Simonem,
 quod iudicio polletet, a consiliis esse voluit.
 Ea in re grandes hic nostris temporibus committi vi-
 dimus errores, permutatis fratribus cum administrationi-
 bus publicis. Atque hæc diverſæ sunt in Regibus, & Re-
 bus publicis, alia ad Iustitiam pertinent, alia ad uber-
 tatem, ad bellum alia, alia ad pacem. Et tamen si inter
 se valde discrepent, una tamen facultas, aut virtus ci-
 vilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis
 Reipublicæ ducit, ita ut ad hunc finem contendant
 singuli, qui eandem moderantur, per certa media ac-
 commodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus
 varia est pro variis Reipublicarum formis, quæ
 diverſæ sunt inter se secundum diverſa gubernandi
 media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus

S

esse

¶ Arist. lib. 2. Politic. 9. c. Et ecce Simon frater regis,
 sic quod videtur si non est, quod non videtur si non est, et ipse erit
 et non pater. Et Iudam Machabæum frater videtur agere cum
 et sua sit vox. Trinceps militum, et ipse agit bellum populi.
 1. Machab. 2. 65.

bantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. Attamen quia principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unus duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refugescit æmulation, & peraguntur omnia lentius.

§ Eadem de causa probandum non est, si duo eisdem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cum semper in operando diffformes sint & dissimiles: unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat, alius umbras affectat: præterquam quod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent, aut non dissideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii principis dispendio. Inter has causas secundas unaquæque suo fungitur munere, & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis. Ego sane satius esse iudico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etiam minus capaci, quam duobus etiam capacioribus.

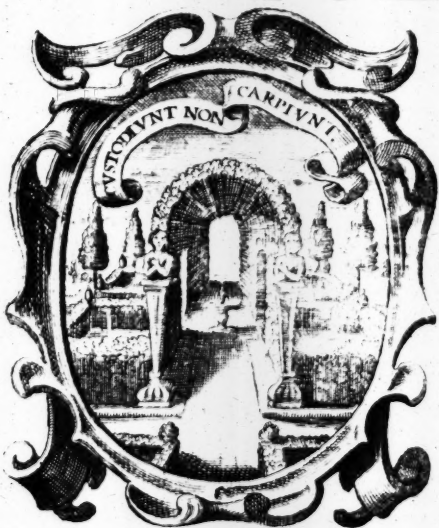
§ Quare cum tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum vero, illud reip. à se sequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant principes. Paulus tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones prius deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut ante manarent in vulgus, quam fierent. Alexander Severus Imperator, [†] ubi aliquis *requisitus* vel *Pædagogus* Trapezitæ dare, vel *Trapezito* facere, vel *Procuratoris*, id est, *rationalis* ordinare, nomina eorum proponebat, fortassis potius in, ut si qui quid nateret crimini, probaret manifestum rebus: quanquam com-

a unis applausus non semper securus sit, aliquando
ex verocens, stat etiam aliquando, & fallitur in cog-
noscendis naturis, & virtus occultis Accedit, quod
indulgentia & amor commodi proprii, aut malitia & ri-
mulatio, famam illam publicam saepe spargunt in vul-
gus in favorem, aut contra: nec sufficit Manifestum ali-
quem in officiis minoribus suam probasse industriam,
ut mox etiam ad maiora idoneus censetur. Et ex
hoc enim quidam doctrinam maxime hauriunt.
¶ Minus periculosa erat Regis Philippi secundae dili-
gentia, qui in ipsis plantarijs teneriores arbusculas di-
ligenter inspiciebat, & designabat animo, qua trans-
lata postea ad gubernationem seu politicam seu ec-
clesiasticam fructum aliquando essent ataturæ, & an-
te, quam vitia regere posset ambitio, perfectioris in-
formationes in aetate earum utendi observabat, num
recta sursum assurgerent, an contra in obliquum de-
flecterent, habebatque certas notas de principum
suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum,
ut omnes eius electiones fuerint optimæ, floruerint.
illijs tempore viri plane insignes, in dignitatibus præ-
ferrentur ecclesiasticis nam satis putabat eligere
*fieri ne administratione sua minus recte agere, quam in-
venire, contempissent.* Fortunatum Regem, in quo non
ambitioni, nec precibus nec sollicitudinibus loca
est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplicis
opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad
aures principis, qui subditorum meritum sibi se
comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris.
¶ *quasi sine amittente aut pro amore in recedendo ignominiam*
aut ultra est amplexu centum pectus. Aunum examen
alio pendet, oculorum ab ipso principe. Illæ decip-
posunt, hi non item. Illæ animum instruunt solum
hi instruant, & movent, immo quasi vi quidam impe-
lunt ad misericordiam, aut ad primum.

§. Ali-

gland semper est fuma, al quando est fuma Tac. in
vita Agric. † Idem, l. 3, Ann. * Idem in vita Agric.
Idem l. 4, Ann.

SYMBOLUM LIIL.



Thebanum Ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui iustitiæ præsumt, symbolicos representant per statuas quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ sunt Symbolum, ejusdemque instrumenta, si apertæ muneribus parent. Idem istud hortus hic oculis subijcit, dispositus hinc inde ad capita viarum statuis absque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodiæ, quàm istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quod si Ministri Statuarum istarum essent consumiles,

les, magis secunda forent ciuitaria publica. meliorque
passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebus pu-
blicis, in quibus, cum bona earundem & reditus ha-
beantur communia, quilibet e Magistratu se licere
sibi putat, ut his fortunam suam fabricetur; alius per
alium se excuset, & dissimulant inuicem; cumque vi-
tium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem,
quæ latari deberet, nutritur & crescit, quò plus sub-
ripitur, eo magis habendi augefcit & desiderium: &
pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein
fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corrumpat pla-
ne finis principalis ciuitatis politicae, qui in be-
norum uniuscuiusque conseruatione consistit. Ubi
auaritia dominatur, pax atque tranquillitas exul-
tate necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis ciui-
bus miscetur, turbanturque quæ. Immutantur
formæ dominationis, & quunt Inperia, uti plerumque
istam ob causam pessum iere. Propterea ex Hupa-
nia eiectione Phœnices; ideo Apollinis oraculum
prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moysen
quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera
publica viros legeret ab omni cupiditate & aue-
nos. Gubernatio recte in eo statu institui non po-
test, cuius Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo
enim iustitiæ vindex erit, qui expoliatus? quomo-
do suam amabit Reipublicam, qui de thesauris co-
gendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus
agendis aduertet animum, qui lucro totus inhiat?
quomodo obsequiis suis præmia promereri con-
bitur, qui sua sibi maniple satisfaciunt? Nihil recte
geritur, quod rei privatae studio geritur. Hanc
liquidem ipsi etiam obligationi & honori antepo-

nit

a. *Atarus non impletur pecunia*, Eccli. 5. 9. b. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. c. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. d. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. e. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. f. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. g. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. h. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. i. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. j. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. k. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. l. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. m. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. n. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. o. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. p. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. q. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. r. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. s. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. t. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. u. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. v. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. w. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. x. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. y. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14. z. *Inf. habet*, Eccli. 10. 14.

qui in hoc remedio usus est, sed male deis observatum à Successionibus † *Provincias solari, & numerari-um tributa, ad illa utriusque licitatione, alteri addicere minime, quam ei, qui curam vendere gentium jus est.* Expetitur aliquo modo daruna in hac Castella in gubernationibus civitatum quia pretio venduntur, contra ac temporibus Regis Joannis secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetua, & solà Regum nominatione conferrentur.

§. Oporteret praterea, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honeste vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso nono, qui sua iudicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam iuribus pretio.

* *Sed capite est in omni Republica, ut legibus, & cuncta alia ratione provisum sit, ne qua facultas questus facienda Magistratibus relinquatur: nam qui rei privata studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annonà, de rerum affluentia libertateque non magnoperè erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare eo iudicaverit praterquam quòd populus dominationem dissimulet, & facile ferat honores in alius, si quaestas & lucrum ipsi relinquuntur; ac si & hisce destitui videat, tunc utrumque ei molestum est, quòd honorum particeps sit, & quòd a questibus subtrahatur.* Atque in hanc causam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimia paupertate constantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romanoq; sententia aliquando rogabantur, cui nam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque

† Sen. lib. 1. c. 6. debent. Mar. lib. 1. Hisp. lib. 12. c. 11. * Arist. 1. 3. Pol. c. 8, fidei ibid.

cumque multorum suffragiis Sulpicius Corda, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dicitur Sulpio. *Neutrum sibi placere; utrumque, quod autem, non esse de eis, alterum, quod cuiuslibet suffragio.* Quae causa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi de locis selectioribus legerent; & rationem dari Antistoles, quod *quasi propter se sit, qui ex eis existat, eorumque Magistratum gerere, aut quidem optare.* Et si negari non possit multos etiam tum esse viros integros in Hispania, qui absque magnis fortunis ad officia publica adveniti, & rursus inde defuncti sunt.

4. Ministri, qui amplam valent familiam, magno Provinciis sunt oneri: quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domesticos; atque ideo haud frustra Senatui Romano *quatuordecim, ne facinus in fideis, aut scelus externum traderetur.* Perlarum Reges in praecipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur opera, quod habu uxorum cura afflictaque ditandi liberos expedit, minus rei privatae studio teneantur, aut subditis graves sint.

5. Qui cumulandis opibus, & Fortunae suae fabricandae plus aequo intendunt, his munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius ducunt, dixitis tam superstruere, quam praemium, & remunerationem obsequiorum expectare a manu principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudeliter reddidit, rei augenda cupiditate ductus, impudens bellum Hispaniae intulit.

6. Commoratio in aulis, exactis numeribus, efficacissimum est remedium, ob id alea parva amittendi, & pernae subeunda metum; quo in rigore gratia locus esse non debet, neque permitteri, ut de-

§ 6

hista

† Arist. Pol. l. 2. c. 9. † Tac. lib. 3. Ann. h. Septem Eunucho, qui in confectis suis munusculis, Esth. l. 11.

220 *Dei Sacrae*
 Ita pecunia ex levatione re imantur, ut ferit Ser-
 gius Galba Praetor, Roma aliquando de fide iustitiae
 non servata perculsus. Si omnia Tribuna num tubeli-
 na pellibus sternerentur eorum iudicium, qui largiti-
 onibus corrumpere possunt, id quod Cambylen Per-
 sarum Regem, etique deinde exemplo Rogerum Re-
 gem Sicilia fecisse meminimus, maiori laud dubie
 sum Religione observaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.



Libertas in nominibus naturalis est, obedientia co-
 acta pœne. Illa arbitrium sequitur, hæc ratione du-
 ci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pu-
 gnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditio-
 nesque

dein Regis auctoritate contra ipsum sese gessit insolentius. Illud itaque diligenter caveant principes, & pro regula statûs habeant; ne quem præ aliis nimium elevent; quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quisque agat, & molietur, observent. Hanc politicam (nisi forsitan id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus secundus Imperator, quando absolutam armorum, & provinciarum suarum administrationem, absque recurso ad suam Cæsaream Majestatem, Fridlandiæ Duci commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quod tantâ illâ gratiâ, & potestate tam illustri Heroi data fuerit occasio, quâ semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Josepho largitus est, quæ totius regni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisque à seipso pendere cupit, non à sapite, id quod in præsentî Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbæ (quali utuntur hori alani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & inferno relectus, distincta deinde stirax, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa huius rei exempla proprio consignata sanguine e Franciâ suppetunt. Ne ipsi quidem Dei

Mini.

e *Lezavit manum contra Regem.* 3: Reg. 11. 26. dicitur autem nimis Monarchi e curio compositis, neminem facere nimis magnum, aut certe plus, quam unum facere: ipsi inter se, quid quisque agat, obscurum. Aulic. Pol. lib. 1. c. 11. e *Tueri super domum meam,* & aliter per imperium cunctis populus obediet: uno tantum regi, salvo te præstare.

GEB. 41. 40.

Ministri in celesti illa Monarchia stabiles sunt. Majorum munerum perpetuitas Corona alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque premio. Facile in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus vere eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, a quo gubernari temper debet; sicut contra eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri, Legationes verò potentioribus manderet, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortunâ illa militaris, & famæ celebras in Italia Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exiit, at noluit certe, ut tot obsequiis probata ejus fidelitas ultra obijceretur periculo, si periculum in Neapolitano Regno vice Regis fung. persisteret. Et tamen si id morum Tigens fuit, curare sapientia, ac de seque ad finem ista in modum ex rebus, aut parat illius habere. Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas, quæ in principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentia itaque est, Naturam ipsam optimam vera pontificis magistrum, adhibere in consilium, quæ celestibus illis lucis Ministris imperium quo Idam & vicanam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statim solum temporibus: ut videtur est in motibus, dominisque Planetarum, ne scilicet horum

Ecce qui sece sunt, non sunt stabiles. Job. 4. 18.

horum cura & provisione sese omnino abdicaret, neque tamen ipsi Nature imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum, et penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Luna inconstans rebus hinc inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munera commutatione laborandum imprimis, ne exaltationis suae vestram quis existimet, si a minoribus ad majora descendat: quia enim infinita non sunt, usque ad supremum aliquid pervenerit, mutis possit esse Minister, si alius inferioribus rursus se impendere tentat. Tamen si vero recta ratio postulare videretur, ut una cum meritis augerentur & praemia, talia se non exaltationi, sed utilitati principis praestare debet, quando nimirum ob graves causas cum obsequia praestandi, tum bonipudici non vero ex contenta iustitia, expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quid si nulla tamdiu obsequio tempore sustineri possit, ad maxime in legationibus erit. Nam si quidem interceditur totum, non imperator, sedatur, non praecipitur. Cum Legati praeterea perit quae notitia natalis soli, cessent conversationes particulares cum Principe, curassint, etiamque Ministri. Arces, propugnacula & alia munimenta, quae Regnorum sunt claves, ab arbitrio imperioque Principis semper immediate dependent. Quam ob causam minus salutare fuit illud Regis Siciliæ consilium, cum vitæ conceditur, ob pupillarem aetatem filii Alphonsi reitum. Proceres ipsorum, si dei conceditas urbes, arcesque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explest, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera autem non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diu

LXXX

[illegible]

Verum ista doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis institutis pro consilio principis, & administratione iustitiae: sanus enim est, ut ea continua sint, eo quod in illis plurimum profuit longus re- rum usus, & consuetudinum per se sententiarum cognitio. Ista ni- mirum munera sunt in Republica, quod poli in caelo, circum quos reliqui voluuntur orbis & simulantur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum, etud Solon in quadringentis senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum per- petuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nomi- nabant, quod dum observatum fuit, fletus ac fluit illa Republica.

§. Aliud infuper periculofum, & graviffimorum
morum, ac feditionum occasio, si Regnorum pro-
curatio, durante Succefforis pupillari aetate, ex com-
mittatur, qui, ut aliquid quovis titulo in ea potest
obtendere, uti factum in Aragonia imprudentia co-
sum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Pulci-

nonensi demandarunt, donec Rex Jacobus I. adole-
 sceret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, qui-
 bus nec à sanguine, nec alia de causâ ulla ad coronam
 competitatio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis
 & statuis frontes Progenitorum suorum illâ redimitas
 vident? Funesta aliqua ejus rei hæc nostrâ ætate suppe-
 tunt exempla, & plura dedere sæcula retro præterita,
 multorum Consanguineorû, qui Regna fidelitæ con-
 credita postea sibi arrogarunt, ut propria. Qui e regio
 progenerantur sanguine, ad tyrannidem fere sunt pro-
 mores, quippe qui pluribus abundant mediis, quibus
 consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci per-
 suadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ na-
 scendi prioritatem virtuti anteposuit, & quisque de
 se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Li-
 cèt vero in uno aliquo interdum excellas ratio, peri-
 culum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet,
 & familiares: hi enim, cum Majestatis illius participes
 se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam pro-
 curare contendunt, & inter Cognatos diffidentias su-
 scitant. Quod si quas tales Rex Philippus secundus de
 Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. In-
 signe exemplum hujus politicæ reliquit posteris In-
 fans Ferdinandus, reculando Coronam, quæ ad Re-
 gem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo lau-
 dabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et per-
 antiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor
 Infantium hujus nominis in Reges consanguineos;
 nec minor in hoc præsentelucet, cujus submit-
 sio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut sub-
 diti potius, quàm fratris esse videatur; nec ipse Sphæ-
 ræ cælestes tam se submitunt primo mobili, ac sua
 Serenitas voluntati regis: nam in illis motus quidam
 est contrarius, in hac minimè; magis de honore Re-
 gis, quàm de suomet proprio sollicita est. O magnum
 Principem, in quo sanguinis splendor (tamen si sum-
 mus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in

ipio

ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchia hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem istum è caelo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem sustentaret.

SYMBOLUM LV.



Aristoteles, ut Alexandro Magno Consiliariorum virtutes & conditiones aptius exprimeret, cum oculis eos comparabat. Transtulit comparationem istam in legum suarum libros Rex Alphonsus.

Asipnonfus, cogitamento Sapiens & accuratam intel-
 ea collationem instituit. Nec novum illud videri
 debet, aut insolens: nam & Reges Persiae ac
 Babyloniae illos appellabant oculos suos, uti Mi-
 nistros alios ad res suas, & manus pro ratione ma-
 nentis, quod obibant. Spiritus illi septem, Mini-
 stri Dei, missi in omnem terram: oculi erant
 agni & immaculati. Princeps aliquis cum tam multa
 videnda sunt, & audienda, totus deberet esse oculus,
 totus & auris. Quod quia fieri non potest, alienis uti-
 tur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus repa-
 zur Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens,
 qui Ministris non egent: *† nota Didaci, 1. a. Regum 6.
 autem illi, et septem oculi, et octo ad res, et octo p. a. ma-
 nus, atque p. s. a. a. In illo tamen nihil inest in-
 commodi, modo his recte uti quis noverit: * hic
 enumeratione, & omnium oculis caret, & quantum auri-
 bus audiet, & omnium denique consiliis in utrumq. ten-
 tibus consultabit.* Idem significabant Aegyptii per
 oculum Sceptro superimpolitum, *o. filium* quippe
oculus est futurus. *† Eodem, opinor, alludere vo-
 luit Jeremias, * cum diceret, Regem aeglantem ego
 video.* Atque ideo in praesenti Emblemate sceptrum
 pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum,
 per Consiliarios Principem gubernationis suae nego-
 cia praevidere debere, ac praevertere. Nec mirum
 eos, qui à consiliis sunt principi, à nobis in sceptro
 collocari, cum & in Coronis Imperatorum Regumque
 Hispaniae nomina eorundem insculpi, mos quon-
 dam

a *Asipnon* stantem tanquam oculum, valentem cer-
 nua septem, & oculus septem, qui sunt septem spiritus Do-
 mini, in omnem terram. Apoc. 3. 6. b *Superior* arbor
 totus mens, & totus oculus. S. Greg. Antioch. Hom. 4.
 Arist. lib. 3. Pol. c. 12. * *Sines*, ad Arcad. † *Arist.* l. 6. de
 regim. * Jer. 1. 11.

jam fuerit, nec imperit, & magis enim relucet, quam
ipso lumine dum distendit.

§. Atque ita cum de his comparatio virtutes illas
designat ac dotes, quibus infusa esse oportet, qui
Consilium sunt. Et mandaret: Cur enim Viri per
omnes partes, & res, longè cum distantes se exten-
dit, ita animo Consilium practico obveniat debet
præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè
statuat, & certum formet iudicium, quod fieri huius-
quaque potent abique multa lectione, longo ne-
gorum usu, & frequenti cum Nationibus variis
communicatione: *Uti enim natura principis, mirum,
facillimeque Proinde sit, quare, qui neca possunt,
perdunt se. & Rem ubi erant, ad illam autem comparan-
dam notitiam, ad ista opus est, neque enim ea cog-
noscunt oculi, quæ ante non viderunt. Qui multa fuit
expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligen-
tia lumen subornitur, & occurrunt facile cunctis.*

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mu-
tua, ut huius affectus, ac passionēs mox ad illos
quoque deriventur. Si triste illud sit, hi manant lacry-
mæ, si contra lætum ferent sunt, amorque. Nisi Con-
siliarius intime suam dilexerit principem, ita ut fortu-
nam ejus adversam, aut prosperam quasi suam re-
putet, naud multum operæ & curæ ponet in dandis
consiliis. *quare recte dixit Rex Alphonsius Sapiens,*
que est Confessio in desir arroy del Rey. Castales nò
est, sed enojar enojar peltro, porque nunc, lo
que a enojar, lo que enojar, lo que enojar, lo que enojar.*

§. Non sinit oculi, ut digitus aliquis artificiosam
eorundem structuram, & fabricam contrectet,
tempori abundunt se. & palpebris contegunt.
Quan-

* Cicero. c. *De re publica* expetens, *expetens multa*:
& qui multa dicitur, *enarrasse intellectuam*. Escli. 34. 9.
* l. 5. tit. 9. p. 2.

Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiat, plus nocumenti adferet principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ rectè statuta fuere, plus damni accersunt, si ante tempus deregantur, quàm etiam statuta male, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaq; Consiliarius communicationem cum iis, qui non eodem sunt Consilio: subducatur se eorum digitis, qui intimum pectoris eius pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facile mens ejus explorabitur, atque una cum illa regulæ, quibus Princeps se suaque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illico apparet, quod intus latet.

§ Adeo puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua eâ sit, admittant, & si quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occæcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tamen si diversi sint oculi, non diversimodè, sed uniformiter res objectas repræsentant: concordēs ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eademque sit voluntatum conspiratio, unus idemque animus pari consensu committendi ad consilium optimum, & maxime proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit princeps & dubius, neque

fat scire poterit, quam potissimum partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipue accidit, cum unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quam videat & intelligat alius; aut cum tantum iudicii non habet, ut, quod melius est, dignoscere & valeat, aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verum ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quam obsequium sui Principis. *Atal Consejo* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin* Patricio, *que es asi como* Padre del principe; *e este nome toman en as mejanza del Padre natural, e asi como el Padre se muere, segun Natura, a aconsejar a su Hijo le almente, cantandole su pro, e su honra, mas que otra cosa; asi aquel; por cuyo Consejo se guisa el Principe, lo del e amar e aconsejar le almente, e guardar la pro, e la honra del Sennor sobre todas las cosas de Mundo, non cantando amor, nin desamor, nin pro, nin danno, que si le puede en desguar, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le plazca, o le plazera, bien asi como el Padre non lo cura, quando aconseja a su Hijo.*

§ Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambo concordēs esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tanto certior sit; nec curet magnopere, sintne ex intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valde in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solum, quæ sui sunt muneris, attendant gnaviter; sed ad ea etiam,

d Cum factis consilium non habeas; non enim poterunt diligere, nisi quæ ei placeant. Eccli. 8. 30. 1. 7. 11. 10
P. 4.

Principis reduci se speratur, ut experientia docet in
 .Conventibus Ordinum publicis, & comitis Genera-
 libus. Expedi itaque, ut pauci potius sint Consilia-
 ri, id est scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficient,
 erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque
 sinat se unius solius duci iudicio; per unum enim
 tantum non videbit, quantum per omnes alios.
 Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione
 Consiliarios Regum Persæ oculos, & aures voca-
 bat. * Apud ejusmodi Ministrum, cum non nisi
 ipsius oculis Princeps videat, Majestas Imperii vacare
 solet Regi, aut Principi orbem potentie remanere
 tur.

§. Solent plerumque Principes unius solius alicu-
 jus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo nego-
 tia deberent, ea etiam quæ ipse non in mente intelligit.
 Unde accidit, ut gravissimi in statuendo commit-
 tantur errores: neque enim viri literati in rebus mili-
 taribus recte consilia dare poterunt, neque milites
 in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud A-
 lexander Severus Imperator unumquemque in iis
 consulebat, quæ ipse pertractaverat. * Unde si se jure
 tractaretur, in consilium solus doctus adhibebat; si vero de re
 militari, militem vocare, & ferat ac bene meritos, & locorum
 peritos.

T

§. Illis

§ Populi imperium aucto libetatem; paucorum dominatio
 regia libidini propior est. Tac. lib. 6. Ann. g. Hinc factum
 est, ut vulgo jactatum, Persarum Regem multos habere oculos,
 aureique multas; quod si quis prout unum oculum expe-
 ter dum Regi, cum egeret saltem una est, unus enim & per-
 ca videret, & totum audiret, esseque alia rem. Ministrum quasi
 regentia quendam, & seque iudicium omnium, sed non so-
 lum alium mandatum esse. Scitum. Præterea quem sub-
 diti cogrescerent illum esse oculum, aut auris regiam, si vere
 hunc carendum esset, neque quidem illi committendum,
 quod omnino præter rem Principi fore. Xenoph. lib. 4. Cy-
 ri. & Plutarch. * Lampr. in vita Alex

§. His oculorum affectionibus hactenus explicatis corpus in suis moribus regitur, quæ si deessent, ne ad unum quidem passum securè posset progredi. Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis destitutum fuerit. Cæcū erit sceptrum absque istis oculis, & sine vitu Majestas. Neque enim princeps ullus tantā pollet sapientiā; ut per se ipsum omnia, quæ occurrunt, possit decidere. *El Senorio* (inquit Alphonfus Rex) *no quiere companero, ni lo ha menester, como quiera que en todas sus cosas conviene, que aya ome buenos, e subidores, que le aconsejen, e le ayuden.* Et si quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existimaverit, ut absque aliorum opera solus videre omnia, & dijudicare se posse confidat, is superbus magis erit, quam prudens, & ad quemvis passum in gubernatione offendet. Josue tamen actiones suas cum ipsemet Deo communicaret, & expressa ab illo mandata accepisset, & instructiones pro occupanda urbe Hay, consulebat tamen seniores Duces, quos secum habebat. Consiliarii Assueri Regis nunquam a latere ipsius, discedebant, quin omnia cum iis mature deliberabat, ut Regum mos & erat. Divinum Spiritus sancti oraculum est: † *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapienter.* Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat; * *nemo enim scius facit,* neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod peripicax, eo quod non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferen-

h Si de his minis sint uti a omnia gere, si per se non habent, uti a omnia, quam prudenter. Liv. i Et si id est, uti a omnia in fronte exercitus. Jos. 5. 1. k Intelligantur presentes; quæ ex more regis semper adherant, & idcirco consilio. Esth. 1. 13. † Prov. 13. 10. Plant.

Isa
Hisp.
gregu

ferentiâ, quam citius plures oculi deprehendunt, quam unus. modo tot non sint, ut nascitur inter eos confusio. Unû solum ingenium unam sequitur rationationem, neque enim uno eodemq; tempore pluribus potest intendere, & illius amore capium ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secus judicium, suum facinus deponit, illorumque agnoscit incommoda, qua expassionibus, & affectibus privatis oriuntur. Etiam ob rem Joannes secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, fero eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio virorum prudentium, & quos virtus commenderet. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consultatorum oculi, & viam & commoneant. Antonius Imperator cogitamento Philosophus, Vir eâ ætate longe sapientissimus, Scævola, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, viros plane insignes a consiliis habebat, & eorum sententias sui meliores esse animadverteret, libens sese iis accommodabat, dicebatque: * *Sapius est, ut ego, et taurique amicum sequar consilium, quam mihi meum. Quis sapiens est, anctus filia, & rectius peragit omnia.* Princeps etiam ignerans, qui consilio utitur, quam alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne principem arrogantia præcipiter, propterea quod gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consultarii in eam aliquid conferant; neq; enim profecto minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quam seipso rectissime aliquid facere.

† Ipsi o Rex bene consulte, & parati eritis.

Hæc consilii acceptatio summa in principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud

T 2

ad-

† Salus autem, ubi multa consilia. Prov. 11. 14. *† Mar. hist. Hisp. m. Oculi tui recta videant, & palpebra tua præcedant gressus tuos.* Prov. 4. 25. * Prov. 12. 15. *† Hom.*

admittere. Nihil principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quam consultatio, & executio. *Dignacionis* (ajebat Rex Alphonsus undecimus in Comitibus Madritensibus) *de la Real magnificencia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, ordenar todas las cosas por sus Consejos porque si todo el mundo se trabaja de aver Consejo, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus prudens Nil quicquam de gloria principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: Bene enim quodcumque *repro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) *sed ad beatitudinem nostris imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphus Scipionis Africani non aliunde, quam a Consiliis Caji Laeli profecti sunt, unde dici solebat, hunc conscribere, Scipionem vero exhibere Comœdiam; neque tamen hunc ipsum splendorem tam illius ullo modo obscuravit, neque recte & cum laude ab eo factorum gloria Laelio ascripta fuit. Res tota in eo præcipue consistit, ut recte per semetipsum Comœdiam representare princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliani sint oculi Principis, ipsum tamen adeo cœcum esse non oportet, ut abique illis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, * *indignum est*, inquit, *Reipublicam & fortunas Civium ei committeri, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse principis oculos, cum tamen miserimum fore, qui non nisi illis solis cerneret. Non concedebat omnia Ministris suis magnus ille Foltricus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per contipicilia, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios illdem applicando. S.

Con.

n. *Asutus omnia agit cum Consilio.* Prov. 13. 18. *fl. humanum C. de leg.* * Tit. Liv. l. 26.

Consiliarii animadvertant, penes se rerum deciden-
darum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos
suos fines, & crescente ambitione, in diveras abeunt
factiones, unoquoque eorum supremam illam pote-
statem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad
negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscen-
tur & perturbantur omnia, si Consiliarii plus esse vo-
lunt, quam specula quadam, quæ rerum Horizon-
tem principi detegant, ut ipse statuere deinde in eis
possit, & eligere consilium, quod videbatur opti-
mum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Mini-
stro suus assistat Angelus, cor Regis vero ipse quo-
que Deus præterea moderatur, & dubio procul etiam
visus ejus dirigent, & clariorem perspicacioremque
efficient, quam Ministrorum. Rex Philippus secun-
dus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis
ipse secum dilquireret, & Deo sese enixe commen-
dans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret,
licet aliter Ministris ejus videretur, & plerumque
eveniebat feliciter. Non possunt Consiliarii semper
hære latenti Principis, ** nec omnia in silis cunctis præ-*
sumptu tractant, ratio rerum, aut occasum relictis pa-
tiuntur; sed in arena capiendum interdum Consili-
um, & statuendum ex tempore. Non habent man-
data auctoritatem, ut par est, si constet principem ea
accipere, non dare: statuere omnia absque consilio,
præsumpta temeritas est; omnia exequi ex aliena sen-
tentia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, ar-
bitrium esse debet immutandi, adiciendi, aut reinci-
endi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et prod-
ent interdum quædam eos celare mysteria, ac falle-
re; uti faciebat idem Rex Philippus secundus, & ver-
simode ad Consilium statim referendo de Legato-
rum expeditionibus, quando eos in certam aliquam
trahere cogitabat sententiam, aut alias expedire ju-
dicabat, ne quædam negotiorum circumstantiis

T. 3

III. 6-

O Cor Regis, in manu Domini, quæ tu quæ voluerit, in illis
Ps. 144. Prov. 21, 1. * Tac. lib. 3. h. 1.

innotescerent. Consilium Statûs Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insitens princeps, longius quàm ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum principi suo minime optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ fuisset, itatusseve Senatus. Verum Symbolum illud non erat principis alicujus oblitum, sed principis Reipublicæ; cuius potentia sic attrita est certis limitibus, ut satis sit, quod ille audiat; nam videre, quid agendum sit, Senatu reservatur. Non nisi cæca Majestatis est umbra, & vanum potentia simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeo, quæ oculis non eget, cui pro suo arbitrato progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de causa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus reipuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incidit incommoda, quomodo, Tacito teste, Petio accidit, qui *ne a consilio indigere videretur, in discessu, a consilio secessit.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ in rem contulerent, adeo, exultatione & auctoritate regum non desisterent. Sæpe persona suâ minus dignum aliquid agit princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verum quia illud fieri nequit, deest saltem ejusmodi legere Consiliarios, qui tamen principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendunt.

§. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & provinciarum administratione, aliisque momenti alij

cujus

cujus in ista Monarchia negotiis; verum ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita praesidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabescant, aut quæ malitia praviq; abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agentque inter se tam de illis ipsis partibus, quam de universo corpore. Ad eum finem in religiosis Ordinibus cogi videmus Capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & easdem ob causas maxime e re communi esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consilarii bini & Consilii singulis, aut bini deputati ex unaquaque Monarchia istius provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchia membra arctius uniet, ut contentiant inter se, & sibi mutuum in necessitatibus ferant praesidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Tolitana, in quibus non solum quæstiones de Religione perturbantur solebant, sed et quoque, quæ ad Castella gubernationem pertinebant.

6. Atque istæ oculorum affectiones reperiuntur etiam debent in principum Confessariis, qui eorum sunt Consilarii, Judices, & Medici spirituales; quæ præsertim eos desiderant in obsequio divino, & amore in principem serventes; instructos a scientia, ad recte docendum; a prudentia, ad admonendum; a libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad inducendum, proponendo principi ante oculos (etsi cum gratia amittenda periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non verò luto obducendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parie-

tem & ruinas pminitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur opera ad solam conscientiam expiandam, alii et apud consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud totum de confessoribus iudicatum in Hispania, ut Regis Confessarius interesset consiliis, tum ut decisiones ex conscientie praesentio dirigeret, utque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus confors, corrigeret principem, si qua in re suo muneri is deesset: aliqui enim optime norunt peccata, quae admittunt, ut homines, ac non ea, quae peccant, ut principes, licet graviora illa sint, quae ad officium eorum pertinent, quam ea quae ad ipsam personam.

§ Nec expedire solum videtur, ut Confessarius consilio status intersit, sed alii etiam Praelati aut personae Ecclesiasticae in Dignitatibus constitutae, & ut auctoritate sua, atque eruditione, quae valent plurimum, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis contrebant cum Praelatis, qui in Conciliis Toletanis in unum conerant.

§ Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi. qui tubae sunt & veritatis, & interpretes Deum inter & homines, in quorum ore verba sua posuit. Cum illis valde caute oportet agere principem, tanquam cum canibus quibusdam, per quos fluente doctrinae aut salutis, aut noxae derivantur ad populum. Ab his plebs dependet, suntque instrumenta peridonea ad iram aut concitandam, aut componendam: uti in seditionibus Cataloniae, & Lusitaniae compertum fuit. Fervor eorum

p Illi autem liniebat eum luto atque fango. Ezech. 13. 10.
q Clama, & ecce ego. q. s. tuba exalta. q. s. gemitum. 1. 1. 1. 1.
r Tro hominibus constitutus est, qui fango. 4. 1. 1. 1. Hebr.
s. 1. s. ecce deus. 1. 1. 1. 1. Jer. 1. 9.

rum & zelus in reprehendendis vitiis, exercere se-
potissimum solet contra eos, qui alius præsunt, & ex
lovibus indicis facile istud penetrat populus, quia na-
tura sua erga Ministros minus bene afficitur. Unde fie-
ri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi
minus contenti sint; inde verò oriantur tumultus &
seditiones, præsertim quando culpantur, produnturq;
vitiâ Principum, contra officii sui obligationem com-
missa. Præstat igitur reprehensiones illas esse genera-
les, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ, quan-
do scandalum non est publicum, aut præmissæ non
sunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circum-
stantiæ cum bono publico in tutina appensæ. Cum
tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi non-
nales Episcopos, ut primâ fronte his ablandiri, im-
mo etiam adulari culpam videri possit. Neminem
Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius
sunt generales, & quando ad particulares descen-
dit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur.
In concione dici non debet, quòd in angulis platea-
rum interdicitur, & punitur; quia in re solli solet ze-
lus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applau-
sus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere
solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistra-
tus.

*Ecce opera tua, & fidem, & charitatem tuam, &
misericordiam, & patientiam tuam, & opera tua novissima
plura priorum. Sed habeo adversum te panem, Apoc. 2. 19.
& 20.*

SYMBOLUM LVI.



A B intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id iusticeret bellè pingere literas optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dexteram manum est voluntatis principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit Rex Alphonsus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa de Rey, de aquell, que tienen oficios de portalar. Ca. bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur,

Cum malis Ministris poterit princeps in negotiis suis
 efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Sto-
 machus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta male
 inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernatio-
 nis. Repetantur memoria tempora retro præterita, &
 statim apparebit, nullum unquam statum rite & felici-
 ter gubernatum fuisse, nisi cum, qui insignes habuit
 Secretarios. Quid refert, optime statuere principem, si
 Secretarius male illud disponat, neque cum iudicio
 ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circum-
 stantias, a quibus dependere solent negotia? Si pruden-
 tia illi desit, non sufficit, quod certas quasdam scriben-
 di formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cu-
 alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore,
 aliisq; accidentibus formam mutant & naturam. Ha-
 bent pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta
 Medicis, pro diversis morborum curis; verum gra-
 vissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas
 applicarent agnitionibus absque notitia causarum,
 constitutionis infirmi, temporis, aliarumque cir-
 cumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ra-
 tio expendit, ac speculatione. Idem negotium aliter
 perscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter
 ad cholicum; aliter ad timidiores, aliter ad auda-
 ciores. Utrosque illi instruere debent, quomodo
 curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretarii
 aliud sunt, quam schola quadam, e quibus insignes
 Ministri prodeunt? Ex his, qua ipsi usu & experientia
 observant, omnes rectam gubernandi rationem edo-
 cere poterunt. Ibi notare oportet, quæ recte fiant, quæ
 secus. E quibus omnibus facile conficitur, quantum in-
 ter sit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios
 qui optimis Naturæ donis instructi sint, Magni illi De-
 Ministri aut Secretarii, quos Evangelistas dicimus, in
 Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alas
 intus ac foris oculis a plena, & pennæ quidem velo-
 cita

a Singula eorum habebant alas senas, & in circuitu, &
 intus plena oculis. Apoc. 4. 8.

citatem, & executionem ingenii denotant: oculi exte-
riores, accuratam omnium notitiam: interiores,
eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut
nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent: tam ob-
ligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper
calamo, & chartæ intenderent conformes in omni-
bus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, a quo nulla
in re a discedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio recte possit in-
stitui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad
id viderentur idonei, primum exercere in variis mi-
nisteriis atque officiis; quod fieri poterit, si princeps
Legatis suis, aut majoribus Ministris eos adiungat Se-
cretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Lati-
næ linguæ peritiâ, eorumque probet industriam ex-
tra suum Regnum in variis officiis; postea vero ad
aulam secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seq;
perficiant, ut esse possint Secretarii Status, alio-
rumque consiliorum, Custodes item ararii, Com-
missarii, quorum notitiâ & experientiâ plurimum
conferunt ad bene gubernandum, & expedienda ne-
gotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum ele-
ctio, qualis plerumque a Ministris fieri assolet, eo-
rum operâ utentibus, quos iam ante habebant, quique
ordinarij minus ad id munus sunt idonei, eo
quod eos fere eligere soleant, qui elegantius pin-
gunt literas, non qui scientiâ præstant. Unde fit, ut
plus obsit principi Minister aliquis bonus; qui im-
peritum habet Secretarium, quam Minister aliquis
malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam,
quod si Secretarius ab ipso legatur principe, a quo ul-
torem sperat fortunam, maiori cum studio Mini-
stri suis invigilabunt officiis, magisque attenti erunt
ad munerum suorum obligationem, & bonam admi-

T 7

nistria-

b Et requiem non habebant die ac nocte. Apoc. 4. 8. c
Facies eorum, & persona eorum extenta de super. Ezech. 1.
11. d Vbi erat impetus Spiritus, illuc gradiebantur. Ezech.
1. 12.

nistrationem fortunatum Principis. Rex Alphonsus Sapiens cum probe sciret, quantum in Lono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, *que debe el Rey es oger tal ómnio para esto, que sea de buen linage, de buena fortuna natural: e sea bien razado, e de buena manera de buenas costumbres, e sea leal, e esforzado, e tanbien en Latin, como en Romance.* Non videtur Rex Alphonsus solum voluisse, ut Secretarius Latine non solum scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc praesertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per provincias, & Regna extera longius dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum Latinarum commercium.

§. Verum nihil magis essentiale & proprium Secretario, quam Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate iudicii, mysteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendo ve ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeò Secretarii munere fungi ille non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quàm loqui, eundem semper vultum praeseferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod cura illius & expeditioni commissum fuerit.

l. 4. tt. 9. p. 2.

SYMBOLUM LVII.

Horologii rotula tanto tamque occulto voluntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab istodem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc minime attribuunt, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, & indicat, seseque palam omnibus ostendit dimensum.

rom
tus
mo
fiat
lius
nisi
is i
Maj

mens temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensio fit oportet inter principem & eos, qui ipsi a Consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam. (ut rectè dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Emperador, y el Rey magnos sean grandes Senores,*



non pueri *facere* *safa* *uno* *diu* *nos* *mus*, *que* *un* *one*, & Stat-
tus alicujus gubernatio multis indiget viris, ac tam
modestis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex his, quæ
statuta fuerint, nihil suo tribuant Consilio, sed so-
lius principis. Laboris socii sint, non potentia. Mi-
nistri, non Imperii consortes. Sciant, principem absq;
eis imperare posse, se vero absque illo minime. Ubi
Majestatem suam potentiamque exercere poterit
sine

sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Aegyptio, ubi efficacior est caloris vis, ceterum animalia perfecta absque alterius concursu procreant. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultator erit potius, quam Princeps. Perit principatus vis, nisi rerum summa ad unum revocetur. Monarchia à ceteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quod unus solus imperet, obediant alii, & si permiserit princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocrata. Ubi imperant multi, nemo imperat. Spiritus sanctus pœnz & castigationis loco id habet, & contra benedictionem interpretatur, si penes unum solum imperium esset: Quod si Ministri principem tam ignavum esse animadvertent, ut alios sinat regere, maximam sibi auctoritatem arrogant. Aufertur inter eos superbia & æmulatio. Quilibet è pallio regio detrahitur aliquid, adeoque penitus tandem in frusta distrahitur. Plebs confusa inter tot Dominos verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri existimat, nisi quod à principis sui mente proficisci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, & morte Garzia Galæcia Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus, sed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui una cum Rege postea occisus fuit. Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quod in eo Regina potius, alii que famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in

nego.

a Neve Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando, cum conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni redidatur. Tac. lib. 1. Ann. b Propter peccata terræ multi Principes ejus. Prov. 28. 2. c Et suscitabo super eas Pastorem unum qui pasciat eas. Ezech. 34. 23. * Mar. hist. Hisp. c. 8. lib. 9.

negotii curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu sua subscriberet ante, quam eas legeret, auticeret etiam, quod in eis contineretur. Incommodis omnibus seclis Principes obicit, qui sine examine, sine consideratione, & consilio exeunt, quod sit, aut elu: in iplo, & iniquum, quam in molli cera quilibet imprimit, quidquid considerat. Ita factum Claudio Imperatori, *Imperatorem enim, non carum erat, nisi induta, & posita.* Ipsi Principis, non Ministrorum humeris Deus principatum dimposuit; id quod haud obscure Sauli n. hocce voluit Samuel, quando uncto in Regem intravit con-
vium, & de industria armum ex agro reliquit, & porrexit. Atamen non velim principem Carmeli esse similem, qui crece oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculos, sicut anima in visione Ezechielis, ut videant, & sciunt, quid in se suscipiant. Currum & aurigam Israelis Elam vocabat g Elifeus, quod onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vite-
lio videre licet, qui neque jubendi, neque vitandi potest, non jam Imperator, sed tantum belli causa erat. Quam ob rem non solius indicis officium, in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modumque dat rotularum motus; ab illo siquidem totum negotiorum dependet assu-
cium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut Principi

pra-

† Tac. lib. 12. Ann. d Factus est principatus super huma-
namque. IIa. 9. 6. c Levavi autem totum armum, & po-
sui ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone
ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando
populum vocavi. 1. Reg. 9. 24. † Et arsa eorum plena e-
rant oculis. Ezech. 1. 18. sm. lxx. g Elifeus autem vide-
bat, & clamabat: Inter mi, Pauci mi, currus israel & au-
rigae. 4. Reg. 2. 12.

varehus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat: quietâ manus agitatione, quâ plus efficit, quam omnes alii.

§. Quod si princeps ob artem aut teneram, aut ingruelcentem, aut naturam aliam ad gubernandum minus idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem alicat: minus enim est incommodi, alterius uni opera, quam per se ipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuisse, quod viros bonos adhiberet in consilium; postea vero cum solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus secundus, cum videret ob festam, aliaque corporis imbecillitates se ad Imperium minus habilem reddi, fidis quibusdam, expertisque Ministris usus fuit.

Verum tum etiam, cum necessitas ea fuerit, non decet principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima hæc publica lux Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præsto sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solentiâ, ut ipsius dispositioni & iudicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut alio intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nolle duntaxat, omnes consultationes ad eius pervenire manus, auctoritatem illis tribuit, licet nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum sustinet lustrant oculis, aut insuæctus secreto correxerit, & castigant Ministrorum suorum errores, inque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultant porro in Consiliis de negotiis, & viris bene de Republica me-

ritis, quos ad munia publica & dignitates evehant, verum ad ipsum principem omnia perveniant oportet, ipsis manus sit, quæ decisiones & gratias denoter, neque facile permittat, ut tanquam non solari horologio umbra ipsius (per has Ministros & principi familiares intelligo) eas indicent, & primum in apertum proferant, adeoque libradscribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum perit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & princeps contempnuerit, cui ea in acceptis referri oportebat. † Ob hanc causam *declinatio Senatus* quàm M. Hortulorum propendebat, *mentamentum Tiburii* fuit, quo *procurator* *adversarius* *re*, *re* *mentem* *terque* *in* *re* *quisit*, * Junium Gallionem prætoris Pratorianis militibus proponentem, *rebat* *coram* *regione*, *quid* *si* *cum* *militibus*, *quos* *neque* *dicta* *Imperatori*, *neque* *prætoris*, *re* *si* *ab* *Imperatore* *accipere* *par* *est*. Princeps non ideo in veneratione est, quod Princeps sit, sed quia ut princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbius, si quæ pænalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quantum fieri potest, princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pænæ odium sustineant, non iste. De Jove antiqui dicere solebant, quod benignos solum vibraret radios, qui absque cujusquam offensione minarentur, ejusque potentiam ostenderent, alios vero per Deorum consilium. Ministri severi habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitanæ Rex gratias agebat cuidam, quod argumenta quadam reperisset, quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitanæ Rex Joannes tertius questionem cuidam criminali præsens aderat, cumque sententiam rogatus paria essent tum absolventium, tum condemnantium

fuisse

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann. i. Et *ante* *ipse* *per* *se* *tribuere*, *pænas* *autem* *per* *alios* *Magistratus*, & *dicis* *rogare*, Arist. l. 3. Polit. c. 11.

suffragia, solumque ipsius expectaretur, fertur respondisse: *Quod nunc morti adplicaretur, postquam factum arbitror, superetque alia vires in eadem res. Est fortissimum. Ego tamen ad rem non sum confusus, ne quis dicat, Ego suffragia postulare ante damnatum.* Ad subditos conservandos princeps creatus est, & nihil illius causa fiat, vitam erigere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari sinit, & motus solum earundem denotat. Ita Carolo quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis consiliariis, ut illis nimirum consultationes relinqueret, neque his facile secoram ingereret. Quod documentum etiam filio tuo dedit Philippo secundo: praesentia enim libertatem impedit, & ansam dare tolerationi. Ea tamen si in maioris momenti negotiis praesentia principis perquam utilis videatur, eo quod non reque animum infiruant consultationes lectae, ac coram habitae, in quibus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici, perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsa consiliis sunt. Verum in declaranda sua mente admodum cautum oportet esse principem, ne fors eandem adulationem sequatur, aut veneratio, aut metus. Quae causa fuit, cum pro accusato Marcello, quod sublimi capite itatur Augustus, suam erexisset, sententiam rogatus Tribuno diceret: *quid dices de Caeso? Ego proinde habeo quod sequor, si sepi omnes, vereor, ne imprudens dissonem.* Quamobrem laudatum etiam fuit eiusdem Imperatoris decretum, quo ** exim: Drusum filium suum Consulem designatum dicenda prima loco sententia, nec citius adferendi res, ut si res, ingens istud periculum est, sed nec minus commodum ex eo, si princeps nec ante, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim maiori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum.* Henricus Lusi-

Lusitania: Rex tanta cum prudentia negotia proponebat in Consilio, ut neque e verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset, quò animus ejus inclinaret. Unde & nata consuetudo, quod Præsides & Vicæ Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, & totis quondam usitata.

At enim verò in casu, quo princeps approbationem potius cuperet, quam consilium, poterit tantum animum prodere, & suam manifestare opinionem. semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facile ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cum princeps ipso tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hæc sua præsentia sumat, atque illico, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim forte, dum de illis ad ipsum refertur, e manibus elabatur occasio. Illud tamen principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quam prudentes; atque adeo temeraria interdum suggerunt consilia, licet ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immo vel maxime præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vittelio auctores fuerant, ut arma sulciperet, [†] sed quòd ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere.

§. Quæstio frequens est inter Politicos, debeatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimium videtur occupatio, quâ tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius * nec Patruus in Senatu cognitionibus satutus, judicium adsidebat in cornu tribunalis. Rex Ferdinandus sanctus coram in judiciis præ-

(scilicet)

† Tac. lib. 3. Ann. * Idem lib. 6. Ann.

sensaderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphontus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi iungeret, *porque magis et Rex et consilio dignus dat totos os ac suu terra, seculi hunc memento de facere vestro, porque senasi, como de semper ad semasi, consejo, que in orat.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum eius iudicium, quo causas & decidebat; & Israelitæ Regem postulabant, quoniam apud alias Nationes receptum erat, jus iis l' diceret. Sola principis præsentia bonos efficit in iudices, & sola eiusdem potestas infirmiores tueri potest. Præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quod qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis enpisset, optime nosset pauperes adventum & potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adproniserit principi, deleturum se reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivise eum pemundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Justitiæ Ministros eligat, attendatque deinde sedulo, quomodo munus suum nri impleant; ceterum sufficere, quod subinde in causis gravioribus (graviores autem voco, quæ a potentia possunt

Andet itaque omni Israel iudicium, quod judicasset Rex: & amoverunt Regem, ut teneret sapientiam Deo esse in eo ad faciendum iudicium 3. Reg. 3. 28. 1. Consuetudo nobis Regem, ut iudicet nos, sicut & universa habent Nationes. 1. Reg. 8. 5. in Rex, qui fidelis in filiis patris, in matre omne malum a facie sua. Prov. 20. 8. n. Tunc deus in te est, pater, ut pater tuus in te. Pl. 9. 14. O De sequere me, & per me bonum, et melius de ore erunt. 1. Reg. 17. 34 p. Quare iudicem, subterfuge opus, iudicate pupillam, de se dite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, et concum, quasi iuxta dealbabitur. Isa. 1. 17.

possunt opprimi) suffragiis ferendis ipse interfit, aut certe, ut Iudices semper in metu sint, ne forte ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Iudices omnes Madriti versantur in Palatio regio, & in aulis, ubi iudicia exercentur; fenestra sunt, per quas tua Majestas secreta solet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco iudicis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Iudices de negotiis conferunt, & quoties ita videtur, ab ipso audiiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro cooperitam.

§. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas designat, haud obscure elucet etiam in regimine Monarchia Hispanica tam bene instructo, ut Regna & Provincias, quas Natura late sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castella, Aragonia, Lusitania, Italiae, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis praesidet. In his in deliberationem veniunt negotia omnia seu iustitia, seu iustitia, quae ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent. Atque istae consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maxime expedire judicaverit, eâ ratione, ut Consilia velut rotae sint, tua Majestas verò index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de his iudicium. Rebus igitur Monarchia sic constitutis, & summa Majestas praesentibus, tanta cum prudentia & quiete curatur singula, ut ab annis centum & amplius, à quo altius illa coepit assurgere, vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cuius partes tam distita sunt inter se, proclive fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & poene quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur.

bantur
dame
ga. pr
benar
e Q
dem d
i. m. te
tatis e
quiter
notitia
un tres
comme
librum
bica con
me. que
ac si qu
na exp
caducus
charta p
ea, quae
vanda c
si adhib
gum a
debere M
sed suffic
an mi ar
arbitrio
suadeo d
hujus in
nitas Ver
tionis tu
ent aliud
lis agitat
elucebit
tum est
stum imi

* Tac.

bantur: evidens sane argumentum, hanc nostram mandamenti suis longe illi praeferre, & a viris fidei magis probata, majoris item iudicii ac prudentiae gubernari.

Quamobrem cum summa rerum a Principem eundem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solum, sed & economiâ etiam Reipublicae uter sit, neque satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rem innotagant, sed secretam praeter ea earundem notitiam sibi comparat, quâ se in omnibus dirigat, ut mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Eiusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo *operibus publicis, contrahantur, quantum citius, si secretum in armis, quod claudis, Regum, Praefectus, et alii, & non citare, ac legationes, quae cum illis in manu essent, fuerat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed caducum & fragile, nisi a calamitate juvetur, quâ illas in charta perennare faciat. Plurimum addidit, quisque ea, quae recte facta fuerint, quae secus, memoriz iuvandae causa, in libellum retulerit. Quam diligenter si adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solum regum aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam ei usque sese demittere, sed sufficere, si sola sua praesentia, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Ministrorum arbitrio illud permittendo, facile equidem mihi persuadeo de optima constitutione, & ordine Monarchiae huius in Consiliis suis, & tribunalibus fore, ut Serenitas Vestra absque graviori aliquo periculo dominationis tuae stadium decursura sit; verum tamen nihil erit aliud, quam index solum horologii, alienis rotulis agitur, neque quicquam in eius gubernatione elucebit eximium, & gloriosum; quemadmodum futurum esset, si (quod spero) Serenitas Vestra Augustum imitata in certo aliquo libro, illas ipsas res ad-

V

notari

notari fecerit quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitionibus locis, quæ a militari praesidio custodiuntur: quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quam belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliaque similia, notando insuper memoria castra, negotia majoris momenti, quem ea eventum sortita fuerint, quæ actum in iis bene, quid erratum, & plura talia observata, quæ ad ritè gubernandum possunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantopere omnes admirantur, siquidem in Ordine totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut principis certe, quæ acciderunt, una cum Secretis personarum Catalogis; quia verò illæ sensim & tempore naturam, moreque mutant, quolibetennio illi innovantur, præterquam quod ann singulis ad eundem perscribuntur informationes quadam, non tam generales, sed de iis solum rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quomodo ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis optando, non censendo. Quod si principes ejusmodi notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: melius regnandi artes condiscerent, ne in omnibus a Ministris dependent foret opus: majori cura ac sollicitudine in servienti principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari: adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc videmus, dum temporis non curantur, quæ ad pacem aut pacem sunt necessaria. Virtus denique ne ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & virtus decresceret. Nec ullam constitutionem partium summaria illæ relationes, præsertim quæ manu ipsiusmet principis, alia per Ministros, & principalia obeunt munera, aut Viros alios late-

gentes, quibus tuto & ed potest quod sincere & accu-
rate illas facturi sint. Quia sunt Cicero dixit, *Senato-
rum res publica est. Proinde cum quid agatur, tum,
quid valeat, quid sit, quid sit, quid sit, quid sit, quid sit,
superdixit, quid agatur, quid sit, quid sit, quid sit, quid sit.*
Senatori, inquam, qui non nisi ex ista gubernationis
pars est, quanto magis ista necessaria erunt. Incipi-
tus est ad universale bonum attendere & nihil pri-
us Macedonia Rex his quotidie praestitit, voluit
articulos foderis cum Romanis inire, conde signabi-
tur princeps in uno aliquo libro, praestitit in impe-
ritu corpus redactum in compendium. Contemplan-
donimirum in illo, velut in tabula geographica,
omnia ac singulas partes, quibus illud con-
stitit.

[†] Cicero

SYMBOLUM LVIII

Præcipuis regnandi instrumentis honor, qui
inestimabilis esset & inestimabili, inventum po-
tius credere. Firmamentum Imperiorum est.
Nemo quicquam absque eo se suaque diu conservare
poterit. Si is deficiat principi, deficiet virtutum ca-
foda, fama stimulus & vinculum, quo amorem ve-
nerationemque sibi conciliat. * *Ubi se princeps de-
bet, ibi etiam se debet tota regio.* Nec mi-
nus studius honor utilis est, quam ipsi principi.
Nam sine eo nullæ fuissent leges ad coercendum
populum, cum plerique comparati fuissimus, ut non
minus infamia metus, ac poena nos in officio con-
tineat. Mox rueret ordo Republicæ, nisi in estimati-
one essent obedientia, fides, integritas, & si les
publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit
actorem, & ut illa potestatur, laborare dat, & virtuti-
bus. Nec periculum levius illi imminet Republicæ:
inqua tubere omnes cupiunt, quamei, in qua
nemo non imperare desiderat. Regnum nimis

abiectionem & humilem vi cedit, & obligationis suae, qui Domino legitimo obstrictum est, facile obliviscitur. Illud vero, quod altioris est animi, quodque honorem



in pretio habet, labores & pericula, immo suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quae bella, quas calamitates, quas incendia expertus non est Burgundiae Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur, nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infesta elementa, tametsi omnia adversus illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuerit. Fortuna, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi poterunt generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§ Adversus mala intestina illud solet esse remedium. ut honor omnis & existimatio quam longillime arceatur a populo. quia politica Continentes utuntur, quibus nullum nisi ab intimis valentibus periculum. Verum in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt expedita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese obicere audeant. ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est princeps. qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque his timeri se unquam facit, aut dominum sui fines dilatabit. Estimatio gloria, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principum honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad comparandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, quæ quisque in sua opinione sibi ipse satisfacit? Optimam fortunarum actionumque heroicarum premium est, quod principes repente potuerunt, adeoque honoris estimatio nem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, aut certe propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter tuos tot. dissimulando penitus, aut leviter ea emendicasse de delicta illa, quæ tuendi honoris causa committuntur, & contra præmiis & estimationis publicæ actiones fortis, & generosas contovendo, sed tamen advertant ac modum in subditis principiorum esse inanem illam estimationem & gloriam, quæ solâ hominum opinione, non solida virtute nititur: ex illa etiam contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii principis, duella, injuriæ & homicidia, ex his vero motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum

Principis sanguine se se coinquinat: nam si semel subditus opitione sua proprio, aut communis timore persuasus Tyannum cum prociect, & morte dignum, facit eam, magis habet, ut se se pro patria offerat, & omen suum potentiam acon eciat. Oportet ergo ut princeps istam gloria superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret, & exteros: honor enim iste principum honori non magis derogat, quam flamma facis officiat, sine communicet aliis, eaque incendat. Ob quam causam Ennius iustitiam illius, qui erranti viam commonstrat, flammam comparavit.

† Illum, qui erranti coriter monstrat viam,

Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,

Nec flammus ipsi lucet, cum illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit consilium, ** ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac sententia praesens Emblemata delumptum est, fas incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratus insigne, a qua lucem flammamque hauriunt alii, ad significandum, quam sine detrimento flammam honoris sui eundem Principes inter bene meritos dispartiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisque eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes raturientes aquas affatim suppeditant, nec unquam deesse, quod largiatur. Inexhausta est honoris dos in principibus, quantumvis liberales si sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solum, qui honores, quos accipiunt in alios dispartiri debent; non secus ac terra vaporibus suis aerem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atque hoc mutuum hono-

*a Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur. Arist. de Polit. c. 10. † Ennius. * Cicero.*

vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & ius quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minus ad agendum fortiter viros nobiles impellunt ea, quae a Martionibus eorum gesta fecerunt: uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc sperant. Atque isthaec consideratio movet Serenitatis Vestrae Antecessores, ut praestantiora quaedam illustriorum familiarum Hispaniae obsequia aeternis honoribus voluerint, prosequi. Sic Rex Joannes secundus remuneratus est ea, quae Comites Ribadei praestiterant, quibus ideo perpetuam lege dabatur ad mentiam Regis accumbere, vestri quoque quae Reges die Epiphaniae Domini sacro uterentur. Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, iussitque eos donari veste, quae vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moys, quibus dari praecipit craterem, e quo S. Luciae festo Reges biberent. Comitibus denique Rocensibus et familia de Vera, quibus permixtum, ut quotquot ex illo sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cumque ipse Rex Ferdinandus Galliarum & Regem Savonar conveniret, magnum Ducein Gonsalvum coenz adhibuit; ad cuius etiam domum diverit, cum Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeo universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici merito poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: ** Ille in corpore dei in omni Cheruscorum, illius consilii gesta, quae profere deciderunt, stabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unus solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiae. Ea quae in America assurrexat Hermanno Cortesio, & Pizarro debetur. Fortitudo & indu-

* Mar. hist. Hisp. lib. 21. c. 16. * Idem lib. 25. c. 4
 † Ibid. lib. 29. c. 9. * Tac. lib. 3. Ann.

industria singularis Marchionis Aytonæ, morua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quæ Italia diu frustra est, fuere præsentis aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, quæ ditescunt principes, augent Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Ottomanicum, quod fortitudinem decorat præmiis, & altius evehat, in quocunque illa eriguerit Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Carolicus, ac post eum Carolus quintus, & Rex Philippus secundus aptare formareque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipsi aut eos non quærant, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solum ad gradus altiores evehant, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, quæ in re plus catus potest, quam electio. Semper natura insignes aliquos Heroes procreat, non instamenter temperantur principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur morunturque obcuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Ollatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset inglorius, neque tam eximia Regno Franciæ præstidisset obsequia, nisi Rex Henricus quartus magnæ illius indolis probe confectus, cum Cardinalitia dignum purpura proposuisset lumine Pontifici. Si præstanti ingenio Virum princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus

Una cum tribus discipulis in montem Thabor con-
scenderat, relictis cum turba aliis, & ecce velato
illo speciali Domini favore exclusi, & sperni facies-
dem suam sic intenuisse, ut energumenum quendam
curare nullo modo possent. Non crederent neque
florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut iriget. Ille
igitur Princeps, qui honorum patitur lenina, na-
gnos insignesque Ministros colligit: ac temporales
seminare oportet, atque ad occasionem paratos habe-
re, & in promptu: in illa enim effluente reperiri pos-
sunt. Quae de re minus solent esse solliciti Principes,
dum in pace & tranquillitate civitatem degunt, ex-
stimando nimium, operam illorum nequaquam sibi
fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores ho-
norare debent Principes, sed alios etiam subditos:
id quod in legibus suis, prudenter monuit Rex Al-
phonso Sapiens, cum dixit: *E non debun hañar a los*
Maestros de los grandes señores. Ca por ellos si se zen muchos
de omes buenos - e por ellos se consejose mantienca, e se ena-
rezan muchos regala los heros, e los grandes señores.
Ca, si, como lixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria se u-
derechos es en una manera de Cavalleria, con que se quebra-
tan los atrevimientos, e se ends ezan las tuertas. E así se a-
mar, e honrar a los Ciudadanos, porque ellos son como refec-
tor, e rraz de los Reinos. E es en fino deben fazer a los Ma-
estros, que traen de otras partes a sus Señorios. Lucen
que son ministros. E así se, e anparar de en otros a los Ma-
estros, e a los Labradores, porque de sus ministeres, e de
sus labranzas se ayudan, e se goviernan los Reyes, e todos
otros de sus Señorios, en unguano que de sin ellos se goviernan. E así
todos estos señores dichos, e cada uno en su oficio debe amar,
honrar.

b Nam Demiro in mente demorante, & sic cum ma-
residen illis quid in temporum fidem ream dixerat. Hic
c. 1. sup. Matth. c. tribu eum discipulis & non pauca
errare eum, Matth. 17. 15. 1. 3. et 30. p. 2.

*deixar el Rey, e al Reyno, e guardar, e acrefcentar fies de-
diz, e ferir la cafa uniuersal de la manera, que debe, como a fies
de natural, que es cabeza, e todo, e rra teniente de dell.
Equiuale el Rey ifto perere con fup pueblo, agra abundien fies
Reyno, e ferarico por ean, e ayudar fies a de los bienes, que y
feren quando los uziere menifler, e fer uenido por de buens
fies, e amarlo a todos comunalmente, e fer a temido tambien de
los efranos, como de los fijos.*

§ In largiendis honoribus magnâ attentione uti
oportet principem, considerandum videlicet tem-
pus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra
merita illi sint, nec infra: honores enim discer-
nunt dignitatem gradus non fecus, ac vis interior
adamantium pretium & valorem variat. Si omnes
fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio.
Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari
beneficentos, & quod vel maximè plebem adver-
sus Principem concitat. Valde perturbatur Respu-
blica, ubi honores malè dispersiti fuerint. Impa-
res meritò notam accipienti pariunt, offensam pro-
merentibus. Remuneratur unus, offenduntur plu-
rimi. Aequalibus impertire omnes, est præmiari ne-
minem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec
quicquam eximium audet fortitudo quæ non singu-
lare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta mul-
tos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decerta-
rent. Honor unicuique Ministro bene merito exhi-
bitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia
populo.

§ Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illu-
stret Principem, ac honorum largitio, cavendum ta-
men diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui di-
gnitati pius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis:
illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in
aliam transit materiam, in sua tamen integra perma-
net, quin omnes illi, quos in alios contulerit, in ipso
lucere desinent, & manebit Majestas obscura,
ac quisquam eisdem posthac sperabit nisi ab eo,

quem in eiusmodi honoribus constitutum vident. Etiam in via matre sua admittere noluit Tiberius peculiaris honorum signa, quae Senatus ei parabat: *Antea et in iudiciis, et in iure fastigium in ditionem suam accipiens, haec illi quid maius decerni posset. Quin & caeremonia, quas calus introduxit, aut adulatio, & iam principis sunt propriae, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanae sint, veneratio tamen Majestatis limites definiunt. Ager tunc tult Tiberius eisdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quae pro ipso factae fuerant, tamen si filius eius essent, & in Imperio & Successores. Vnde et Principum honor, si promissum adulatio non negatur. Aliquando tamen, cum Ministri abiente principe personam eiusdem sustinent, communicari poterunt istiusmodi honores, & caeremonia, quae Principi deberentur, si praesens esset, uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quae sole absente lucent, praesente nec item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repraesentatam Ministris, qui effigies quaedam sunt Majestatis, & supremae potestatis reflexio.*

¹ Tac lib. 1. Ann. d Tum vero aquari adol. sentis Senecta sua, impatienter indoluit. Tac . . . Ann

SYMBOLUM LIX.

Natura provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepsit, nunc montibus tanquam altissimis moenibus, nunc interfulsis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanae obstacula poneret. Adeundem etiam finem diversa constituta climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquaeque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentiae & tyranniae

Exte

Exteriorum tam facile cederet. Verum propugnacula illa naturalium limitum sufficere minime poterunt, ne insatiabilis dominandi cupiditas ea perirum-



peret: tanta enim tamque potens est humani cordis ambitio, ut quicunque terras nunc etiam angustas existimet. Alexander Magnus in hac parte sentit, quo ipse res sibi mundos subicere non possit. Certe, & vitæ hujus bona, idio vitæ ipsa, non obstante naturali eam progredi inclinatione, continentur parva exiguâ regnandi spatio. Hinc & Regnum Corduba perabat occupare, cumque illi annuere noster de periculo, * Hæc, inquit, Regem vult, etiam perire. Nulla in homine passio cæca magis est &

V 7

pen-

* Max. hist. Hisp. l. 8. c. 10.

periculosa, ac ista. Multos illa viri pariter & statibus quos dilatare volebant. Princeps quidam Tartarus pozulo utebatur, cui intesculptum caput Masco-
vix Principis, qui dum illi treptium eripere voluit, su-
um non tantum, sed & vitam perdidit; in ipso vero ca-
licis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amittit propria.

Idem fere Regi Sancto accidit, eo quod fratres suos regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra Regnum suum porrigat, haud secus ac testudo, ubi caput extra conclam exierit, discrimini sese obicit. Et tamen si sua retinere, præ-
vata domus; de alienis certare, regnum laudem esse, Rex Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentia Tribunal, quam armorum speres. Enimvero qui iniuste alteri statum suum erit, occasionem prabet & ius, ut suomet quoque privetur ab aliis. *Spem Princeps Fortunam in conspectu habeat, cum de aliena deliberat.* Ea de causa Rudolphum primum Imperatorem dicere solitum accepimus. *Sapius esse, bene regere, quam dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa legis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales luctuosis comparantis, qui vanilo-
crandi spe decepti, perdant ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; aliter num acqui-
rere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & anap-
tia multos impellit. Quod quis potitur pluvius, eo

pluvius

a Testudinem ista collecta in suum regnum est, tutam a
omnes itus esse, ubi exierit partes aliquas, quod ungue du-
darit, obnoxium atque infirmum exire. Liv. Tac. l. i.
Ann. * Curius * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 10. b Quæ
nota, & anapitia præcedit, arida, & pluvius præcedit
ambitio est, Tac. l. 4. Ann.

plura desiderat. *Si vero de imperio videretur, ut
potentia sua, etiam si videretur, ut de incre-*
mentum sumit. Opportunitas cessionum, medio-
rumque facilitas oculos rapiunt, & animos principum,
utne videant quidem, non omnia quæ obtineri pos-
sunt, esse appetenda. Mentis generalitas ad rationis,
& prudentis normam regulari debet. Non ille se me-
lius tueritur, qui plura possidet; sed is, qui plura iure
possidet. Potentia nimia emulationem & invidiam
concitat, augetque pericula; adversus potentiorum e-
nim omnes in federa coeunt, & arma sumunt, uti fe-
dere Hispanix Reges contra Alphonsum regem, cu-
jus prosperitas & amplitudo his suspecta erat. Quæ
causa est, cur magis expediat potentiam bene habere
constitutam, quam eandem exercere; neque enim in
acquirendo minus periculi est, quam postquam acqui-
situm aliquid fuerit. Si hostes externi defuerint, ipsa
rerum affluentia enervat eorum; ut experta quondam
fuit Romana Respublica, *† quæ ab externis hostibus mi-
nis, & periculis, ut non magnam inde salutem duxit;* quod
cum Augustus ante prævidisset, ad solam consilium co-
eundi inter terminos Imperii quod Adrianus Imperator
postea effectum dedit. *† Imperator Princeps felicitati sue
frangit, facilius regit.* Evahere & dilatare Monarchias
haud admodum difficile est iniustitia & tyrannidi, si
violentiâ armata fuerint. Difficultas in conservatione
est posita, ** facilius quippe est quadam vivere, quam
tenere;* in armis enim plerumque casus locum habet; in
gubernatione vero consilium dominatur. *† Fortissimum
namque est, ut inveniatur, quam retineat.* Ultio illa adven-
t, non advocata a merito aut diligentia, at sine pruden-
tia singulari conservari non potest.

Ne minus est curare, quam querere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens hanc causam ad-
fert: ** Torque la guardia arrene por síso, e la ganancia por
aten-*

† Liv. l. i. * Tac. lib. ii. Ann. * Curtius. * Idem. * Publ.
* l. i. tit. 3 p. 2.

aventura. Fortunam tuam propius manens tene. Indica est.
 † Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi syn bolam,
 perquam facile est; ad detinendum vero consilio o-
 pus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat
 paulatim aculeatas suas tetas, quas dum sursum eri-
 git, legioni militum sarissis undique cinctæ similis vi-
 detur.

** Fort omnia sicunt.*

Separatæ, sese jaculo, sese iungunt archæ.

Vix è Provincis Belgicis Hispanorum arma elata fue-
 rant Joannis Austriaci tempore, cum illa Rebellium
 seie in apertam prodiderunt: Regi Franciæ facile fuit
 Lotharingia Ducatum contra ius atque occupare; at
 eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, &
 periculis plena, ita ut manum armatam subducere
 nunquam audeat. Læ causæ, quæ ad acquirendum
 concurrunt, non semper ad conservandum, præsto
 sunt. Quod si tamen tenel in dominatu præscriptum
 fuerit, ipsum tempus illam sustentat. Quod sit, ut
 unus aliquis facile interdum gubernet Imperium,
 quod non nisi magna cum difficultate multi principes
 crexerunt.

§. Quare cum præcipuum principis officium sit,
 suos status conservare, adiciam hic ea media, quibus
 id fieri possit sine successione, aut Electione, aut ar-
 mis acquisiti illi tuerint. Tres solum causas genera-
 les præmitto, quæ ad acquirendum, & conservan-
 dum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Re-
 ligione & iustitia servemus propitium: Occasio, cum
 causarum concursus ad altiorém fortunam viam
 aperit: Prudentia, quando aut acceriere occasiones,
 aut sponte natis recte uti quis novit. Alia instru-
 menta sunt cum scientia conservandi communia: equi-
 modi sunt animus generosus, & applicatio princi-
 pis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in
 ipsum amor; dignitas Corona, armorum vis; unitas
 religionis; administratio iustitiæ, legum auctoritas;
 distri-

† Curtius. * Claud.

distributio præmiorum; severitas castigationis. Magistratû integritas, electio bona Ministrorum, privilegiorum, & consuetudinum conservatio, educatio juventutis, modestia Nobilitati, frequentia populari moneta punitas, meriti honorum, & bonarum actionum incrementum; concordia, ubertas, & ararum opulentia.

§ His artibus conservantur Status, & tamen si in omnibus sedulâ attentione sit opus, ut tamen, qui successione hæreditaria a parentibus derivantur in filios, tantam non desideant. Cum enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transierint, non amplius meminerunt subditi, Coronam ab institutione esse, non vero proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes a successore vindictam metunt & poenam, si quid in eum, qui cum Imperio præsit, commiserint. Defectus ipsius facile ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia iam alveum reperit) securum eum reddit, licet ad gubernandum minus idoneus sit, modo naturam habeat docilem, quæ in omnibus recte agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certe hos tales ei catus obtulerit.

§ In his verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est. sub prima gubernationis initia præsertim; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minus prudente Antecessorum tuorum actionibus, & institutis se opponunt, statum præteritum innovando abq; prudentia debita & moderatione, etiam tum, cum de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutatio-

nes

comparatione, quia Augustus comiter interfuisset. Quare simul atque princeps ad gubernacula sedere ceperit, inquit oportet, quæ tempore gubernationis præterita in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem forte lapidem offendant. Et quæ ex hac ipsa regula Nero ad Imperium evectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, *et formam futuræ Principatus præcipit, eam maxime declinans, quorum recessu flagrant insidia.*

§. Porro illud etiam conetur princeps, ut actiones suas moribus Patriæ, & institutis Maiorum accommodet; nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut provincia alia vix non fuerant, in vitis numerat populus, & deridetur. Parthi Venonem luavioribus Romæ (ubi oblidis loco fuerat, imbutum moribus Regem polcebant; ** sed præcipit atque, obvia cemitas, ignota Parthi virtutes, hora vitæ, & quæ ipsorum maioribus aliæ, per deos sum præstare, & hoc est.* Indignè nimirum ferebat populus, quod nec venandi studio caperetur, nec eorum cura, ut Antecessores solebant; contra ac Nero, qui *et prima ab infanti instituta, & cultum Armeniorum amulatus, venatus, equis, & quæ alia barbari celerant, præterea libereque juxta dederat.* Et si novitates istæ in ipsamet principis persona id efficiunt, quanto magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut princeps nec severus nimium nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populus quæ remedium expetit, Successoris gnavitas ac diligentia gratissima accidat, ut primis annis suscepta a gloriosissimo Patre Serenitatis Vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias con

condonet, & ceteras alienas, hæc demum generosa iustitia est, quæ magnam principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem *Regem Hispanum* *hic* *artibus* *ut* *hic* *clementia* *tem*; ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores. Carolus item septimus Francia Rex, experti sunt. Quæ perpensens Wliza Rex sustulit exili pernam, quâ pater eius quondam multaverat, iussitque lites eorum ac causas in ignem conici, ut nimirum hæc ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

§ Tametsi verò artes istæ apprime utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi princeps conciliet. Quam rem magnè excelluerunt duo Aragonie Reges. * unus fuit Alphonsus primus, quando pro uxore sua Urraca regnurus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali cognoscens ius dicebat, administrabat iustitiam, viduas & pupillos a potentiorum vi iniuriæque protegebat, luccurrebat egenis, Optimates pro suis quemque mentis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populari frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Aliter fuit Rex Alphonsus quintus, qui Regni Neapolitani subditos nixè sibi devinxit attentione & prudentia in negotiis: præmio & castigatione; & liberalitate, humanitate & promptitudine audientiam largiendi. Tam boni publici privatique amans, tam ad genium moresque Regni iustus formatus, ut non princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentēs, facilius longe subditorum animos & voluntates occupare potuerunt, in absentibus vero principibus, qualis in provinciis aulæ suæ habent, id difficilios est: nam fidelitas longâ illâ distantia si non refragescit omnino, at intepescit saltem, nec in ardore

* Tac. l. 4. hist. * Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 8.

privilegiorum Regni & consuetudinum. Proinde Proceres in consilium advocet, occupando eorum officia. Simuneribus subiectis, nec facile extorcas adactat, neque largiamini potestatem cognoscere & amplius concedat. Familiam suam teneat modestam. Modestam severitate, plurimam clementia temperet. Regnum sic moderetur, quasi a civitate parvum. Quod ad posterum transmittere debet, non tamquam electivum, omnes omnino excothuctos, dum impetant ad extremum utque colligendo, unde Electus quidam existat.

¶ *Non propter populum Regnum tenet.*

serenum difficile est, temperantia cunctis, pietas in populo.

§ Oportet praeerea principem esse patientem, non avaro, qui invalem, nam Regna electiva cum inibere gerunt Dominum, cui animus est ad subjugandos alios, amant vero eum, qui de sua conservatione magis est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minime latet, Regna omnia in primis initus huiusmodi electiva, postea cupiditate dilatandi suos finis tenti in perdidit libertatem, quam eripere aliis volbant, novas sibi provincias subiugiendo. Neque enim non potest, ut inter tot electionis casus & pericula diuturna consistat multorum statuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducant ad Monarchiam hereditariam. Quam causam Gaibadedit, cur Imperium tuo tempore in Rempublicam commutatam esset.

§ Regna electiva libertatem amant, adeoque absque libertate gubernari non debent. temperque danda opera, ut princeps a parte sit electionis, in ea siquidem libertate, quae tenent super libertatem, & si animadversum in principe facit, quod coronam ad successionem reddere cogitet, ea privabitur.

§ In

Statio. Tac. lib. 1. hist. e Si unum sum Imperium
esse, sed, ut si sit, si e rectore possit, dignum erant, a quo
Res publica esset. Tac. lib. 1. hist.

§. In his verò Statibus, quæ armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo expentur violentia, quam in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut fessorem admittant, postea oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi, nempe *per prima domantur, sed in ardore, ut inquit, fieri, et sunt Rudia & Murgu*. Verum tamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideoque horis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præteritur, quando exactionibus primis de gubernatione futura iudicium fit; ut Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, nullo omnibus & odio. Et tamen si lo dixerit, *utrum enim quam trucidum forte lo quatur, boni autem exequi*. Item ut tamen. Sic Regem Sanctum dubium Regni bello patrius paucissimis stabilivisse. Principes, quæ ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox perire. pessima instauratio Statûs omnes fere Tyrannos pessundedit, & si quis aliquandiu substituit, & ideo factum, quia Tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituat. Ambitio, quæ in acquirendo primum iniusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt principem boni publici privatique causa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oratur, non à natura, quæ sentim & cum tempore operatur. Si Odio sentiebat, *et simul reputant, non posse Principem* sceleris

† Tac. l. 4. Ann. f. *Magna cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum spectamen noscebatur.* Tac. l. 2. hist.
* Idem l. 1. hist. f. Ibid.

celere questum, sub amplexu & profecto gratia petere. Iste modus transmutationis vel mentis metu-
it populus, quam pia vita, illis enim maiorem sub-
esse suspicatur malitiam. Virtus per autem simulatam
malitiam deterior est: nam hac illius se velat pallio, &
ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ
procreant.

§. Egrege fortis & prudens fuit Cæsar & Augustus
in augenda tam sua quam Imperii gloria, quin & hu-
ius conservandi exemplar aliis omnibus Principibus
esse potest. Annis decem & novem dignum se Impe-
rio probavit, bella civilia sustinens: a quo tempore
fortunam suam fabricari cepit. Imperia non meren-
do obtinentur; sed merita jam ante præcessisse oportet.
Una victoria Imperatorem cur hæc fecit, eo quod
occasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione qui-
dem, nam *¶ Lepidus & Antonii arma in eum ceciderunt. Cuncta discordiæ viribus fessa erant.* * Nulla jam publica ar-
ma, nullo adversa te, cum ferocissimi per acies, aut profers-
sime occidisset. *¶ Neque proinde illius rerum statum ob-
tinebant, sufficiens Senatus populi que Imperio ob certamina
potentium, & avaritiam Magistratum, adeoque Rei-
publicæ mutationem exoptabant.* * Nec aliud disor-
danti patriæ remedium, quam ut ab uno regeretur. Quæ
omnia, accedente præsertim Augusti prudentiâ, in
causâ fuerunt, ut unus ipse tanto facilius rerum poti-
retur, & hisdem postea artibus Imperii amplitudinem
porro sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam au-
thoritate & Tribunitiâ. Atque, ut odium evitaret, ne-
que Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed
& Principis. Magistratum vocem sustulit, Militem

X

denu,

§. Novodeimo Cæsar Octavianum civilia bella sustinuit.
Tac. lib. 13. Ann. h. *Maussiff. Cæsare Augusti victore
Imperium.* Idem lib. 1. hist. *¶ Idem lib. 1. Ann. * Idem
ibid. ¶ Idem ibid. * Idem ibid. i. Ad tuendam plebem Tri-
bunitiâ jure contentam.* Tac. ibid. k. *Non regno tamen, ne-
que Dictatura, sed principis nomine constitutam Rempublicam.*
Tac. ibid.

ex viribus ortum & potentia: nam quod armis requiritur, tantum armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status fieri oportet propugnaculis & munimentis, tali erecti, artificioso, frantum videtur Regni Libertati inextinguibilem; sed secum arripere adversus incursionem exterarum, & ut praesidium militarium custodia loco sint, non diffidentia. Hæc enim illi de desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbe tulerunt Hispani, quod Constantinus, consalutatus Imperator, illorum diffusis fidelitatem, custodiam montium Pyrenæorum exteris commisit, ut advenirent in Hispaniam (cum maximo etiam illius de parente Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Concedente fideles reddidit subditos: eam ob rem scriptores celeberrimis permiserunt, ut Romanis immixti subinde insignis militarent, & iidem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, e regione Calaguritana selectos.

§ Conetur Princeps sensim traducere Provinciarum acquiras ad mores, genium, & stylium Nationis dominantis. Coloniaarum beneficio: uti factum in Hispania cum his, quæ Augusti temporibus fundata sunt: atque quod Nationes facile induci possent: semper eorum mutantur victores, hisque adulantur, eorum mores atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines plaris æstimando, quam proprias. Quæ causa fuit, cur Romaniancos suos, & fœdere sibi junctos, civium titulo donarent, ut nimirum tanto eos fideiiores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obtingeret, ita privilegia cum his communia esse voluit. Provinciarum acquiras, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Moysi ea res Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ etiam Galliarum Comata largiretur, sic inquitens: *Quod autem deus, Lacedæmonis & Athenarum sibi fuit, quæ quæ*

arma pellerent, nisi quod rē p̄ a d' iēgenis arcebat?
 At cor illor, postea Cornelius tantum sapientia valuit, ut ple-
 rosque populos eodem die hostes, deinceps calaverit. His
 alitque medijs, paulatim in naturam abeunt domi-
 nia extranea, postquam ea præcipsit temporis diu-
 turnitas, & sublata est libertatis pristinae memoria.
 Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione,
 cumque ea pluris esse crederet, puram & integram
 suam servare Nobilitatem, quam Africanum illi mi-
 scere sanguinem, privilegia sua & honores victis Na-
 tionis illius communicare noluit; unde factum, ut
 uniti una simul cū odio servarent mores suos, idioma
 suum, & perfidiam, ut necessum esset deinde eos om-
 nino eicere, & privare se se tot subditis tam profi-
 cūis ad agros colendos, non sine admiratione ratio-
 nis statūs aliorum principum, quod splendorem No-
 bilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humanæ
 viderent anteferri.

§. Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutan-
 da erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non o-
 mnia omnino nova reperiatur, nec formam guberna-
 tionis præteritæ desideret, ut factum exactis Romæ
 Regibus, quando tam sacra, quam profana tanta cum
 dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, & qui de utrisque
 curabant, expulsos esse notari haud posset; cumque
 postea Imperium in Rempublicam verteretur, eadem
 Magistratum vocabula permansere, idem Senatus or-
 do imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod
 vim principatus haud parum confirmavit. Idem in Du-
 catu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens
 in ratione Status fuit Augustus Imperator: quippe
 qui non erant iustitiam, uti d' cretum erat, ex eum
 ventu, ne parum succederet, si suum iustitiam transfer-
 re invertere vellet, sed quadam ex tempore dispositi, qua-
 dam regeat in tempus. Verum majori dignus admi-
 ratione

* Tac. l. i. Ann. c. Sed Tiberius cum principatus signifi-
 cantem antiquitatis Senatus præbetur. Tac. l. i.
 Ann. * Dion.

Sione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini p. displiceret. Tali cum prudentia sensim sine sensu umbra ista libertatis dissipanda sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo? Agricola *inter se* sunt inanis profectum putavit si Romana ubique arma, & velut exspectu libertatem tolleretur. Atque hanc documenta sine iniustitia locum habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas potestatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In ista tamen, quæ successione obveniunt, haudquaquam licitum est, eorum evertere iura ac privilegia, aut moribus & institutis eorundem vim inferre. Solum mutæ concordie causa, contentu communi statui poterit, ut communia sint præmia & monetarum commercia, sublatis his controversiis, quæ odium & æmulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cum unum idemque sit dominium, vivendi item modus subditorum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis suavior juxta, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conservandasque provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatibus in eis tribuebant, si quid beneficii ab his acciperent, facile mortales capite sinunt commodis, nec magnopere attendunt, ad largientem ista, & sceptrum moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo defunt officio, nihil postea adversus principem moliri possunt, asseclarum defectu, cum nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Ea de causa Scipio expugnata Carthagine bona sua Dominis iussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendoque Hispanorum Senatui, Ro-

X

mano

p. Renavit Imperium, & unxit Principes in gente sua, & multi paraverunt illum homo. Eccles. 46. 16. & 22. Tac. 1. 94. Agric.

mano similem. Ut suam stabiliret coronam. † Rex Eryvignus, veteralia regia, quorum gravitate provinciales teſſi erant, in manu, & quæ eo nomine ſicco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis * *pacem exera, pacem deſiderata, quam utroque Romanorum Imperator, ſpaciſſima. Acerbus dominantis avaritiam ferunt ſubditi, quam ipſam ſervituti pro eo ac Romani in Friſiorum rebellionem expenſunt, qui pacem, & ære, Romanorum ſervituti, quam ſiquis impatiens. Caveſt naque Princeps, ne provincias acquiſitas tributis nimiam oneret, poſſimum vero, ne uſitata alibi in eas quoque introducat. hec enim introductio perquam odiola eſt. Rebellionem expravere Cappadoceſ, quod Romanum * *in meum deſerere conſueſ, ſui tributa ab Archeſiao adigerentur.**

§ Nihil utilius modeſtiâ ad tuenda Regna bello & armis parata. Gravius tulit Senatus Romanus, quod Julius Cæſar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non aſſurgeret quam libertatis ſuæ iacturam. Quod cum adverteret Tiberius, † *verbis paucis cum iis utebatur, & ſeſe ſemper mod. ſic, Populus ad minus præcipua mapis, quam ad ipſam rerum ſubſtantiam advertit animû, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raro applauſus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conſervandiq; Imperii potior cura fuit, * inania tranſm. ttebantur. Ob quam cauſſam Tiberius, utpote Politicus egregie prudens, † *non ſeſe ſpernerdus honoribus præſtitit, nec permisit unquâ, ut ab Hiſpania ulteriore templa ſibi erigerentur, quin & * nomen Patris Patriæ a populo ſepius i. g. ſum repulſum. † ſuſtenta moratibus incerta, quantoque plus adptus foret, tanto ſe magis in moribus diſtans.* Eandem ratio-*

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 6. c. 17. * Tac. lib. 2. Ann. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 6. Ann. † Idem lib. 1. Ann. * Idem lib. 15. Ann. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 1. Ann. † Idem ibid.

rationem status præ oculis habentes. Florentini Duces valde humanos erga subditos suos se exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis sunt obuii, gradum aut rhedam sistant honoris causa, uti Romæ fieri consuevit. Iosteaquam Castellæ obedientiam Regibus præstare ad tempus recusatet, non impertiretis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed iudicium duntaxat, ut tanto facilius à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo Gubernatoris Castellæ contentus. Status quidam in Italia, qui ad Mæstatem regiam aspirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiqua recedere modestia nihil esse aliud, quam universa in discrimen adducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Status alicujus limites dilatari solent, quam interior amplitudinis formâ immutari; ut aut cum maioribus de dignitate contendat, aut æquales despiciat: ea enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere, nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conseruat liberas. Si Spiritus regni scinditur, pulsat abunt Monarchia desideria, quæ libertatem extremam adferunt.

5. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ita sit, ut sit, atque armata sic enim tempus indulget, ut potestio dominium præscribat paulatim, & titulum iustum tribuat, obique bellum ubi quod iura confundit, occasionem dat nateendi omnia ingenis inconstantibus & inquietis, & arbitrium eripiet, qui imperat. Quare non in solis regnis istis de novo acquisitis procurari debet, sed in provinciis etiam antiquis: ex igne enim vicino facile scintillæ

aliquæ emicant, migrantque, ardua ex uno loco in ali-
um proximum, & proinde adeo dum est irritum eum,
qui ea sibi tam parva, quæ contractur. Quæ causa fuit,
cur Rex Philippus fortius contra Carolum Emanuele-
lem Sabaudæ Ducem arma sumeret, cum is Mantua-
no Duci Montferratum eripere conaretur, dante inte-
rim sua Majestate operam, ut iustitia, non gladius
pretensiones illas decideret, neque quies Italiæ pu-
blica ob cupiditatem unius pateretur. Idem pencu-
lum etiamnum hodie peraurat, nisi componantur dis-
ensiones, quæ armis onerantur Coronas quidam &
principes: eductis enim semel gladiis, aut Vindicta de
injuria acceptis ultionem sumere cogitat, aut recupe-
rare iustitia, quod inique usurpatum fuit, aut Ambitio
dilatare dominia, aut Mars ipse armatus, ferri aciem
experiri desiderat.

¶ Finio nunc præsentem hanc disceptationem qua-
tuor versibus Tassii, in quibus magno cum judicio ve-
ra comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod
Regnum stabiliri debet & conservari.

! E fonder Bæmondo al nuovo Regno,

Suo d' Antiochia alii principii mira.

E leggi imporre, & introdur costume,

Et arti, & culto di verace Nume.

! Tass. cant. 1.

SYMBOLUM LX.

Sagitta ab arcu emissæ aut sursum fertur, aut deor-
sum, nec inquam suspensæ hæret in aere; similis
tempori præterit tam velociter prætervolanti, ut du-
bitare possis, prætere esse desinat, quam advenit
aut sicut angulus in circulo, ubi acutus in obtusum
transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum
in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum
est. Quod ascendit altius, à lapsu suo propius abest.
Res omnes, cum ad supremum venerint, mox iterum
deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Ob-
servavit id in corporibus humanis Hippocrates: et
quippe

qui
qua
is fl



mov
stus
qua
450
us, q
tur a
* co
do,

1
1207
Ani

quippe [†] nec in melius verti, nec diu sistere valent, reli-
quum ergo est, ut in deterius dilabantur. Nihil in natu-
ra stabile ac permanens, Causæ secundæ eorum



moveri nunquam desinunt; adeoque nec cessant effe-
ctus, quos rebus huc inferioribus imprimunt, cur tā-
quam fonti Rerum publicarum mutationes attribuit
Socrates. Nec in hoc differunt Monarchiæ à rebus
his, quæ vivunt, & vigent. Nascuntur, vivunt, moriun-
tur æquæ, ac istæ, nec unquam firmæ consistunt, adeoque
^{*} conversiones earundem naturales sunt. Non crescen-
do, decrescunt. In inclinatione majoris fortunæ

X 3

nihil

[†] Hippocrat. a Quis causam esse tradit, quod nihil perpe-
tuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutantur.
Arist. l. 1. s. pol. ^{*} Cic. l. 2. de natura Deor.

non mori intercedit. Ut ubi semel ceciderit, nullis
 viribus illi poterit. *Per me Reges regnant, & a quo
 conditi & iusta decernunt, Prov. 8. 15.* Verum tamen non omnes Monarchi & pa-
 napaia sursum scandunt, & revertuntur. *Per me Reges regnant, & a quo
 conditi & iusta decernunt, Prov. 8. 15.* Annis nonnulli duodecim suam exeit
 Monarchiam. Alexander, & pater iterum conit, in
 quatuor divisa principatus, & postea etiam in plu-
 re.

5. Multa causa sunt incrementi pariter, & decre-
 menti, quæ in Monarchiis & Rebus publicis fieri con-
 tingit. Quia casui tribuit, aut motui, & occultæ astro-
 rum vi, aut numeris Sytonicis, aut annis climasteri-
 cis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ
 divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gu-
 bernaionem, qui fabricam eorundem dedignatus
 non fuit. Quin immo condere illam, & curame-
 iusdem abicere postea, esset suammet improbare
 actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut
 ad depingendas unius papilionis alas Deus penicil-
 los suos nemini committit alteri; quomodo existi-
 mabimus, quod casui relinquat Imperia & Monar-
 chias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita
 hominis dependet, cuius gratia omnia condidit. Im-
 pium esset illud credere, aut contemere grandis superia,
 rerum successus, & omnia ascribere consiliis. Per ipsum
 & Reges regnant. Ipse manu sua scepra distribuit, &
 tamen si in eorundem conservat one aut amissione
 cursu non solum relinquit propensionibus naturalibus,
 quæ aut nata sunt nobiscum, aut impressa a fidei-
 bus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque
 ul'a libertatis latione; cum illo ipso tamen Deo
 agit & operatur, disponendo nobiscum incremen-
 ta, aut everisiones Monarchiarum, adeo ut nulla un-
 quam

*Per me Reges regnant, & a quo
 conditi & iusta decernunt, Prov. 8. 15.*

quasi interierit, absque interventu imprudentia accipis humana, aut cœcatorum animi perturbationum. Saluti tum ea de re audire iuvat: *Idem exemplum.* inquit, *omnia regna, civitates, nationesque nunc cepti sunt imperium habuisse, dum quidem cetera cunctis cunctis; ubi quoque gratia, terror, voluptas ea contrahere, & paulo intinuit opes, de quo ad imperium imperium, postremo factum sunt.* Nescio tamen, num dicere aulam, Imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentia esse accommodasset potentia rationi, ratio ex omnibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem præsentia habeat, & humanum consilium, causas earum semper facile decebit describere. Universales quæ complacentur regna omnia, seu successione, seu electione seu armis parata plurima sunt, ad quatuor tam fontes reduci omnes poterunt, ex quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in laundi horizonte equatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Causæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortuna. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subiecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurimum; quoties vero videt, unum aliquod illorum quatuor inique pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præsentis opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametsi Reipublicæ vinculum sit (ut alibi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diversimode de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diversitas in moribus & lineamentis corporum animos sibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & tanosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti sunt, Status alicuius ruina est, conscientia

libertas. Cuius in oculis quicquid modum Spiritus
sanctus loquatur, & lancea in pectore hor sunt invi-
cem, qui in Religionem dissident. Obligati ones subdi-
torum erga se non per, sunt sima quæque amicitia &
sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cul-
tus sacer conservetur. Regem Witenicum manibus
suis obtuncarunt subditi, quod Arrianum sectam co-
natus fuisset introducere: Witzam item, quod ritus
& caeremonias Religionis immutasset: Galacia ad-
versus Regem suum Frodam arma sumpsit, quod con-
jugia Clericorum per abusum introducta instulisset
simulatque Religionum diversitas provincias Belgi-
cas invasit, una incolæ a legitimi sui Regis ac Domini
obedientia desciverunt.

§. Par ratione honor, uti tuetur ac conservat Respu-
blicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quoque
easdem perturbat, ut in offensa, in contemptu, in in-
juria ab infamia immunis sit, cum præsertim subditi
honorem vitæ fortunisque communiter anteferre
dilectant. Comes Julianus Afros evocavit in Hispani-
am, propterea quod Rex Rodericus Cavæ filix suæ
honorem violasset. Castella Nobiles arma sumple-
runt adversus Regem Alphonsum III. quia privilegia
eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos adigere
voluit. Ramirus tertius Rex Legionis non alia de
caussa subditos suos rebelles & infideles expertus est,
quam quod asperere nimis & serviliter eos haberet.

* *Multa conspirationes & insurrectiones in Marchas pro-
pter pudendas contumelias in corpore illarum factæ sunt. Tri-
pter contemptum etiam seditiones sunt, adeque siue Prin-
ceps despiciat subditos, siue hi principem, quando
donibus & ornamentis principe dignis instructus non
est.*

*Et Erunt vobis quasi clavus in oculis, & lancea in lateribus
& ad percussurum vobis in terra habitacionis vestre. Num.
33. 55. Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 6. d. Hic est quicquid qua-
rum valeat, & quomodo sit causa seditionum, manifestum
est. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. Arist. 1. 3. Polit. c. 10.
Idem 1. 3. Polit. c. 3.*

est,
edu-
tem
habe-
nam
abs-
la R-
am
tam
min-
ab e-
buo-
cus
e/ s
por-
fam
mini
fere
am
tur.
- M
& la-
teun-
pum
m
mule-
lam p
demi-
tum

† L
Nam
non
lit. c.
x. m.
12. 17
te
Reg

est, iudicantes nimirum, non esse viles animos ob-
edire ei, qui nec ipse imperare dedit, nec a se re-
missioni parere, & gubernationis curam in potestate
habet. Ita fecere subditi Regi Joanne primo Arago-
ni, eo quod omnem Regni & negotiorum curam
ab se abiceret: subditi item Joannis secundi Castel-
lae Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores, & exigu-
am auctoritatem: uti & subditi Alphonsi quinti Lusitaniae Regis, quod se ab aliis gubernari pateretur. Nec
minus in unam & delectum interpretantur subditi si
ab externis mandata accipiant, aut inter eosdem dis-
tribuantur dignitates & munera: nam ut Rex f. Henricus
arabat, *Itac non alio d est, quam palam ostendere, de-
esse a regis officio rita digni & habiles*, id quod tem-
poribus Caroli V. Imperatoris Castellae motibus an-
sam dedit. Idem accidit, quando honorum partiti-
o minus recte instituitur: nam multitudo qui tem graeter
fert in aequalitatem patrimoniorum, praestantes autem in ho-
norum inaequalitatem, & pro contemptu habent, quod
alio minus de Republica benevolentius e praeferan-
tur.

Maxima Republicæ infirmitas est incontinentia & laxitas eorum, qui præstant. Hinc seditiones nascuntur, Regnorum immutationes, & ruina Principum, quia multorum honorem tangunt, & severissimis poenis à Deo castigantur. Unica turpitudine per multa sæcula Hispaniam cineribus obviit, Propter illam plagæ ingentes / A. g. pati. exercuerunt, ob eandem magnis cum arum. nis tum Davidem ipsum, tum ejus & posteros diu multumque conflictari oportuit.

X 7

*L. 14. tit. 3. lib. 2. Recop. *Aust. lib. 2. Polit. c.
Nam & merces, tum, quod si inhonorati fiant, morient sed-
itiones, tum quod illi & videant in honore. Aust. lib. 5. Po-
lit. c. 3. f. Flagellari autem Domus Pharaonis flagellata
est, & domus eius, propter Saracenis rem Abram. Gen.
12. 17. g Non recedit gladius de domo tua usque in sempe-
re tuum, & quod de pectore meo. & interit uxoris tuae. 4
Reg. 12. 10.

sunt, ut plerique omnes in perpetua vixerint persecutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republica ex eo est, si multi ab officiis excludantur: * *ex quo in multis rebus quodammodo in civitate, eademque ab hominibus excluditur, necesse est tam civitates, quam penam ipsarum Republica, nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut ipso se privati non graviter sentiat.* Idem periculum susceperunt Republice, in quibus certus solum numerus est Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

§. Tertia causa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ, quando nimium subditi Principem, sive tam ignavum & vecordem esse credunt, ut vitam suorum defendere actu non possit, ut alias eum esse habent ob reverentiam, ut Regem Alphonsum Decimum, aut ob crudelitatem, ut Regem Petram, aut ex veritate, autum esse, & ingenio tyrannico, in cuius manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordoñum, & ob crudelitatem & male habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima causa bona, & fortuna sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat, quæ causâ fuit, ut Garcias Galaxia, * Rex regno pariter ac vitâ exutus sit. Aut si reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo præten dit, cum fratrem suum germanum Sanctum Navarra Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonsus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Republice laboret annona inopiâ, si cerum pretium accendatur, si cessent mercatura, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum in visum reddidit. Aut si moneta pro-

* Arist. l. 3. Polit. c. 7. h. *honoris incumbit tam ignavum, quam bonus.* Arist. l. 2. Pol. c. 5. & Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. * Idem hist. Hisp. l. 8, c. 8.

Et non sit, uti temerarius Regis Petri Aragoni, secun-
da, multo, antequam ad Regem accideret, et munera
prehenso, & opus male distribuuntur. In ista enim
& necessitas contra locupletiores arma sumunt, & re-
ditiones exultant. Quae gratiam tam solent ex mala
admittunt, ut iustitiam, ex liberatione militaria, a-
liisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona
graviter onerant.

Tractatus istos universales & communes,
alia quoque sunt uniusque et tribus super illas quibus
bernandis formis peculiares ac propriae, quas facile
colligere licebit ex his, quae praecedunt conservari s
attulimus in medium nantes. *De rebus*
ex natura, quae Reipublice inter se habentur. *De rebus*
quae laborum aspirant, vel quae per se, vel quae per alios
compositae efficiuntur. Non possum tamen quin ea de re
adiciam aliquid, etsi forte periculum sit, ne quidam
alias a me dicta hic repetant.

6. Status hereditarius experire solent. cum in his omnino acquiescent. Successoris cura, praesentibus potentibus in sint: illa ipsa enim, amplius se curam sumit: & minus sollicitum, tanquam qui omnia perinat periculum, & onus in his confidit. Atque res magnas exequi pertinet, ne quae in illis possessionem, quam sunt, forte interurbet. Nam praevenerere negligit, sed tam primum parat remedia, cum illa jam evenire, quo tenore sumptuosiora ea sunt, & minus & efficacia, audere aliquid periculum astat, & pacem proceras per incerta quadam & indecora media, bellum autem accendit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In isto discrimine versantur Monarcha, quodum

i Infusor. Sicut enim dicitur non solum alii potuerunt eorum
corruptionem obferuare & qualitates Arist. l. 2. Polit.
c. 5. I Arist. l. 8. polit. c. 5 k Tardiora sunt remedia, quae
maius Tac. in vita Agric.

dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt, languere incipiunt. Omnia ista belle adumbravit illa Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symboli principum & Monarchiarum, *†*qua cum ambularent, quasi finis erat multitudinis, ut finis castrorum; cumque starent, demittebantur penna eorum. Verum ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Status aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & robur exerceat, eaque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt, necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit solâ ventorum vi agitari. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque ad verus occasionem omnem munitæ sunt, diutius perdurant, licet aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Caius Cassius fovebat, * & quantum sine bello dabatur, *rex occabat priscum morem, exercebat legiones, curâ, præfusu agebat perinde, ac si hostis ingrueret.* Si principum armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino; sed in ea etiam gloriosum aliquid moliat, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quin immo, cum ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est, componendo celestium orbium motus, corrigendo mentes, & leges dando temporis. In eum finem Rex Philippus secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi suæque pietatis magnitudinem ostendere.

† Ezech. 1, 24. * Tac. l. 12. hist.

§ Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subordinum servitutem & subiectionem a Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suis explicat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem convertit; unde exterminatio principis sperit apud populum, amor modum vertitur, multaque alia fiunt, quibus dillicinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem, Regnum vero felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui defici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, e metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur, quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum scepro exuunt: unde porro fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile usabuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; e quo illud deinde fit, ut populus inique & per tyrannidem opprimi se ab eis videret, sceptrum inde extorqueat e manibus, malitque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas.

De.

I. *Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Ant. jura violati, imperia regis excipiunt.* Arist. lib. 5. Polit. c. 10. in Nativis principibus imperet, priusquam aut sit esse Regnum. Lucimib.

Democratia, in qua cum aequalitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque iniustitia, & exoritur seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta saepe sunt, ut tolerabilis omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, a qua primum recesserant, revertuntur. Istiusmodi circulum committere solent Reipublica, in quo non raro accedit, ut omnem ordinem & civitatem amittant, dum nimium status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad delendas eas & subiugandas.

§. Imperia electiva, aut certe subditorum erga principem affectus tam pereunt, cum principis electi facinora non respondent conceptae opinioni, deprehensio nimirum electionis errore exinanis meritum praesumptione. Multi emittunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, ut in Galba accidit, & qui non tam *capax Imperii* habebatur, *nisi non esset*. Qui electioni non subscribere, nunquam ab electo laesum sunt, quin potius metus ille, in causa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Similes vero, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de eius favore fuerunt polliciti, ut postquam spe sua frustrati se vident, vivunt inquieti & conqueruntur: neque enim fieri poterit, ut princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paulatim fatigari, cum amplitudinis & fortunae suae instrumenta assidue ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averitatur. Sub mutationibus electionis afflicti, eosdem amant, semperque sibi persuadent, principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii ius habent, tanto tempore suspendi, & quasi amori doctum suum eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus essetens sepe dominandi libidine im-

peni

permissus iure sacrisque legibus contendit, violat iuramento conditi, ius superius, cum quibus ad seipsum accesserat. & sic Regni incolis (si alienigena sit) aliorum Nationum manibus praeficit, suaque finibus homines perire facit, quia in re suorum ius non habent. & contra ius animum praebet. Omnes enim ad eorum regni grave ducunt. Ieremias censet pro tanto negotio illud in Hierusalem haberi.

¶ In peccatis quoque criminis parva diu florere haud solent, deinde enim illud animorum robur facit, se cretibus. & elidit. Felicitas consilia impedit, ipsaeque Iudaei ex ea abierunt, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. & sic illi non solum iniquitate exierunt, sed etiam in omni virtute, quae ad salutem ducit, & bona desunt. Iudaei enim, quae salutant, sed a iure & impetore a se remota, ut aliquid, sit in iure, ut unum cum deo non mutare ipsi sentiant, & sic se mutant. Hec causa fuit, cur Carthaginenses ex Hispania eiectiones, quia nimirum non adverterant, artibus indem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conservari oportere, quae de re magis solliciti esse solent, qui primi eam modis provinciis armis subegerunt, quam eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt, contra vero hoc ipsa successio negligentia ea in re & minus sollicitos efficit. * Unde sit ut, qui occupant Internas, eorum parique eadem retineant, qui vero traditis ab aliis accipere, his statim fore omnes confitent. † Spiritus sancti oraculum est, Regna d. gentes in gentes transierunt, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & dicitur

Con-

in Ecce audite in Hierusalem, custode venire de terra iungi qua, & de eorum civitates Iuda vocem suam. Jerem. 4. 16. † Polyb. * Arist. 1. 5. Polit. c. 9. † Eccies. 10. 8.

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, † quod *conferantur Respublica non solum, quia præcui sunt ab illi, quæ interitum offerunt, sed etiam quia prope sunt. Nam tunc interitum curæ Republicæ considerare oportet.* Alterum est, quod & in ipso Principe, & in corpore Respublicæ * *maxime omni sum, quod exiguum est, ceteri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur; at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minutus etiam vermiculus cecidit medullam paulatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundis ventis impulsam ventis una sistit Echenazis; quanto velocitas illius major est & vehementior, tanto facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quam gravis infirmitas, quia illa fere negligitur, huic vero gnaviter paratur remedium. De febre curanda mox sumus solliciti, at de defluxione aliqua in pectus decedente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.*

† Arist. l. 5. Polit. c. 8. * Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

Decachordum (instrumentum musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret vero nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordēs in harmonia; non particulari & privata, sed communi & publica, ita ut majores a minoribus minimè diffident. Decachordo similis est Respublica aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obediunt alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinguit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Respublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maxime conformis

cum
vi or
es di
aliqu
tame
tioni
cui
dam
denic
aliqu
stipit

formis esset & contentaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Deachordum illud Regnorum & Reipublicarum



cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi: & tamen si forte cuiquam videntur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore, plus tamen semper tribuendum prudentiae & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licet quaedam habeant incommoda, minori tamen fere cum detrimento tolerari solent, quam innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi forte
sem-

temporis diuturnitate, aut alio de causa, tantopere
 quassati n sunt, ut plane a fine suo primo debeant,
 quemadmodum alibi dicimus. Exortet igitur, ut
 Princeps Imperii sui decachordum bene accuratèque
 perspectum habeat, Maiestatem item quæ illud comi-
 tatur, naturam denique, conditionem & ingenium tam
 populi, quam aulicorum, quæ præcipui illius nervi
 sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonsus Sapiens in
 quadam sua lege: *El saber conozer los times, es una de las
 cosas, de que es necesario para poder abjar en el puer que cono-
 za de fazer todos sus fechos, menester es, que se conoza
 bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium con-
 sistit.

* *Princeps est virtutis maxima visse sua.*

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum faci-
 liate suos rexeiunt Status. Multi ad Regnorum de-
 cachordum manum admovent, pauci digitis nervos
 epte noverunt impellere, rarissimi naturam illius me-
 cognoscunt, & ea rectè canunt.

Illud igitur scit Princeps, Regnum nihil esse aliud
 quam multarum civitatum populorumque quandam
 unionem, & consensionem communem in unius a-
 ctu, id est perenni & obedientia maiorum, quam amb-
 itio suavit & vis. Concordia illud primum erexit, de
 potto conservat concordia. Iustitia & clementia viti
 ei prouunt, Cura est alienæ salutis; Spiritus ejus in uni-
 tate religionis consistit. Ex iisdem partibus, quibus con-
 sistat, conservatio ejus dependet, augmentum item aut
 ruina. Confortem ferre & in ipso magis, quam in ulla
 re, fortuna triumphat inconsistentia. Amulationi & in-
 vidia obnoxium est. Pius illi periculi a rebus secundis,
 quam adversis imminet: in illis enim sui quasi obli-
 tum vivit securitas, per securitatem in superbiam er-
 gitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit,
 facile iterum dissolvitur, si antiquum, ne sic quidem
 omnino firmum est. Non minus in perpetua pace
 peri-

semper pronus. Unâ eademque horâ duos contra-
rios inter se induit affectus. His potius duci se sinit,
quam ratione; magis impetu, quam prudentiâ, umbra
potius, quam veritate, Pœnis & castigationibus co-
mari potest. In adulationibus distortis est & varius,
laudes veras falsis committens. Medium tenere ne-
scit: aut extremè amat, aut odit; aut summe gratus
est, aut ingratus; aut paver, aut terret, dum vero
paver, securè speinitur. Periculis levioribus proxi-
mè imminentibus perturbatur, grandioribus, si lon-
ginqua sint, nihil omnino terretur. Aut abjecto ser-
vit animo, aut cum superbia imperat. Nec ipse liber
esse didicit, nec esse sinit alios. Minis audax est, re-
ipfa & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de cau-
sis commovetur, & citò rursus componitur. Sequi-
tur, non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit.
Facilius cogi se sinit, quam persuaderi. Rebus pro-
ptere fluentibus arrogans est, & impius; in fortuna
adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem
proclivis, quàm ad misericordiam. Eodem animi ar-
dore, quò uni favet, persequitur alium. Clementia ni-
mia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem
it præcept. Si effrenatius semel in bonos invaserit,
nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet
confinquitque, & suâ credulitate famæ vires addit.
Paucorum sermones negligit, voces multorum sequi-
tur. Eventus malos malitiæ Magistratûs tribuit, &
calamitates communes delictis Principis. Nihil ma-
gis eum obsequentem reddit, quàm annonæ & rerum
omnium ubertas, in qua curas suas omnes & cogita-
tiones defixas habet. Rei privatæ studio, aut hono-
ris latione leviter commovetur. Oneribus pressus
concidit, allevatus recalcitrât. Amat ingenia præfer-
vida & temeraria, rationem item gubernandi ambi-
tiosam & turbulentam. Nunquam acquiescit præsen-
ti rerum statu, mutationis semper & novitatis appe-
tens. Virtutes aut vitia eorum, qui præsunt, imitatur.
Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias

mac
ulla
conc
Sacer
præ
nis I
come
tumv
gusa
pulan
S
minu
cum
verit,
quare
ihus
præfu
leonti
prospe
nis on
intelli
occasu
servat
errores
naturg
& priva
tem od
quod b
Omnia
gans in
vida tu
qui extr
studius
ceremo
sui ipsu
jos, van
S. Co
to, nerv

machinatur. Ludos atque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quam istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus paret potius, quam suis Principibus. Hæ præcipuæ conditiones affectionisque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgaris aliquod non sit, quodque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minus principalis est aula; cuius nervos nisi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: quare ut bene illi semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nosse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamaeleontis instar suos mutat colores, pro eo ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æquæ tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occidui proximum minime curat. Actiones illius observat & carpit, Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur, Retibus adulationis alidue illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendacius alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficillimè id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in iubendo, in obediendo abiecta & humilis. Invida tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extra degunt. In dissimulando, celandoque suis studiis mirum in modum artificiosa. Odium riu & æremonis contegit. Laudat palam, clam vituperat. sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet

Principem talicum prudentia eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: quam re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis unius vere nervo, quam alteri in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile dissonent. Quæ vocum discordia tam periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si iustitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumq; officia confuderit. Si deniq; non probè intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate; regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; iustitiam æqualitate; leges metu; arma præmio; potentiam parsimonia; bellum opibus, & pace, opatione.

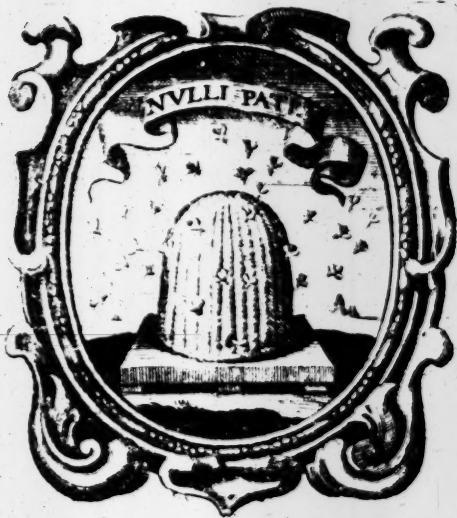
Unumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturæ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque a diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decedendi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguum etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambobus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimitur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps laborèt, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & subditorum nervos bene habeat perspectos & contentos inter se, caveatq; (quod & in ipso Deo observavit Chrysostomus) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiâ probandum est, si nimium intentus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

S Y M

Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum.

Neque a concentum cadat, Chryl.

AP
tr
con
& sta
dum
und
me
Rem
tes o
modu
media
set. Di
blicam



APes quibus plurimum Natura ingenii & industriz tribuit, artificium suum construendi favos callide contegunt. Fervere opus, & nemo œconomia earundem & statum penetrare potest: quod si quis curiosius interdum, efformato alveari vitreo, eum velit inspicere, undique cera illud obducunt, ut ne actionum suarum domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempublicam, mundi magistram! jam dudum in animantes omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggerisset media, ita vires quoque pro incremento tuo suppeditasset. Discant a te omnes alia, quanti ad felicitatem publicam interfit occultum aliquod silentium, & secretum

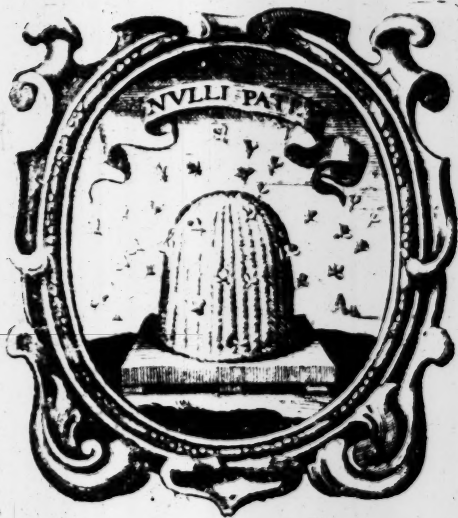
Principem talicum prudentia eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: quam in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis unius vere nervo, quam alteri in us, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum obli-
visci omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile dissonent. Quæ vocum discordia tam periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si iustitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumq; officia confuderit. Si deniq; non probe intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate, regnum amore; aulam gravitate, nobilitatem existimatione; populum ubertate; iustitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parsimonia; bellum opibus, & pace opatione.

Unumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturæ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque a diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decalogi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguum etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambobus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps laboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & nervorum nervos bene habeat perspectos & temperatos inter se, caveatq; (quod & in ipso Deo observavit Chrysostomus) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiâ probatus mus, si nimium intentus non rumpitur, omnî tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

S Y M.

Neque rervum intendit, neque remittit utramque
neque concensum cadat, Chryl.

AP
tr
cont
& sta
dum
und
mest
Rem
tes or
modu
media
fer. Di
blican



APes quibus plurimum Natura ingenii & industriæ tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo æconomia earundem & statum penetrare poterit: quod si quis curiosius interdum, efformato alveari vitæ, eum velit intropicere, undiq; cera illud obducunt, ut ne actionum suarū domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempublicā, mundi magistrā! jam dudū in animantes omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggerisset media, ita vires quoq; pro incremento tuo suppeditasset. Discant a te omnes alix, quanti ad felicitatem publicam intersit occultum aliquod silentium, & secretum

tum tacitum in rebus agendis statuendive, quantumque noceat, si detegatur artificium, & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Archirectus ei polliceretur, ita se adium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non tunc in modum respondisset: † *Intero, si quid ante artus, ita compone donum meum, ut quicquid agam ab omni perspici possit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministerii cuius publici, neque Principis, in cuius palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam a mysterium non nisi cum paucis communicandum, * Deo ejusdem Præsidi (quem Consum dicebant) Roma aras quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, † *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum esse remedium.* Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palam eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendum; linguam nemo ut loqueretur. Nescio profecto, num idem de Monarchiis & Rebus publ. præsentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter mulierularum sublellio, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michas & Propheta) facile arcana sua pandunt.

† Vell. Patere. lib. 2. a *Habuit cum eo mysterium confisus.* Judith. 2. 2. * Rosin. 2. Ant. Rom. † Valer. Max. l. 2. c. 2. b. *At ea, quæ formis in sinu suo, custodi clausura oritur.* Mich. 7. 5.

manij illarum verò vicissim aliis; quomodo in secreto il-
lo accidit, quod f. Maximus ne per sua Matrem arceat, illa
fuit. Per ejusmodi canales mox secreta illa etiam ad
legatos principum permanent, a quorum observatio-
ne nemo quisquam immunis est Publici exploratores
sunt, uinatores, qui in profundum se demittunt. Pru-
dens illa Respublica quæ ad diuturnam conservatio-
nem illos non admittit. Novum magis sunt, quam pro-
fici tranquillitati publicæ: plura excitant bella,
quam paces compoverint semper alvearia tabritan-
t vitrea, ut per insidias queant inspicere, quid aga-
tur in consiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut
consiliorum suorum rinas omnes obstruat, ne per eas
inspicere possit cunctos: nam si hostis illa pene-
tret, facile us it obviam & contra sese armat, uti ta-
ciebat Germanicus, siquidem * nihil Cæsari incognitum
confusa, locos, prompta, occulta nec erat, astutusque bestium in
periculum ipsis vertebat. Eandem ob causam Sallustius
Crispus quoq; iussit Livie f. ne arcana domus, ne confusa
amicorum, minus per levi mistum vulgarentur. Dum Samson
aperuit Dalila, in quo robur suum consisteret, unâ
malitia occasionem praebeuit, illudq; d. perdidit. Con-
silia occulta omnes metu percellunt, & Principi aucto-
ritatem pariunt; & licet non optime fundata ea sint,
judicium tamen prudens facile postea rationes inve-
nit, quibus ea bonâ fide tueri possit. Rueret omnis de
Principibus & Rebus publ. concepta opinio, si intimè
penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundem
consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros
sele & potentes offerunt oculis, magisque perterrifica-
ciunt, quam laedant: verùm si metus eos agnoverit
propius, videbit phantasticos esse, qui regantur ac

Y 3

fulten-

1 Tac. lib. 1. Ann. * Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 1. r.
Ann. c. 32. *Quia furis et puer meum recedat a me furis et do-
mestici, et ne sitis a me qui sunt extraneis homines.* Jud. 16. 17.
d. *Quia nunc non aperuit cor suum.* Ibid. v. 18.

ludententur ab hominibus non majoris stature,
quam sint ceteri. Imperia in consiliis & actionibus
suis secreta in veneratione sunt, secus spernuntur ab
omnibus. Quem aspectu secundum est flumen & pro-
fundum, quam contra inaccessum, quod iacentes in
fundo lapides & alvei muscum ostentat; illud pedibus
transire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res
opinionem magnæ conspectu vilescunt. † *Major est ex-
tinguo reterentia.* Propterea sapientissimus Deus, cum
in mente Sinai de danda populo tuo lege ejusque
gubernatione conferret cum Moyse, supremum illius
cacumen non igne solam, sed & densissima nube cir-
cum epfit, ne quis per insidias eos observare posset,
præcepitque sub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem
montis propius & accederet. En ipsius etiam Dei con-
sultationes & mandata, tanquam mysteria in secessu
secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit,
cum nullum Sapientum sit consilium absque ignoran-
tiis? quando consulta eorum vulgantur in publicum,
diu multumque expensa videntur, & facta magno
cum iudicio. Majestatem & prudentiam principis re-
ferunt, gravesque considerationes & causas subesse
credimus, quas mente assequi non possumus; immo
multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut
Consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verum si
ipsam consultationem, fundamenta, & consilia coram
audire licuisset, merito earissemus. Ita in theatris
fieri assolet, ubi Actores belle personati in scenam
prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt; intus autem
post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi
permixta & confusa. Eâ ob rem longè adhuc incorve-
nien-

e Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. Prov.
20. 3. † Tac. l. 1. Ann. † Ecce capere non audiri tuus,
ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Exod.
19. 16. g Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangitis fi-
nes illius, omnia qui tetigerint montem, morte moriantur. Exod.
19. 17.

mentis
tur cum
cus? II.
tamen e
commu
non tu
Regit
renatur
mitemu
dinem,
Exteros
Atheni
quidam
Si Pri
tur & ta
celandi
quem d
trus Ara
tem tui
debo. En
cultum
domini
mentur
quond
vel su
verba t
cum ag
adere
nicand
taxat,
absque
Christi
clam a
cu cor

† L.
comin
Ann.

mentius est, si gubernationis mysteria communicen-
tur cum Exteris, quos suspectos habebat Rex Henri-
cus 7. II. Et licet multi forsan fideles futuri sint, tutius
tamen est, plane eos arcere a gubernaculis, aut a rebus
communis administratione, præsertim quando subdi-
ti non sunt, aut æqualis conditionis, ne videlicet * *alieni
Regni, quod non contra est, secretum arcant.* Sed ita fe-
renaturâ comparati sumus, ut domestica aspernemur,
timeamus aliena. Nullam putamus esse animi fortitu-
dinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud
Exteros, nequicquam monente nos Spiritu sancto : †
*Attente ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, &
alienabit te a suis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur
& tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ in rebus suis
celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur,
quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Pe-
trus Aragoniæ Rex solebat) * *Si huius consilium meo interio-
rum iuramentum consciam esse censeo, continuo eam cremari ju-
bebo.* Enitatur peculiari studio, ut animum suum oc-
cultum habeat : qui enim suæmet intentionis fuerit
dominus, idem quoque præcipuum gubernandi instru-
mentum in sua jam tenet potestate. Intellexit hoc
quondam Tiberius, † *cui etiam in rebus, quas non occulte-
ret, si naturâ, sit & assuetudine sufficeret, semper & ci secura
verba tunc vero, cum de luccessione ejus in Augusti lo-
cum ageretur, vel maxime nitebatur, ut sensus suos penitus
alderet.* Secreta non cum Ministris omnibus commu-
nicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis dun-
taxat, ad quos illa aliqua ratione pertinent, aut quos
absque majori incommodo ea celare non licet. Dum
Christus suum quoddam a se patratum miraculum
clam alios esse cuperet, tres solum Apostolos illius fe-
cit confectos, in omnibus enim secretum haud satis

Y 4

tutum

† L. 4. tit. 3. l. 1. Recop. * L. Mercatores, cap. de
commercio, † Eccles. 31. 36. * Val. Max., † Tacit. L. 4.
Ann.

tutum h. fuisset. Magna cura opus est, ut illud in arca
 no maneat: et si enim in nostra sit potestate: facere,
 non tamen internus ille motus affectuum & passionum
 animi, aut celer ille verecundia sanguis, qui in vultu
 & oculis prodit, quod in imo pectore latet & abditum.
 Subtiliori nimirum & translucenti charta animus simi-
 lis est, & foris legi potest, quod intus consignatum.
 Sic ex illo Agrippinae mors Britannici, *si quanta in vita
 prem. retur, emittit.* Noverant istud Tiberius & Augu-
 stus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium,
 quo ex Germanici morte perfundebantur, adeoque in
 publico comparere ausi non sunt. Non sola lingua in
 apertum profert, quod in corde servatur reconditum:
 plura alia dantur in homine non minus garrula, quam
 illa; ut sunt amor, qui cum ignis quidam sit, illuminat
 & pandit interiores pectoris recessus: ira, quae fervet &
 superestruit: metus poenae: vis doloris: Ipsae commodi
 proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod
 iam animo concipitur, cupiens nimirum, ut ante pro-
 paletur, quam mandetur executioni: mentis denique
 vacillatio aut ex vino immodice sumpto, aut alia ali-
 qua de causa. Nulla tanta est diligentia, quae natura-
 les illos exploratores queat fallere, quin immo
 quanto illa fuerit major, tanto magis hi sese in aper-
 tum produnt; quomodo Scevino accidit in coniu-
 ratione, quam moliebatur: * ipse enim *maestus & ma-
 gna cogitationis manifestus erat, quamvis letitiam re-
 gis sermonibus simularet.* Et tamen si longo usu cor-
 rigi possit sensum Natura & institui, ut secretum cu-
 stodi-

h Non permisis intrare secum quengquam nisi Petrum,
 & Iacobum, & Iohannem. Luc. 8. 51. i Si tam in nostra po-
 testate esset obliuisci, quam tacere. Tac. in vita Agric.
 Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medicorum. Pl.
 54. 16. † Tac. l. 13 Ann. 1. *Atque omnia gentium
 eorum scrutantibus, falsi intelligerentur.* Idem l. 8 Ann.
 * Idem l. 13. Ann.

pediat arctius, uti *Octavia* * *quam et ridibus annu-*
ceorem, caritatem minus affertur alio modo didicerat, sicut
& Nero. † *factus natura, & coactus lene exercitum, & ca-*
redum fadacibus blanditus: neque potest ars semper
 tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui interdum
 oblitiscatur, & motui naturali indulgeat, malitia
 praesertim irritante & impellente. Variis modis id fieri
 contingit, quos hic subijciam, ut Princeps cavere sibi
 sciat, nec tam facile sinat quenquam in pectus sibi in-
 trospicere, & rimari ea, quae intus latent recondita.

Solet igitur Malitia astute humorem peccantem
 tangere, ut foras erumpat & occulta animi sentia in
 lucem proferat. Ita a Sejano, † *Agrippina proxima*
inlicebatur praefermentis tumidioris, ut in se pe-
culare, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet,
 adeoque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuria quoque efficiunt, quae claves sunt cor-
 dis. Secretissimus in cogitatis suis erat Tiberius, inju-
 ria tamen quas ab Agrippina accepit, *raram occultis*
pectoris eadem elicere, corruptamque Graeco versu admonu-
it, adeo laeti, quia non regnaret.

Qui ut sua celet confilia, contraria omnia simulat, is
 demum intelligit, quid de his sentiant alii, quo artifi-
 cio idem Imperator Tiberius usus fuit, quando ut Se-
 natorum animos pervestigaret, praese tulit, quasi nol-
 let admittere Imperium.

Alia item astutia est, sensum & quasi per ambages
 in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet
 aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, &
 faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem
 aliumque inducere, ut mentem & opinionem suam
 aperiat. Hac via Latiaris depradando Germani-
 cum,

Y 5

eum,

* Tac. l. 13. Ann. † Idem l. 14. Ann. m *Qui purgit cor,*
praefert sensum. Eccles. 21. 24. † Idem ib. n *Postea cogni-*
tum est, ad introspectiendas etiam procerum voluntates, indu-
ctam dubitationem. Idem l. 1. Ann.

cum, miserando Agrippinæ sortem. & Senatum accusando, suam tantopere Sabino, probavit fiduciam, ut hic saltem eiga Senatum odium illi patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo secula sunt uno eodemque missa tempore, quibus omnibus diligentia obistere non potest, quæque percreta creti etiam tenacissimum animus evincunt. ut sciamus, consilio factum a Tiberio, & ceteris, ut perinde ac si quærent, qualem Tiberius diem supremum, uterque exprophet, atque illis plerique sapientes, quædam res, ut scilicet se pudentes. Quod si inopinata exiit, magis etiam animum perturbant, id quod Tiberius aliquando expertus fuit: * nam scilicet in impudenter quærentem Asinum Gallum, etiam in hunc modum, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tanquam omnia non potuit, & cetera.

Ipsi principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellant ad dicendam veritatem, tamen aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quævisse videatur, quemadmodum eidem Imper. p. Tiberio acciderebat, quoniam ipse eos examinat.

Ex sermionibus variis & colloquiis, quæ dexterrimè quidam exordium norunt, percipitur animus, haud tetus atque ex diversis chartæ conscriptæ particulis junctis.

O simul honora de Germanico. Agrippinam miseram miserabat. Et postquam Sabina, ut fuit moles in calamitate, ut in animi, effudit lacrymas, perxit quæstus, unde tunc iam orerat Senatum, se vitium superbiam, spes, quæ in Tiberio quidem rationem habet, siquæ hinc non est, tanquam velis, ut quærent, speciem arcia amicitia facere. Ac in ultis Sabina, quærent, Latiarem, ut scilicet bonum, ac si fuit quæstus ad fiduciam deferre. Tac. lib. 4. Ann. 1. lib. 3. Ann. * Idem 1. 1. Ann. † Idem ibid. p. Non tempe- rante Tiberio, quin premeret, roco, vultu, et quod ipse crederime interrogabat: neque resedere, aut eiudere dabatur, ac sapientiam consistendum erat, ne frustra quævisset. Idem L. 3. Ann.

His iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthac observatione dederant omnibus, qui contra Neronem conspirant, Penum Rufum a parte ipsorum futurum: & nam *debris suis sermone illis facta fides.*

§. Equibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secreta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuiquam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant officina, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cuius culpa id fiat, sua serim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

* Non tamen sine usu fuerit, introspicere & a primo aspectu de re, ex qua magnarum sapientiarum motus oriuntur. Potentissimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo sunt: ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & deliciat. Ubi vermis iste secreti radicem attingit, procerissimam etiam arborem humi sterneret.

* Tac. l. 15. Ann. * Idem l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXIII.



IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi
mutuo respondere debent. Curandum, ut perfecta
eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis
non sic in incertum rotam versat, nec manu sic obiter
opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat. Unum
aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

Amplora capi:

In fluitu corrente rota, cur urceus exit?

Denique fit quod est, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosius magis, quam illa in actionibus, &
gubernandi ratione inaequalitas, quando principia fi-
nibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui
magna

Herat.

magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, et si tegni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus committere principia, acculat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod sub Imperii initium instaurationem militum pollicitus, indignos postea eidem præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & abiq; prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haudquaquã decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui a seipso dissimilis est. Quare diligenter ante cum animo suo consideret, quam certi aliquid statuat, num in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gotsedus:

† Aques, che sona alti principia ordi

Di tutta l'opra di s'io, e l'purijonda.

Gubnationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui perituri debeat. * *Pro- ra & puppi summam consilii perfecti sumptabant veteres, propterea quod a proa & puppi, ut quædam a capite & cauda perdet tela bona vi.* Unde figuram præsentis delumpsi. Symboli, representando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem, qua anchora duplici, in proa minorum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Idem prodesset una sola in proa, si ventum in puppi favire posset, eamque in scopulos allidere.

Y 7

§. Tria

† Nec enim ad hanc formam cetera erant. Tac. l. i. hist.

*† Tass. cant. i. * Cicero. b. Min. proa & puppi. ut Graecorum proverbium est, fuit a me tuis dimittendi, ut mea rationes explicares. Cicero.*

§ Tria ad recte decernendum requiruntur, prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principis, si (quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque solliciti. Utraq; anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia vero isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculo, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando coniectet, & ante prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ut in eum finem deliberationem consultationemq; instituat, quæ (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *es bien ante veridicent, que dme toma fibre cosas dudo he.* In ea consultatione tria consideranda sunt: Facile, Honestum, & Utile: * *Omnes quippe, qui magistraturarum consilia suscipiunt, edicere debent, an quod iubeatur, Respiciat utile, ut sit gratiosum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Si enim ipse, qui suadet, considerandus est, an privata rei studio moveatur, aut sine aliquo particulari, ad publicæ consilio, & executioni periculum suum; & si fortuna capere affecerit, cui summum decus acquiritur; si secus, cui infamia expectanda sit.* Præmissis isthoc examine, & re semel statuta, applicari debent media iam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & imprimis in infirmitatibus Rerum publicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt, Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutteretur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram occu-

c Acribus, ut ferme talia, irritus, incurioso fine. Tac. l. 6.
Ann. l. 1. s. 11. p. 1. * Tac. l. 2. hist.

incubus curribus gestatos incendisset, & magna exercitus totius esset turbatio, Gonsalvus ea occasione usus praesenti animo, hilari facie ad circumstantes: *¶* *Bo- no, inquit, estote animo, datur calo clara victoria, praclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facimus; nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivacis alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.*

§. Quod si facta bona Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non poeniteat facti Principem; quin potius constanter illud terat. neque enim a casu consilia merienda sunt, sed a prudentia. Eventus fortuiti, qui praevideri aut caveri non potuerunt, factum non vitiant: velle autem & conatum improbare, imprudentia est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim infastis oppressi successibus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis de eo, quod jam praeteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes secum ipsi, eo quod aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii praesentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num rationi innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut quia consiliis sunt, sententiam suam dicere vereantur, multasque patiantur elabi occasiones, nec tempestive commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda isthaec velis remisque fugienda sunt Principi, dandaque opera, ut in casibus adversis constans persistat, suos semper excusans Ministros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tran-

¶ Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21. d. *Fili, sine consilio nihil faciam, & post factum non poenitebo, Eccles. 32. 24.*

omajori ei adsint animo, ad eos casus vincendos ac sperandos. Et tamen si in consultis quibudam jam executioni datis aperte eriatum fuerit, adhuc serenum præbere oportet: Nam *quid iam est in consilio?* ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nolmet cruciemus. Eadem animi magnitudine opas est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Impedimentum. Qui eos nimium timuerit, nil certi statuer, & postea quandoque est hæsitatio animi, anceps & dubia, quam ipse error, Ingenio considerato & prompto negotia indigent. Si singula cum extrema attentione cum oporteret, multa negligerentur alia, cum gra. vissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLUM LXIV.

Antiqui in militia curribus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quæq; dissecabant, uno eodemq; impetu & rotas & falces impellente. Non minus illæ rotæ abantur, ac illæ fauciabant, par utrique celeritas & operatio, adeoque symbolum promptæ executionis in præsentem Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accensæ in throno Dei, quibus & potentia divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consultandum; at statueret & exequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executioni manus sibi mutuo porrigant, ut altera alterius adiutæ ope, ambæ simul bonos effectus producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis, ambas autem simul

a. *Tironus ejus flammæ ignis, rota ejus ignis accensus* Dan. 7. 9. b. *Præquam incipias, consulta, & non consultaveris, nature factu opus, ita utrumque per se intelligens, utrumque a se ipsis animis regit. Saluati.*

Simul iunctas quintam essentiam, ut loquantur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum con-



filio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hac utrâque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celerrime præterit, & nunquam revertitur. In incognito advenit, quod magnas nobis præbet utilitates; aut abit, quod nocuimento nobis est. Eâ ob causam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quod interrum apparatu tempus consumerent, nec adverterent tamen occasiones cunctationes istas minimè præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in eius

exc-

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedat.
*Nullus cunctationis locus est in eo consilio, quod non potest
 evitari, nisi per actum.* Fœtus informis est consilium, &
 quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac mo-
 rum ei tribuat, mortuū remanet. Ab intelligentia pro-
 fectitur, actus nimirum prudentiæ practici, & si in so-
 la contemplatione sistat, non nisi vana fuit imaginatio,
 & mentis illusio. Cito exequendū esse ajebat Ari-
 stoteles, quod statutū se melius fuit, sed deliberandum tar-
 de. Jacobus Angliæ Rex filium suū monuit, ut in con-
 sultando prudens esset & circumcumspectus; in deci-
 dendo firmus & constans; promptus & expeditus in
 exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus
 pedesq; cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles
 ligata est. Populo **cunctatio servilis; statim exequi, regis
 videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus suis confi-
 derati, & constantiā ac patientiā omnia superarunt.
 Grandiores Monarchiæ plerumq; tardioris executionis
 laborant vitio, eò quod nimium suæ confidentiæ poten-
 tiam, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui *† quod plus
 virum ac roborem, et fiducia tarditas inerat.* Accedit, quod
 propter hoc ipsum rotarū pondus, quibus Majestatis
 amplitudo innititur & ne ea, quæ possidet, in discrimen
 adducat, Princeps Imperiū sui finibus contentus vivat.
**Quod segnitates est, sapientia vocatur;* uti illia Imperatoris
 Galba. Ita omnes se suaq; servare posse crediderunt, &
 perire omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate
 vires acquirit ac robur, dum fervet adhuc sanguis, vi-
 gentq; spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias
 Nationes. *† Agendo, audendog; res Romana crevit, non in
 signibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.* Posteaquā ad
 maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facile
 diuque Imperia sustinent, tametsi ardor famæ desit,
 & dominatūs augendi cupiditas, perinde ac mare ali-
 quanto tempore motum conservat, etiam postquam
 ventorum vis defecit. Dum ergo Imperia in suo isto
 vigore

*† Tac. l. 1. hist. * Idem l. 6. Ann. † Idem l. 2. hist. * Id.
 l. 1. hist. † Tit. Liv.*

vigore perstitere, illam in statuendo lentitudinem non improbaverim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti: † *Potentia contra quam acrior sit, et si perit, tunc haberi.* At si aetate illa deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si contra audacius insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem aetatemque juvenilem, priusquam senio ingravescente sese amplius sustentare nequeant, & amissis sentim viribus intolerabiliter corrumpant. In minoribus statibus aetates illae considerari non possunt, quin opus est potius, ut assidue vigilet attentio, ad explicanda omnia vela, si fortuna Zephyrus alpiraverit: etenim nuncius, nuncius earum per vices; laud secus, ac per circumferentiam horizon- tis cōsurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliaque Nationes polo viciniore, quibus tanta cum industria usæ sunt, sua pendentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarent. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum. favori & commodis secunda.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momenti est. Ea quia caruit e Parthus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea & velocia hoc habent, quod & cito decernant, & cito eos facili prætereat: fervent sub initia, algent sub finem: corantur omnia nihil ad perfectionem adducunt. similes animæ illud Caligedem dicimus: illud enim celeritate movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus est: una, ut disponat;

alte-

† Tac. l. i. Ann. c. Eiusd. Fastus tractus belli poterat, si
Tartarum in se, aut in alios confusus, constantia fuisset.
Tac. l. i. 13. Ann.

[illegible]

5. Pauci sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Tam ob rem non oportet ea facile abrumpere, sed in vigore suo conservare potius. Crystallus, si sezel confringatur, unum iterum non potest, ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tamen est aliquod saltem explicare velum, ut minus sit periculi, quam omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quod despectantur.

§ Illud autem necessarium est cum primis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet; qui enim improbaverit, aut minus ea consentire judicat, aut difficultatem in his reperit; promittit, non tanto studio ad ea se dabit ac decet, nec magis propere curabit, si rite non succedant. Optime omnia executioni dabit ille ipse Minister, a cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimam, ut quam rectissime inefficuum deducantur.

† Hered:

SYMBOLUM LXV.

[Apis in lacum confectus tot circum fideles con-
tinua serie exorat, ut cum ad extremumque ri-
pum pervenerint, in unum propemodum sint, turbentq;
omnino lucidissimum illud aequor & purissimum
speculum, in quo repercussa rerum imagines, quæ
perfectissime sese antea oculis exhibebant, nunc non
refracte se offerunt. Idem prorsus in animo ac-
cidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex

uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & exco-
cato iudicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut in-
telligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere



re nequeat; dùmque unum errorem corrigere cogitat,
in alium incidit, inde rursus in alium, ut tandem
quàm plurimi sint, quò à primo distant longius, eo
grandiores sunt, non secus ac fluctus à centro, a quo
excitantur, -remotiores. Causa hujus rei est, quia
† principium dicitur esse dimidium totius, itaque partem
in principio erratum correspondens est ad alias partes. Et
re diligenter animum advertere oportet ad errores
primos, * cum fieri non possit, ut si in primo atque principio
peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod exa-
dat.

† Arist. l. 2. polit. c. 4. * Idem l. 5. polit. c. 1.

441. In Maximilla ad videndum licuit, qui reprobissimus Ascipione, quod Sophocles tam in matrimonium dux flet; cum errorem suum emendare voluit, in alium gravio-rem lapsus est, verbis venenatis eam tollendo eme-
dio. [†] Vixit scilicet Rex Vitisia dederat, oblatrata laud-
parum gloria gubernationis feliciter inchoata, & ne
concupiscens in numero, quas uxorum loco cultasque
habebat, quam turpitudinis notam contraheret voluit
ut in cunctis liceret, quin & lata lege Ecclesiasticis ma-
trimoni incundi fecit potestatem, cumque porro hos
suos errores religioni adversari cerneret, Romano
Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni
incurrit odium. Quare ut lux prospiceret securitati,
pleraque urbes moribus & munitionibus nudavit;
quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum de-
inde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores
alii ex aliis ordine nati, & in immensam aucti, vitam
ante tempus extorsere. Eadem incommodorum se-
tes etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat
is multorum ruina suam fabricari fortunam, eamque
in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore scilicet vitia
adultiores majorisque semper a incitante, donec
statum una & vitam amitteret, aut discipulus malus
aut malus Machiaveii Magister.

§ Errores principum non nisi difficulter possunt cor-
rigi, eo quod plerumque ad multos se pertineant. Obstat
etiam obstinatio interdum aut ignorantia. Ingenia ma-
gna, quæ communiter fere magis ingenua sunt & docilia
errores suos facile agnoscunt, usque melius erudita de
emendatione serio cogitant, & ad id male Arustilate-
res iterum dissolvendo, ut meliori deinde cemento
eodem iterum coagulentur. Philippi tertii Imperato-
ris symbolum fuit: *Quæ male captum est, non potest com-
muni se.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, facilius
in viam redit. Frustra erroris postea poenitisset.

Nil

[†] Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 19. a Ferax scelerum, & quia
prima presentant, & solutæ se, ut, quoniam modo Germani-
ci viros periret. Tac. l. 4. Ann.

† *Natural erroris in aperiendo facit.*

Ratio Status catena quidam est, quæ, si vel unicus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illico, nisi iterum consolidetur. Princeps, quia se statuta hoxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quam boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quam veritatem: constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam rite tueri se putat, si pedem nunquam retro refo-
rat.

— * *Quamque regale in e putat,
Sceptra superbas quisquis a limor ut manus,
Quæ caput, ve.*

Tam ea in rerationi paruit Carolus quintus Imperator, ut cum aliquando privilegium nescio quod manu suâ consignasset, monereturque, iustitiæ legibus non sat esse contentaneum, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Molo*, inquit, *meam licentiam scripturam, quam autam.* Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos vero etiam defendere, ut honori consulatur, nihil aliud est, quam peccare velle sapius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectius curentur cetera, & expedit interdum errasse, ne peccetur deinceps gravius. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsi met nostros errores Magistros habeamus. Ex his primum recte agere discimus: † *Utu probatum est, leges egregias, ex malis honesta, quod bonus ex delictu aliorum gigni.* Prudentissima etiam Respublica multa in gubeinando fecit imprudentius, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi huius fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo * *paravit eum, quod fecisset hominem.* Plus interdum erratis nostris debemus,
quàm

† Claud. * Seneca. † Tac. l. 15. Ann. * Gen. 6. 6.

quam recte factis: illa siquidem nos erudiunt hac ignorantia: & inanis gloriæ sunt semina. † *Et sumit nos A-
maria, non solum docere, sed etiam erant.* Umbra
picturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista habet,
quod iam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe
tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod
prius commodo erat, post in exitum vertitur. Nulla
tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore
salutaria sint. * *Nec debet curari, si se pollicari, si se-
cundum varietatem temporum statuta, quæ tunc valentur
camana, præsertim cum urgent, necesse sit, vel ex illis utili-
tatem expescere, vel ex illis gravia nascuntur incommo-
da, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inde-
cium se videt.* His Principis Rex Attuerus utebatur,
cum revocata a se sententia, quam iniquâ Amiani ac-
culatione deceptus, adversus Dei populum tulerat
imprudenter, rationem redderet. † *Neque enim edictum,
inquiens, si dixi, si jubeamus, ex animâ: sed, ut ne la-
teat, si d. pro qualitate & necessitate temporum, in Respu-
licâ possit utilitas, ferre sententiam.* In his & similibus
casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare
consilium, & ea, quæ semel statuta fuere, nec in-
constantia dici debet, sed constans potius robur sequendi.
rationem ducem, quale est in bracteola ventri in aice, in
omnem se partem unâ cum vento vertere, aut in acu
nautica ante non conquieticere donec ad stellam pola-
rem opposita sese stiterit. Medicus secundum ea, quæ
corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia savi-
tatem præ oculis habet. Infirmittates, quibus consi-
stantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi mo-
dos desiderant. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua
subinde iterum inspicere decreta & corrigere, immo
& errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere,
incoGITANTIA esse potuit; emendare, fortitudo pru-
dens;

Z

† Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6. * Cap Non debet, de
Cons. & Affin, † Esth. 16. 9.

dens, obſtinatio vero ita ſemper eſt & reprehen-
denda. Prudentia tamen erit, illud ipſum ita ſcite &
diſſimulanter facere, ut vulgus nō animadvertat, ſed
enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter im-
prudentiā interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tameſi vero errorum retractandorum aucto-
ſini principi, id tamen de omnibus univerſim intelli-
gi non debet: aliqui enim tam exigui ſunt, ut in iis
corrigenſis graviorem levitatis ſuſpicionem, aut
exiſtimationis jaſturam vereri merito quis poſſit; ad-
eoque ubi paulatim ſeiſſis deſinunt, nec aliorum
grandiorum periculum eſt, ſatis erit eos in emendatos
relinquere. Alii iſti ſunt conditionis, ut ſequies
praſtet, immo fortiter etiam & conſtanter ad eodem
continuandos inflammare animum, eo quod gra-
vius forte immineat periculum, ſi ab iis expedite
cogites id, quod in expeditionibus bellicis frequenter
accidit. Negotia quidam ſunt, in quibus, ut recte a-
gas, neceſſe eſt, ut extra limites primum abeas, etſi
errores aliquos labi contigerit; ſicut qui baculum in-
curvum in contrariam inſeſcit partem, ut rectus eva-
dat. Tum verò de iis magnopere laborandum non eſt,
uti nec de cauſis eorundem, aut me iſtis, cum nec
juſtitia, nec honeſtati iſti adverſentur, & optimi inde
ſperentur effectus: hūc enim ratione prodeſſe incipi-
unt, & diſpoſitiones potius ad bene recteque agen-
dum dici debent, quam errores. Alii non niſi magnis
immiſcentur conatibus ſapientiſſime animas ſuſcep-
tus, haud ſecus, ac roſæ ſpinis involvuntur, ut abique la-
ſione manus eas contingere nequeat. Atque illud ideo
accidit, quia rebus ſere omnibus, quæ quidem ad
bonum univerſale putantur conducere, aliquis in-
ſectur error bono privato noxius. Rerum publicarum
corpora diverſis conſtant partibus & oppoſitis in-
ter ſe, quod ad qualitates & humores attinet, & remedi-
um, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui
noceat parti adeoque ſingulari prudentia opus eſt in
eo, qui ſuis imperat, ut detrimenta & commoda

conferat inter se & expendat. magno item animo ad
exequendum, ne illorum forte metu hæc plane ne-
gligar.

SYMBOLUM LXVI.



Innovatio rebus naturæ caducis perpetuitatem tri-
buit. In individuis, dum alia aliis continuata sen-
succedunt, perennant species. Eam ob rem agrico-
la sicut arbores, quas in demortuarum locum possit
sufficere: non eam curam casui renouit, quia aut
plantæ eum deficerent, aut certe nec essent ex qu-
bus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibi-
ipsis recta sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum
tenere adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim
nulla

nulla vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juvenutis esse debet, ut hæc a tenens formetur probe, in his præcitiis provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magni ingenia præstanteque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facile vivere cunctis, nati ars & cultura fecunditatem eum tempore corrigant. Quo spiritus maior est, eo gravius nocet Republicæ si eum educatio non tempori moderetur. Animus excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre non sustinet. Legum frangum excutit, & ad libertatem aspirat, adeoque oportet, ut ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis eum gnave excolant. Ubi juvenutis aliquantum utate processerit, proderit natus parum levitati eius curanda, si admisceatur ad tractanda negotia publica. Hæc cuncta tamen, opinor, curæ quædam Republicæ adolescentes in Senatum adniserint. Illud optimum, quod agricolis in more est, qui arbusculas, dum teneræ sunt, translatis alio in solo iterato plantant, ut radices, quæ se nimium distuderant, constringantur, & trunci directe sursum in proceritatem sese erigant. Nunquam fore juvenutis in solo patrio ad insignem frugem maturent. Ibi consanguinei & amici licentiores eam reddunt audaciorisque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actiones, & hominum sibi animos devincere. Domipatria plateulam licere nobis arbitramur, etiam extra limites sit, & facile veniam nobis pollicemur. Ubi non sumus, legum rigorem metuemus. Extraneale solum corrigatur paulatim illa morum asperitas, & nature contractio. Relatio illa animi solida & humana, quæ eos sese conitari olet, patrum Nationibus diversis versari non sunt. Ibi lingua differunt, & cognoscuntur. Nationum ingenia observantur consuetudines singularum ac mores, quantum rerum notitia inignes elicit viros, ad artes tam pacis, quam bellicum idoneos. Plato, Lycurgus, Solon & Pythagoras variis obeundo provincias, prudentes Legum

atores & Philosophi evasere. In solo patitur una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur: foris maiores sese ostendunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in aliena, etiam non absque detrimento suo, & in eodem modo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistratus ad animi melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum caritate, quam attentione animi, relictis patris laibus, orbem iterant, & linguas, artes ac scientias discunt. Hispani, qui maiora, quam ullæ aliæ Nationes, habent nobilitas externas adeundi provincias, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma forte Mars alio eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potissimum sunt, quæ viros nobiles domi in terra natali detinent: primum quidem, quia Hispaniam undique fere mare aluit, neque semper navigandi occasio tam præsto est, ac terra iter faciendi commoditas; alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua existimant absque magna pompa & impensis peregrinationes istas institui non posse, quæ in re modestiores sunt Exteri, cum magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed a teneris etiam sic formari velut plantula, ut aut aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accerere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemate præsentis per falces, symbolum Magistratus, indicatum volui, illa siquidem virga plantata alias iterum progignunt, & quia in unoquoque genere

simplicis illius formæ Re. publicæ, Monarchia nimirum
 Aristocratiæ, & Democratiæ, diversæ sunt gubernandi
 rationes, diversæ quoque juventutis exercitia sint o-
 portet, pro cuiuslibet Reip. institutis, proque rerum
 conditione, in quibus unaquaque res excellentis-
 simis magis indiget. Ea in re omne summi studium po-
 suere Perla, Aegyptii, Chaldaei & Romani; campum
 verò elaboraverunt in eo, ut quosdam iam inde a prima
 pueritia pro Magistratu instituissent, ut pote a quo de-
 inde bono aut malo, conservatio ac ruina Rerum
 publ. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse
 effectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt a-
 ctiones. In Hispania magna cum providentiâ erecta
 fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium vi-
 rorum pro gerendo Magistratu & administranda Jus-
 tia, quorum constitutiones licet faciles videantur &
 vana, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quod ad
 modestiam erudiant, faciantque ut prius obedire no-
 sint, qui aliis dein Imperare debent.

§ Alibi scientias inter politica regnandi instrumenta
 in principe recensuimus, nunc illud quaeritur, an iis et-
 iam conducant, qui parere debent, & an Juventus popu-
 laris iis instruenda sit. Natura in ipso capite, tanquam
 totius corporis Principe, intelligentiam constituit, ut
 scientias condisceret, uti & memoriam, ut easdem con-
 servaret: at verò manibus & membris reliquis non nisi
 habitudinem ad obediendum impertit. Homines so-
 cietatem inter se communitatemque coire operandi
 causa, non speculandi, magis ob commoditatem sub-
 fidii mutui, quam theoriæ subtilitatem. Non sunt for-
 tunatæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex
 eo, quod manus perficit. Studiorum orium vitis ab-
 rur, & in charta ea omnia æternitati cōsecrat, quæ
 temporum adinvenit malitia Multa contra supremam
 molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat.
 Spartani, [†] literas ad usum solentis habebant, reliqua omnia
 disciplina erat, ut pulchre parentis, ut laboris, ut profectus, ut

pugna inierunt. Suoditi arguti nimis & docti, non vates
amant, carpunt gubernationem, consulta praeci, am
vocant ad examen, & populum commovent, obedi-
entiam magis promptam esse oportet, quam ingeniosam;
sinceram magis, quam cautam. Ignorantia praeci-
pua in Imperii Turcici fundamentum est. Quia illo
solutiorem, si pergeret semina, facile id everteret. Qui-
etiam felice aq. vitam vivunt Helveti, apud quos scien-
tia non tam osum vigent, & proscripto subtiliori phi-
losophandi genere. Non minus bona cum politica se-
le, se moderatum, quam aliae Nationes: vehementi
e conversatione in scientiis perdilicendis languescunt
vires, & vivunt animi, dum nimia ingenii acie pe-
netra perit, sine penetrant. Studiorum amplexus, e-
raditionis gloria, & praemia multos alacritate de vi-
videlunt pro arboris & defensione statum, quorum
plus interest, fortitudine praestare populi, quam lite-
ris. Quod in his generosum est, facillime facit ea omni
exercitia, quae corpus magis, quam animum occupant.
Otio literario ingenia sunt melancholica, ut vitam
magis ament solitaria, & coelibem: contra ac fieri o-
portet ad hoc, ut Respublice multiplicet, & viros habeat
ad munera & officia publica de neos, atque ut tueri se
possit. Sed non omne ingenia scientiis exculta hand
faciunt Provincias regum copia affluere, aut incolis
frequenter, sed artium & mercimoniorum industria,
ut in provinciis Belgicis, videre licet. Bene expende-
rant incommoda ista Germani aliaeque Nationes, quae
Nobilitatem suam in solo armorum fundarunt exercitio
nuncupant pulchrum existimantes gradus honoresq. li-
terarios admittere, atque ita fit, ut omnes fere Nobiles
ad arma adiciant animum & militia floreat. Tamen si
vero orthodoxa Religionis cognitio in ad patrum sci-
entis illustretur, illud tamen ne pari non potest, mul-
ta etiam ab istis ad meras reduci opiniones, equi-

a Patre datus deest: confilio, populo super vacante calu-
dina est. salut.

bus varia nascuntur Secta, & ex his Imperiorum conversiones, immo cognitio tam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera al qua & credula ignorantia, quam superos & inanis sciendi praesumptio, maximis erroribus exposita. Hae & aliae rationes complures suadent propterea extirpandas esse scientias secundum regulas politicas, quae ad dominationem attendunt magis, quam ad subditorum utilitatem, sed principia ut tyranni sunt potius, quam boni & aequi Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum praeculis habere debet: illis autem utilissimae, immo maxime necessariae sunt scientiae ad confutandos sectariorum errores, qui facile invalescunt, ubi regnat inscitia, ad administrandam Justitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minus civitates praefidiis suis muniant Viri docti, ac milites, ut Syracusae quondam in Sicilia expertae fuere in Archimede: Dola Burgundiae urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cuius prudente consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortitudine animi plus quam heroica, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit: musaei in aramentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Franco sanguine nomina & egregia facinora civium aeternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum universitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quae bono publico officit, quemadmodum reipsa in Hispania experimur; quare magis e re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quae in speculatione consistunt, aut circa iustitiam veriantur, plures vero ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret maiora praemia his statui, quam illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia vero praemia sic constituta non sunt, hinc fit, quod oppido multi ad literarum studia appellant animi, defunctae Monarchiae ad defensionem suam & con-

conservationem milites potius, quam literati quod
 armis ipsorumqueque triumphos & trophaea militaria
 gloria solent. In Natione bellicosa & victoris in-
 clinat, & gloriatur, & exultant superare contendunt
 & in fine omnes devicerunt. Cura istius re-
 publicae, & ipsius bonumq. Moderatorum pertinet,
 & erit, & committitur & educanda juventute ita-
 cere & ordinare, ut universus Vincorum eruditorum,
 Militum, Artificum, aliorumq. officiorum corporum sta-
 tus, & secundum proportionem conveniat.

Sed Atque haec proportio in his etiam attendi posset,
 in Civitate Ecclesiastica, tam aut Religiosam an plebem cu-
 rant, quorum multitudo nimia Republica & Principi-
 palis illi nocet. Vnum Religio & Pietas regulam po-
 nit, mensurari non debent, & solent in Ecclesia mili-
 tare plus arma spiritualia efficere, quam secularia.
 Quipiamque Status illius auctor est, eundem porro
 incrementis, absque detrimento Republicae. Nihilomi-
 nus, & prudentia humana credere quidem non de-
 bet, ut non miracula debeant, ei ad quem illud ex offi-
 cio pertinet, considerandum relinquor, an tantas Ec-
 clesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum
 multiplicatio atque incrementum excedant forte fa-
 cultates Saecliarum, a quibus illi sustentari debent,
 ut ipsi etiam Ecclesiae eisque fini noxia sint. Cui rei
 ut pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica
 apertissime provisum fuit, in Concilio Lateranensi
 maximis sub Innocentio tertio, sic enim illud statuit:
 "Ne quia Religio, quae ex ipsa gravem in Ecclesia Dei
 confusionem intulit, firmius proletemus, ne quis de ca-
 nonicam Religionem intulerit, sed quicumque ad Re-
 ligionem converti voluerit, unam ex approbata assu-
 mat. Consilium Regium Castellanae alias Maje-
 statis suae, supplicandum esse Summo Pontifi-
 ci, ne quis in Regno Castella ante, quam sextum &
 decimum aetatis annum complevisset, in religiosam

prius sapiens boni Principis esse putabat tam sol-
licitam suam custodire ditionem. Iste se non gerit ut
sibi, sed *civibus suis* sit agere, et propter hoc iustitia,
clementia, cunctasque multa custodia, est illius, que de pauperum
famine, & puerorum horra re quardata sua cura, sua ele-
ctio, que laudatorem, honoratum, & rictos, e abundantes, e totidem
procella. Verum ut prudentissimus Legislator illud præci-
pe quo monuit, Regnum instaurari debere * delinquentes i
ante de lege, sine te loquar, si filios pudore aver, aspec-
tandi Caliditas, de Libratoribus, e de Menestoribus. Qua
inter prudentissime indicavit hanc hominum frequen-
tam non in sola plebe gentē ponendam esse, hæc li-
quidem scilicet parum efficiet, nisi Nobilitatem habeat
comitem qua spiritus & anima illius est, tuæque exem-
plo docet appetere honestā & pericula spernere. Illis
abique Nobilitate exanguē quoddam cadaver est, ad-
eoque adeo conservandam augendāmque omni opera
Principem cogitari decet, uti quondam fecerat Augu-
stinus, qui Hortulo Nobili Romano non solum conju-
gandum auctor fuit, sed vivendi etiā media sup-
pediavit, tunc claudia familia extingueretur. Ejus rei
magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus
uxoris dos dari nondū consueverat, & nunc exigua
ea esse solet, ut præcipua illarum dos sit Virtus & No-
bilitas, magisque ad animi & corporis dona attenda-
tur quam fortunæ bona, adeoque tanto facilius concilia-
entur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat
in pervestiganda sponsa aliqua locupletioris : quæ
nulla fuit, cum Lycurgas omnes omnino dotes lege ec-
cliam sancta prohiberet, & Carolus Quintus Impera-
tor modum illis poneret, quin & Aristoteles Lacedæ-
mones fertur reprehendisse eo quod dotes tam
amplas filiabus suis elargirentur. Voluit præterea Al-

Z 6

phon-

¹L. 3. tit. II. p. 2. * L. 1. tit. II. p. 2. * Tac. l. 2. Ann. d. *Dotem*
non uxorem mariti, sed uxorem mariti aff. et. Tac. de mor.
Germ. * L. 1. tit. 2. l. 3. Recop. e. Statut. Virgines sine *dotis*
auctor. pos. it uxores et generibus non pecunia. Tiog. l. 3.

in talis Flex, ut non nisi in casu necessitatis. Exterorum frequentia in Statum indeceretur: nec immen-
 to quidem, divellenti maiores, & Religio-
 nis magis domesticos, quædam tamen, eamque
 ob causam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus
 suis eiecerunt. Nationes extera vicia & opiniones im-
 pias introducunt, & seditiones contra legitimum
 Principem facile commovent. Quod tamen incom-
 modum magnopere metuendum non est, si exteri
 solum evocentur ad colendos agros, & alias artes exer-
 cendas, immo hoc fieri quandoque expedit. Selymus
 Turcarum Imperator e Cairo magnum operariorum
 numerum Constantinopolim submisit. Poloni, cum
 Henricum Ducem Andegavensem elegissent in Re-
 gem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt,
 ut varias Artificum familias una secum adducerent.
 Nabuchodonosor expugnata Hierosolyma transtulit
 inde homines viros robustos, septem milia & artifice, & in-
 elusos mille: duosque eos captivos in Babilonem. Verum
 quia ad eam rem saepe industria deest, neque semper
 sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi de-
 ductio minime sufficeret, ponam hic aliquot caus-
 as, unde illa regnorum solitudo, & subditorum
 infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tanto facilius
 remedium parari possit. Ista igitur aut externa sunt
 aut interna. Externa, bellum & colonia. Bellum
 monstrum quoddam est, quod humano viciat tan-
 guine, cumque ad Statum conservandum expediat il-
 lud tolli aere potius, ut solebant, Romani, vitæ for-
 tunisque subditorum in eam rem opus est. Colonia
 quoque diu sustentari non possunt, abque copiosa ho-
 minum

¶ Quæque iniquitas, & advena antea ac in civita-
 tem recedunt, hi magis ex parte seditionis ad Patem.
 Arist. l. b. 5. Polit. c. 3. § 4. Reg. 24. 16. g. Fuit p. op-
 um populi Romani longe & domo erant, & propugnaculum
 pernicietorum fortunas, non sua recta defendere. Cic. pro
 lege Manil.

Joannes II. ꝑ præcepit ut Duces omnes, aliaq; illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quemodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea fidei commissæ, ut prærogativæ Natalium in Hispania plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim natus major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum prorsus & videbatur) cumque aliis matrimonii inveniendi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob causam Plato divitiarum & inopiam antiquas Rerumpublicarum pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia fere earum damna oriri ex eo, quod bona in his non satis recte dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florent Respublicæ. Verum tamen hæc utilitas magna sit, non minus tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas, ejusmodi Fidelium commissarum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Respublicæ præstare possit obsequia, ad eoque antiqua illa retinere non possent, Nobilitati tamen recens instituta permitti minime deberent. statuta etiam lege, ut consanguinei ad quantum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex alio, ac certe magna & potissima ex parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quam Respublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devota quadam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec consanguineis reliquis sufficiens relinquatur sustentatio, unde familiæ extinguantur, exhauriuntur redditus regii, populus ad tributa solvenda sit impotens;

† Auth de quæst. k Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant. Cassi. l. i. ep. l. i. l. Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed jure cognationis tradantur. Arist. l. 5. Polit. c. 8.

potens, augeſcit exemptionum potentia, & immi-
nuitur iuriſdictio Principis. Expendens eius Rei incom-
moda. Moyses, edicto publico vetuit, ne quid ultra
Israelitæ aliud opus ſanctuarii offerrent, tametsi Deus
ipse oblationum illarum fuiſſet auctor, & mente pura
ac religioſa omnia fierent. Respublica Veneta jam
prudens decretis ſuis ei rei ſapientiſſime providit.

¶ Illud porro necessarium, ut pro matrimonii in-
eundis prudens temporis habeatur ratio nam si nim-
ium differantur, periclitatur successio, & patitur uni-
versa Respublica ob juvenum incontinentiam si con-
trarium maturentur, contingit filios aetate haud
longe esse inferiores parentibus, unde reverentiam
exuunt, & impatientes moram successionis caussa ne-
fanda contra eos moluntur.

[illegible]

SYMBOLUM I XVII.

Politica huius nostri temporis in omnibus maliti-
an. & fraudem præcipiunt, & contra selemunt
aliis longe maioribus, nulla Religiois, iustitiz, &
fidei publicæ habitatione. Omnia sibi licet putat,
quæcumque ad suam conservandam, & augendam
faciunt, ea quoque artes istæ communes patiunt, ne-
cessè est, ut pugnent inter se, letæ, & mutuo impe-
diant ac conficiant eum tranquillitatis publicæ de-
trimento, adeoque fines optatos minime assequun-
tur. Fugiat princeps hostale Magistros, & dicat ab
ipsa Natura potius, in qua absque malitia, fraude, &
omni dolo vera ratio status elucet. Illa sola certa est,
Æxa & solida; qua utitur in gubernatione rerum, quæ
vera.

vegerantur & vivunt, ea praesertim, quam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominatim Pastoribus & Agricolis pro conservandis au-



gendisque gregibus, & agrorum cultura: unde fortè factum, ut ii Reges, qui à pedo, aut aratro ad sceptrum vocati fuère, inelius alius suos gubernare subditos sciverint. Fruatur licet Pastor (cujus obligatio & cura talis ferè est, qualis est Principum) lacte & lana gregis sui, ea tamen moderatione, ut neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, aut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet

a *Va* Pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuae meae, dicit Dominus. Ideo hac dicit Dominus Deus Israel, ad Pastores, qui pascunt populum meum. Jer. 23. 17

debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonsus I Rex, *guardar muy a la comunal, que le paxa, y faga, y que, o no, y lo que se le da, y es como se goza*). Non ipsum et-
baristur cum excindit Agricola, tan enim ignis ad-
ulus domesticos opus habeat, sed ramos duntaxat am-
putat nec totos illos quidem, sed ita ut geminare
possint denuo, & novis vestiti foliis in annum sequen-
tem fructus alios proferant. Secus ac solet conductor,
qui cum de hereditate minime sollicitus sit, illud agit
solum, ut fructus pro eo tempore, quo frui licet, ex
ea colligat, nil pensi habens, quod in tempus reliquum
Domino suo utilitatem allatura non sit. Hoc différen-
tiam est inter legitimum Principem, & Tyrannum, quod
ad tributorum impositionem attinet. Iste tanquam
possessor violentus, qui in metu est, ne brevi forte
Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaude-
re conceditur, omnes inde fructus colligere contem-
dit, nec veretur ita radicibus plumas evellere, ut am-
plius succrescere nequeant. Pastor est, qui non gre-
gem suum pascit, sed & semetipsum, & tanquam Mer-
cenarius, curam illius abiecit, cumque omnino de-
serit. At vero Princeps aliquis legitimus & naturalis
æquitatem causæ expendit, quantitatem & tempus,
quod necessitas postulat, proportionem item fortuna-
rum & personarum in tributis dispersiendis, & Regnum
suum tractat non tanquam corpus, cui una cum ipso
emoriendum erit, sed quod perennabit in Successori-
bus: quippe qui probe novit, * *Principes mortales, semper-
vitæ æternæ esse*; cumque inde in annos singulos novos
speret fructus, eam omni studio conservat, velut secu-
rissimum divitiarum suarum depositum, quo in ma-
jori-

¹ L. 19. tit. 1. p. 2. b *Aliter utimur propriis, aliter com-
modatis.* Quintil. de Orat. c *Va Pastores Israel, qui pa-
scebant semetipsos.* Ezech. 34. 2. d *Mercenarius autem,
& qui non est Pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lu-
pum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joann. 10. 12.
* Tac. lib. 3. Ann.

joribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphontus Rex ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno credit, id mutatus: ** El mejor tesoro, que el Rey ha, es el que en su tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, es el que se pierde: lo que dice el Emperador Justiniano, que en su vida fue el Rey, es la Cámara del Emperador es el Rey, es el tesoro de la casa, que es su Vasallo, su Riccio, e su guerra es su vida.*

¶ Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fasque que est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. *† Neque quies peritiam sine armis, neque a magno periculum sine stipendio peritiam habere queant.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, ** dissolutionem Imperii fore, si fructus, qui huius Respublica sustinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt; si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de causa tam invisus omnibus fuit Rex Alphontus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut sceptrum tandem abdicare se cogereetur: sicut & propterea Garsias Galaxiz, *†* Rex vitam penitus & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquiritendis nova tributa exigere, respondit: *Magis me facit Rex populi, quam hostes suos mettere.* Pecunia ex iniquis tributis collecta subditorum miscetur sanguine, qualis esturto illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano dilegit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut illa incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non

** I. 15. tit. p. 2. † Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. † Mar. hut. hist. l. 9. c. 8.*

non debent, quàm universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Justitia causæ confiterit, facile in onus aliquod extraordinarium consentit populus. uti factum vidimus in his, quæ poposcit Rex Ferdinandus quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitia Toletana temporibus Regis Henrici tertii sponte elargita fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitibus etiam non requisitis plura porro exigerentur. Tamen si enim ad privatos minime pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo his illæ communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo his proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si alias aqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Rey pade demandar, e temer al Reyno lo que usaren los otros Reyes, e aun mas, e las suzanas, que lo uviere en gran menester, para pro curar al de la tierra*, prudentis tamen Principis erit, ita dextere rem instituere, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolute fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura floquitur) populi fixum est; si hoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps vero ad eum corrigendum potentior sit, & contra nimiam eius libertate vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo recte gubernaverit. Verum si tantum illud tam suave sit oportet, ut non obtinent animum, & mordicus eo comprehenso præcipitent; quemadmodum prudentissime id expendit Rex Flavius† Hervigius in Concilio

e Tibi summum rerum iudicium Dei dedē, nobis obsequi gloria regis tui. Sac. l. 6. Ann. f. Et tunc David, ananiam, 2 Reg. 3. l. i. Concil. Tolet. XII.

cilio Toletano XIII. cum diceret tunc gubernationem optimam fore, *si eam contra exaltos populi gratia, nec sine cetera tenuis ditione gentis faciat asperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exenplum ceterorum, at vero Imperium in fortunas, cum pecuniam pendere iubent, ut subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, namque fortunarum damna afficiunt populum, quam corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisita illa fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Quam in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis sacinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites, per medios hostium cuneos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere videretur. Neque bona ratio Status est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tanto obedientiores sint: et si enim egestas, quæ una nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos, illa tamen violenta ad seditionem potius commovet, eosque impellit ut nefaria contra hunc Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saul *convererunt omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re altero, & aratro animo, & factus est eorum Princeps.* Nunquam magis obsequens erit Regnum, quam si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, dumtaxat in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, quæ ibi fruebatur, at mox ubi in deserto rerum inopia laborare coepit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

Si Si Regnum eâ conditione obtigerit, ut absque eius consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitum; ut factum in

Co.

¶ Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum libant? 2. Reg. 21. 17. in Ferocissimo quoque assumpto, aut quibus de egestatem, ac mortis flagitum maxima peccata necessitudo. Tac. lib. 1. Ann. 1. Reg. 22. 2.

Comitiis Madritensibus tempore Regis Alphonsi undecimi aut duodecimi in praesentione usque ita acquiescentibus, ut in hispania & Franc. accideret in his talibus ecclesiis. Communionum contentum expectare oportet, ut ne perinde se exponant princeps, quod Chionides, & alii. Iam Rex quondam expertus fuit, cum non rogatus per alium sententis tributum quoddam voluisset impendere. Porro ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditos auctoritate valeat, ut ipsi ex concepta de zelo illius erga bonum commune opinione æquum iudicent onus, quod eis imponitur, & ultro in illud contentiantur, totos se ejus prudentia, & notitia rerum publicæ committendo quomodo ad Josephi arbitrium sese referebant Aegyptii, cum quantum fructuum partem ab eis rex geret. Ubi populus istam de principe conceperat fiduciam, cavere debet sedulo, ut ne eum abique sufficienti causa & natura consilii deliberatione oneret. Verum si necessitas urgens aliud postulaverit, illud curet saltem, ut tributa quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quam si nullum onus sui fructum videat, & fortunas suas in usus inutiles infusa intelligat. Tum illud etiam edicit, si tributa, quæ sunt necessaria, ea cessante continuent. Quare tollere ea debet princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa ^{* necessitate armis} ex cessu, etiam in pace manere; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tamen si exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia sibi devinxit, ejusque fidenter in in maximis etiam moribus experta fuit, et quod subditi remississet exactiones, quas maritus ejus Rex sanctius quantus ex rebus ad com meatum pertinentibus postulaverat.

§. Illud

* Mar. hist. lib. 1. c. 21. i Salus nostra in manus ejus, & c. ut ait Dominus noster, & latius videmus Reg. Gen. 47. 25. * Tac. l. 2. hist.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum fortis gerendum: neque enim facile caput, quantum ad pacem domi conservandam conducatur, illud quam longissime arcere, & in alienos inferre Status, quodq; manus periculosa sit defensio, quæ clypeo fit, quam quæ galea, eo quod longius ille absit a capite brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quam futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta & sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propria lux utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cum enim tributa potissimum sint, quæ eam à plebe iis discernant, ægerimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilègia, Majorum virtute parita, & acquisita. † Hæc causilla fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum tertium arma sumpserint, cum à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belliius deponeret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessaria; sed iis potius quæ deliciis deserviunt, aut curie sumari, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricola & opifices, quæ communis pars vel maxime fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportabantur. Alexander Severus ea deponcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quam ad necessitatem. In lauraturæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nul-

k Plerumque accidit, ut quæ Proteritæ pecunia parcedo, remota pericula contemnunt, incumbens demum malis, desperato saepe remedio, graviora sentiant detrimenta. Paul. Jov. † Mar. hist. Italy. l. 11. c. 14.

§. Nulla tributa minus noxia, quam quæ ad vectis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem pendunt Exteris. Quare prudentissime in his constituta sunt reditus regni in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vestigiorum regiorum incommodum est in Quæstoribus seu Coactoribus, qui interdum plus damna adferunt, quam tributa ipsa, neque ullam rem impatientius tolerant subditi, quam violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones moderatis tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de his conqueritur, quod populum suum exspoliaverint. In Aegypto propheta aliquis tributis præerat, et nulli ea in re satis confidebant, nisi qui pecuniariter ei esset Deo dicatus, his vero temporibus ea committuntur institutis & uturariis, qui non minus naves portum subeuntes exspoliant, ac ipsum naufragium, & velut prædones ultio casoque commearum bonis inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si præter omnia sint exposita: quid mirum, inquit, populum graviter terre exactiones, si per solutis illis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus pendendum sit. Ob isthæc incommoda tempore Regis * Joannis secundum Comitibus Guadalajarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, ea tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum liberum, quo consistere posset, quid in communes usus coli-

*¶ Periculum meum exatores suscipiant erant. Isa. 3. 12. misericors. si manus non tenens non parasciat, ut centum naufragum, si manus non incurrit exigentiam, qui frequenter plus affligunt damna, quam silenti nuda naufragia. Cassiod. l. 4. & 19. * Marbitt Hist. l. 19. c. 7.*

collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum
 permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis a-
 tem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa
 Regnum Franciæ Henrico secundo proposuit, ut tri-
 burorum exactores amoveret, pollicentibus subditis
 perfoluturos se, ubicunque ipse veller, quod in sum-
 ptis regios sufficeret; & licet istud initio haud displic-
 eret, non defuere tamen postea Consilarii, qui ob
 rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem
 illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtule-
 runt, immo & ad omnem aris alieni dissolutionem;
 verum iudicatum fuit, cedere in imminutionem au-
 ctoritatis regis, si illi Tutoris loco Regnum esset, &
 hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissi-
 mum tamen causam illam iudico, quod plerumque
 fere rei pecuniarum curatio, & occasio tam opportuna
 multos diandi agere manibus dimittatur. Auctoritas
 Principis non administratione magnarum opum con-
 sistit, sed in eo, quod multa possideat. Non minus exi-
 stimationis tua retinens erat Respublica Romana,
 quam ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogen-
 di pecunias precepit, ut ipsa Provinciae suae admini-
 strarent tributa & colligerent; neque verò ideo inter-
 misit in officio continere Magistratus, ut sine avaritia
 & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius
 apprimè diligens fuit. Sanè modestia in uno aliquo
 tributo exigendo obligat subditos, ut ultro in plura
 alia largienda consentiant.

*in N. Provincia non crebris turbarentur, utque re-
 ter sine avaritia, aut crudelitate Magistratum tolerarent.
 Tac. l. 4. Ann.*

SYMBOLUM LXVIII.

INGENIOSI Graeci Philosophiam non solum natura-
 lem, sed moralem etiam & politicam scitis qui-
 budam fabularum involucribus (ut Aegyptii hierogly-
 phis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut
 ubi dulci illa fabularum amoenitate penitus cam-
 im-

eorum
is ara.
causa
ut tri-
bditis
n fum
displi-
qui ob
idem
otule-
onem;
m au-
et, &
erissi-
n que
rtuna
oritas
con-
sexi-
mana,
ngen-
mini-
inter-
ritia
erius
quo
lura



omnium è portu solvere, & alto sese mari committe-
re ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem
nimirum arietis inauratam; quo praeclaro facinore
Palladi armorum Praesidi consecrari promeruit, & in-
ter ipsas firmamenti transferri constellationes, in
praemium scilicet tot susceptorum non absque in-
signi periculo itinerum, palam ostendendo universo
orbi, velorum remorumque beneficio inter ipsos
undarum montes vias fieri posse, quibus impellente
vento arma & merces in omnes mundi partes inferre
liceat, Isthuc moratis doctrina, & quis jam navis illa

in celestis sphæra inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præsentî Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clarè subicerem oculis, navigationem esse, quæ commerciorum usum terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illa ipsa eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quasi fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deciderent, mox ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt, Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestive submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidem pontes esse videantur. Eam ob causam Carolus quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & re ipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit, & edomat. In illo vis juxta ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt; in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas quaerueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ inculcæ aliàs essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari provincias; huius

dem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, una proinde alteri vicissim largiente, quod eadem debet, quæ necessitas & subsidium mutuum regibus, æque altum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio vivere non potest.

§ Atque hæc maris potentia Regnis quibuldam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ terrâ magis viribus indigent, quam mari Venetiæ & Genuæ, quarum illa in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potens, quam terra finis esse videatur, ad omnem culturam & agriculturem idoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloriæ celebres Hispaniæ, quæ a montibus Pyrenæis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec vero deest dispositio optima & opportunitas portuum ad animam ista sustentanda, & ad impediendam aliorum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulunt, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conducere armis etiam consulere securitati commercio & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portibus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, autem cunctis illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & iam commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria naviû, quibus Tyrus (civitas a in corde maris sita) uteba-

A a 2

tur

a O Tyre, tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita, Ezech. 27. 8.

tur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nauta frequentes concurrebant. *b* *Troja, & Lyda, & Ionia* erant in exercitu ejus *ut bellatores*. *clypeum & galeam* suspendebant in ea pro ornatu suo. Carthagine *fecit multitudinem cunctarum divitiarum*, argento, ferro, stanno, plumboque eam replebant. Verbo, nihil ulpiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut merito abundans diceretur, & e gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat & fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves arenæ terranos, quæ negligone, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuctur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari pretio, & divitias congerit; nos alii vero per incuriam tantæ maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo extremotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros advehimus, nec ultra progredimur; interim illæ e labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut illi negotientur, & pro eorundem negotiationibus pluri-

b Omnes naves maris & nauta earum fuerunt in portu negotiationis tuæ. Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12. *c* Repleta es, & glorificata virga in corde maris. Ibid. v. 25. *d* In multitudine sapientie tuæ & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem. Ezech. 28. 5.

plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis
aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum,
aliasque diversas materias, quæ diversimode dein
elaboratæ revehuntur ad nos, & ingentia nobis coe-
muntur pretio ob vesturæ sumptus, & artificium;
adeo ut caro nobis flet Nationum aliarum inge-
nium & industria. Importantur in Hispaniam mer-
ces, quæ aut oculis solum serviunt, aut citò consu-
mantur, & aurum argentumque vicissim inde effe-
ratur alio; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus
secundus, *ut distescant, & potentes fiant Exteri, immo ipsi
interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris ni-
hil penè supersit reliquum.* Quotus ea dere quondam
fuit Tiberius Cæsar, cum ingentem illum luxum
Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque
pretiosis cerneret. Immortaleq; gloriam promere-
batur Vestra Serenitas, si certis favoribus honori-
busque dignabitur prosequi negotiationes & merca-
turas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas
tercias exercuerint: neque enim magis naturales sunt
reditus, qui e terræ fructibus percipiuntur, quàm quæ
commutationis habentur beneficio, dum rem unam
permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium
persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere
ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon
quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solum
necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus pote-
rat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus
aliis Regibus potentiâ atque opibus fanteccellere.
Pompejus pecunias suas fœnori dabat, Nobilitas Ro-
mana & Carthaginensis nil ideo honori suo detractû

A a 3

puta-

e Quis lapsum causa pecunia nostra ad externas an-
nuites gentes transferunt? Tacit. l. 3 Annal. f Quia
classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos
erat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & den-
tes elephatorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo
Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapentiâ.
1. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quod negotiantium societates crexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solum cresceret opibus, sed magis etiam florent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoditas Hispaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato eâ ratione novo amplissimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, induitriâ & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usâ fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ alias novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis ante quicquam g accepisset, & acceptâ ab iisdem verâ Evangelii luce, ac pane divino eucharistico, tam longè h asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: * *Quis genuit mihi istos? ego steruus, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos qui enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præidiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & com-

g *Ecce isti de longè venient, & ecce isti ab Aquilone & mari, & isti de terra austrâ.* Isa. 49. 12. h *Facta est quasi navis infistoris de longè portans panem suum.* Prov. 31. 14.
* Isa. 49. 21.

commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sed magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentia satisejusmodi Ordinum militarium Præfectura, ut rei tam eximia, & tanto Rege dignissima initium dari posset. Quod si redditus eandem non sufficerent, nec Corona privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam redditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugia vero & Tripoli Ordines Alcantara, & Calatrava volebat constitueret, obtenta jam a summo Pontifice facultate, ut redditus Monasteriorum *de Villar de Veras*, ut vocant, S. Ite Martini, in Diocesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verum propter excitata postea per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia forse Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hic debet ratio Status, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri, hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantopere Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Corona tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM LXIX.



NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro vero, quod absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi una cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laborèmque suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineget terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli præies materià in ferrum & chalybem

consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerum-
publicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus,
thesauri; quod si hi armis robur non tribuant, nec ar-
ma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles
jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omni-
um erunt expolita. Narrat Plinius, in Indiis formi-
cam esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea
colligant. Aut usum nequaquam iis Natura concessit,
voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instrue-
rent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et
licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accu-
mulandas non esse, eo quod cupiditas hostium arma
excitet; uti accidit Regi Ezechia, postquam divi-
tias suas Assyriæ Legatis ostendisset, & Aegyptii
propterea reditus regios in struendas & fabricas
impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, &
exempla ista vim non habent: nam Ezechia ob mon-
stratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob va-
nitatem ostentationis, & quod in illis magis quam
in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædi-
xit illi Isaias Propheta fore, ut omnia b perderet.
Aegyptii verò non periculi causa, sed ad distrahen-
dos subditorum animos (quemadmodum suo loco
dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extru-
endis occupabant. Si Princeps thesauros per avari-
tiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offen-
dendi, aut defendendi postulaverit necessitas, &
sumptuum faciendorum metu de præsidiis sufficien-
tibus & armis Statibus suis non provideat, facile fu-
turum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis
occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus

A a s

effrin-

a latatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis
domum aromatatum, & aurum, & argentum, & pigmenta
varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, &
omnia quæ habere poterat in thesauro suo. 4. Reg. 20. 13.
b Dixitque Isaias Ezechia: Audi sermonem Domini, ecce
diu venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, 4.
Reg. 20. 17.

effringant æraria; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem una incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli nervus est. Illius beneficio amici parantur & Socii, nec minus hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatu bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quadam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama quia miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nullâ notabili pecuniarum summâ apud eum repertâ. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quod sumptus profudisset, sed quod haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paullatim in avaritiam illa abeunt, & citius ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillime divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chlorus apud Eutropium d volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, ** penes eos aurum & opes præcipuas esse bellorum causas.* Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, prius pericula nascuntur, quàm iis occurrere possit. Consilia recte institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant confer-

c Sed nihil aquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse bellici civilis nervos dictitans. Tac. lib. 2. hist.
d Mediæ publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum asservari. Eutrop. * Tac. lib. 4. hist.

servationem, cum videant non nisi e privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque agere in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, [†] *malè* *area pecuniarum publicarum constitutum esse apud Spartanos*, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias agere contrebant. * Et si privato usum *ipsum publicum postponitur*, quanto minus dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causarum ruinam Romanæ ascribit Cato in oratione, quam habuisse cum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis confucios refert Sallustius, quam quod sit explicat [†] S. Augustin. à primo suo decessisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta vero communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit:

———— * *Non ita Romuli*
Transcriptum, & intonsi Caronis
Auspiciis, veterumque norma,
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum.

§ Magni Reges suæ potentia confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerunque abiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt, nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quanto Monarchia fuerit major, tanto majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centumani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum alius iterum debent expendere. Nec ullum regnum tam opulentum, ut e redditis mandata alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum

A a 6

spatio

[†] Arist. lib. 2. politic. c. 6. * Tacit. l. 6. Ann. [†] S. Aug. l. de Civit. Dei, c. 12. * Horat.

spatio collegere: Theſauri illi, quos natura multis etiam ſæculis in ſecretis montium arariis coegerat, immoderate Romanorum Imperatorum profuſioni minime ſufficere potuerunt. Et ſolet id plerunque accidere Succelloribus, qui theſauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim conſumunt, quod abſque labore iis obvenit, & mox arariorum diruunt aggeres, ut Status ſuos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio ſexaginta ſex auri milliones prodigit Caligula, etſi id temporis ſcutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua eſt potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: abſque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare viſum eſt, ex quo profuſionibus immodicis & ſumptibus nimis Imperatorum theſauri illius cœperunt prodigi, Armis & opibus mundus hic regitur. Iſtud in præſenti Emblemate gladius ſignificat, & ramus aureus, quos ſupra terræ orbem brachium ſuſtinet ad innuendum nimirum, utroque illo univerſum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Æneas, qui utriuſque adminiculo ad Infernum uſque penetravit, ejusque monſtra ac furias domuit. Non lauciat gladius, cuius acies aurea non eſt, nec ſufficit animi fortitudo abſque prudentia œconomica, neque armamentaria ſine arariis, adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quam cum animo ſuo expenderit, num ſufficientes ad id vires & media ſuppetant. Et rei proderit, ſi Ararii Præfeſtus una etiam à conſiliis ſit Principi; ut in conſultatione referre poſſit, qui ac quanti ſint redditus regii, quæve media ad arma capeſſenda ſeſe offerant. Cauta admodum & circumſpecta eſſe debet potentia, & conſiderare diligenter, quid moliat, aut agat. Quod in fronte præſtant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: ſi hæc Regnis & Rebus publicis deſit, cœca erunt, adeoque ſicut Polyphemus, amiſſo ſemel per Ulyſſis aſtutiam unico ſuo frontis oculo, in vanum ſaxa jaciebat, ut ſeſe

ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigunt. Sat multos hæc nostra ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitiis frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiiis pecuniariis male collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contra accidit. Ostentationes comminationesque auri intempestive & imprudenter profusi seipsis evanescent, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eo quod una aliam enerver. Vires faciliè instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

Corripit hæc subitâ trepidus formidine ferrum

Æneas, strâ tamque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam traiceret, aureum ramum protulit: abditum hactenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum placavit.

** Si te nulla movet tanta pietatis imago,*

At ramum hunc (aperit ramum, qui cæse latebat)

Agnoscas. Tumida ex iræ tunc corda resiliunt.

Nec plura loquens, ille admirans venerabile donum

Fatalis virga longopost tempore visum,

Ceruleum advenit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hac enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici

Aa 7

causa

*Virgil. e Minus absconditum extinguit iras. Prov. 21. 14. * Virgil.*

caussa eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu sua adnotaret accepta & expensa reddituum Imperii. Si in Hispania minus prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, iam pridem universo orbi dominaretur. Verum per incuriam, quæ plerumque magnam potentiam committari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiêre. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coemimus; & postea nos ipsi, æque simplices ac illi, sinimus, ut exteri rursum eas à nobis alio asportent, & euprum fortassis, aut plumbum pro his restituant. Castellæ regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam exexit, interim triumphant alia, ipsum vero inopiam panis patitur, neque recte uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit providentiæ divina potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contra ac concessit minoribus. Verùm ne detegere solum vulnera videar, & non etiam illis mederi, indicabo hic paucas causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio solum speculativo, quæ primum cum admiratione suspicit novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissima divitiarum ac opes terrarum fructus sunt. Nec ditiores in regnis fodinarum, quam Agricultura. Nōrant illud Aegyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut inferne in vomerem aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimum potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumentum acclivis montis Vesuvii latera adferunt, quam Potolus mons cum intimis suis visceribus, licet argentiferis. Non mero calu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in iuris terrarum, penetralibus abdedit. Datâ
opera

operâ communes illos fecit, & supra terram palam exposuit: [†] *Maxima enim pars horum, et terra arborum, & fructibus urbanis*; ista vero metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppetere, quam pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pæne terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus * Regis Alphonsi Imperatoris Tolerum veniens, aula illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obierit, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. † Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus externis confluisse, cursum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta milia, & præterea a Rege Alphonso tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cuiusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multo etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, atque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortunâ, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certe ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum

[†] Arist. lib. I. Polit. c. 5. * Mar. hist. Hisp. l. II. cap. 3.
 † Idem hist. Hisp. l. II. c. 23.

obitum potius delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsâ, non absq; rei veritate detectas fuisse Provincias: illas tam remotas, nec abique causa ab ipsa Natura interiectis undarum montibus, tam longe positas. Communificavit hoc consilium suum cum viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus facilius sibi aggredi liceret: verum nemo repertus fuit, qui tanta novitati fidem haberet. Quod si ex providentia quadam factum fuisset, & non potius ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthaginensis, quando iactantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus delictisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos iussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Respublicæ plus detimenti quam commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non mirus a sociorum dissidentia, quam incognitis maris ventis fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Bætis pretiosos illos terrena parvas, Indorum sudore protractos in lucem, & nostrâ advectos audaciâ atque industriâ. Verum totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stetit illico aratrum agricultura, & jam sericum induta mollius habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica, Monetæ aureæ argenteæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis

metallis, puræ manferunt & sinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquisitæ. Res omnes in superbiam se extulere, & vilescente jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum forte cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, igitur interim luxuria se inani, consumebanturque inter opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigebat. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter causas publicæ paupertatis erat. Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere aiebat Tiberius, eò quod sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ eis submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Goffredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

* *Dai venti dunque il viver tuo dipende?*

§ Et quia de facultatibus suis amplius, quam in hoc est, plerunque sperant homines, crevit fastus & pompa regia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & expectatione extraneorum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere,

† Tacit. lib. 16. Annal. f. *At herculè nemo refert, quod Italia externa opus indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. * Tass. §. in fraudem institut. quibus & caus. man.

cere, & occasionem dederunt ari alieno contrahendo, hoc vero usuris & combus. Ingravescente porro necessitate, maioribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quam permutatio Monetarum, quodque animadvertum non fuerit, non minus, se ipsam religionem, † in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum sapientem, Alphonsium undecimum, & Henricum secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seiplos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientia movent, nec exempla. Surdus itaque adhuc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ ætæ, quæ ad ea usque tempora contemperata sic fuerat, ut levium rerum deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exaquaret. Innotuit Nationibus exteris aestimatio, quam monetarius Regis marceus vili isti materia tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpere, siquidem cuprum elaboratum invexerint Hispaniam atportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quare plus attulere damni, quam si serpentes omnes & animalia venenata Africa sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui alias irriserant Rhodios, quod cupreâ uterentur monetâ, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim deflagre, sicut temporibus Regis Alphonsi sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque una amminuti sunt redditus regni, adeoque necesse fuit nova tributorum & exactio-num adinvenire media; unde porro factum, ut inquietiscentibus jam commerciis Castellæ opes consumerentur, & eadem renovarentur incommodis, subortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere perniciosum, majoremque nunc minitantur ruinam, nunc

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. cap. 2. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

tempore adfessatur remedium, & pretium moneta illius
 crescat ad valorem suum intrinsecum, reducatur.
 Quis igitur non existimasset, auro novi illius orbis
 mox hunc alterum acquisitum iri, & vidimus tamen,
 plus antea effectum fuisse solo animi robore ac forti-
 tudine, quam postea tantis divitiis, uti Vitellius tem-
 pore Tacitus g. observavit. Illa ipsa damna ex India-
 rum detectione mox experta sunt alia etiam Ægypti &
 Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, &
 passio eodem, quo in Castella, ascendit in us rerum
 pretium, & accrevit sumptus, ultra quam proprii
 ferrent reditus, unde etiamnum iisdem conflantur
 incommodis, & tanto quidem majoribus, quanto Pro-
 vincia illa absunt longius, & incertius est aurique
 argenti remedium, quod advenit ex Indis, & ab
 Hispania his communicari debet.

Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum detectio
 secum attulit, & incognitis eorundem causis, facile
 cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur
 Agricultura spe illarum opum: ex enim, quas e terra
 colligimus, magis naturales sunt, certiores & ma-
 gis omnibus communes; quare Agriculis privilegia
 concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque
 eximere.

Secundum est, ut (cùm res quælibet in integrum
 restituatur per media contraria illis, à quibus destru-
 cta fuit, sumptusque majores sint, quam metal-
 lorum illorum spes & expectatio) procurat Prin-
 cept, tanquam bonus paterfamilias; id quod Neroni
 suaserunt h. Senatores, ut reditus publici excedant po-
 tius quàm deficient sumptus ordinarios, moderan-
 do superfluos ad imitationem Antonii Pii Imperatoris,
 qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino
 sustu-

g. Vires luxu corrumpebantur, contra veterem disciplinam
 constituta majorum, apud quos Virtus, quàm pecunia
 in Roma melius fluit. Tac. l. 2. hist. h. Veratius questu-
 4. & necesse est, ut quædam inter se congruerent. Tac. l.
 13. Annal.

sustulit. quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci eiusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quod si abusus & providentia defectus ditarent officia, & munera tam pacis, quam belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentia, cur eadem non emendet prudentia? cumque quanto majores sunt Monarchia, tanto abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quam vitare sumptus. Aurum, quod effusum est semel, non revertitur, Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis philosophicus maxime probatus ac loquax. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per Ministros suos probe instructus de sumptibus, qui terra marique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obaratum adverseretur coactis generalibus Comitibus, cum proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quam quod hic proponimus; asimitare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in recurandum præterea, ut ne tot sint ararii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libyæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes reddituum regionum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vestigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ararii Præfectis; uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus quartus (non minus æconomia peritus, ac fortis) damnum istud

agno-

agnovit, adeoque pecuniarum regis Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium, est, ut ¹ quæcumqueque reverenda potentium in hac re constituantur Principes, ut etiam non concedenda tributa, privilegia, immunitates & gratiarum regio perniciosæ revocentur, si præsertim ex concurrentibus causis, quæ alias ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) ** no conviene a los Reyes usar de tanta largueza, que sea concedida en destrucion, por que la sangneza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerarit, postea parandum est remedium. Eam ob causam, cum Rex Ramirus Aragonius Corona se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauserant. Idem fecere Rex Henricus secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Joannes secundus revocavit privilegia & immunitates, quæ ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant. Principibus nempe uti venit, quod idolis Babylonicis, e quorum coronis, teste Jeremia, Sacerdotes aurum argentumque subducebant, & convertebant in usus proprios. Illud cum intellexisset Rex Henricus tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere iussit, quod e Coronarum redditibus uterpaverant, quo facto, & bonâ vestigalium regiorum administratione ingentes in arce Madritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quam suam familiam sumptus vitet superfluos, si

qui-

¹ L. fin. C. de man. non exec lib. 21. * L. 15 tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 0. lib. 5. Recop. i Coronas certe auroas habent super capita sua Viri illorum; unde scribitur Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsos. Baruch. 6. 9.

quidem velit. ut eisdem etiam Status sui defugiam,
 quorum emendatio (uti aiebat Rex *h.* Theodatus
 ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat.
 Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Phi-
 lippum admonuit, *daret operam, ut imperia moderata
 essent, & rationi consentanea.* † Malum ex eo oritur,
 quod Principes ad animi magnitudinem pertinere
 arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineani,
 & quod profusionem pro libertate habeant, nec satis
 considerent, deficientibus opibus, contemptos se fo-
 re, veramque magnificentiam non in eo consistere,
 quod multa inuuliter prodigantur, aut in solennita-
 tibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quod
 arces & propugnacula sufficientibus instructa sint
 praefidis, & conseruentur exercitus. Carolus quin-
 tus Imperator in Comitibus Valisoletanis officia &
 stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum
 magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios,
 ut temetipsos parci & moderari. Propterea Hispani-
 a & Franciæ Rex sitenandus (hoc titulo eum com-
 pellavit Concilium Toletanum quartum) dicebat,
 Reges esse debere * *mau escas, que gascadores;* hoc est,
 parcos magis, quam prodigos. Sat scio, quam remedia
 ista difficilia sint & ardua; verum tamen, ut cum Pe-
 trarcha hoc dicam, † *Multa scribo, non tam ut saeculo meo
 prosim, cuius jam desperata miseria est, quam ut me ipsum
 conceptu exonerem, & animum scriptis soler.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid di-
 cere, quia pupilla sunt oculorum Reipublicæ, quæ
 sine offensione non a nobis tangi se non sinunt, adeoque
 satius videtur intactas eas relinquere, quam utum
 antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium,
 quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex
 quacunque illarum novitate subnasci solent, donec
 expe-

k *A domesticus volumus inchoare disciplinam, ut reliqui
 pudeat errare, quando nostris cognoscimus excedendi licentiam
 non præbere.* Cassiod. l. 10. ep. 3. † Bell. in vita S. Ludov.
 * L. 2. del proi, del fuer Juz. † Petrarch.

experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti
 regula & mensura contractuum, his variatis patitur
 omnes, perturbantur commercia: & Reipublica
 quasi extra se ponitur. Eam ob rem, postquam Rex Pe-
 trus secundus Coronam se abdicasset, prudentissime
 statutum fuit ab Aragonie Regno, ut omnes deinceps
 Reges ante, quam ad sceptrum admitterentur, ju-
 rejurando se obstringerent, nihil se circa usum & ma-
 teriam monetarum immutatu-
 ros. Hic Principis est
 obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum per-
 scripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud
 adversus ipsum tumultuari inciperet, cuius rei illa vi-
 detur ratio, quod Princeps juri gentium subiectus sit,
 & tanquam casus fidei publica cavere debeat, ne mo-
 netarum natura immutetur, quæ in materia, forma,
 & quantitate consistit; neque potest bene constitutum
 esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verum ne
 hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens
 præteream, duo solum dicam: primum est, ut mo-
 netam justam fore, & ab incommunis liberam, cum
 ad valorem ejus intus secum solæ signatura exterior
 accesserit, & auri argenti-
 que inter se contemperatio
 convenierit cum mixtura simili aliorum Principum: ita
 enim fiet, ut à Regno alio non transportentur. Alte-
 rum est, ut monetæ eodem pondere & valore consent,
 quo monetæ aliorum Principum, permittere do insu-
 per, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo
 Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione
 typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ so-
 lum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atq;
 hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis,
 quæ commercia & negotiationes cum Na-
 tionibus variis exercent.

SYMBOLVM LXX.



Non fert consortes Imperium, nec dividi se sinit
 Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet
 uno eodemque tempore mandet simul & pareat,
 præsertim cum potestas & casus occurrentes tam ac-
 curatè inter duos dissipari nequeant, aut ambitio
 tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse
 superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent
 concordiam.

* *Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas*

Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut iussa & imperia duorum, qui
 simul

* *Lucan.*

simul præsunt, non sibi invicem advenissentur. Moyses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum Deus hunc ad socium adiunxisset, oportuit adhuc ut amborum assisteret labijs, & utique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio conficeretur. *¶ Tertio ad Reipublicam opus, atque ad rem publicam regendum* Etiam Regem dignitate electum Rex alius in regno suo ferre non sustinet. Hanc excusationem attulit Lusitania Rex, cum Regem Britanniam a fratre Henrico protugum nollet admittere. Sane matrimonij vinculo, quo et tempora pariter ununtur & voluntates, insigni item presentia Regis Ferdinandi & Reginae Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi nasceretur ex eo, quod tantum Castellæ regna moderarentur. * *¶ Aliam nempe id, ex quo licentiam de concedenda esse.* Etiam enim D. Octavianum inter & Maximianum, qui una Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen in omni ois suis & offensionibus mutis omnino non carere. Eum ob rem in Republica Romana Consules alternatim imperabant.

Verum si pluribus, quam uno Principe opus fuerit; praestat esse tres potius: unus enim auctoritas aliorum duorum amissionem coercebit. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse aequitas, quae causa fuit cur Triumviriato Caesaris, Cassii & Pompeii, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tempore perduraret. Qui Regi Henrico coepto, dum in minori aetate esset, tres adjuvantes habebant, recte regni illius successores Bernartio. Eandem quoque rationem praeculis habuit Rex Alphonsus sapiens, quando statuit, ut durante pupillari Regum aetate aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem regni gubernacula administrarent. Id quia in simili aetate Re-

66

gis

* *Erepsora* in meum, & in ore illius. & ostendam co-
bu, quid agere debeatur. Exodi 4. 15. † Tacit. lib. 1.
Annal. * Idem lib. 4. Annal. † Mar. hist. Hesp. lib. 15.
cap. 12.

gis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab infantibus Joanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procuratorem susciperet. Quamquam semper violentum erit imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in varias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiae accidit, quae etsi totum fere orbem comprehenderet, diurna tamen haec fuit, eo quod illo defuncto multi in ea Principes: Reges succederent. Quam in Hispania Mauriterant, ea stetit diutius, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in praesenti representatur Emblemate, per arborem coronatam, quae Regnum significat, quam si duae manus in diversas distrahant partes etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturae obviscitur. Statibus inter filios divisae Corona unita manere non potest, tamen si gravissimum eis impendat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & seipsum integrum suis conatur claudere manibus, quem modo Pater ejusdem illud tenuit. Ita Regi Sancti majori accidit: omnia poene Hispaniae Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominium, quod in praecipiti erat, opprimeretur, & extereretur cervicibus tyrannicum illud iugum; ipse vero affectu magis paterno, quam prudentia politica Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordare ad oppugnandum communem hostem; verum quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures maiestas splendorem ac vires perdidit: cumque offensae & emulationes domesticae altius animo hauriant, quam extraneae, mox intestina inter eos bella nata sunt, motusque exitiales, dum unus alteri (cum gravissimo boni publici detrimento

Reges

Regno efficere conatus est. Potuisset sanè error iste experientia comprobatus, documento esse ceteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, & Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprius vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque faciliè optime, quicquid egere Antecessores; nisi forte in ideo etiam eorum requiramus exempla, ut ex illis possimus, quod facere intendimus. * In ista sententia in re fuit Rex Jacobus secundus Aragonius, qui lege perpetua sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiniæ ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu coalescerentur.

Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut iure communi, decernenda inter fratres paternâ hereditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quæque illius omnia sint communia; ista, inquam, non excusant, nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quam filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æque pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cum jam subditi (ex quo uni se submisere certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimum habent, ut sustententur ab aliis, & securi sint, cumque jus illud commune sit & universale, privato anteferri merito debet, uti & amoris & affectui paterni, aut desiderio pacem constituendi inter filios.

B b 2

P r x

* Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. c. 2.

* Idem hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ad res præbentur potius, ut digladiantur inter se de tacta partitione, cum iam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare redditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo & facit Josaphatus: nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impa illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus camentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes fere Nationes successione electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & *minori discrimine summi Principem, quam quari.*

Quamobrem eam præter unam aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem equi ordinem, illum scilicet fratribus ceteris præferendo, cui illa primum vitam lucemque impetavit, atque adeo decuit, ut nec ætas pupillaris, nec ali defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præteritum cum majora nascentur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causâ idemque jus etiam in fœminis locum habet, ut si e virili sexu deficiant, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam desinit, & tamen lex

Salica

a Deditque ei Pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus multis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus. 2. 2. Tacit. l. 1. hist.

Symbolica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexus
 (suscipiamen forte invidia & ambitio virorum ea tue-
 fit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium,
 & fortitudinem muliebris etiam sexus approbant,
 multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri
 possit contentaneum, ne Regni sint hæredes; inter il-
 la tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas
 illa, ut ne interregno locus detur: imo aliz sanè graves
 sese offerunt rationes, cur ea ad sceptrum admitti me-
 rito debeant, ut nimirum plurimum tollatur ambitus,
 & impediuntur inde na ci solita propter successionem
 bella civilia, atque ut filia hærede cum magnis Prin-
 cipibus in matrimonium collocata, accedant ad Co-
 ronam magni Status; uti in Castellæ Regno & domo
 Austriacæ accidit. In minoribus solum principatibus
 istud videri posset inconveniens, ne videlicet, si for-
 minæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus
 cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

Quid non vincit labor improbus? domat ferrum,
 Q. emollit æs, aurum in subtilissimas ducit lami-
 nas, & durissimum incidit adamanrem. Mollis fu-
 nis motus diuturnitate marmoream etiam putei
 marginem sensim atterit; quâ consideratione S. Isi-
 dorus, cum literis daret operam, ingenii sui fardita-
 tem superavit. Quod unquam munimentum exco-
 gitavit defensionis amor, quod obfirmata pertina-
 cia non expugnet? Muros etiam densissimos validis-
 simoque subiant obstinatus impetus ferratæ trabis,
 quam Arietem Antiqui nuncupabant, à forma nimi-
 rum arietini capitis, quam referebat. Castrum ful-
 mineo glandium infobre munitum; septum muris,
 propugnaculis, & fossis, palatandem ac ligoni ce-
 dit. Annua constantem nulla moratur difficultas,
 Templum gloriæ non in amœna valle situm est, neq;
 in delitiosa aliqua planitie, sed in vertice mon-
 tis quo subeundum per asperas semitas, vepres inter

& spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum, Tempia Minerva, Marti & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corin-



thio seu topiario, variis & elegantibus calaturis insigni, constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi abique uno oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quam a labore illa fuisse ædificia, non a deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quamdiu inter navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese obiciens, tempestates & pericula eventa se sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese deditit. Omnibus

tene-
b vir-
Corin-

omnino hominibus labor est necessarius, cum primis
vero Principi: ex alius enim quisque sibi natus est
solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis of-
ficiū est. Erant, qui coram Alph. nō Rege Ara-
gonio & Neapolitano laborem in Regibus impro-
babant; at respondit ille: *An ego putarū manus a
Natura Regionis concessas, ut otiosi essent?* Considera-
verit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem
illam manuum fabricam, earundem juncturas, fa-
cilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi
seors, consensionem item mutuam in efficiendo,
quæquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe
quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex
quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejus-
modi & structuram non a casu esse, neque otii gra-
tia, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otio-
sus temper & diductis habuerit manus, facile sce-
ptum ex indente elabetur, & una sese cum illo in al-
tum tollit, qui Regis assistunt lateri. Majorum vir-
tus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Posses-
sionis, si luxui & deliciis Imperii nimium indulgeant,
immo magnorum Principum sanguis sensim peni-
tus interit; uti fieri videmus in generosioribus equis,
sic locis siccis & aridioribus in palustria transferan-
tur, aut quæ nullo abundant pabulo. * Movit eares
Fridencum Regem Neapolitanum, ut sub extremum
vita alium suum Calabria Dacem per literas hor-
taretur, exercitus militaribus & equestri firmaret
corpus, neque præposteris voluptatibus frangere
linceret, aut difficultatibus & periculis terreri. Ani-
mo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum
sorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitio-
rum scopulos incidit. Poenæ loco Deus homini labo-
rem inunxit, ita tamen, ut is una medium esset
ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium,
neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit

E b 4

funda-

* Mar. hist. Hist. l. 28 c. 11. a. In sudore vultus tui refectus
est. Gen. 3. 19.

fundamenta, & insignia illa ad pulcherrima extruxit
 ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum,
 Grecorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo
 tempore eandem amplitudinem sustinuit; ille et-
 iam nunc est, qui in rebus publicis conservat felicita-
 tem politicam, qua cum ex parte consistat in subsidio
 illo mutuo, quod ex multorum laboribus sursum
 necessitati sublevandæ in promptu habet, non
 illi perpetuo vigerent, cessarent commoda omnia,
 quibus permoti homines civilem cum aliis cele-
 bant societatem, & Republicæ ordinem in-
 tuere. Porro ad instruendum populum, propost
 Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam
 quæ magna cum prudentia & sollicitudine ætuo
 tempore triticum in sua congregant granaria, ut ha-
 beat æque, quod ad victum & suppetat. Discant
 Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo,
 temporibus, arcibus, & propugnaculis a com-
 munitate aliisque rebus necessariis providere, & per-
 hinc emparare arma, quibus sub ætatem in hostem
 ire possint. Sic apud Rempubicam nunquam non
 occupam repies. Intra & extra suas cellulas sem-
 per dulci illo labore destinantur. Sedulitas cuiusque
 omnium, affluentia est, & si eorum labor integra-
 iam orbis Regna cera ac melle ditet, quid homi-
 num faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes
 labori velint intendere? Eam ob rem, tametsi Chi-
 na iam populo sit, ut septuaginta incolarum nu-
 meret milliones, ut tamen felicissimi vivant in te-
 rum omnium ubertate & abundantia, propterea
 quod nemo inter eos sit, qui non autem aliquam ex-
 erceat. At vero, quia illud in Hispania non fit, hæc
 tanta rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas;
 siquidem in agris Murcia & Carthagenæ tum cum

b Vade ad formicam, & considera viam eam,
 & disci sapientiam: quæ cum non habet dominum, nec pa-
 ceptorem, nec Principem, parat in ætate vivam suam.
 Prov. 6, 6.

enim fœnore centuplo provenit, adeoque multis illi-
bellis aculis bellum sustentari potuit; sed quia deest
agrorum cultura, exercituum artium mechanicarum,
negotio & commercium, cui sese ista Natio mini-
me applicat, utpote cuius excelsus & gloriosus ani-
mus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac for-
te quam Natura ededit, contentus esse non solet,
sed aspirat ad gradum altiozem Nobilitatis & occupa-
tiones illas, quæ huic non sat conveniunt, alpernatur.
Cuius incommodi illa etiam causa videtur, quod in
Hispania non æque, atque in Germania, distincti sint
ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgari plebe-
culi armati.

§. Quam porro utile est Republicæ fructuosus
animus, ut intelligi labor, tam noxus est deliriosus &
periculosus, ut quædam in animis effluantur animi,
quæ exercitiis inolebunt & delicatis sese occupant,
quæ quædam in otio transcurrent. Quare in eam cu-
ram & cogitationem incumbere. Id enim oportet,
ut occupationes publica in his potissimum artibus
versentur, quæ ad defensionem & incrementum Re-
gnum fiant, non ad luxum & lasciviam. Quot
namque magis se fatigant, ut unus aliquis splende-
at, quam pauci, ut corpus animi reluceat.
Quam magis occupantur in fabricandis commodita-
tibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quam
rara in erigendis fœllis, & in ædificiis construendis,
quæ urbes protegant. Quam multa in horum cul-
tu, in efformandis e myro navibus, animalibus, avi-
bus, quam pauci in cultura agrorum. E quo fit, ut Re-
gna rebus minime necessariis abundant, egeant vero
his, quibus vel maxime opus esset.

§. Quam obrem cum labor ad Reipublicæ conser-
vationem tam utilis sit, procuret illud etiam Prin-
ceps, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitu-
dine nimia dierum, quibus populus recreationibus
indulget publicis, aut piâ quâdam levitate, dum
communitates dies ejusmodi leviter vovent, &

cultui divino destinant: experientia enim docuit, ple-
rosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quam
religiosis exercitiis. Quod si dies illos Agricola im-
penderent, quomodo & illorum Maditentem fe-
cille accepturus, sperari posset, tempus non in perdi-
tum, & Angelos inter maratro manum adinicturos
verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nul-
lum tributum maius, quam festum aliquod, in quo
omnes cessant artes. earumque lucra, & ut S. Chry-
sostomus ait: *† Non gaudent Martyres, quando ex illa
pecunia non orantur, in quibus pauperes plorant.* * Atque
adeo oportebit de istis sacros & negativis dies, ut dixi, ac-
celantur, & numeraria non impediunt. Cura hac fuit Conci-
lii Mogantini tempore i consistenti Pontificis Maxi-
mi, cuique deinceps eorum, qui e sede S. Petri uni-
versa praesunt Ecclesiae, ut considerent, num expediat
neque, dies festos ad minorem reducere numerum,
aut praecipere, ut aliqui in Dominicas proximas trans-
ferantur.

§ Tametsi verò omnium fere actionum finis sit
quies aliqua, in his tamen, quae ad gubernationem per-
tinent, secus accidit: Principibus enim & Rebus pu-
blicis non sufficit laborasse, sed & continuatio ne-
cessaria est. Unius hora negligentia in propugnaculis
multorum saepe annorum vigilantiam & curam ever-
tit. Intra paucos otiose transactos. Amanum cecidit
Imperium, sex saeculorum labore & fortitudine
eò usque sustentatum. Vix anni octo restitit Hupa-
nia puit, octo mensium spatio deperdita. Inter ac-
quirendum & conservandum, otium interijci non
debet. Facta jam mense, & aratro spinis coronato, ne-
rum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius
nunquam desinunt, sed innovantur solam. Si suis
consideret horreis, & agros incultos relinquere,
mox vepibus & spinis hos cerneret confitos, & illa
vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem
interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem
spargat,

† Chrysost. sup. Matth. * Tac. lib. 13 Ann.

spargat, & metessem colligat. Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

S. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimat, quod Antecessorum suorum industria & labore partim accepit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet, & sicut semel in riuum impulsa sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt imperia, nisi Successor inde m. suos subiectat humeros. Hæc causa est (ut diximus) omnium fere ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuit, ordinem suum esse debet, sed celum patris imitari, cuius orbes jam inde a primo creationis motu cœlestis continent motus, & si moueri desinrent, una etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper, & vigeant Republicæ exercitia, nec sinantur consumi otio, uti mari accideret, nisi gurgitum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives, qui curarum obliuii deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, sunt ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & imperium machinatur, & efficitur, unde omnia tam interna, quam externa Republicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum quod pax largitur quodq; in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militariis se occupat, unde inter ipsos cives secunda quies oritur, contraquilla felicitas, germana otioz istius occupationis filia.

Ecce quid sit otium malum, am docuit otiositas Eccles. 33. 29.

SYMBOLUM LXXII.



Temperacionem suam ferrum perderet, & nec
 vires suas, si arcus semper intentus esset.
 * Nil est labor, sed continuari haud potest, nisi
 quies aliqua intercedat. Jugam non semper boum
 incumbit iugibus. In alterna vicissitudine rerum
 vigor consistit. * *Quamquam virtutis in rebus
 a quo statu nesci dicitur*, Plato asserit. *Ca. 2. de
 Curi dicit Rex Alphonsus Sapiens, quod ager
 si non fuerit, non puerum multo durat*. Etiam agri
 indigent quiete, ut majores deinde fructus profe-
 rant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud
 aliter

* Plat. de lib. educ. * L. 2. tit. 2. p. 2

altera ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur

Vires infestant, alique

Tempesiva quiet, major post ora virtus.

Ob eam causam dies & nox horas ita partiti sunt, ut alie diurnis laboribus, alie nocturnæ quieti destinerentur. Quam dimidia terra pars operi invigilat, formidum capit altera. De ipso Jove fluxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in calo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii. Labore assiduo valetudo laciditur, & torpescit animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale namque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentat duntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potius. Nullæ remissiones meliores, quam quibus oblectatur periter & eruditur animus, ut sit in conversatione cum iis, qui aut scientis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mentis suæ adhibebat, quam ideo Philostratus doctum virorum Musam esse dicebat. Idem in Traiano commendat Plinius, & ceteri Imperatores, ut Alexandro & Severo. Alphonus Neapolitanus & ceteri, idem amena in locum aliquem quædam præcipue cepit, ut animo quoque parum modum de corpore laboraret, cibum tantum præberet. Tibullus, ut in Roma alio concederet, Nervam & Agrippinam viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermone

B b 7

bus

a Otium est in tum ad viginti et septem, tum ad octiduum numerum, de quo pariter. Arist. lib. 7. Polit. cap. 9. b Nihil est, quod tam delectabile, quam a somno liberum quiescere. Sen. de tranquill. anim. c Cum inter somnum et vigiliam, ut Plinius ait, aut doctores, viros adhibebat, ut haberet subitas literas, quibus se recreari dicebat & passim. Lamprid. in vita Alex. Severi.

bus elevaretur. Franciscus primus Franciæ Rex tantum e frequenti illa & assidua cum viris doctis conversatione condidit, ut tametsi adolescens literis operam haud navasset, optime tamen de quavis materia disliceret. Exolevit laudatissimus ille mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, & similes male formati homines, Errores Naturæ & iudiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gentes non audire laudes etiam non promeritas, & licet exerceat eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, ista tamen applaudit amor proprius, & aures sensim ad easdem assuefacta adulationibus etiam assentatorum deinde fidem habent. Facere illorum ardent voluntas, quia turpia quædam miscet interdum & viriosa. Quod si ejusmodi deliramenta recitent animum, quanto magis id præstabant sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimium graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis norint se accommodare temporibus. Si videretis videte corpus aliquod mori. Oiam, quod trahit alicui quando movet, quanto erit jucundius percipere a nobis hoc prodigium. Natura ab omni re usque opera & creans plane ex toto aliena. De Anthonii memorat Athenæus. *Ταύτην οὖν ἐκείνην περὶ ἀνθρώπων κοινότητα ἐκείνῳ ἐκείνῳ. ὅταν ἐκείνῳ κενώσῃ, πῶς αὐτὸν ἀδελφὰ ἑμὴν ἐν ἑαυτῇ ἰσχυρὰ διακίσει. ὁ δὲ ἀδελφὸς ἀνθρώπων ἰδιότης, ἡ μὲν οὖν αὐτὸν ἀρετὴ & φρόνησις, ἐκείνη παρὰ μὲν ἡμετέρας.* Cravis modelia hac sunt, & digna etiam regia Maestrate. Exploratores publici in oculis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immo qui ipsi vna & Statui Principum infidias machinari soleant.

d. Cocceius Nerva, cuius cum peritia & equis Romanæ, præter Sejanum, ex illustrius Carinus Actius. cat. lib. valde studius præditi ferre Græci, quorum sermonibus utarur, Tac. l. 4. Ann. Athen. lib. 34.

capitis se finunt, adeoque labores defugiunt; his vero quia ejusmodi lusibus facultates suas dissipant, & praesentia per rapinas deinde exercent, & seditiones commouent.

SYMBOLUM LXXIII.



Ocultæ sunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facile de iis iudicium feret, ob bonam earundem dispositionem: nam etiam quæ robustissimæ videntur, corripì mox solent, & pereunt infirmitate in apertum se prodente, cum minime putasses: haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conspiciantur non possunt, quam in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia labo-

[illegible]

ciliandos usus est id quod in alia quoque occasione fecit Hanniballus Cornelius. Nec perinde sunt ista media tanquam levia, eadem quae pro facilitate, quae concutitur plebecula ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cuius quidem impetus eam commoveret, & vana aliqua unius situliterum. Totum in eo positum est, ut quis furor huius credere noverit illo siquid in laevitate vulgi modam tenere nescit, aut metus, aut nescit se fieri ab aliis. Quod si quis oratione praemeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Unus ab eo vox occidit, aut severior animi adversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Caesar militum seditionem composuit, cum diceret:

Discedite castra,

Tredite praedia, ite in vos Quirites.

§. Porro ad eandem autem multo tantum plebem, efficace solum remedium est divisio. si nimirum videat vires suas & prima cepit in diversas factionum partes distrahili. Cum apud is hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveam prorumpens tumultuari incipit: nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aerem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

** Per rem ex quo illa compressa quae sunt.*

Unde & figura & semper praesentis symboli desumpta sunt.

Tamen vero hanc divisio semper opportuna sit, majoris tamen praevidetur est eiusdem beneficio damna praeventere, antequam eveniant, quam inde

postea

b *De non potest atque et Caesar, & quae casu colat. ita si quis non se redidit. Tacit. lib. 1. Annal. c. Nihil est quod non possit, ita aut ab ipso sumitur, idem lib. 1. Ann. * Lucan. * Virg. in Georg.*

postea adferre remedium. Rex Ferdinandus quartus, cum virorum quorundam nobilium in Castalia motus intellexisset, eos ad se accites in Italia, perfectum munus. Romanos nomines seditionis ac turbulentos ad colonias aut exercitus collegant. Tibullus & Amilius praecipua seditionum capita in Italia transiit, uti & Carolus quintus Saxonia Nobles, Rutilius & Germanicus milites, quosdam seditionis rude donarunt. Drusus tumultuantes Legiones compescuit, dissociando eos ad invicem. Propterea temporibus Galbae, quod seditionum est ademptum, seditionum est ademptum, quod seditionum est ademptum, seditionum est ademptum. Quare multis, primum vitium fuit, omnem omnino civitatem populo interdiceret. Tandem in finem urbs Cayi in certas regiones praestitis fossis distinctas divisa fuit, ut civis tam facile in unum coire non posset. Ne caelum quicquam Venetias in quiete continet, quare quod plures omnes mare interiret. Separatio multos dubios reddit & anxia, ut neceant quae pars terra non sit, quod si illa desit, id sequuntur omnes, quo inclinant plures. Atque eam ob rem filandus inter viros nobiles tenuavit discordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent.

In seditionibus militaribus ac prope utile erit, interdum alios contra alios concitare. Namque cum tumulus esse tolet alius tumulus. In conjuratione quadam populari id consilia dantur uti Romano Senatu, ut tractis per divisionem discordiae conciliatorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eo spectare debuit Solonis lex, quae poena capitis multandi

† Mar. hist. Hulp. lib. 1. c. 9. d. Tyrone a veterano, legi. etiam legioni dissoluit. Tacit. lib. 1. Ann. * Idem lib. 1. hist. c. Quod in seditionibus accitit, uti plures erant, in eoque. Idem lib. 1. hist. † Idem ad seditionem in unum conjunctum, accitit in alterum concitavit. S. Chrys. † Tac. 1. 2. hist.

stari iubebat civem, qui coorta seditione non centz alicui adhaesisset factioni, tametsi hoc esset flamma; augere potius, quam dividere, cum superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, eaq, extingueret.

g. Aliud praeterea efficax remedium praesentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli vero arena facile frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur: cum serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. † *Traditum Augustus tribu & affectu Aetnae legiones exterruit.* Cum tumultuarentur legiones Germanicae, & perterriti oculo ad multitudinem refulerant milites, & cubus tudentis strepere; ut summi Caesaris trepidare vili sunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secus ac sanguis illico parti laxa succurrere properat: sic danda Principi opera, ut mox coram adsit, ubi Statim aliquem tumultuantem animadvertit, Majestas subditorum animos facile suo subiecit imperio. In illa natura ipsa vim quandam occultam posuit, qua admirandos habet effectus. † In ipsum usque palatium Petri quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultro eis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Belgicae usque processissent, si Rex Philippus secundus tempestive illic praesentem stetit. Veruntamen bene prius expendere oportet istud remedium, & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & nihil efficiat, nullum superest aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druto & Germanico mediantibus g componeret.

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 1. Ann. † Mar. hist. Hisp. lib. 16. cap. 13. g *Resistentique Germanico aut Druso, postea se mitigari, vel infringi, quod aliud suspensum, si Imperatorem processissent, Tac. lib. 1. Ann.*

neret. Periculosa item est presentia Principis, si ex-
sus ille sit & tyrannus, facile enim subditi obedientia
frangunt executione.

§. Quod si Regnum aliquod per dissidentes inter
se familias in diversas divitum fuerit factiones, pru-
dentis erit, ejusmodi nomina gentilitia omnino pro-
hibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Fran-
ciscus Ephesus Navarra, severe interdicens, ne quis
se Blamontesium, aut Agramontesium nominaret,
quæ duæ familiae in Regno illo inimicitias mutuis
dissidebant.

§. Quod si ob culpam alicujus Ministri multitu-
do tumultuari coeperit, nulum ad illam sedandam
efficacius est remedium, quam si debitas ille penas
det. Verum si Principis fuerit vitium, & pletis Mini-
stro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit,
permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio
absque maioribus Reip. damnis sese motibus illis
audet opponere. Patietur innocentia, sed absque
culpa Principis. *Historia aliquot ex iniquo operum
exemplum, quod extra fingit utinam publica re-
citat.* Seditionem incitavit, quod corripitur, &
corporis levandi causa expedit interdum bra-
chium rescindere, & furoris sequi impetum, et si ra-
tioni & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina
Isabella, cum inter cives Hispalenses seditio coorta
esset: efflagrantibus enim his, ut Andream Cabre-
ram supremum aulae suæ Praefectum Gubernatoris
Palatii praevarer officio, & plura potere cupientibus,
illa sermonem abruptit sic eos edata: *Quid vultis pro
facere institueram, ut, amaretis aut Praefectum, & re-
liquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex
Reginae mandato fieri videretur, quod vis potius ex-
torrerat, adeo ut ipsi etiam tumultuantes illud in be-
neficio & gratia ponerent, qui turrium custodes dein-
de ex alio dederunt præcipites. Ea ratione sedatus est
tumultus, cumque examinatis postea accusationi-
bus,

bus, quibus aut præfectum oneraverant, deprehenderet, in quas illas fuisset, eundem in officium primum missi restituit. Quando seditioni satisfacere se posse putant punitione eorum, qui seditionis promovere incentores, nemini parcunt, eo quod sibi persuadeant, sic denique a culpa absolutos se fore; ut tumultuantibus legionibus & Germanicis accidit, & tamen si *nil illos profecto soleat patientia, nisi aut gratia, atque hominem ex facili tolerantia, imperentur*; licet etiam concitata multitudo tanto plura exoptet, quanto plura illi concedantur, sicut faciebant milites a Flacco: Romam missi, illud tamen tum potissimum fit, cum exigua est offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus spernebat. Verum in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditioni exoptebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto a pugna abstinere. Non ignorabat, quantas eares in seditionis & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos tunc darent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentem; verum tamen illud omnino extinguere non potuit, neque enim igitur iussa ad factum, sed casui potius, & tumultuantium furori tribuendum videbatur.

Etenim quæque est tum Minuti culpa, aut astutum existimandum constitutionem, si imperium fuit, cum vix popularis adeptus segetibus caput se sine constitui, ut postquam furor dandi defecit, tanto facilius possit tum ultimum ad officium reducere.

In

In Claudio de eadem. *De pueris in Com. uolueret.*
Tacit. lib. 1. Ann. 12. eodem. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 83

In hunc finem *†* temeritatis aliena comes factus est *Spu-
ritus*, primo exactus max. esse finitimus quo plus auctoritatis
necesse consilium, si solutio mitteretur.

Solet interdum populus specie tuenda libertatis,
& privilegiorum conservandorum, contra Principis
sui auctoritatem aliqua nefarie moliri, quem despe-
ctum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne
maiores forte sumat animos, & si fieri possit, poe-
na à delinquentibus repositi sic debet, ut amputa-
ta securi auctorum seditionis capita, & palam pro-
posita, antequam illud reseruat populus, terrorem
incutiant aliis: * neque enim aliud est *fontis discipulus*
medium, quia si unus altere maxime promissi subter-
ratur, verissimum quippe est nihil ausuram plerum,
principibus tantum. Raimirus Rex Aragonia moribus
remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi consi-
lium exquirebat; at is nullo dato responso, Perian-
dram imitatus, falce summitates oleum in hor-
to, ubi forte erat, demetens, tunc illum docuit, quid
facto esset opus; sublevis ergo è medio præcipuis re-
bellionis auctoribus. prudens Regno quies reddita est.
Idem consilium Lupus * Barrientos Regi Henrico
quanto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re ri-
gorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum
his vero, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum,
aut aliter transigendum, ut omnium conciliantur ani-
mi, quomodo Othoem fecisse legimus, cum ejus
tumultuaretur exercitus. Eiusmodi moderata leve-
ritas omnes compescit motus: † dum enim mali parare

C c

inci-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem l. 4. Ann. † Tac. l. 1. Ann.
in Nam Terentius caduceatori, per quem Terentius con-
siliis ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spem emi-
nentibus subit, segetem ad aquas. Arist. l. 3. Polit. c. 9.
* Mar. hist. Hist. p. n Et oratio ad perstringendos mulcen-
dorumque militum animos, & si veritatem modus (neque enim in
plura, quam in duos animadverti jussit) grate accepta,
compescitque ad præsentem, qui coerceri non poterant. Tac. l. 1.
hist. † Idem l. 4. hist.

incipiunt, *optimis* quisque *jussis* parer, ut vocula accidit, quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti jussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: alias enim magis obstinat animum. * *Haud perinde Germanas servitus, vulnera, luctus, excidia in bello à Romanis accepta, quam trophæum illud, quod Germanicus erebellum provinciarum spoliis erexerat, dolore & ira adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, † *Julium civilem a Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur,* quin immo magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potius ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine aut fidelitate minus considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immo tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Istæ benignitas & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe relucere debet quædam ad veniam propensio: nam filius spes dedit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatus ad rebellionem Tre-

viren-

vitensibus, Legatos Romanos iussit interfici, & quo mi-
nore spe venia cresceret vinculum sceleris. Vertitur in de-
spirationem seditio, ubi nullam gratiam sperare li-
cet, maluntque homines factiosi periculi interire ma-
nibus, quam carnificis. Ob quas rationes his etiam
parcitur fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, ne vi-
delicet * *sublata spe venia, perimacia accenderentur.* Tali
animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit
concitata multitudo; quomodo fecisse meminimus
Regem Ferdinandum sanctum in Castella motibus, &
obseruaturn id fuit in Comitibus Guadalaxarentibus
temporibus Regis Joannis primi, quando data fuit il-
lis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius
partes secuti fuerant. Quod si Princeps suam perdidit
existimationem, aut apud suos in contemptu fue-
rit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem;
immo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi
curare debuerant, magis illa exulcerant, & pernicio-
sa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnz
severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem in-
cutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque
adeo incommodis cedere oportet, & prudenter,
quantum fieri potest, artibus consiliisque factio-
rum obviam ire; ut fecit Vercilla, cum vires sibi
deesse videret ad coercendas tumultuantes Le-
giones. Eandem ob causam Rex Joannes secundus
Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati re-
stituit.

Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & bene-
ficia ad componendos Status, si conferantur à Prin-
cipe, qui existimationem suam jam perdidit: nam
quæ accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut re-
bellio-

Cc 2

* Tac. lib. 4. hist. * Idem ibid. o Sed vires ad coercen-
dum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter am-
biguos milites & occultos hostes optimum e præsentibus ratus,
mutuâ dissimulatione, & eisdem, quibus petebatur, artibus
graffari. Tac. l. 4. hist.

bellione & tumultu tueri contendit, & interdum alium quam Regem, cuius patrocinio ea potro conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§ Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tanto efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab eis quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§ Postquam verò venia generalis concessa fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, ne ullam unquam prae se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus auctor datur, uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, quibus jam ignoscere quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se ceperant, vellent animadvertere. Tamen si postea si quid forte delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, ut Principis benignitate abutantur.

* *Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatio-
ritius, nisi factis magis, quam consulto. omnes enim
enim animos sumit, & insolecit amplius, nisi mai-
audaciam suam putant videat, aut oppositionem ex-
periarur. Semel autem plura etiam tentat, & cum tem-
pore in apertum se produnt, qui primum dubita-
rebant, & qui nuncium confident, in discrimen
niunt. Ideo Artabanus magna cum diligentia & ce-
leritate Regni sui motus componere conatus fuit. Sed
seditiones plerumque oriuntur subito, ita subito*

hibet

p Nihil sperari si per discordias habeant. Tac. lib. 15. Ann.
† Mar. hist. Hist. l. 23. c. 1. * Tac. l. 1. hist. q. 9. Re-
properum, & praeveniens inimicorum agnus, amissum par-
gentiam. Idem l. 6. Ann.

libendum remedium. Magis facto tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate aut licentia incrementum sumat. Ubi semel exadibus, rapinis, aliisque vitis, quæ sedimo secum adfert, affluenti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probe istud noverat Rex † Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quam infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam contumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonsio Lusitanæ Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtendebat, amice transigeret. * Quippe i. turbas similes, & discordias pessimo cuique plurimum. Principes in eorum sunt potestate, qui armis præstant, † & crebris bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.

† Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14. † Quod si invicem mercede & comeditur videte ne ab invicem consumamini. Paul. ad Galath. 5. 15. * Tac l. 4. hist. † Idem l. 2. hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANIMANTIBUS à natura tributum est, ut ad individorum tuorum conservationem incumbant solum, & si lædunt interdum, ob eandem causam potissimum fit, & è ferocitate quadam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit. Contra homo flammâ inlâ caelesti, quæ vitam & sensum ei tribuit, eamque rerum omnium constituit Dominum, instructus facile sibi persuadet, non ideo solum natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur his omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio potuit: unde porro fit, ut falsa boni specie inaniter delictus, illud in variis inquirat objectis, tuamque in his felicitatem & beatitudinem

dinem collocet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli pauci in rebus



nam variis, quot errores sunt appetitus & phantasia, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quae mens vaga & inquieta iis suggerit, tamen iniusta sunt. Unde nascuntur homicidia, bonorum detractiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quod nullum sit iniustius animal ipso homine: cumque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem

a Vna & ea vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum, Sall. in Conf. Catil.

nsistere
omina.
rebus

tribem introductum ^b est Hanc originem habuit, nisi
forte ex ipso inferno mox a lapsu superbissimorum
horum Spirituum prodierit. Adeo exolum est Deo
bellum, ut licet David homo tam iustus fuerit, nolue-
rit tamen ab ipso templum extrui, eo quod multum
sanguinis effuderet. Principes prudentes ac mo-
derati illud abominantur, quippe qui probè norunt,
varios ejus esse eventus atque exitus. Bello ordo &
harmonia turbatur Reipublica: mutatur religio: vio-
latur justitia: silent leges: læduntur amicitia & con-
sanguinitas. artes in oblivionem veniunt: perit agri-
cultura: cessant commercia: vastantur civitates, & im-
murantur domus, Rex Alphonfus bellum vocat
^a *Estranamiento de paz, e morimiento de las cosas quedas, e
destruimiento de las conquistas.* Si internum sit bel-
lum, ardenti feбри simile est, quæ statim ædurit; si
extraneum, venas incidit, per quas divitiarum san-
guis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum
violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini homi-
nis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem
condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferio-
res, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret.
Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad fu-
rorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad in-
juriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino
nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pel-
le, quâ se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis &
institutionis indigus, ut adultus etiam & natu gran-
dior se solo absq; industria aliena vivere nequeat. Ea-
dem necessitas & indigentia hominem impulit, ut so-
cietatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in
qua communi omnium labore necessaria reperirentur

Cc 4

vita:

^b *Vnde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris,
quæ militant in membris vestris.* Jacob. 4. 1. ^c *Multum
sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris ad-
ducere domum hominis meo.* 1. Paral. 22. 8. ^d *Variis eventus
est bellis, tunc hanc, & nunc aliam consumunt gentes.* 2. Reg.
11. 25. ^e *L. 1. tit. 23. For.*

vitz commoda, & felicitas ista politica arctioribus amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne forte una aliqua provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispersit. Triticum Sicilia supeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria, res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & India occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & instituta inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quidam domus ac communis omnibus; quia vero ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuo intelligerent, atque internos amoris & benevolentia affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa exprimeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verum eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armistam offensivis, quam defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes, Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensor in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas dâmore pelle convestivit, ut se tanto melius tuent possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, caneros testis. Ideo largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutorum bellum sit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferum, chalybem, aurum & gemasque

tamque, ne fors iis abuteretur, abdedit: sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, † ne aut *instrumentum* in ead. *mutua* d. esset, aut *pretium*. Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimētum impendere.

¶ Verum quia apud homines permultos, ipsis etiam bellis (ut diximus) imminiores plus voluntas & ambitio potest, quam ratio, adeo ut absque justa causa contendant opprimere alios, i. quæ dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: * nam cum duo sint genera d. *septandi*, unum per *disputationem*, alterum per *vim*, utrumque illud proprium *seculi* huius *belliarum*, *confugiendum* est et *postulatum*, si *inimici* et *superiores*, *moderata* causa intervenit, & bona præterea accesserit intentio & legitima auctoritas Principis, qua tamen in re abique consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitime susciperent: si quidem in nostra est potestate illa exordiri, finem vero imponere, non item. Qui cito arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet. † Mover guerra (inquit Rex Alphonfus) es cosa, en que deven mucho parar mientes, que la que se n. *fazer* ante que la *comienzen*, porque *la fagan* contra *razon*, e *con derecho*. Ca. *desto* vienen grandes *troubles*. El primero, que *ayuda Dios* mas por onde *alos*, que *ella fazen*. 2. *segundo*, porque *ellos se esfuerzan* mas en *si mismos* por el *derecho*, que *tienen*. El tercero, porque *ellos*, que *se oyen*, si *son Amigos*, *ayudan* los de *mayor valentia*; si *enemigos*, *gacela* se *mas de los*. Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut delicias, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ: & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter

C c 3

statum

† Seneca. * Cicero. † L. 2. tit. 23. p. 2.

vitz commoda, & felicitas ista politica arctioribus amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne forte una aliqua provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispersit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria, res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & India occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & instituta inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quidam domus ac communis omnibus; quia vero ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuo intelligerent, atque internos amoris & benevolentia affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa exprimeret; ritum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verum eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quam defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephantum proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes. Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit terribiles, illarum quippe defensor in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle convestivit, ut se tanto melius tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, cancris testis. Ideo largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutorum bellum sit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferum, chalybem, aurum a gen-

tunque,

tumque, ne fors iis abuteretur, abdedit: sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, *†* ne aut *inargentum* *mutua* d. esset, aut *pretium*. Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimendum impendere.

¶ Verum quia apud homines permultos, ipsis etiam bellis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quam ratio, adeo ut absque justa causa contendant opprimere alios, & illosque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: ** nam cum duo sint genera deceptandi, utrum per differentiationem, alterum per similitudinem quod proprium scilicet hoc bellum, confugiendum est et posterum, si minus et superior, modo justa causa intervenierit, & bona præterea accesserint interitio, & legitima auctoritas Principis, qua tamen in re abique consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitime susciperent: siquidem in nostra est potestate illa exordiri, finem vero imponere, non item. Qui cito arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet. *†* Mover guerra (inquit Rex Alphonso) es cosa, en que de en mucho parar mientes, lo que la que, en si fuer ante que la comienzen, porque la fagan con razõ, e con derecho. Ca desto vienen grandes troves buenas. El primero, que ayude Dios mas por ende a los, que a la fuzen. 2. segund, porque ellos se esfuerzan mas en fin suet por el derecho, que tienen. Et tercero, porque los, que lo oren, si son Amigos, ayudan los de mayor valentia, e si enemigos, recien se mas delos. Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut delicias, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ: & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter*

C c 3

statum

† Seneca. ** Cicero. †* L. 2. ll. 23. p. 2.

statum alienum bella moveret; justus ille, qui ideo solum, ut sua conservet, aut bona inique usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure scripto, & fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injuste fceptorum integerrimus judex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantopere Philippus secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniam coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tamen Theologorum & jureconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confinibus regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verum is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter ante expendat, quid magis conducat ea in re, coneturque, quod potest honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæc paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus primus Imperator nectus esse aiebat bene gubernare, quàm dilatare impemum. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tuam, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conservat, ubi lanceæ olivas & vires sustentant, ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges suas tanto securus possit producere. Quo animi magnitudo major est, eo magis is à bello est alienus: novit enim quid maxime fieri oporteat. Illud certum, ^{† sumus bellum læpet} etiam ab ignavis, & strenuissimis, cujusque periculo gen.
 Quod si bellum pacis causâ inventum est, ut illius beneficio

e Castrensis jurisdictio secura, & obtusa, ac plura manu agens, caliditatem fori non exerceat. Tac. in vita Agric.
 Tac. l. 4. hist.

neicio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potius & necessitate. E cerebro Jovis Bellonam prodixisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non ab arrogantia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitanæ Rex, qui armis appetit Africam, generosa suæ indoli indulgens magis, quam consilium secutus, sanguine suo documentum illud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non terunt, ne bellicosus sit forte, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quod si melius perpenderent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum intentus sumpsit initium. Sero tandem illud agnovit Hannibal, cum Scipioni factus esset, longe melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prolequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Interea quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agit, auctoritatis suæ iacturam facit. His de causis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam cito ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustenter, neque tot supersunt viri, qui ea rite moderentur. Semper in eo laborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Corbulo Parthis intendebar, cum diceret. *Imperatori suo imminatamque pacem, & unum id bellum esse.*

SYM-

¶ Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. D. AUG. ep. 207. t. 2, ¶ Tac. lib. 15. Ann.

SYMBOLUM LXXV.



Medea (ut vellet aureo tanto commodius potire-
tur) serpentium dentes disseminavit, unde enati
sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vul-
neribus mutuiste conficiebant. Idem Principes ali-
qui & Respublicæ trahunt, perniciosissima oris
Medeæ, discordias disseminant inter Principes ac
bella & tumultus in suismet a Statibus colligunt. In
his nempe pacem & quietem sibi pollicenter, quam
perturbant in Provinciis alienis, sed contra, ac pu-
tabant, plerumque evenit. De mundi aequilibrio di-
cunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni
parte esse æquale, ut pondus quodcumque etiam
mini-

a Ventum seminarebunt, & turbidum traherent. Ose. 8. 7.

minimum terram commoveat: quod idem in bellis
accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum
quietis Rerum publicarum aliarum immutet. Bellum
flamma instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia,
& propriam saepe domum corripit, pro eo ac venti spi-
raverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem
metuit, quam circa montium vertices, effi longissime
distantes, cogi videt: potiori iure eas timebit is, qui
vaporibus submissis alimenta his subministrat. Sunt
qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse,
quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stul-
titiâ; quemadmodum his accidit, qui augendis Ro-
mani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti
æmulatione ducti, quod viderent per Lusitanorum
navigationes sua in mari Persico, & in Provinciis Ori-
entalibus impediri commercia. Cairum Legatum
quendam miserunt, & artifices formandorum tor-
mentorum æneorum, & navium constituendarum
penitos, ad armandum adversus Lusitanos Calecuti
Regem; Batavis vero persuasere, ut ad Promontorium
bonæ spei eorum sem navigationibus sese opponerent.
Verum hi consilio tam opportuno ut missis illuc suis
Institutoribus & introductis commercis. Reipubli-
cæ penitus præripuerit, cui longe tutius utitur,
Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita
enim eorundem navigis uti potuisset tanquam one-
rariis ad advehendos Orientis divitias, & si portus
Regni illius attigissent, incolarum opera & labore
eas perficere, & post majori cum industria & lucro
per universam Europam distrabere. Nummum illa ipsa
instrumenta & media, quæ ad securitatem propri-
am cum damno alieno humana excogitat prudentia,
auctori postea accersunt exitium. Sabaudia & Parma
Duces belli incendia in Mediolanensi statu fovere
satagebant, sed eorum aliter suum proprium evertit
penitus, aliter vero belli sedem ad se pertraxit. Uni-
cum malum consilium optimo animo Regis Franciæ
impressum effecit, ut seipsum panem metuar, diffidat

Matri, Fratri Germano, & toti regno; persuasus scilicet, se suaq; sine bello stare non posse, atque adeo a ruina Domus Austriaca suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Veneratam suavit non nemo Legatus e Francia hoc usus argumento, quod dissensiones illa seminare inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter se complures eidem armis eripuerè, quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri forte potuit, ut tempora illa tales artes exigent, aut quod viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus re incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obstitendo suspecti alius haberentur. Est nimirum hæc etum publicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odierum fomentum, commodorum procuratio, nullâ habita justitiæ ratione, præcipuum magisque securum sufragium esse soleat, quod zelum, amoremque in patriam communiter interpretamur, adempta viris melioribus recte agendi libertate. In illis, inquam, *! Sapientibus quiescit & Republica, curat levissimumque & fatum improvidus, spe cunctantem est, eamque in deliberationibus numerentur potius, quam ponderentur vota, & in communitatibus eam libus plures in-* experti & temerarii reperiantur, quam in cordati, gravia inde nasci solent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applausu observari videmus à laudatissima illa Republica bonas regulas politicas, utpote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quâ re non solum Austriacam sibi Domum mirè devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, adeo ut plus eâ ratione profecerit, quam

vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentia non semper damno esse solet, aut fraudis interdum maris instar est, quod aliorum recedit, & Provincias integras subductis undis Vicino transferbit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosæ plenum opus est alex, bella semper potentiori machinari, & hoc solum agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ut alibi ostendimus. Longe potentiores sunt Respublicæ à bona cum Principibus amicitia, quam ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ, quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerumque cum iis, velut cum sexu muliebri, quam cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratus naturâ, in quò probi absque culpa sunt. Ne igitur turbati se sinant, si Principes interdum iratiores videant: nam *emantium ira amoris redintegratio est*. Suasinet potius umbras & suspiciones improben, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant quod vitium multum finis est, res ipsas non ratione, sed suspitione plerumque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & fere ex ambitione nati consueverunt; cum enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eo contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dores, quibus pollet, adeoque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucet, aut ut conceptam de his opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, joci aliisque verbis minus honorificis, sub quadam amicitia specios

‡ Terentius.

dem turbulenti Boreæ fuerint: contra, si plac di Zephyri in summa vivant tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutua Principis sui cum aliis concordia amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur atque emendat; solis exemplo, cujus radii, etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea a forma illa imperfecta, & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quod intentionem habeant minime malam, si bellicæ alias & Matritales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglectuios, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certe malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhetorum factione futurum esset in valle Telina, ob consociationem cum Republica Veneta; & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, prosecrari statûs Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Fera excitus a Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudia Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ causa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cum quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quam bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus a Rege Sanctio, cui cognomen Fortis, egregie sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum tertium Regem Aragoniæ, secus amborum responsa referendo, quo factum, ut utrumque commotionem redderet, quam fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est, quod rebus omnibus ipsi coram præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sicut enim hi terræ metalli-

sz, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illas semper ferè malitia, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorumque commoda ac fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem fidei factique videantur. Ministri, & cum primis Legati, qui rei bene gerendæ apprimè studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves &quivocationes nascuntur & errores, immo causa præcipua dissensionum, bellorumque inter Principes; siquidem *in turbas & discordias pessimo cuique Ministro multatæ*. Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt; atq; ut de præscriptis ad sese tanto certius formare possint iudicium, perspecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiat, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se finit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & causam agit potius, quam sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & remusculis adversus, per dolum confectis, decipitur, & facile suum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinquandos aliis errores, quam qui prior eos hausit. Ministri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliquâ ducti, aut aversione animi, quæ iudicium iisdem

peritur-

perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli naturæ sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deterorem interpretentur partem; quemadmodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione credant. Tam isti, quam illi veniciosi sunt, & hi postremi quidem non minus, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequium munus pertinere, aut intelligentis & boni contrarius studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi sui hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigiliantiam in suspitionibus collocat, nec quaquam a calamo ejusdem & lingua securus est, atque ut umbras suas & apprehensiones tanto faciat certiores, nimium diffidendo occasionem dat, ut amici convertantur in hostes, & causa in litem abeat cum gravi Principis nocumeto, cui longe plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti sibi liceat, non verentur dissuere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minus sana consilia suggerere.

Falluntur egregie Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ut Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab eis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent inconmoda. Attamen homines sunt, neque Ministri munus eos continuo exuit propensione naturali ad quietem & deliciarum more, irâ, vindictâ, aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

§. Verum id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & gnaros fallere nequeunt (eo quod hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrant, videantque quid è re Principis furiat, quid non) eos traducant tanquam diffi-

diffidentes, passimque obnoxios, duces & intracabiles, adeoque illud conentur efficere, ut in amicis negotia committantur talis minus ad eam rem institutis, aut ut cum ipso Principe interficiat ea tractare sibi liceat. cui multa ad speciem a qua proponunt, eumque inducunt, ut concedat, qui ipsi deinde fraudant, & interdum ut Ministrum suum perfundet penitus. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortissimè evadere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Ministri securus erit, nec Principis negotium recte curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam patitur in accusante & merus criminis imponendi animos Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos forte errare, quam leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præteritam Exteriorum, & licet veræ ex sint, maioris tamen prudentiæ est differre remedium, donec illud ascribere sibi nequeatis, a quo profecta illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

AMBæ illæ Principes cæli facies, diei noctisque præsidēs, quanto à se invicem abstant longius, tanto majori consensione, & pleniori luce isthæc infensiora collustrant. At ubi concurrant propius, nil juvat quidem esse fratres, quo minus præsentia unus alterius impediat radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliæque terre incommodat. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; ut si coram de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspitionum & enervarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisque suo se metitur modulo, cum nemo fere inter eos sit, qui non plus contendant, quam ei de jure debeatur. Duellum prope est mutus Principum contestus & presentia, in quo de ceremoniis decertatur, unoquoque polcente pri-

mas,

mas, & cum altero de victoria contendente. Assistunt
certamini amborum familiar, velut bini hostiles ma-
nipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps



suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat;
cūq; in tanto numero omnes prudentes esse neque-
ant, quodvis dictærium, aut levissimus aliquis con-
temptus facile divulgatus, graviter alios offendit. Ita
factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici un-
decimi Regis Franciæ, in quo cū Hispani splendo-
re & pompâ excederent, contra verò vilem Gallorum
cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter of-
fensis dux illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ
usque id temporis tam arctam inter se amicitiam
colue-

coluerant. Occulta sibi Germanici & Pisonis odia, quoad coram inter se viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi quatuor & Regis Lusitanæ Dionysii ejus socerigraves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi primi, & Regis Ferdinandi. Et tamen ex congressu Regis Jacobi primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, in hoc agunt interdum, ut dictum alibi, ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. † Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Joannis secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum Alvarus Lara, ut Regni gubernationem diutius obtineret, literis confectis Regi Henrico primo persuadere voluit, a sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem sanctium, & Regem Alphonsum sapientem ejus Patrem, si vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentibus componerent. Castellæ Proceres impediebant * concordiam inter Regem Joannem secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Lara illam item, quæ inter Joannem Navaræ Regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejusmodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares ob.

a Discesseruntque aperti odii. Tac. l. 2. Ann. † Mar. hist. Hist. l. 12. c. 6. * Mar. hist. Hist. l. 22. c. 4.

obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi-
 singuinis occultè operante mitigantur animi, & in
 apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum au-
 ctiores existere. His rationibus perinictus Rex Ferdi-
 nandus Segobia coram convenit Regem Henricum
 quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo pe-
 riculi, quod se suæque committere videretur Regi of-
 fenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulan-
 dam suam infamiam illud agebat unice, ut filia sua
 Joanna in Corona succederet: etsi enim de periculis
 istis satis à suis fuerit præmonitus, cum tamen ad pru-
 dentia bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus
 unica illa consideratio, nullâ scilicet vi aut tractatio-
 ne plus effici posse, quam præsentia.

SYMBOLUM LXXVIII.

Quod in Sirene cernitur, formosum est; quod au-
 ditur, suave; quod ceciat intentio, noxium; &
 quod infra aquas demergitur, monstrosum. Quis pri-
 mo aspectu inaqualem istam diversitatem agnosce-
 ret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam
 suavem esse concentum, ut naves impeilat in scopu-
 los: velut extraordinarium admirata est Antiquitas
 monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ &
 loca omnia eorum plena a sunt. Quoties homines
 dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, quâ
 decipiunt, & Amici gressibus ponunt blaueos. Quo-
 ties fions exterior amorem præ se fert & benevolen-
 tiam, & animus iram coquit & indignationem? Quo-
 tinguntur lacrymæ; quæ ex gaudio eprofuunt? ¹ Te-
 ruisse Germanicum nulli passivum marchant, quam
 maxime latabantur. Attulerunt ad Julium Cæsarem
 Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum non
 inje-

^a Et Sirenes in delubris voluptatu. Isa. 13. 22. ^b Homi-
 qui blande fîrtingue sermonit us loquitur amico suo, relect-
 pandit gressibus ejus. Prov. 29 5. c. Peractis tristitia-
 tantum. Tac. l, 13. Ann. ¹ Tac. lib. 2. Ann,

iniucundum esset, lacrymis tamen interiorem animi
affectum dissimulavit.



† Non primo Caesar damnavit munera vasa,
Avertitque oculos, rictus dum crederet, hæsit.
Utque fidem vidit scelera, tutumque putavit
Iam bonus esse fœder: lacrymas non sponte cadentes.
Effudit, gemitusque expressit pectore lani.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quam lacrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quo-
rundam Principū. Quam fucati Religionis & boni pu-
blici coloribus? Quam amplis vestiti promissis, &
blandis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutuz

D d

non

† Lucan,

non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentia indicibus? Angelos sese exhibent, & desinunt interpetes, qui artus complectuntur, ut mordeant, & venenum eis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quam horum talium oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta & jacula. Quoties proditus ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiùsque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentia signis animum suum tegere contendebat; ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clàm suberat, non nisi odium & malitia. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æque fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advertit prudentia, ut illas Principum artes temporis penetret, tantoque magis suspectos eos habeat, quanto benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudine & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ abstraheret; quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeo ut eum monerent, cave

d. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Prov. 27. 6. c. Molis sunt semores qui per oleum, & ipsi sunt jacula. Psalm. 4. 22. f. Nec minus vera caritati fidem adsecutus, amoris juvenem suæ carnis statuit, struxitque causas, aut forte oblatus erant. Tac. lib. 1. Ann. g. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum, ac suum esse contegendu, quæ prima atas, & summa fortuna existerent. Tac. l. 13. Ann.

ret mulieris *h* infidias. Ad ea potius oportet adverte-
re animum, quæ celare student Principes, quam quæ
palam produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt,
quàm ad ea, quæ exteriùs offerunt. Tradit Elector Tre-
virensis Archiducis filius suæ Metropolitim Regi Franciæ
ut eam militari firmet præsidio, etsi probe sciret Impe-
rialem urbem esse, & sub protectione Haredaria Re-
gis Hispaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Co-
mitis inferioris Burgundiæ, atq; adeo non in illam so-
lum se peccare, sed & in Imperii constitutiones; post
vero iis de causis copiam Regis Catholicæ urbem illam
iterùm Francis exipiunt, Electorem casu & fortuito de-
tinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto
Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ tam se-
cem aut octo diebus ante fœdus cum Batavis sancivil-
set, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello ti-
tulum obrendit, etsi post id acciderat, & in dictas regio-
nes signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, &
in fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut sub-
nataci facit, qui eas studiose quatit. Malicia luci similis
est, quæ per quancunque rimulam sese penetrat, &
tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cœ-
ca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, mo-
do ad alterutram illarum collimet, cui non illico fidẽ
habeamus, sinamusque ab ea nos decipi, quantumvis
à veritate aliena ea sit & rationi aut experientia adver-
setur. Italia nondum latis agnoscit consilia Franciæ,
quibus sub titulo protectionis dominatum illius affe-
ctat, etiam postquam vidit violatâ ab ea fidem publi-
cam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, &
Monconi: post invatum item Montferratum, Vallem
Ticinam, Pinnarolam, & impositum Monaco milita-
re præsidium. Talia simulacra obtendunt Princi-
pes lux ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis

D d 2

mi-

h Quæ mutationeque Neronem seseclit, & proximi ami-
corum metuebant, orabantque cavere infidias mulieru sem-
per attritu, tunc & fa sa, Tac. l. 13. Ann.

minis rectis, cum iactura etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ iis prætextæ: hæc namque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent considerationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum ea super re inferunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quam ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrarent, quod longè etiam antè Clementis octavi fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Velinæ, cum illum pronuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guflerio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Fera hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hæc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancito fœdere Avinionense cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quam ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, uti sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita

fortuna-
es bello-

mutatur
que um
t Respu-
sonibus,
t confu-
nt : abe-
damnum
ationem
re infu-
m, quan-
t, quod
lium, in
m illum
Placet
ia cura-
fatio Le-
de Fera-
dem Te-
s transi-
b Hære-
Dux, &
i, atque
is item,
ngredi-
ant, &
ie Ave-
s specie-
ngis in
atalpini
tentes
imula-
unt id
horum
rimen-
at. Ita
ratio-

rationes prætextæ variantur, prout alia atque alia commodorum sese dant occasiones.

§ In ipsis denique effectibus tantam obtentuum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam prætextit Uioechorum, qui in Croatia sunt, incursiones: maris libertatem tueri se velle simulat, & terra bellum suscipit.

Sæpè numero majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiunt potius: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, o Populi, o Respublicæ, o Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione & repentino paucorum impetu dependet!

§ Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne, si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Quæ in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: recte enim id facit ac licitè, sed malitia solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo se ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quo intendit aperiat aliis, immo attingere metam certam non possiet, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§ Nec minus in Rebus publicis periculosa est ipse ficta cupiditas veli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætextunt gubeinationis

emendationem, ut omnem illius auctoritatem labef-
 fent. Proponunt media, & consilia suggerunt postu-
 lum, ut errores commissos, sed postquam medicina
 amplius non admittunt, in lucem proferant. Liber-
 tem præferunt, ut populi plausum contra Magistratu-
 sibi conciliant, & perturbatam Rempublicam suam
 inde servitutis subijciant. *† Caterum libertas, & specu-*
nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium,
dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula
surparet. Quæ argumenta non dedit Tiberius restitu-
 endæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret & op-
 primere? Eodem artificio usus est Princeps Auriaco-
 rum, ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret.
 dem ejus utuntur posteri, ut Provinciis unitis domi-
 nentur. Tempus maximo cum suo damno eas edoce-
 bit, quantum inter legitimum Dominum & tyrannum
 interlit, & tunc optabunt ** non se contumaciam cum pe-*
nicie, quam obsequium cum securitate maluisse, id quod
 lim Trevirensibus suavit Cerialis Convolat cæco quo-
 dam impetu populus ad illicem libertatis fistulam, nec
 suam agnoscit levitatem, donec amissa penitus liber-
 tate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moverit
 finit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minas
 ea se suas illis fortunas & vitam committit. Quam-
 per orbem esset quies, si nōssent subditi, sive penes po-
 pulum, sive penes multos, sive penes unum, summum
 fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem
 absque incommodis, & absque aliqua tyrannidis spe-
 cie: nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rem-
 publicam excogitaret, cum ea hominum esse de-
 at, non Angelorum, laudari poterit facilius, quam
 levit

i Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si non
 traverint, ipsam aggradiuntur. Tac. lib. 16. Ann. 1. Idem
 lib. 4. hist. k Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quæ
 vogue majore libertatis imagine tegebantur, tanto erupti-
 ad infernum servitium. Tac. l. l. Ann. * Idem l. 4. hist.

evenire. Atque adeo non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potius conservatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua iustitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quod uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquā enim libertas plus patitur detrimenti, quā in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; utilis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt in superstitibus: & licet forte etiam redderetur melior, longē tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeoq; latius est præsentem tolerare, et si iniquus sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur o meliorem. Ad divinam illius providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbari, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco potuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, si quis ei parere precusaret. † *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominantium defectus tolerare debemus. Vista erunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? * *Sed neque hac continua; & meliorem interventu pensantur.*

1 *Disiecta ex his, & constituta Resp. forma, laudari facilius, quam evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l. 4. Ann. m *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crederant, qui Tiberio, qui Cajo superstitibus fuerant: cum interis instabilior, & saevior exortus est.* Tac. l. 4. Hist. n *Ferenda Regum ingentia, neque usus crebras mutationes.* Tac. l. 12. Ann. o *Ultiora mirari, præsentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare.* Tac. l. 4. Hist. p *Quicumque non evertit collum suum sub iugo Regu Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem istam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. † Tac. l. 4. Ann. * *Ibid.*

SYMBOLUM LXXIX.



Nulla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

† Some non videas, esse negabis avem.

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit. * *Inter aves ingenio sagacitateque praeclarum, quod grandi sit capite, atque in India solo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloria. Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinit, quin potius tempore do-*

105

*† Martialis, * Cardan.*

tos novit antevertere, adeo ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maxime prudentis, illudat artes: nam ut ab insidiis illius nidum suum tueatur, mirabili sagacitate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit, quemadmodum præfens Symbolum exhibet, ut si forte per illos serpens tentavit adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat. Ita decet artem arte, consilium consilio illudere. Quam in re eximus Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus, uti in omnibus consiliis suis satis ostendit tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & tœdera, quæ illo initio, & in eius præiudicium fecerant inter se Hagenoræ Imperator, & Rex Philippus primus suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei efferebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tanto esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instruendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subiceret: cumque videret Franciæ Regem eo iam sine ingressum in Italiam, & quam periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progredere-
tur ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusq; consilia dissipavit, inira cum Republica Veneta, aliisq; Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium potest, quam ipsa vis: & sanè laude dignus est iste bellicus Dux, qui præter inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffragatur, & consilio triumphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam tunc cum juste bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.

** dolus, an virtus qui in hoste requiritur?*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam

D d s

liceat?

*† D. Aug. * Virgil.*

SYMBOLUM LXXIX.



Nulla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

† Some non videas, esse negabu avam.

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit. * *Inter aves ingenio sagacitateque praeclar, quod grandi sit capite, atque in India caelo sincero nascitur, unde didicist non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloria. Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinit, quin potius tempori do-*

*† Martialis, * Cardan.*

hos novit antevertere, adeo ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maxime prudentis, illudat artes: nam ab insidiis illius nidum suum tueatur, mirabili sagacitate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit, quemadmodum præsens Symbolum exhibet, ut si forte per illos serpentes tentant adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat. Ita decet artem arte, consilium consilio illudere. Quam in re eximus Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus, uti in omnibus consiliis suis satis ostendit tum præsertim, cum Germaniam de Fox Ludovici duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo incipio, & in eis præiudicium fecerant inter se Hagenor Imperator, & Rex Philippus prius suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tanto esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sicrem omnem insinuando, ut Status Rossilionensem & Cerdaniam suæ iterum potestati subiceret: cumque videret Franciæ Regem eo iam sine ingressum in Italiam, & quam periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos coniecerat oculos, illum inhibuit, ne progredere-tur ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusq; consilia dissipavit, inira cum Republica Veneta, aliisq; Principibus societate Atque arma isthac magis necessaria sunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium potest, quam ipsa vis: & sanè laude dignus est iste bellicus Dux, qui prætâ inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffragatur, & consilio triumphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino ad-vertius jus Gentium committitur: nam tunc cum juste bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.

* *dolus, an virtus qui in hoste requiratur?*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam

D d s

liceat?

† D. Aug. * Virgil.

liceat? Magnanimi prætoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam, tam manifesto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem iudicio adeo certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia

S. In conjecturis ad eludenda consilia, artesque hostium, non inspectandum est semper, quid vir admodum prudens in eiusmodi negotio ageret (tamen si illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum iudicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudenter modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cum defuncto Sebastiano Lusitanæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quod facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroe tam insigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse vero respondit, se quidem periculum illud minime ignorasse, in eo tamen consilium se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis uti belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris apud prudentia laudatis agitur, certum est semper iudicium & conjectura, quam de actionibus eorundem expresscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abire, & prudentissimi quique maxime mox subinde submittunt errores, quia ex vana quâdam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidentiæ sapientiæ, quæ facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paullo longius, quam oportuit, aliquibi processerint. Nonnunquam etiam eisdem falluntur, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiare suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod

uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum
iudicat. Nec desunt ingenia, quæ periculossima quæ-
que tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; sunt
etiam, quæ eandem omnino defugiant.

§ Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub
amicitiæ specie commodis suis privatis consulere sa-
tagant, expositissimum sunt, quibus tam callide nego-
tia proponere norunt. Principi, ut non nisi in eius
emolumentum redundare videantur, quæ eidem exi-
tio sunt potius. Quæ in se facile ejus decipitur probi-
tas, præteritum si aut experientiâ careat, aut ignoret,
quo alii colliment. Quare magnâ prudentiâ attentio-
neque opus est, ut prava consilia in consulentium da-
num non converiat.

§ Tamen si verò hostium consilia ratiocinando pe-
netrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare
per exploratores, præcipua regnandi instrumenta, si-
ne quibus Corona nec satis secunda esse potest, nec in-
crementum sumere, nec bellum rite administrari: id
quod in Vitellio culpatum fuit ut pote **ignaro militæ,*
improvido consiliis, quis ordo agminis, quæ cura exploran-
di, quantum urgendo tranendendo bello modus. Et sanè
quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Ger-
manica, multæ insignes rerum bene gerendarum per-
diti fuere occasiones, miles sæpe in stativis suis no-
pinato oppressus, hoc solo nomine, quod consilia
& rimera hostium satis explorata non haberet. Josue
exploratorum utebarur operâ, tamen si Deus ipse
armatum illius curam gereret. Moyses non nisi An-
gelo columnam igneam præferente, quæ stativa de-
signaret, castra & movebat, & adhuc jussu Dei duode-
cim misit Exploratores, ut terram promissam & coram

D d 6

inipi-

* Tac. l. 3. hist. a Misit Josue duos viros exploratores in
ascendit. Jos. 2. 1. b Tollensque se Angelus Dei, qui præ-
cedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna
nubi. Exod. 14. 19. c Misit viros, qui considerent terram
Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis
tribubus, ex Principibus. Num. 13. 3.

inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, et si jurata esset, ut exiscerentur, quid adversus suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minime tenentur, pro illis vero militat ratio defensionis propriæ naturalis.

SYMBOLUM LXXX.



Scalptores primum domi suæ marmoreos aptant lapides & expoliunt; quibus ædificium exornare cogitant: nam postea majoris id esset laboris, & opus imperfectum fieret. Hæc ratione, opinor, formati fuerunt lapides pro templi Salomonis fabrica, ut absque
 Art.

Arepti, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere; ea enim in arena solum capere, Gladiatoris est potius, quam Principis. Taurus (figura presentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnare ferireque discit. *¶* *Timeo, atque cum deficiere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verum quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentia erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potius, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ plus nocementi adfert, quam reuerentia, nequaquam proficua est. In talibus subitis arripiri debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrime movetur, & homines plerique omnes non nisi lente & tarde ideo pauci eam assequuntur. Maximam partem de eo, quod iam præterit, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. *¶* *Res nostra feruntur, immo voluntur: ergo consilium sub die nasci debet, & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod a iure, nascitur.* Quando tempus negotiis faver, tarditate adiuvatur, at si is contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum profunt maxime Consilii vivaces & ignes. Negotia alia, in quibus temporis locus est, cum maturitate quadam debent peraguntur. Iam magis prudentia adversatur, atque celeritas contra. Male cuncta ministrat imperus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper tere consilia fervida & temeraria primâ fronte grata sunt; in executione dura; in

Dd 7

even-

¶ Jul. Cæs. * Seneca.

aptant
ornare
& opus
ati fuc-
absque
fite.

eventibus tristitia, & qui ea suggerunt, tamen si primum audentiores se præbeant, postea tamen, non volunt exequi, suis se consiliis implicant: * *festinatus enim improvida est & caeca. † Scelerata impetui, consilia rationi à ralescunt.* Et licet vulgus effectus ante videre cupiat, quam causas, adeoque consilia tanta semper inculet, Principem tamen adversus ejusmodi obsecrationes armatum esse oportet, nam postea successus felicior eas in laudes etiam converteret.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut executionis elabatur occasio quomodo Valens Imperatori accidit, qui multis cunctatione agendi tempora consulando consumpsit. In eo peccant Consilarii minus prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt, immo hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, iam occasio abiat: Atque ideo maturanda sunt consilia, non approperanda. Quod maturum est, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi potest. Optime illud expressit Augustus Symbolo, quo utebatur Delphini in anchora compositi cum hac inscriptione, * *Festina lente*, cui non repugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando*: illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, quæ res maximæ peraguntur. Sane Cerialis pars in tempora ad exequenda imperia datat: *subitus consilium, sed eventus clarus.* Verum tamen in bello magna præstare soleat in petus, cavendum tamen, ne cæcus ille sit & inconiultus, is enim initio plerumque validus,

spatio

* Livius. † Tac. lib. 1. hist. a *Festinare* quod negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exorti sunt; ut in cunctando bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quæ esse reperias. Hierod. * Tac. l. 5. hist.

spatio & languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest, quam remeritas. Quamvis tam in uno, quam in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur circa, canum instar, aut cum difficultatum & incommodorum spinis, velut erinacei, quia nimis tarda sunt.

§. Cum igitur a manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim Ministri quantumvis prudentes, nunquam rite exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & male efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur opera. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est, aut officio Principis sese cupit exuere, Male constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immo Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis pendet auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solum suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cum de eorum temeritate evidenter constiterit: prius enim Deo parantur, quam Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut existimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & a notitiis facti particularibus dependent, aut cum ob distantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut recte colligere liceat, Principem si hæc ante intellexisset, minime illa daturum talia mandata, neque ullum aliud grave in dilatione sese offere periculum,

b Omnia inconsulti impetu capta multis rationibus, spatio languescunt. Tacit. lib. 3. hist. c Duces providendo, consultando, cunctatione sapient, quam temeritate prodasse, Idem ibid.

culum, in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modeste tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, eâ saltem spe, fore ut infirmitas de re melius ea iubeat, quâ magis expedit. Id quod fecit magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu subsistit, expendens nimirum cum animo suo. Itaque Principes expectare sollicite, quis demum exitus futurus esset mutui illius congressus & alloqui utriusque Regis, Ferdinandi & Philippi primi sui Generis, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potius molit, quam instrui, tacere poterit & dissimulare, mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo § iam castra in hostili loco moliebatur, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere iubebatur, *re subita, quanquam multa simul confederentur, minus ex Imperatore, contemptis ex barbaris, indubium apud socios; nihil aliud preloctus, quam beatus quidam Dux Romanos, signum acceptum acit.*

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut loquuntur, pertinent, accuratissime & ad amissum Minuter obtemperet, necesse est (nisi tamen totæ circumstantiæ jam comminorata occurrerint, aut aliis insigne aliquod & evidens ab executione imminet periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sape enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentis eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimeatur aut penetret; atque adeo in dubio pro parte iussorum semper standum erit, & praelimendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella iussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illico paruit, * *iussu Principu magis,*
quam

quam incerta belli metuens, tamen si alias rationes minimè deessent, cur contra excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miscerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cumque alias ipse non audiat, scire nequit, utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè falleretur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei tua ætas, zelus, obsequia, & experientia tot actantis trophæis ac victoriis coronata indulgebant, aliquoties (cum statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi tertii parere distulit, eo quod sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quam ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis regis. Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, si ne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur, cui rei in primis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verum et si aliena ea sit, semper tamen iussis suis habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: alias enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quod si Principes absuerint longius, & periculum sit, ne mandata tardius, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget: aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentia erit, sic præcipere, ut liberum
tamen

tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio
 postulaverint. Ne contingat forte, quod Vespasiano
 in bello civili contra Vitellium accidit, quando ^{ex ar-}
stantis in terrarum spatii, cor silia post re, a Teichantar. Ad
 quod incommodum evitandum, cum Tiberius Dru-
 sum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret,
 socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, re-
 rumque peritos, quibuscum ipse pro re nata Scarbino
 suo consilium d. caperet. Variatone Helvidio Pisco,
 cum in Armentiam ablegaretur, n. mandatis datum.
rebu turbidu pro tempore, ut con- fideret. Habuit hoc in
 more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentia & ar-
 bitrio Ducum permitteret, & hoc totam is potissimum
 commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid
 Respublica detrimenti pateretur, Romanos tamen ne-
 quaquam imitata sunt Respublicæ Venera & Floren-
 tina, quæ quod libertatem suam ab unus solius nol-
 lent dependere arbitrio, territa præfessim exemplo
 Augusti, qui *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rem-*
publicam vertit, frangum Ducibus suis imposuere.

Hanc auctoritatem liberam certis solent asstringere
 limitibus. ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia
 ipsorum nutu & directione peragi necesse sit. Unde
 porro fit, ut temporis plurimum in deliberando consu-
 matur, & consulta tam tarde proferantur, ut aut exe-
 cutioni mandari nequeant, aut certe suos non conse-
 quantur effectus, adeoque sumptus pariter & ante-
 vertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam non-
 nunquam, ut, dum inter ipsos casus, eorumque horritis
 & consultationes tantum intercedit temporis, novæ
 superveniant de rerum statu relationes, cum circum-
 stantiis novis, ut, quæ prius statuta fuerant, rursus
 immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur,
 absque ullo aut consultationis aut operationis effe-
 ctu.

SYM.

* Tac. l. 3. hist. d. Nullis satis certis mandatis ex re con-
 sulturum. Tac. l. 1. Ann. * Id. l. 12. Ann. † Id. l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXXXI.



Omnes potentia vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quanto pluribus potitur, tanto plura habere desiderat, quin immo nihil aliud est, quam appetitus quidam igneus, quem cor exhalar, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quam in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se nō-runt. Quam ob rem probe expendere Principem oportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo prote-

protegere, illi^{que} semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis, causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbatur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem, aut nimis difficilem attentat, is potentia suæ limitata relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quam veritas: auctoritas potius, quam vires. Appetitus gloriae & dominandi cupiditas præcipientes nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadversa non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expenderentur; atque adeò prius, quam suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militiæ suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, ærariorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortuna adversa constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotatâ habeat dispositionem & situm Provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac fœdera. Unusquisque gladium metiatur, & in quo vires ejus consistant, probe examinet. Henricus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem a Moyse factum, antequam in terram promissam Israëlita a pedè inferrent. Et ne Princeps, quem

^{his}
 * Mar. hist. Hisp. l. 1. c. 11. a Considerate terram, qui sit sitio populum, qui habitator est ei, utrum forte sit, an infirmum: si pauci numero, an plures. Num. 13. 15.

his formamus Symbolis, illam quoque materiam dedideret, generationi quædam illius puncta hic attingam eâ brevitate, quam præfens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos varie distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis alix. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certæ alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Mæcen, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, sulphuraceos, & proditores, qui humanâ carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, transiitque per Sienen Egypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subiecit Marti, & per Alexandriam porrigitur esse inquietos & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciæ extenditur, esse literatos, eloquentes, Poetas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse delicatos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verum hæc sola causa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu

obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Solradus suis corpora adurit, & nigra carbonum instar tingit fulgine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & ær temperatus ac suavis. Atque zonam torridam ob æstus eiusdem annuos proin-culta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tamen si æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliumq; situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Quis causam dederit illius, quod in Malabaris regione, ubi Calecutium est, videmus accideret Interfecant illam Provinciam altissimi montes in nubes utque porrecti, delincentes in Promontorium, quod Cloridixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & hæc ab utraq; parte eadem sit poli altitudo, dum tamen eis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campide oppida, & pelagus in nivalaciam componitur.

Istha cigitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, æris con-temperatone, & alimentis cernitur, variè discriminant hominum constitutiones, hæc vero ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti, et m, & animosi, unde factum, ut semper fere Nationibus Meridionalibus dominati fuerint:

Assyrii

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17. b *Homines, qui frigida loca, Europæque habitant sunt illi quidem animosi, Arist. 1. 7 Polit. c. 7.*

Assyrii Chaldaei, Medi Aethiopes Ianthi Graeci, Turce Arabibus, Gothi Germanis, Romani Aethiis, Angli Franci, & Scoti Anglis Amant libertatem, uti & ii qui montes incolunt, veluti Helvetii, Girones, & Cantabri, horum enim temperamentum non absumit est constitutiō eorum, qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus soli proximis calor inmodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolae melancholici sunt, & in secretis Naturae penetrandis profundi, quomodo ab Aegyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliae septentrionales acceperunt. Provincia inter zonam utramque torridam media benigno gaudent caelo, in illoque floret religio, Iustitia, & prudentia. Verum quia unaquaeque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo vii. & studio observaverim, ne praecipua haec pars desit Serenitati Vestrae, qua in omnes prae exercet imperium.

5. Hispani Religionem & Iustitiam diligunt, patientes laborum sunt, profundi in consiliis, in executione tardi. Animos tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa deiciat. Quia in his inest nativa gloria & animi magnitudo, superbia asserbitur, & nationum aliarum prae se contemptui; cum tamen ea ipsa sit, cui optime cum omnibus convenit, & quae Nationes alias adimat: ea ipsa, inquam, quae vel maxime rationem ducem sequitur, atque ex eiusdem praescripto sagillime tuos deponit affectus & passionēs.

Aiii

c Graecorum autem genus, ut locorum medium teneat, sic ex utraque natura participatum, quippe animo simul & intelligentia valet Arist. lib. 7. Polit. cap. 7. d. Adcurrentes enim externis bene et sapienter capiunt, adeoque emulatione quadam invicem per rationem honore certant. Quos advena sequitur, bene laudat, amicosque Deorum putant. Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

Atti astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Italici cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtutis est, quam prae se non ferant in moribus suis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua promoveant, Natio gloriosa, quae olim imperio suo temporali, nunc spirituali universo orbi dominatur. Non minus potentes & idonei ad imperandum, quam ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quam belli. Quod magis iudicio pollent, eo in suspicionem sunt proniores, cum suomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores suspectas habent semper, ac metuant, easque servare conantur in aequilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur hasta in Provinciis ceteris, quae in ustrina Italiae primum fabricata, & probe exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes istuc militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruerunt; & sicut res delicatiores, si corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis suspicaces reddidit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omnino deficit. Tot actantium malorum metus sic effrauit animos, ut nec ament inter se, nec commiseratione tangantur. Sine lacrymis comparatio institui non potest inter id, quod fuit aliquando illustre illa & heroica Natio, & id, quod nunc est, non minus vitiosum aliarum, quam armis funditus destructa. Quamquam illud fatendum oportet, apud complures plus Naturam, quam Exemplum, valuisse; multi siquidem etiamnum candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas satisfestantur. Verum tamen res ita se in Germania habeat, illud tamen negare non possumus, [†] *plus eis boni mores valere, quam aliis bonae leges.* Omnes artes ibi vigent

ac

† Tacitus de mor. Germanorum.

ac florent. Nobilitas conservatur accuratissime, quæ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Perit imperii auctoritas, postquam hæc, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & maiestatem divisit inter principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum civitatum, quæ turbæ omnium in Imperio causa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eisdem celeritate, quâ primi eorum succenduntur impetus, intepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus; quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi; sibi metipsis placentes, gloriose mortis adeunt pericula, etsi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quam electione. Quæ terrâ, quæ mari fortes ac validi milites, si longo ul' armis attulerint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur; Nobilitatem suam superbe jactant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cum in hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ indutæ sunt, animis candidis & sinceris, idoneæ ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritiæ Comitæ impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in

illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferae sunt, & indomitæ. Vincere norunt, & paratæ tueri.

Poloni bellicosi, magistramen ad conservandum quamad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia suarum gentium mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipsos, aut pro ipsius armis susceperunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexus etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quam gentis illius fortitudo, plus poena nostra, quam ejusdem merita.

Moscovitz & Tartari ad serviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque hæc observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maxime infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia bellum & pax; atque adeo hi ipsi motus cælestium sphaerarum, quæ a polis, a zodiaco primi Mobilis imagines cælestes in hac inferiora derivant immutant habitudines ac mores, immo ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperimus notatos olim fuisse Germanos, quod nimis altè essent animo; Italos contra, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur Nationes per vices dominatum exercere, & dum in his Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ postea cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuo illa renata sunt.

Verum

Verum his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliqua & affectiones cuiusque propriæ, quæ exteris etiam (si diu una commorentur) tandem adhærescunt.

§ Cognitis igitur Nationum moribus, longe potest princeps pertractare melius negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias externas, quarum quilibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. *Ex natura enim quædam sunt hominum generum prædictæ, ut imperatores, & principes, alii, ut reges, aliud, ut ceteri, & homines, & cetera, quæque aliud est jus, & alia communi.* Non omnibus uniformis est ratio Statuum, sicut nec est medicina, quæ curantur. Quam in re sapere talli solent Consiliani in experti, qui existimant Reges alios posse secundum regulas & principia eorundem Statuum, quibus illi consilium præstiterunt. Præsumptum facile Hispanis, non item facile est Italibus & Belgis; & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur & condocentur equi Hispani Neapolitani & Hungari, et si unus sint speciei, ita etiam, de eisdem modis gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diverſa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curarum ſit Principi, ut ſi non ſolum ab omnibus donis inſtructi ſint, ad repræſentandam ejus perſonam, & poteſtatem exercendam, ſed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores contentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quæcum agere debent: nam ſi hæc deſit conformitas, magis idonei erunt ad ſuſcitandum bellum, quam ad pacem firmandam, magis ad conſlandum odium, quam ad voluntatum ſtudia concilianda. Eam ob rem Deus ipſum ſuſpenſum quaſi habuit, & dubium eſt o Miniſtri alicujus idonei, quem ad populum ſuum mitteret, atque ideo ſecum ipſe deliberationem inſtituit: ** quem mittam, & qui ibi vocu?* Aula quælibet Miniſtro

E c 2

aliquo

* Arist. 1, 3, Polit. 6, 12, * 1sa, 6, 8.

aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attentata, quæ dissimulandi artem probe noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodit passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare, sciunt alios se verò obstringant nemini, humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ molantur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiger, qui absque superbia auctoritatem fervet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciatur cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum eveniant: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jocis miscere noverint, quæ promissa nec sperniant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius, quam futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expédiant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in invenendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genuæ boni OEconomi, & patrium studiosi, compositionis amici magis, quam dissidi. Qui sine fultu suam servant auctoritatem. Qui tolerant, & temporis atque occasionis serviant.

Helveti eos amant, qui norint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac ipse conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosus, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque contentiunt, & consilia eligunt
media,

media, quæ suo quaque modo deinde exequitur.

Verum tametsi conditiones istæ valde idoneæ sint pro qualibet ex commemoratis iam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud externos, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

¶ Porro perinde ac diversi sunt Nationum mores, nec etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christianitatem constituent. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari, Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

¶ Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cujusque genio ac patris dispositioni accommodatis. Quæ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provinciæ alicui propria, aliis disparsa sint, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitate & velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuere. Dexteras gladii exercitata in ludis gladiatoriiis (in qua plurimam valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa exerunt. in his enim maxime opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit adeo ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque

aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attentata, quæ dissimulandi artem probe noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodit passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios se verò obstringant nemini, humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem fervet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non præverat, sed utatur iisdem tum potius, cum eveniant: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac lata, quæ seria joci miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius, quam futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inventiendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genue boni OEconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quam dissidi. Qui sine fissa tuam servant auctoritatem. Qui tolerant, & temporis atque occasionis serviant.

Helveti eos amant, qui norint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosiis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque contentiunt, & consilia eligunt
media,

media, quæ suo quaque modo deinde exequitur.

Verum tametsi conditiones istæ valde idoneæ sint pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & estimationem apud externos, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

5. Porro perinde ac diversi sunt Nationum mores, præterquam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Civitatis delictum constituent. Imperii robur, in estimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari, Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

6. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cujusque genio ac patris dispositioni accommodatis. Quæ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provincia alicui propria, aliis dispata sint, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitatus velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuere. Dexteras gladii exercitata in ludis gladiatoriiis (in qua plurimum valet iudicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa exerunt. in his enim maxime opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Hunc elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeo ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspiciant ruinam) & adhibitis nunc palis atque

ligonibus profecit tantum Baravorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentis liberandis multa saepe falluntur ingenia, aliqua Italorum praesertim, qui frustra laborant, ut eadem in pari semper aequilibrio sustineant: neque enim illa periculosior est, aut potentior, quae majores habet statûs, aut plures subditos, sed quae viribus suis melius ita didicit. Expensa ad bilanciâ potentia, et si lanx una deorsum vergat, altera in aere suspensa haereat, hanc tamen illa aequabit, aut vincet etiam, si ve unca prudentiae & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altius fortunam suam extulerunt, eiq; dominari sunt, exigua habuere principia. Amplitudô Austriacae domûs multorum concitabat amulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciae, quae Germaniam servitute oppressura esset, & forte etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Régis intercessisset. Metuendae magis sunt potentiae, quae crescere incipiunt, quàm quae auctae jam sunt, in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: haec cum tranquillitate publica conservare se student, illae vero cum alienorum dominatum perturbatione aliis sese erigere contendunt. Estto, una aliqua potentia in se validior sit, quam alia, non ideo haec minus fortis est, quàm illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quàm alius in sua exaltatione. Nec timores istius potentiae vicinae veri sunt semper ac certi, quin immo non raro ad utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente servitutis iugum sibi imponeretur, quando Coronae Castellanae uniri vidit Siciliae Regnum: qui timor auctus est deinde non parùm cum Regno etiam Neapolitanum accessit, & ambobus simul Castellae obedientiam praestitere, denique desperare omnino visa est, quando Carolus quintus Impe-

Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principes suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ fianum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis causa extructum fuisse. Omnes istæ experientia neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Status vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis, ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis oblider, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad naturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fadere adversus eum ineundo cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perditâ in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. È falsa ista damnorum & periculorum imminetium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam forte evenissent, orta sunt alia præsentia longe maiora, quam illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas; hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc vitium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præcæ ad sollicitudinis amplitudinis accedant propius? Bellum perpetuum foret; nihil enim magis Nationes turbat, quam si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra maiorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis se moderabitur, ut contentæ sint singulæ, & non qualibet totum illud sibi deponat? Quia eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incre-

mentum non sumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid ni. etiam magnitudine unius & mediocritate alterius Respublicæ conserventur. & status? Securius Politica est, majores se qui potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitatur, & titulum præbet tyrannidi. Orbis caelestes rapi se sinunt a violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medices artem potentioris infestandi Romæ didicit, & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verum agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne nunquam his uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLUM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavonibus coronarunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsentis symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem. Erinaceum colloco, cujus aculei non minus aspectu jucundi ob asperitatem, quam plumæ Struthionis ob molliem, tuerentur simulaculadunt. Nullus elegantior cultus, quam si arma armis exornentur. Vanus est purpuræ splendor opere phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiarique ostentatio, & aularum pompa, nisi micantium gladiatorum & armorum fulgor illustres reddat Principes. Non minus gloriatus est Salomon, sapientissimus Rex, de armentariis omnium armorum genere copiose instructis, ubi scuta & lanceas magni valoris

loris & reconderet, quam de sumptuosis vestiariis. Hispanis & militares equi sanguine israhelitarum cariores erant. Nunc estimationem illam perdit vehiculorum & rhe-



darum commoditas, quibus, * apud Romanos, nisi Senatoribus, & casta & spectata probitate famulus, alius non habuit. Quos abusus ut tolleretur Carolus quintus Imperator, morumque equitandi iterum introduceret in Comitibus Madritensibus anno 1534. sic fertur locutus: Natura horum Regnorum non dedit solum, sed &

E e s

foris

a Fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus utebantur singula scuta. 2. Paral. 9. 15. 1. Trog. * Alexand. ab Alex. l. 8. c. 48.

foris apud exteros ab equitandi peritia repretis & curre
fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam acceperunt
sunt tot præclaris virtutibus, quibus effusis sunt, ut Christiani
quam infideles debellarent, acquirere tot Regna, & civi-
tates, quæ etiamnum sub capite tuo vestra possidentur. In
laude virorum totum ponit Scriptura, clypeos cor-
rundem esse igneos, volens nimirum innuere, quæcu-
râ nitentes eos ac bene politos servare studeant; alibi
verò expendit, radios eorum a montibus vicinis
repercullos, lampadum accensarum esse c similes. De
vino etiam latere elegantiam addere aiebat David ga-
diuin d'accinctum. Vestibus Hannibalis nihil inter aqua-
lis excellens, arma atque equi infuendat. Carolus
Imperator magis gaudebat militari pompâ, quam ve-
stibus aut ornamentis. Ottocarus Bohemix Rex de-
bellatus a Rudolpho Imperatore, magno cum splen-
dore veniebat ad obedientiam illi præstandam, cum
famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suæ
deceret Majestatem, sese exornaret, respondit: *Am-
en. Et militum agminis instar procedite, & palam istum
adite, in armis vos, non in vestitu cultum & elegantem
ponere, ista enim me pariter, & vos potius decet.*
Illa Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ
ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos electus
populus, id quod significare volebant Naves
quando in coronationibus Reges scuto insidentes
altrum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro co-
nopeo ipsum calum. Scutum subditorum Princeps
esse debet adversus omnes imperus armatum, &
periculis atque injuriis expositum. Tunc & ad-
ditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & e-
gant.

b Clypeus fortium ejus agitur: Nahum. 2. 3. c Et
fuit Sol in clypeos aureos, & arcus, resplenderunt montes
ei, & resplenderunt sicut lampades. Ezech. 1. Mach. 6. 3. d
Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissimi
tuâ, & pulchritudine tuâ intende prospera, procede, & regna.
Pl. 44. 4. Tit Liv.

gantior, cum magis armatus incellerit Germani olim
*fuissent, neque juvenes ornabant. Hac apud illos toga, hic
 tunica, hic ens, hic pennis.* Ante hoc domus parvi videbantur,
 mox *Reipublica*. Nunquam Princeps refert Principem,
 nisi cum in armis fuerit. Nulla vestim. tessera splen-
 didior, quam loricarum. Nullus aule comitatus ju-
 vention oculis, quam milites in certis ordines ac tur-
 mas dispositi, quorum conspectus tum est gravior,
 cum a Martis horrore magis ornati illi sunt, & ince-
 dunt onustis rebus ad offensionem, defensionem, & su-
 fferentiam propriam necessarios. Militia alio corpo-
 ris cultu non indiget, quam suomet apparatu * *Su-
 perbia, propter suam utilitatem sunt, quam civis & impediunt.*
 Quod ad principum victoria finem magis con-
 ducit, id in bello videtur optimum. Jam ob rem cum
 Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, iussit mili-
 tes in gulos tritici tantum humeris deferre, quantum
 ad vestigium in victum sufficeret, & palos septem,
 ad castrorum locum muniendum. Hactum suppel-
 lex erat gentis militaris, ita ad incommoda ficta &
 facta, ut urbem pro Senatu populoque Romano, tem-
 plum deus exstructa crederet, suum vero decus in a-
 gis, ille sub tentoriis & tabernaculis militariis. Tali
 cura disciplina orbi dominari potuit. Deliciae, luxus
 vestim. & divitiarum pro auleis sunt, in militibus hos-
 tum cupiditatem excitant. Jam ob causam merito ri-
 sit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exer-
 citum, cultu corporis elegantem magis, quam armis
 totum, sciscitantemque Rege, num contra Romanos
 sufficere videretur. acute Asiorum more respondit:
Minus vero sufficit, quantumvis illi erant cupidi sint.
*Non terreat varius spectus, & auri, iussor, & argen-
 ti, quod neque regis, neque vulnerat, aiebat ad Bri-
 tannos Galgacus, ut Romanorum metum ille exi-*
 meret;

E c 6

meret;

* Tac. de mor. Germ. * Curt. l. 5. c. Urbem Senatui ac
 populo Romano, templum deus reddita, proprium esse militum do-
 cum in castris. Tac. l. 3. hist. † Tac. in vita Agric.

meret; & Solimannus Solymis suppetias staturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

*† L' armé, et d'acier d'astro guerrier, ed' oro
Preda non nostra, e non assisuloro.*

Et tamen Julius Caesar non incommodum arbitratur, si milites sui divites essent, quod existimaret hostes tales metu damini in proelio constantiores fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma sola sua fortitudine exornata eam coeunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quam de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in proelium, ad debellandum hostem unice intendit animum, ut spoliis dein potiatur. Spes lucis & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quam misisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac delicatam, tam lautitibus instructam, ut vix currus & equi ad vesturam suppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset mentium Pyrenæorum asperitatem, & per naves Alpyum viam si patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissima Nationum colonia, quæ ab uno loco in alium commigrant, di centes eum Familias integras, & omnem adum suppetabilem tanquam si belli instituta forent. Sin agnoscipina remissionem in Othonis exercitu novat. Facitus. Nullum est tam opulentum Principis atque nulla Provincia tam rebus abundans, quæ adeo assistendos sufficiat. Neque amicis noxii sunt nimium ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Frilandum introducta fuit, ut tanto maiorem militum numerum colligeret, integras Provincias, totumque rapina peragendo, quod nonnulli id eo actum existimant, uter

*† Tass. cant. o. f. Quod tenaciore coram in prælio
metu damis. Sueron. g. Quidam luxuriosus apparatus
victorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli
arantur. Tac. l. i. hist.*

preparari iubet. Idque uiso salutare, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa esset deseruere, quam ea, in quibus igitur sebat. Miles ad ingentes illos labores, & praesentia belli pericula reduci non potest, nisi alio aliquo rigore, aut alio premio, quae duo illa adaequet. Principes honoribus ac praemiis bonos Duces efficiunt; Duces vero bonos milites exemplo, rigore ac liberalitate. Optime norat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando praedium commulurus.

† Confesso il duce, e confermo di gloria.

E' al' audace, e mentero: sua ventura

E' la sua proce al forte, e la maggior

Già dipendi promise, e la sua gloria.

Ausim prope dicere, ut militiam bonam esse non posse, nisi si qui praestit, prodigius sit aliquantum, & crudelis: ideo forte Germani Legionem, & quae ad eam pertinent, baculum Chiliarchae (den Regiment oder Colonnas) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinae rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edomitarum, simul ad promitteret eis fore neminem, qui vel equum ex puteris ipsius haberet, aut agros cuiusque aut vineas attingeret.

De restaurando corrupta exercitus discipline plantis, quas illi ante nobis reliquit exemplum in Metellum: fuit in Africa. Ab ista corruptam repertum Romanum exercitum, ut milites sitatibus suis non essent egrediendi, signa deferrent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omnes utentes licentiâ, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen his sensim remediis utilitatibus militaribus eos exequendo Verum appropinquavit aut patris, aut auctoris eorum castus in castris verum proponeretur. Ne annona castrensis curatores exercitus

*† Tass. can. 20. i Non uimus per agros, nec per riuos,
non libemus aqua de puteis tuis. Nudi. 10. 17.*

atque lequerentur. Ne gregarii milites iter facientes
simulacrum haberent, aut nihilum pari ratione reliquos
quoque corrigens abusus, ad pulcritudinem suam fortitu-
dinem & robur revocavit militiam. Quæ cura tan-
tum efficit, ut ea sola Jugurtha terroret, eamque
moveret, ut per Legatos suam sagramque nihilorum
viam illi committeret, reliqua vero omnia Romano-
rum fidei concediturum se polliceretur. Arma nimi-
rum spiritus vitales sunt, qui Republicæ corpus fo-
vent ac sustinent, vases tranquillitatis publicæ, in qui-
bus eiusdem conservatio & incrementum consistit, si
instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optime
hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando
dixit, *† disciplinam in armis Romæ præstat, ante eam, quæ
hæret, & nomen Romanum, & Imperium totum perit.*

Quare cum tantum inter sit bonos habere milites,
curandum Principibus sedulo, ut honore & favoribus
eos prosequantur. Minorem sortem vultu ferebat
in oculis, nec unquam a suo latere dimittebat.
Proximum & honor eos repetebat, facit vero exerci-
tium: * *pro exercitu, qui præstat, ante eam, quæ
hæret, & nomen Romanum, & Imperium totum perit.* Hæc cura esse de-
bet Cæsarionum, Chiliacharum, & eorum peni-
de ac fuit Sophæ Principis exercitum, qui tirones ex-
ercitabat; atque ad o supremos Ductores sacra lite-
ræ Magistros militum vocant, quorum videlicet
muneris sit eos instruere & erudire, quæ modo
Putipharem appellant, & Nabuzardan militum Prin-
cipem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum
atque incuriam, alique in bello impedimenta, hæc
facile in praxin redigitur, tempestive potius præ-
verti

† Alex Sever apud Lamp. * Veget. k Sophæ Prin. spem
exercitum, qui præbat tirones de populo terræ. 4. Reg 25. 19
l Madianita venderunt Iosaphat. Egypto Putiphari Eun-
cho Pharaonis Magistro militum. Gen 37. 36. in Transitu
Nabuzardan Magister militum in Baby. nem. Jer. 39. 8.

verti deberet; qua in re grandis Principum & Rerum-
 publicarum est negligentia. Pro literarum studiis
 collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Mo-
 nasteria: in militante Ecclesia Seminaria sunt, in qui-
 bus formentur milites spirituales, qui eam defendant;
 nulla pro faciliatibus. Solus Turca aliud cordi habet,
 qui cum in finem collectos ex omni Natione pueros
 certis locis concludit, & in armorum exercitiis edu-
 cari curat, unde post Janizerorum formantur cepti,
 qui eam alium Patrem, aut Dominum non agnoscant
 præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius ro-
 buli sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani
 Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in
 Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi
 instruerentur in exercitiis militariis, ubi discere-
 rent fabricari arma, necesse funes, conficere pulverem
 pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad
 obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Pos-
 sent etiam pueri educari in portibus & armamenta-
 riis nauticis, ubi autem navigandi à teneris annis im-
 biberent, viderentque quomodo construenda triu-
 mes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes quo
 fieret, ut expurgaretur Republica à face ista vaga-
 bondorum, haberetque, quorum opera in artibus mi-
 litariis uti posset, summi pubis sustentationis ex ipsa
 diuturno singulorum opere collectis, qui si forte non
 sufficerent, certà aliquà lege lanciri posset, ut ex
 omnibus prius operibus aut legatis tertia eorum pars
 assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus
 mererentur, qui defendunt altaria, quam qui eadem in-
 centant.

Proderit etiam non parum ad militiam conservan-
 dam, si ætium bellicum dotetur redditibus certis &
 statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augu-
 stus fecit applicando ei rei partem decimam omni-
 um hæreditatum & legatorum, centesimam verò re-
 rum venalium; quam institutionem Tiberius postea,
 deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quod
 sub-

subsidio illo ararium militare non niteretur. Simili ratione ararium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at æmulatio evertit postea, quod zelo optimo & prudentissimis instituerat.

§. Atque hæc cura non in militia solum adhuc debet, verum etiam in erigendis propugnaculis, & praeficiendis firmandisque. Iste enim sumptus multos alios graves res cavere potest, loci infirmas invitat hostem, contraque quam oppugnat statum, que resistere possit arbitrat. Si quod in ludis, spectaculis, & aditibus prodigitur, hanc in rem infunderetur, quietiores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obsequi loco habebant, quod quidam Provinciae Gubernator pecuniâ ad amphitheatri fabricam destinatam munis reparandis impendisset.

In Centesimam rerum venalium post legem censura institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ararium eo se fuisse. Tac. l. 1. Ann. o. Ita enim, & tutela civitatis, & multa murosque praesidio providetur, & instauranti agerum voluptas, confirmatur, & quæ ad securitatem civitatis spectant, in seculum tempore cunctis circumstantiis repræsentabit, Lunicæ, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM LXXXIII.

Ille ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hostis est. Per illam lignibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occulte tubarum vallorumque cimento aguntur cuniculi, donec flamma correpti undique omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, una tamen etiam & tenent, non dando locum obsidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & civitates

magna

* Arist. l. 7. Polit. c. 14.

maiora ex parte cælum, verentes conficiantur, eadem impetio potius extrumpuntur. Tunc cura vigilat; providentia accendit est gladio; gloria exstimulat animos; oc-



casiones fortitudinem augent, simulatio ad maiora incendit, & periculum commune sociat volun-
tates, malosque Reipublicæ humores evaeuat. *Memor hostili in bonis artibus & legibus populum re-*
net. Nunquam Romani extiterē fortiores, nec sub-
diti magis quierī & obedientes Magistratibus, quam
cū portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Han-
nibal obsideret. Magna alicui Monarchiæ plus peni-
culi à sua potentia imminet, quam alii à sua imbe-
cillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus
casus

ad Sagittam & uentem & omnes arcus ejus extenit. Unus
de signis ejus, ut flect. Hæ. 5. 28. † S. August. * Mar.
hist. Hæp. 1. c. c. 27.

inturbatis & longe diffusis cum tanta sanguinis pro-
fusione, & tam gravibus ictibus, cum tanto hostium
armado, nostro vero tam exiguò, ut dissimularem
posset, satumne esset visio: nos tamen, an vincere,
an num expediret aliquid adhibere remedium, quo
ingrueretur omnino, aut certe temperetur ad teo pus-
sibile sanguinis atque si contumacis, contine, ut
mod illic inutiliter contumetur, impendatur in vires
males, & stabilizatur Imperia utriusque Maris, Me-
diterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa,
cuius progressus feliciores ob Italia & Hispaniæ vic-
torem Monarchiam hanc magis unient: verum
inter erga subditos illos tam antiquos & bonos des-
titum item & tam vili servitute, quàm titulo liberta-
tis: miserere oppressos vident, eosdem liberandi, & ad
vnum Dei cultum reducendi, plus potest, quam ratio
satis.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem
tibi unus solus imperat, statum securitas est ita
periculo non caret, ubi summa potestas ad multos
pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accedit:
nam ipsimet eorum armis maximum subest peri-
culum, dum supremum multorum arbitrium uni soli
committitur. Ab illa ipsa manu, quam armant pri-
mum, jugum eis imponi solet. Vires, quas ipsi contu-
derunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Respu-
blica Romanæ contigit, & inde postea ad omnes fe-
dereliquas tyrannis permanavit. Ea de causa, licet
valde expediat, arma semper in promptu habere. &
exercitatas artes tamen pacis securiores sunt, præter-
ea si corruptus sit populus, & locis dissitis a se divi-
sus: nam belliceros tunc fit insolentior, & præstat pe-
riculum illi obversari ob oculos, quam procul illo se-
curum vivere, ut pro sua conservatione tanto magis se
uniat. Non minus secuta erat libertas Re publicæ Ge-
nuentis quando montibus utebatur nondum artificio
militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum in-
dustria & labore ingenui effectum, ut idem tanquam
muri

nun in expugnabiles Reipublica deferviant : nimia enim securitas malos generat humeres, oves in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspiciuntur in Rebus publ. vero, quæ in testibus agitantur dissidias, plus periculi creant minus quam profint, atque adeo tunc solum utiles erunt, si prudens ille tenatus sic egerit, ac si eos non extruxisset.

SYMBOLUM LXXXIV.



Videtur quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magnique se exhibuisse liberalem erga animantes ceteras, utpote quibus certiores indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent.

Verum

rerum isti non satis suam expenderunt excellentiam, notitiam suam & dominium in res alias inferiores, liquidem largita est illis Natura intelligentiam quam velocem, quæ momento unico terram pariter & celos penetrat: memoriam, in qua absque consultatione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit, & concludit: iudicium, quod intelligit, ponderat, & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti & formatis artificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea, & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam imperat alios. Tellus cum in finem ferram & chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsentis videre licet) ea cudit: ær focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas areas vim ignis coarctet, unde non minus horrenda jaculatur fulmina, quam ipse Jupiter. † Multa, quæ natura expedita sunt, consilio & ingenio expedit: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quam a viribus, consilio magis, quam brachio, calamo potius, quam gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret infania, qui montes montibus agrestiscæ. Vires majores non semper triumphant, Cursum navis exigua sistit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quam in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis.

† Livius. 2. Melior est sapientia, quam vires. Sap. 6. 1.

dis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium temper perditur: & si illud bellum non geratur, illis non vincitur. Secure illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculolum est & anceps quod solo robore.

— — — — — † Non sumus in his aequum
Cedere, saepe acris p̄ior prudentia dextra.

* Mens una sapiens plurima ruit manus.

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, † *scilicet in a. Dico. Augusto in Germaniam missum, plura visisse, quam vi perisse.* Nec aliter agere solebat, cum imperatoria dignitate fungeretur, praesertim ut Provincias longe distitas ueretur, & identidem repetebat, * *Consilio & astu externas res melius, & armis proci habenda.* † *Non omnia viribus superantur, non velocitate, sed celeritate sed consilio & sententia.* Victoris continuus Provinciae Belgicae percellumiere: plus enim fortitudo efficere conata est, quam prudentia. Virium loco iraque calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. * Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestant, Murcia Praefectus in p̄xio quodam, in quo tota civitatis illius nobilitas occubuit, victus fuit, & foemina, re comperta in virili habitu scarmis cineta per urbis muros se disposuere, quod cum magnae multitudinis specie praebisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus quartus Anglia Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciae Regem nullis instructum armis. Solis literis graviora contra se movere bella, quam aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferre & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, soleis rerum negotiatio, ubi vis efficere potest plurimam. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longum: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, sua agendi vi per longum

etiam

‡ *Melior est sapientia, quam arma bellica.* Eccl. 9. 3.
† Val. Flac. * Eurip. † Tac. l. 2. Ann. * Idem lib. 6, Ann.
† Cicero. * Mar. hist. Hisp. l. 6, c. 34.

etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artifice-
 rum quaedam occulta præstare idem poterunt. Vires
 suas ingenium efficit inito cum exteris fœde-
 re communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cu-
 culo plus efficere Princeps poterit, quam in cam-
 pestri agro. Rex Philippus secundus Madrito discessit
 tanquam, & orbem in metu & obedientia continu-
 it. Magis prudentia metuendum se fecit, quam virum
 roboris. Infinita propemodum illa est potestas, quæ
 industria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque
 aque globum machinis suis commoturum se dictita-
 bat, si extra alicubi pedibus posset consistere. Una ali-
 qua grandis Monarchia generali orbis totius domi-
 notacile potiretur, si ad vires ars aliqua atque indu-
 stria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum il-
 lud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia defici-
 at, & in potentia omnia sita arbitrentur. *¶ Plurimum in
 humana fortuna auditur, & consilium magis, quam vis &
 numerus geri solent.* Atque periculosa est potentia cum
 temeritate, ac temeritas absque potentia.

§. Bella plurima inter Principes Christianos indu-
 ita aliqua evitari possent, at iudicium damna aut
 non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, qui-
 bus ea lat caveat, aut illa non æstimat, execranda per
 ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriolum
 dicit ultra ea subire, adeoque fucata belli gloriæ se
 finitabripi quod cum sit actio quædam publica, e qua
 communis omnium dependet conservatio, mentu-
 ran non debet in anibus existimationis umbris, sed
 commodis & utilitatibus publicis, ita tamen, ut nul-
 lum interim sit medium, quod ad evitandum bellum
 Princeps non experiatur, omnes amovens occasio-
 nes, antequam nascentur, & si subortæ jam fuerint,
 eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pa-
 cem promovere possunt: inquirat media suavia, ad
 conservandam amicitiam hostem intra & extra suum
 Regnum fatiget: consilia ejusdem prævendo, &

E f

Socie-

foederates ac foedera cum aliis defensionis causa faciendo metū ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur operâ, sincere ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi ritè satisfiat. Unde relata porro causâ ad collegium Cardinalium, & interpositâ auctoritate Sedis Apostolicæ, aut re ipsa ad arma non veniretur, aut Princeps causam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas emulationes ac foedera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

Ubi Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quàm totū illud aquis immergere: quodcumque enim aliud medium officeret potius, quò minus suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apiculae aculeos effugeret. Hoc ipso exemplo Symbolum præfens damna & incommoda exhibet consiliorum mediocrium, usu comperta in eo, quod Herennius Ponticus Samnitibus dedit, quando conclusis in angustio aliquo loco Romanis, auctoritas, ut libere inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto statuit, ut omnes obtruncarent, rogatuque causam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via posset eligi, liberòs nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges tanquam victis prius impo-
 tituissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga communes exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos in-

aurari unquam possent; consilium vero aliud medium nec amicos parere aiebat, nec tollere inimicos. Ideo Aristodemus Atholis dicebat: *Romanos aut facere habere oportet, aut hostes, media res nulla est.*



§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincere quis cogitat, nihil efficient signa media: nam gratitudo in id quod intermittitur, conjicit oculos, & facile causam reperit, cur obstrictam se non sentiat. Sic Franciscus Gallix Rex, postquam liber è captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen animum erga Carolum quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat,

Et 2

quam

a Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit, Polyb.

quem illa Alphonsi Regis Lusitanæ, & quem captum in proelio Rex Legionis Ferdinandus humanissime habuit, & curatum a vulneribus ac sanitati redditum liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret; verum Ferdinandus conditione repudiata, tantum recepit oppida, quæ in Galicia paullo ante oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cum captis Aragoniæ & Navarra Regibus (Alphonso quinto priori nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos & amicos domum remitteret.

¶ Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculotum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendeat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi quarti, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamen sibi devinxit.

¶ Nec minus periculosum est promiscue in totam animamvertere multitudinem, quare consiliis videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certe in uno aliquo insigne aliquod exemplum statueret. Ob eam causam suatum Germanico in rebellionem Legionum Germanicarum, ut aut nihil moliretur, quæ peteret, aut & omnia concederet, & quia his indulgit aliquid, consiliisque mediis usus fuit, reprehendi meruit. In alia quoque occasione fuit Druso auctores fuisse, ut aut dissimularet, aut remedium tortionibus ageret. Prudentissimum sane consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam

¶ Mar Hist. Hisp. l. II. c. 15. b Periculosa seorsuta, agitata largitas: seu nihil moliri, seu cum ea concedere, & ancipiti Regibus. Tacit. l. 1. Ann. c. Satin superque misissimæ pectus & molibus consilia periculis, Id. ib.

consistit medium, sed temper excedit in alterutro.

§ Ubi festinatione res indeget, actum est cum eo, et nec satis audet, nec satis sibi providet, quomodo Valenti accidit, qui inter consilia quæ dabantur, hæsit inceptis, nec quicquam certi statuere potuit.

§ In rebus bene cispiciens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut librantè prospiciat. Id quod Regi Joanni primo contigit, qui cum Coronam Lusitanæ per mortem Regis Ferdinandi loceri sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, iussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma interea comperent, quod factum non fuisset, si mox armis eos invalisset, aut belli evitandi causa, ius suum ad iustitiæ tribunal remississet. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verum hoc ipsum sæpe fortunata ea efficit, ita enim temporem effugiunt, & cito expediunt omnia. Hispani contra cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautius, & quia nimirum prudentes esse cupiunt, hære solent in mediis, immo dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur e manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod norunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solum in consilium ad-

FF 3

hibent,

d Alii fortioribus remedia agendum nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant; ubi pertimuerint, vaporem contemnant. Tacit. l. 1. Ann. c. 11. *Max utrumque consilium offerimus, quæd inter militum astra commisit, cum a media se posita, ut dicitur, sit, nec proleat. Idem l. 3. Hist.*

nibent; nulla præteritiæ futurum habuit ratione. Pro
eventuum varietate mutant & ipsi animum, unde fi-
ctum, ut fortunam suam non valde auxerint, cum
alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi
fortitudinem dominia sua longe lateque posside-
re. In eandem causam referri potest diuturnitas
bellorum civilium, quibus etiamnum hodie confi-
ctatur Imperium, quæ constant aliquo consilio ac
celeritate sopiri tam pridem potuissent: verum o-
consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habean-
tur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in
Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pa-
cem universalem faciendam compellere: quod da-
mnum gravius fuit, quam si ab hoste cæsi fuissent. I-
psum, nulla enim clades major, quam si exercitus ali-
quis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias va-
stavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum alio
transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ vitæ-
ra immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum ha-
bere possunt consilia media, tum propter extremo-
rum pericula, tum quia expedit eam semper ingre-
di viam, unde minori cum incommodo postea si
necessum fuerit ad unum aliquod extremorum pos-
sis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam
constituere adumbratam per volatum Dædali, qui
nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut
nimio illius ardore alæ, quibus utebatur, dissolveren-
tur, aut hujus humiditate madefierent. In his Provin-
ciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed
ingeniis cultis potius, & animis generosis, populus
tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgen-
tia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Aque peri-
culosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac line
fræno relinquere, quia *¶ nec totam libertatem patitur
re, nec totum servitium;* uti de Romanis Pisoni dice-
bat

bat Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summè perfectæ velle redigere, nemini non fert humana conditio. Minime necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse debet, sed qualis esse potest: neq; enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humana imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. † *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præsumunt, quod cum prudentia conformare se nesciunt; uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam a ratione & legibus ipsi detraheant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potius bonos, quàm effecisse, quàm egrègiè laudari. de Agricola in gubernatione Britannie commemorat Tacitus. Temporibus præteritis ne fallere sinat, ut bonos mores, quos de iis sibi imaginatur, nunc de præsentibus quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed * *virtus est inconstantis humana, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentibus carpimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamén atas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in

F f 4

illa

† Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ reguntur, certa de minorum sumus, & cæteri servi: sed imperatores et principes, qui nec etiam servitutem pati possunt, nec totum hoc cæterum. Tac. lib. 1. Hist. † Idem lib. 4. Hist. de Agricola. *non sibi esse bonos, quàm fecisse.* Tac. in vita Agric. * Quinè. in dial. de orat.

illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pa-
riter lux & imperii iacturam h fecit.

*h. Notuit antiqui rigor, & nimia severitas, cui par-
te f. i. i. Hist.*

SYMBOLVM LXXXVI.



Animus humanus contentus minimè fuit rerum
terrestrium speculatione, quin immo tanta mo-
ri impatiens, quod rerum caelestium cognitio post
orbitam usque differretur, corporis sese vinculis exe-
mit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad in-
dagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, &
auditu assequi non licebat, adeoque in imaginatione
sibi efformavit ideam quatenus illius fabricæ,
effici-

effigendo sphaeram cum talibus orbibus differenti-
 bus a quantibus, & epicyclis, ut diversos autorum &
 planetarum motus scite exhiberent; & tamen si certus
 omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen
 consecutus est gloriam, quod mundum hunc animo
 nunc nosset concipere qualis esset, aut quomodo sub
 illa forma, & dispositione posset constitui. Veram in
 idea ista non acquievit animus immo inquietus, & in
 investigationibus suis periculosus aliam plane diver-
 sam postea sibi imaginatus est, ac persuadere voluit
 aliis, perinde ac si Sol centrum esset aliorum orbium,
 qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo re-
 cipiant. Opinio impia & aliena prorsus a ratione na-
 turali, quae quietem concedit gravibus contra divinas
 literas, quae terrae stabilitatem faciunt a perpetuam:
 contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat
 moveri, ut fruatur Solis radiis. Sol vere minime, ut
 eos homini communicet, cum tamen sicut res omnes
 aliae creatae, conatus sit, ut eidem adsistat & ser-
 viat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui
 ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas
 collustrare, & praesentia sua iis formam tribuere, cir-
 cumundo sine intermissione ab uno Tropico ad al-
 terum tam mirabili artificio, ut omnes terrae partes,
 si non aequalem calorem, lucem saltem aequalem ab
 eodem hauriant, quare sapientia divina antevertit
 damnum, quod futurum esset, si Sol a linea aequino-
 ctiali non recederet: nam Provincias quasdam radii
 solares plane adurerent, aliae nimio ligerent frigore,
 & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud
 naturale erudit Principes, quanti ad utilitatem pu-
 blicam referet, si ipsi a se ipsis fideri more. Status suos
 & Provincias ab omni intermissione obeant, ut calorem
 rebus & subditorum affectui impertiant; id quod
 Propheta Regus indicare voluit, cum dixit, Deum

F i s

supra

a Terra autem tu aeternum stat. Eccli. 1. 4. b Velocissimi
 fideri more, omnia tu visere, omnia audire. Plin.

supra Solem suum posuisse et tabernaculum, qui nunquam corruere, & eum perirebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus quintus Imperator, non habuerunt aulam in certo loco fixam, & stabilem, quo factum, ut res maxime ipsinet conficerent, quas per Ministros suos minime possident, qui cum gravitate & sollicitudine, nunquam tamen ad efficiunt, quod efficere ipse Princeps, si coram patens adesset, quia aut mandata eis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddidit diara yrico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quam ut aquam solenne commoveret, & ideo ut Ministri facultatis suae fines egredi non licebat. Non bene gubernantur status per solas aliorum relinquentes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus divina, quae comitatur solum sceptrum, cui spiritum sapientiae, consilii, fortitudinis, & pietatis infundit, ut modo divinitatem quandam, qua Princeps futura providet, ut nec in his, quae oculis usurpat, nec in his, quae auribus percipit, falli & queat. Nihilominus tamen in pacis tempore non videtur omnino inconveniens, statim in certo aliquo loco

c In Sede posuit tabernaculum suum. Ps. 13. 6. d Super
 velle grabatum tuum, & ardeat: Joann. 8. 14. e A genitum
 tern Domini descendet et secundum tempus in personam
 morietur aqua. Ibid. v. 4. f Trahite auris vos, qui
 timetis multitudines, & placent vobis in corde. Numeri.
 Sap. 6. 3. g Quoniam data est a Domino potentia vobis, &
 virtus ab altissimo. Ibid. v. 4. h Et regis sit super eum
 spiritus. Dorsum spiritus sapientiae & intellectus spiritus
 & fortitudinis spiritus scientiae, & pietatis. II. II. 2. II
 & in ore in labio Regis. Prov. 16. 10. k Non secundum
 visionem oculorum iudicabis, neque secundum auditum
 aures. II. II. 3.

loco cōmoratio, satisq; erit Provincias obediē in Sta-
tus suos semel coram inspexisse neq; enim iustici-
zaria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulae
translationes necessarius, nec fieri ista possunt absq;e
injūni subditorum detrimento, atque adeo quin per-
turberetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & guber-
natio atque iustitia retardentur. Rex Philippus secun-
dus toto gubernationis suae tempore vix unquam Ma-
dato pedem extulit.

In occasionibus belli magis consultum videtur, ut
Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos
ideo enim sacrae paginae / Pastorem eum vocant, ac
Ducem; quomodo Deus praecipiens Samueli, ut Sai-
lem iungeret, non dixit in Regem, sed in Ducem
supra Israel, indicans, id praecipuum ejus esse offi-
cium, & quod olim Reges exercere fuere soliti. Ea
in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem
petere, ut esset nimirum, qui ante eum egredere-
tur, & praepararet pro eo, Praesentia Principis in bello
annos addit militibus. Lacedaemonii existimabant
Reges in inter etiam in cunis ista praestare, & ideo ad
proelia eos una secum deportabant. Antigonus De-
metri filius sic statuebat, praesentiam suam in navali
proelio, multis hostium navibus p comparari posse.
Alexander M. militum suorum erigebat animos, pene-
dolis ob oculos, quod primus sele periculis q obice-

E f 6

ret.

1 Suffragio super eos Pastores, & pascunt eos: non formi-
lantur ultra, & non paventur: & nullus quaretur ex numeris,
dicit Dominus. Jerem. 23. 4. m Unges eum Ducem super
Israel. 1. Reg. 9. 16. n Rex enim Dux erat in bello. Arist. lib.
3. Polit. c. 11. o Rex enim erit super nos, & erimus nos quoq;
sui domini, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur
ante nos, & pugnat bellum nostrum pro nobis. 1. Reg. x. 9. &
20. p Me vero, inquit, praesentem, quam multis navibus com-
parat? Plut. in Epophi q Et is xos ego, qui nihil unquam co-
muni precepi, quin primus me periculis obtulerim, qui saepe ex-
vem. Typo meo texti, Curt. lib. 8.

ret. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu praesens
adeit, magna saepe patrantur facinora, quae in ejus ab-
sentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula
expectare mandata, unde plerumque terrens illa per-
feruntur, postquam praeterit occasio, & plena semper
vanis timoribus aliisque eum circumstantibus, quae in
effectum deducere haud possunt, id quod in Germania
experiri saepe solitus non absque ingigni boni publici
detrimmento. Generosos spiritus & altas suscitatur cogi-
tationes in animis militum, si Principem, cujus est
conferre praemia, factorum suorum spectatores ma-
jestatem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum
Hannibal inflammabat: [†] Nemo vestrum est, aiebat, cuius
non idem ego spectator & testis, notata temporis sui laetitia
referre possim decora. Idem Gofredus faciebat, cum hic
milites alloqueretur:

** Die di d' vorno sola patria, e l' fimo,
Quale si da noi e ignota, o qual' suetta,
Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Ea ratione necessum non erit, ut Princeps potentia
suae vires Generali alicui committat, quod tam explo-
ratum est periculum, ut minus etiam tutum crederetur,
quod eas Tiberius in manibus filii sui Germanici
constitueret. Atque hoc ipsum maxime in civilibus
seditionibus locum habet, in quibus, ut diximus, in-
sentia Principis facillime rebelliam componi solemus.

9. Verum non qualiscunque bellimotus, aut ci-
vilitatis alicujus iactura movere debet Principem, ut
prodeat terras, & aula in suam deferat, unde in omnia
reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat

[†] Liv. dec. l. 2. * Tass. can. 20. † In curis manantibus
gignit, nonnulla suscitatio non quiescit, minus aequi palam fa-
vor, sed et in personis quam expectare melior. Tac. l. 4 Ann.
§ Dixit Julius seditionem excrevit, verum non compescit,
Quirites vocando, qui Sacramentum ejus daret stabant. De
vultu Augusti vultu & affectu Albius in legiones exterruit
Tas. l. 2. Hist.

in Hispania comprobavit, quando Carolus quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquiendas suas exponat & discrimina. Idem ipse Sol, cuius figura in praesenti utimur Symbolo, nunquam ab utroque polos invadendos, quia alter eorum interim in discrimen veniet.

— — — *Medium non deserit unquam*

† *Celi Phabusster, radium tamen omnia illustrat.*

Regibus apud Naturam alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longe a Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob causam Mucianus Domitiano Imperatori suavit, ut Lugdunum in Francia se contineret, & tum primum se moveret, cum Provinciarum illarum status, aut Imperium maioribus periculis yactarentur. nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedere, ut ne pugnare Bedriacum praesens adesset, & cuius successu Imperium & dependebat. Fortiorem magisque prudentem in praesenti occasione se nunc exhibet. Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldi junctis hostium copiis, & longe etiam maioribus, quam ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosa constantia semet tueri, probe sciens, in eventu illo salutem Imperio, & Augustissimae Domus Austriae consistere: atque adeo primus est in periculis & laboribus militatibus.

Ala.

x Ne rota moliretur, nisi prioribus formis, Tac. l. 1. Ann. † Claud. y Ipse Lugdunum tam patri, atque Principatus proximo ostentaret, nec parva pericula immixtus, & maioribus non deservitus Tac. lib. 4. Hist. z Postquam pugna fluctavit, interesse magna imperatorem, an seperi melius foret, dubitare. Tullio & C. sc. j. non ad resfinitibus; ne Principem obiectare periculis viderentur; idem illi deterruit consilium periculum, ut Trevellum conderet, ac deinde praetiorum exemplis, summa rerum & Imperis se ipsum servavit. Tac. l. 2, Hist.

† *Non sinit tolerare labores,**Non julet.*

§. Verum in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere, num scilicet Princeps abtens statum tuum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num forte successionei suam adductus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax, & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum, ei, virtutem suam communicando, maius elevat pondus, quam se solo faceret. Quod si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori sum ardore promoveat, manendo a cubi, unde e propinquo deliberet, si utatur, & mandata det: Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquileiam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propius assisteret.

† Lucan. lib. 9.

SYMBOLVM LXXXVII.

Non semper fortunata est prudentia, nec infausa temeritas, & quavis ** que per se sit celeris, aut tardior, expedit tamen interdum ingenis igneis, ut in decernendo primum sequantur imperium naturalem, quia si candentur, refrigerant paulatim, & determinare se recte nequeunt. nec male evenire solet (in bello præsertim) si ferre sinant occulta illa vicissarum secundarum, quæ singula non cogat, movet tamen, ut cum eadē non infelicitè operentur. Divinus quidam Genius us adeit actionibus, quæ inspicuntur, alicuius, nimirum*

Audace fortuna perat.

Scipio in Africam traiecit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam

urbis

* Sophoc.

urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Julius
 Cesar in exigua aliqua navicula furore Adriatici ma-
 ris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeri-



tas. Non omnibus à prudentia satis caveri potest, res
 res grandes susceperentur, si eventus omnes & pen-
 cula in deliberationem illa traheret. Caspar Borgias
 Cardinalis ementito habitu Neapolim ingressus est,
 cum plebem inter & Nobilitatem seditionem excitâ
 intelligeret: periculum grande erat, cumque e Comi-
 tibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus
 securitati suæ magis consuleret, respondit an. m. pla-
 ne libero & generoso: Nullum nunc in ista occasi-
 liberandi tempus est, aliquid casui permittendum. Si post
 magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula

conliceremus oculos, non ea aggredieremur iterum.
 Iacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equi-
 tibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obside-
 re ausus est, & licet omnibus expeditio hæc temeraria
 videretur, immo impossibilis, deductio tamen facta.
 Consilia audacia ex eventu fere iudicantur, si feliciter
 exeunt, laudantur a prudentia, & damnantur ii,
 qui tutiora suaserant. Nullum est iudicium, quod aut
 in celeri temeritate, aut cum moderate agit, cavere si-
 bi satis possit, quia ab eventibus futuris & sagacissimæ
 etiam providentiæ incertis dependent. Interdum te-
 meritas occasionem antevertit, & subsequitur mode-
 ratio, interdum inter utramque transit illa subito, nec
 capillum habet in occipite quo detineri possit.

Fronte capitata est, sed post occiso calvo.

Omnia ab æterna illa providentiâ dependent, quæ ad
 regendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem
 dispositum & effectum divinorum decretorum ita
 expedit, & tunc consilia audacia non nisi pruden-
 tia sunt, errores verò rectitudo ipsissima. Si Monar-
 chiz alicujus superbiam velit deprimere, ne instar
 Babylonicæ turris cælum tentet contingere, confun-
 dit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant,
 inter se, adeo ut si unus calcem petat, alius aut id non
 intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eo-
 rum obitu, qui cum summo imperio præfunt aliis,
 non eum finem præ oculis habet, ut viri filium iis ab-
 rumpat, sed ut majestatem illam humili sternet. Spiri-
 tus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam
 referens, non dicit, lapide corpus ejus delectum fuisse,
 sed ejus exultationem. At si contra Monarchiam
 aliquam evelere cogiter, creat illa ætate magnos Du-
 ces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis
 præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi
 aliquod specimen. * *Plaque in summa fortuna auspiciis*
 & con-

^a Mar. Hist. Hisp. l. 12. c. 10. ^a *Fortuna in sapientiam cepit.*
 Tac. de more Germ. b *In tollendo maximum, saxo funda de-
 jectæ exultationem G. l. a.* Eccl. 47. 5. * Tac. l. 3. Ann.

et confici potius, quam soli de manibus gerantur. Tunc examen apertum in ipsas castides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romanum apro intentatum, Ictus etiam errans Fundator illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam eiusdem prognosticon: atque adeo non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (etiam instrumenta esse soleant) Monarchias, sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul sumptas novet, pro earum augmento, aut conservatione, & tunc etiam eatus ab æterna illa Mente directus efficit, quod prudentia inanime sibi imaginari antea posuisset. Cùm rebellasset Germania, & res Romana in extrema essent desperatione, *†* effuit, ut *scilicet* alias, fortuna populi Romani ex Oriente. Si ad ejuſmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magnalicius Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi tempore illi poterit. A ubenius insignis miles fuit, sed nimis rebus, quod movisset adversus magnum Ducem, destinatum ad firmandum in Italia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum dependente (uti & fecit cum Império Romano) initia illius & causas, opera in primis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia sua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemq; fortitudine sua erigeret, ac dilataret: tam attentus sanè ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ scilicet offerebat, occasionem negligeret, immo ultio omnes accerferet, quas iudicium humanum ullo modo assequi poterat: tam denique in exequendo strenuus, ut primus semper esset in subeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longè facilius esse soleat aliorum imitari exemplum, quàm iussa exequi, dabat operam, ut operibus suis potius, quam mandatis præciperet. Verum quia

ingens

† Tac. l. Hist. c. *Servius* *et* *scilicet* *fortuna*, *in* *diversis* *paginis* *scriptarum*, *initia* *causarum* *que* *impertit*. Tac. l. 2. Hist.

gens illa fabrica egebat operis, protulit aras illa
 magnorum Virorum feracissima) Columbum Her-
 manum Cortesum, ambos fratres, Franciscum, &
 Ferdinandum Alzarrum, Antonium de Leiba, Fabriti-
 um, & Prosperum, Columnam, Ramonem de Cardona,
 Marchiones de Pescara, & Basso, & plures alios Heroes,
 tam illustres, ut vix unam talem singula ferant secula.
 Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus
 tunc produxit, nunc non furor Marris, sed lenta ali-
 qua febris eam antetempus eripit. Intra annos oppri-
 co paucos immatura morte suclatos vidimus Petrum
 de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fredericum de To-
 ledo, Marchionem Spinola, Constantium de Corduba,
 Ducem de Feria, Marchionem de Ayrona, Ducem de
 Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Co-
 mitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam
 illustres, ut non minus adepti sint gloriæ ex rebus cum
 laude gestis, quam ex his, quæ in futurum adhuc ab ul-
 dem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis
 iudis providentiam! quis ex istis non argueret incli-
 nationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Clau-
 di Imperatoris temporibus † numerabatur inter illu-
 sta, diminutus omnium Magistratum numerus, quæso-
 re, adi, tribuno, ac prætor, & consule, paucos intra men-
 ses defunctis, nisi adverteret, ideo ista tolli instru-
 menta, ut testata omnibus fiat, divino potius favo-
 re, quam viribus humanis, niti conservationem il-
 lius potentis, quæ columna est Reipubl. Christi-
 anæ. Primus ille universi Motor has rerum vicissitudi-
 nes, has Imperiorum alternationes disponit. Unum
 sæculum in una ab qua Provincia viros magnos su-
 scitat, excolit artes, illustrat arma, & aliud sequens
 mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia qui-
 dem supersint virtutis, aut fortitudinis, quæ præce-
 ntis fidem faciant. Quanta, quam occulta vis in
 hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, in-
 est in caussis illis secundis caelestium orbium! Non

meo

† Tac. l. 12. Ann.

mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; alia quia statam & fixam habent sedem, alia quia line inde oberrant, cumque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minime facit, signum est, eam saltem conforme ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cuius paginis atque ramentis potentia suæ, & arbitrii humani obligatione rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt scriptula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superantur expectationem, jam inde à Nerone verò rursus ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiæque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus oblitescere nequeunt, immo eidem impio mihi una corrumpunt absque honore & fama, quæ etiam meritis accipere videtur interdum, & casu transiit. Nullam libera voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse causarum cursum eam secum trahit, aut cessante divinâ illâ luce, suapte sponte impigit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur & sensus. Principes & Consiliani oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat illos excæcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maxime profuturum putant, cum eo oberrant vel maxime. Casus vident, & eos non advertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potius. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent

Canto.

Vellejus. d. Cujuscunque fortunam mutare consuevit, consilia corrumpit. Vell lib. II. e. Claudit oculos regem. Prophetas, & Principes vestros, qui vident & sudes regni, operiet. II. 29. 30.

Canto.
uenda
gentes
cau
mus Mo
Rha m
angia,
alorum
obflem
no Mar
spectan
in prop
quippe
rentia
fortuna
tas. I
confid
cere ill
ribus, q
re Hab
cavit d

S

Qua
sentio
præpe
ciant i
que pr
quider
illam
in ali
artibu
natur
eius c
Ne
atrali

Contones Helveti tam prudentes semper & fortes in
tuenda patria sua & libertate, nunc tamen adeo neg-
ligentes, sine omni cura, ut ipsi sine ruina imminen-
tis caussa sint. Constituerat Rem publicam eorum pri-
mus Monarchiarum Auditor inter ante muralia Alpium
& Rheni, eamque cinxerat provinciis Allatiæ & Lotha-
ringiæ, & Burgundiæ adversus potentiam Francia &
aliorum Principum, cumq; a bello incendo longissime
abessent, felici & optata gaudentes tranquillitate, ul-
tro Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque
spectantes è propinquo provinciarum illarum ruinam
in proprium eorum damnum deinde redundantem,
quippe qui non adverterent quanta sint pericula po-
tentiarum alicujus vicinarum, quæ viribus superat, & cujus
fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat al-
tas. Metuo sane (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa
confidentiarum corporis Helvetici præterierit & ne defi-
cere illud jam ceperit consumptis his spiritibus & vi-
ribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem peperere.
Habent nimirum Imperia suas periodos: Quod du-
ravit diutius, a fine & termino suo abest propius.

SYMBOLUM LXXXVIII.

Quam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit
effectus! Quam amica eius cum stellâ polari con-
sensus, ut licet in hujus pulchritudine, pondere suo
prædilectus suos non semper defigere possit oculos, fa-
ciant id tamen acus magnete tinctæ. Quæ inter utrum-
que proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia
quidem tam longa & remota operari desinat? Et cur in
illam stellam, aut cali punctum inclinat potius, quam
in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia,
artibus, magister illud asscriberet, uti solet in electricis
naturæ extraordinarius, quando occultas & efficaces
eius causas penetrare non potest.

Nec minus admirabilis est Magnetis effectus, in
attrahendo ad se, levandoque ferro, contra insitam ei
gravi-

gravitatem: quin illud ipsum impetu quodam natural, quo fertur ad obediendum potentia isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violenta



rum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut everit, sciendumque quomodo in eose gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facili ter: nam series illa & connexio causarum, a causa prima motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit, facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut illam partem derivatur, & pontibus infermi se-
nit;

et ver
tentu
quis e
gi, u
monet
impetu
tantum
pro bel
re excre
mz can
quam n
do igit
Princip
bus mi
tiz, te
non qu
tantati
ns mo
illa qu
non ob
stantia
do. Ne
Hanni
longis
bican
creme
nitaten
tentia
tum I
tum 2
eiusde
rebus
Natio
queba

a N
nam
Tac.

et verum tibi continuis imbris, aut nivium lique-
centi aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, &
quis ei obstat, hæc ipsa detentio vires ejusdem au-
get, ut omnia perumpat. Tam ob rem Spiritus S. nos
monet, ne opponamus nos curi & fluminis. Patientia
impetum illum superat, qui cito transit, & evanescit
sensim potentia: unde & mali angustii loco habebatur
pro bello Vitellii in Oriente quod Euphrate, tantope-
re excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spu-
mæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum,
etiam mox desinerent illi fluminum impetus. Quan-
do igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias
principis hostilis comitantur, & felicem expeditioni-
bus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit pruden-
tiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficient,
non quod illæ necessitatem aliquâ inferant libertæ vo-
luntati, sed quia hujus libertas in solos animæ & corpo-
ris motus tenet imperium non in illa exteriora. Poterit
illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab eisdem
non obruatur, efficere semper non poterit. Plus con-
stantia in sperando valet, quam fortitudo in præliando.
Noverat illud Fabius Maximus, adeoque illum
Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec
longis cunctationibus imminutum viciis, & Rempu-
blicam Romanam conservavit. Eventus vires, & in-
crementum sumunt ab invicem, & opinione aucto-
ritatem nacti crescunt subito, ut nullatanta sit po-
tentia quæ eis obistere satis possit. Carolum quin-
tum Imperatorem fortunatum reddidit & glorio-
sum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium
ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in
rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis
Nationum omnium applausus & admurmuratio se-
quebatur: omnes ad fortunam ejus se adungebant,
& Rex

a Nec enim contra ipsum fuit ii. Eccl. 4. 32. b Flumi-
num & pluviarum natura simul ostenderet omnia, rapere que.
Tac. l. 6. Ann.

& Rex Franciæ emulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus suammet libertatem perdidit. Quat-
 tis armatum minis fulgur erumpit e nubibus ubi ob-
 nitum reperit, tum primum suum exerit robur; abiq-
 illo in ipso aere evanescit: tale fuit illud Sueciæ ful-
 men e Septentrionis exhalationibus ortum; intra
 dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pa-
 ne orbem terrore complevit, & glorie unica plun-
 bea trajectum nox dissipavit. † *Nihil rerum mortuum
 tam instabile ac fluxum est, quàm fœdera potentia e sen-
 su sua.* Fragilis est omnino illa vis causarum plurimum
 simul concurrentium: alie enim alias impediunt, &
 variis casibus obnoxia sunt ac tempori, quod sensim
 earum effectus dissipat. * *Multa bella impetu valida pro-
 cedunt e motu eorum sunt.* Qui multorum hostium fe-
 dere junctorum vires aliquandiu sustinet, eas cum
 tempore superat in multis enim diversæ sunt causæ,
 utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una ali-
 quare inter eos haud satis convenire, discedunt ab
 invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis confociatio
 major, quam illa Cameracensis contra Rempublicam
 Venetam; verum constantia, & prudentia fortissimi
 illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad
 certum obliungunt fastidium, post iterum collabuntur.
 Qui ten pos illud nôstet, facile eas e superaret. Quia
 ista nobis d' est notitia, quæ interdum in punctulo an-
 quo exigent morule consiliis, talibus succumbimus.
 Impatientia nostra aut ignorantia graviores eos effi-
 cit: cum enim scire sape nequeamus, quanta in his vis
 insit, ultro cedimus, aut eos etiam promoveamus his
 ipsi mediis violentis, quibus eos avertere molimur.
 Exordii Deus cœperat magnitudinem Cosmi de Me-
 dicis, & qui sistere eam voluerunt, e Republica Ve-
 neta illum proficiendo, superiorem illius Dominum
 eum effecere. Majori eum prudentia fortuna illius
 torquentem observavit Nicolaus Uzanus, & ne ab

oppo-

† Tac. l. 13. Ann. * Id. l. 2. Hist. c. Opportunitas magis
 conatus transgessit totius, Id. l. 1. Hist.

opposit
 nulla
 em; at
 tantis ce
 a vis si
 tem e
 andem
 tum
 nature c
 teceet, fe
 antati d
 lo rapi
 cogitati
 tant efi
 rant lu
 am e
 adorari
 commo
 omnia si
 nostra &
 animi i
 causa e
 nostra
 curtur
 speram
 ez sine
 itz non
 tuum te
 tuimus
 disposu
 suo tam
 culo vi
 in eode
 hoc ius
 una ca

* Ser
 ream. l
 Eccl. 10

in oppositione incrementum sumeret, satius esse putamus nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at una cum illius morte consideratio tam præsentis consilii desit. Nec occulta esse potest major vis similium casuum, siquidem in horum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu finis eandem plane videantur contraria, atque adeo **optimum tunc est pati, quod emendare non possit, & Deum, quod cuncta eveniunt, sine murmure committi.* Nec recet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui cursu suo rapi se sinit, quam qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo cessat esse desitunt prædictiones de statu, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor dormiaverat, quod statum ex auro solido fieri curasset, eamque iussisset adorari. Verum hæc voluntatis nostræ ad divinam accommodationis non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostrâ & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis causâ extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis occurrit Deus ad fortunam nostram adversam, aut e prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tamen si ex sine nobis disposita fuerint, sine nobis tamen facta non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum telam, in texturâ æternitatis per textam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus ante vidit, & cursum his permisit, suo tamen subiectum imperio. Quem voluit, a periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret; si illud gratia fuit aut meriti, hoc iustitiæ ascribi debet. Implicita ruinis casuum una cadit voluntas nostra, cumque sapientissimus ille

G g

rerum

* Sen. ep. 108. d. Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream. Dan. 3. 1. c. In manu Domini prosperitas hominis. Eccl. 10. 5.

rerum omnium conditarum figulus supremus sit ac-
biter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud
in ostentationem & gloriam effingere, aliud in con-
tumeliam. In disponendis ab æterno imperiis, eorum-
dem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper a-
nimo suo præsentibus habuit supremus ille orbium Gu-
bernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram
item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem,
eâque præscientiâ fultus ordinem rerum æternum dis-
posuit congruenter motui & executioni nostræ ele-
ctionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nul-
lam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratio-
nando ipsius assequitur operationes, ita nec is, qui
immensâ suâ sapientia eas longe antè prævidit.
Propter immutationes Imperiorum voluntatem no-
stram non coegit, quin illa immutavit potius, quia
hæc à recto tramite libere descivit. Crudelitas Regis
Petri tum exercita in causâ fuit, cur ei frater suus
Henricus in corona succederet, non contra. * *Valen-
tior enim omni fortunâ animus est, in hunc quoque partem
res suas ducit, beataque ac misera ratio confusa est.* Fortu-
nam à casu expectare, ignavia est. Credere, præsen-
tiam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret
virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conji-
cat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progeni-
tores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt,
videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed
à virtute, à fortitudine, à laboribus, & undem postea
antibus eam conservatam à Posteris quibus ead. a
debetur gloria: neque enim naves suam fauorem
fortunam, qui eam tuetur, quam qui eandem pri-
mo erigit. Tam eam acquirere difficile est, quam i-
cillis ejus ruina. Unica sola hora imprudenter
transacta evertit, quod annis multis partum fuit.

Agen-

* *Annon habet potestatem figulus istus, ex eadem materia
facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeli-
am? Ad Rom. 9, 21. * Sen. Ep. 98.*

Agene-
g N
Serron
Sallu

Con-
ma
quæ c
equin
rum fa
mæ et
Serron

a Fa

Agendo & vigilando Dei parantur auxilia.

*Non enim vacis, nec se sufficiens potu, nec araria
ferunt parantur, vigilando, agendo profectus in via cedunt.*
Sallust. Catil.

SYMBOLUM LXXXIX.



Concordia res parvae crescunt, discordia res maxi-
mae dilabuntur. Unitae inter se cuilibet vi resistunt,
quae divisae imbecillae erant ac debiles. Quis iugam
equinae junctis pilis extrahere poterit, aut sagitta-
rum fasciculum a diffingere? & singulae tamen mini-
mae etiam violentiae resistere nequeunt. His Symbolis
Sertorius, & Scilurus Scythae vim concordiae

G g 2

adum-

a Funiculus triplex difficile unipitur, Eccl. 4. 12.

adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multitamen simul milites, confertis invicem scutis, alios unione reciproca, & concordia in altum extolles, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contra hac deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem causâ mortis alia non est, quam dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebus publicis accidit; uti eas consensus communis in unum coegit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, abscissa in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit. a justitia absque ista vero ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Respublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, fœminam depingebant vestes suas lacerantem,

b Et jussa gaudens cecidit discordia palla.

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo defensionem utilitatemque communem in unum poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, si ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut eadem, Jobo teste, Monarchiam cœlestem suamvetatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æque Rebus publicis perniciosum esse, ac divisionem. Concor-

a Ex Justitia legem in concordia disposuerunt. Sap. 18.

b Virgilius. c Qui fecit eam concordiam in sublimibus. Job.

a civitatis ornamentum est, murus & praesidium. Ne
 ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit,
 dissensiones domesticae hosti victoriam tribuunt. Pro-
 pter Britannorum discordias de Romanis agebat Gal-
 gacus: [†] *Nostri illi dissensionibus, & discordiis clari, rursus*
hostium in gloriam exercitui sui ceciderunt. * *Conversis ad ci-*
vile bellum animis, externa sine cura habentur. Verum
 non obstantibus his aliisque rationibus suadent non-
 nulli Politici, disseminandas esse inter cives discor-
 dias, ad conservandam Rempublicam, eumque in finem
 apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus
 semper murmur aliquod auditur, & dissensio, verum
 id opinionem illam minimè roborat, quin evertit
 potius: siquidem illa murmuratio non est dissonan-
 tia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese
 mutuo ad mellis conficiendi labores quasi hortan-
 tur, & excitant, peninde ac nautae solent, quando vela
 expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humo-
 ribus corporum viventium, contrariis inter se & pu-
 gnantibus: nam potius ex eorundem pugna multae na-
 scuntur infirmitates, & vitae brevitates, dum prae-
 dominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpo-
 ra solum vegetabilia, quae pugnante illa contrarieta-
 te carent, perdurant diutius. Planè necesse est, ut quod
 à se ipso dissidet, & discordat, patiatur; quod verò pa-
 tiatur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Repu-
 blica aliquà dissensionum flammam intra certos &
 definitos terminos continere poterit? quis eam re-
 stinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior
 opprimet imbecilliores, & illa, ut se tueatur, haec ut
 se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempubli-
 cam servituti subiciant, aut novam introducent gu-
 bernationis formam, quae semper ferè tyrannica erit,
 ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis
 nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed
 concordēs illos servare potius, & amicos, nec in ejus
 obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui di-

visti sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oritur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ causa est, permittit providentia divina (ut pote quæ illam extremæ & detestatur) ut ex ipsa artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant factiones enim illud advenientes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex italicus magno Germanorum eum applausu & amore acceptatus fuit, quæ discordias non fovebat, & pari in omnes affectu forebatur.

§. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius, ut Status sui unionem foveat, quam facile conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annorum abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis, ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coerceri possint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde confurgit gubernatio; & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset, & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tantò minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem

* concordia malorum contraria est bonorum, & sicut opor-

d Et septimum letetur animæ eius, cum, qui seminat in
ger fratres discordias. Prov. 6. 19. * S. Idid.

domestici, ut hanc pacem habeant ad invicem, ut optandum est, ut nihil sine dissidio. Impeditur etiam inter bonorum, si veritas non dicatur in laudem.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur, non ea contentio, quæ inter Status & membra eisdem Republicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices; nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & fortunas Republicæ, eamque tuetur ac fovet, nec contendunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia, haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam inoderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes; nam si eo non probè curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quàm ipso rummet Ministrorum id fieri oportebit. Verùm si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus faciliè ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob causam junxere se Drusus & Germanicus, ne forte assente eorum favore crederet discordiarum flamma,

ma, quæ in Tiberii palatio successa fuerat. Ex quo illud etiam inquit, quàm erroneum fuerit Lycurgi iudicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, iubebatque, ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hanc nostram atque exempla non pauca damnorum publicorum, quorum causa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eo quod crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Unum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordēs sunt inter se: quo nomine Agricola laudat Tacitus, quod [†] *procul ab æmulatione adversar collegas* esset. Et sanè minùs incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non latis conveniat id, quod rarò feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus Remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divissam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulae obsequiis deprimere.

† Tac. in vita Agric.

SYM.



IN Scrip
intellig
Deum lo
divituru
na popu
rus est
palam c
ommes
cacijs m
quàm d
fistere u

a Fiu

SYMBOLUM XC.



IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita
intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cum dixit
Deum scissurum fluviō a terra; quo innuere volebat,
divisuram Deum potentiam & vires eorum, qui con-
tra populum suum arma sumplissent; id quod exper-
tus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, &
palam confessus exclamavit: † *Divisit Dominus inimi-
cos meos eorum me, sicut dividuntur aqua.* Nullum effi-
caciū medium, ad sternendam potentiam aliquam,
quā divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, re-
sistere ultra non potest. Quā superbe intra alveum
Gg s suum

2 Fluvijs scindat terra Habac. 3. 10. † 2. Reg. 3. 20.

suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit, at si in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Cyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro imprimis charus forte submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundiâ, ut iusserit illico in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea a quocunque vadari poterat. Eo spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, alio divertendo lacus & fluvios, qui in illum se & exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verum Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam eriperet. Omnia ista symbolo præsentis occasionem dedere, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quo enim potentia major est, eo majoribus viribus, sumptibusque ad suam defensionem indiget, nec pro ea re habere potest tot Ducēs & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando e partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minime sumptuosum majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subito ad arma vocat, quam bellum aliquod solenni ritu indicium.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ causas dīserere: [†] discordia enim & seditio omnia facit opportuna

b Si amnis Nar (id enim parabatur) in viros dīditur, super stagnavisset. Tac. lib. 1. Ann. c Quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluvio orbatum, in ipsi gloria fluere. Ibid. d Prudentis esse Ducis inter hostes discordia causā serere. Veget. [†] Livius.

Hispani
nes dis
nentes
chionis
Rege, E
libertat
ipsum in
diversa
n factu
um dīco
minori
quæ ex
eius h
bellum
tanta co
adverte
vano in
va aper
mus ex
injuriam
mū. Au
dīstinet
entes, n
eis oppo
suam n
illius vi
§. A
politico
defensi
ratione
lum ju
dit licit
invidio
nam qu
concita

Mar

in Hispania stabilivere Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecere Carthaginenses. Eapropter non imprudens fuit consilium Marchionis Gaditani, quando capto Roabdile Granata Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porro factiones, quæ ipsum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diversa studia distraxerant. * *Urgentius Imperii Romanæ factu, nihil paræ præstare fortuna magis potuit, quam hostium discordiam.* Nulla pecunia locatur utilius, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quam quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicuius hostilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verum ea in re singulari advertentia opus est: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & de cetera intentione prava aperta remanet hostilitas. Quæ de re multa habemus exempla in iis, qui ab quæ causa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes domum Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilis sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm alix considerationes minus solidæ, & causa eadem, quæ bellum iustum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verum quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus utilis erit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoq; docet fieri proditores. Æmulatio

G g 6

inter

inter personas sit, non inter officia, Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est, quod unam earum offendit, lædit omnes. Transiunt passionēs & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientiā, nec proditione in ejusdem personam Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos habebatur, ut etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immo auxilio iis saepe fuere. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestra dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præsto fuit Regi Franciæ adversus Anglos cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit eidem Regi suam et præsentiam assistere, ut Hugonortas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & heroica benevolentia non nisi ingratitude compensata fuit potest, relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, adeoque modis omnibus conetur, quæ copiis, quæ subsidiis pecuniariis eidem ferre superpetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri se possit. Quæ in re errare solent non pauci, dum qui ab sunt longius, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad antea pendos ejusmodi sumptus, majorisque

enior

e Non fraude, neque occultis, sed palam, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tas. lib. 3. hist.

anior fu
xatibus
amplius
Tacitus
Hoc lib
ma gene
sunt. R
commune
cessi vin
tatis, fid
minum
Hispani
quidem
ultrō of
na host
ad ever
narchia
nerrimo
gloriosi
deles gr

† Tac

Vide
majo
Nam si
sitam a
sit una r
amiciti
tam pac
fortuna
sunt, ad
mitates
suadet

* Ari

unior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & scariibus antemuralibus occupatis, reliqui reficendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. † *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt. Rarum duobus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum consentiunt, ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, Provinciæ Italiæ, Burgundiæ, & Belgiæ, siquidem generosâ quâdam æmulatione Majestati suæ ultro offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis una viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirant. Inscribebat Serenitas Vestra tenerissimo suo pectori hæc obsequia, & crescentibus eius gloriosis annis una etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

* *E juzgaris qual é mau excelente,
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.*

† Tac. in vita Agric. * Cam. Lus.

SYMBOLUM XCI.

Videtur amicitia Republicam magis * continere, & majore, quam justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justitiam essent, tamen amicitia præsidium requirerent. Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quam belli tempore. Socii fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam secundis,

G G 7

* Arist. lib. 8. Ethic. c. 1.

cundis, quàm adversis præsto est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item.



Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest, sine communicationis & subsidii mutui vinculo, amicitia minime; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonsi Sapientis in libro Legû, quem *Partida* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. * *Otro*

* L. 19. ff. 3. p. 3.

*His am
cabien
eatodas
disepart
sincerit
semel v
lis effici
ita divi
rum no
fuerit, c
statis c
rum de
Saulis v
nes tam
fuere, u
aut ut S
plexu m
fratre t
utrinqu
sent at
tiam to
omnib
secarita
vas me
rugin
eam fir
ex anit
Regis
W'amb
xilone
cessore
potuit*

*a M
ejus as
12 b N
tum, et
vms, ad
10. * M*

*Amigos, que es muy fuerte cosa de partir a unos de otros, como el ayuntamiento del amor pasa, e vence a unaje, e a todas las otras cosas, asi es mayor la caridad, e el amor, quando se parten. Quanto ergo magis probata, maioris que sinceritatis auspicia fuerit, tanto minus valebit, ubi semel violari coeperit, Crystallus tracta prius inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si infusa dividatur, Gladius semel contractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliata confusus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saulis vita, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevolae jure jurando a Saule firmatae, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus a esset, aut ut Saul adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Elau cum fratre suo Jacobo in gratiam redire voluit, & tamen utrinque magna amicitiae reintegratae pignora essent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuerunt, quin illud modis omnibus conatus est, ut se ab illo se jungeret, & securitati suae confunderet. Amicitia reintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras arugine obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuria memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigius * (post usurpatam Regis Wambae coronam) Egicam a ista cognatione Wambae sanguini annexum generum adoptavit Cixione filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quo minus Egica Regni suscipiens guberna-*

acula,

a Abist ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca. 1. Reg. 24. 23. f Gen. 33. 12 b Non credas inimico tuo in aeternum: sicut enim arameum, aruginat nequitia illius: & si humiliatus eras curvus, adice animum tuum, & custodi te ab illo. Ecclesi. 12 10. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 18.

nacula, concepti in socerum odii argumenta prae se ferret. In eo, qui latus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursus stillant sanguine. Injuriae locis paludosis sunt similes, quae licet exsiccantur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & latum umbræ quædam interficiuntur; quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentes satis secura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquam quod ** proprium humani ingenii est, odisse, quem laeserit.*

§. Atque ita quidem sit in privatorum amicitia, non principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiat) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in eiusmodi amicitia nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnas earum æstimanda est, omnes quippe amicitia tales nunc sunt, quales illa Philippi Regis Macedonia, qui eas solâ utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitia, quæ magis ratio statûs quædam sunt, quàm mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursus exercendum esset odium: falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque, Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut eras amici esse destinant. Verum etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitia anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerunque facitent alij. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his

Sym-

* Tac. in vita Agric.

Symbol
nam in
mur.

§. At
amicitia
quos al
alios en
habere p
alteri co
quisqui
Corona
num, q
neque th
reum est
amicoru
Nec u
amici.

§. A
is fove
esse sol
Illius c
modu
dine m
meruit
sunt, n
mor,
entem
contin
suas p
thesau
aman
lios: n
quod
potest
eam f
fere M
aliqua

tS

Symbolis formare instituiamus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hætenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit amulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Abique his Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitias spoliât. † *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.* * *Non aurum istud sceptrum est, quod Regem custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque.* † *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potius, quam muneribus nam ingratum esse solet rei privatæ studium, cui nunquam sit satis. Illius causa finguntur amicitia, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui * *dum amicitiam magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quàm auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris, quos in arariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo, inquam, quod largiri possunt, quàm quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quàm gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istam omnes fere Monarchiæ incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam

† Sallust. * Xenoph. † Tac. l. 4. hist. * Tac. l. 2. hist.

Alam tueri conantur, consumptisque thesauris, & onerati subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias seruent quietas, ipsum centum robore destituunt; & tamen si magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam maiorem vergit postea: cognita enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis hostis nullo obfistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas & debilitatas eius vires. Imperatores pecunia largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi nuderunt, qui primus ruina illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suavitatis Titaforni. ** ne tanti pendia elapsi accedamonitorum praerit. Neque attaxit nimis emixe iudicandis: quippe non iramemorem esse debere, aiam esse victoriam, non suam instruere, & ceteris bellum subnendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperitiendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politica Magistræ, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, maioribus solet firmare praesidium. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis, quæ terra, quæ mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ & si quæ amitteretur, interioribus viribus facile recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipublicæ suæ viscera continebat.

§. Neque

* Trog. lib. 5.

§. N
Princip
fidio u
videan
antiqu
x. ha p
morun
tur. A
neculu
in stat
res con
ptuum
rere op
suade
mur, c
cernit
as stat
ra illu
longe a
nas, no
à Rep
necessi
vit Car
cipere
absqu
non p
rerefle
Statu
omni

E. Tia
vic
illas,
thiam

* P

§ Neque tamen hoc eo dico, quod persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis & finitimis obfidio unquam sint, & argentum oppediant; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quam opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum vero subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cum majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium in omnimodis, succurrere opibus, quam armis: nam ratio status omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse ceinitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quam intra suamet viscera illud experiri. Sic olim ** fuit proprium populi Romani longe a domo bellare, & propugnaculo Imperii sociorum fortunam, non suam tecta defendere*, & debuimus hoc dicere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quam ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem; tamen si enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longe à finibus suis bella gererent. Confinia status vicini status proprii muni sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

* Cicero pro leg. Man.

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimium vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres reli-

* Plin. l. 10. c. 3; & l. 9. c. 11. de animal.

reliquas. Ita prosectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum



fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico, & hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quam ab isthoc propter odium. Cum amico securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo damno pro libitu nos potest impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læssisset, jubet

abebat
rum, qu
laborib
mus. A
bitio, &
effici. Q
runt Ro
ves, soc
banos in
teahost
luerunt
serunt.
tatis ac
bis arb
rum vi
phis eo
na long
tionibu
modica
lium su
nalis ac
pam, A
rostrun
gues,
tunt N
fidentia
illis op
legioru
valuill
stauran
adinve
lingua
dittine
unive

a Sa
fuerit

abebat lapidibus a obrui, non verò sylvestrem cau-
rum, quia a bove, utpote animali domestico, quo in
laboribus quotidianis utimur, minus nobis metui-
mus. Amicitia & protectionis obtentu invehitur am-
bitio, & facile obtineretur, quod viribus non poterat
effici. Quàm speciosis titulis tyrannidem suam vela-
runt Romani, dum aliarum Nationum populos in ci-
ves, socios & amicos suos assilicere dignati sunt. Al-
banos in suam introduxerunt Rempubl. & quos an-
te hostes habuerant, eos societatis communis vo-
luerunt esse participes; Sabinos in jus civium admi-
serunt. Tanquam protectores conservatoresque liber-
tatis ac privilegiorum, tanquam iustitia universi or-
bis arbitri, à diversis implorati fuere Provincis, ut eo-
rum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ sei-
phis eo usque penetrare nequivissent, ignorantia alic-
na longe lateque se dilatarunt. Initio quidem a Na-
tionibus exteris magna cum tutela tributa non nisi
modica exegerunt, & specie quadam virtutum mora-
lium suas texerunt fraudes: & postquam illa Impe-
rialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Euro-
pam, Asiam & Africam latius expandisset, ambitione
rostrum suum exacuit, & saxum suum prodidit un-
gues, protectione in tyrannidem verà. Expertæ tunc
sunt Nationes exterræ, misere suam illam fuisse con-
fidentiam, & destructas potentia suæ plumas sub aliis
illis oppressionibus tributorum ac libertatis, cum privi-
legiorum suorum iactura; cùmque jam tyrannis in-
valuisse, nec convalescere potuere, nec vires suas in-
staurare. Atque ut venenum in naturam verteretur,
adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque
linguam Latinam, ad tollendam sentim Nationum
distinctionem, & ut sola superesset Romana cum
universali in omnes Imperio. Hæc fuit magna illa
Aquila,

a Si hoc cornu percuterit virum aut mulierem, & mortui
fuerint, lapidibus obruetur. Exod. 21. 28.

Aquila, quam vidit Ezechiel *magna b. alis, multisque
plumis*, ubi septuaginta legunt, plenis unguibus: nam
plumæ eius ungues erant. Quoties existimant ho-
mines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt?
quoties putant hinc se regi, & sub ipsis hærent ac-
terribus, ut non nisi pallio relicto inde possint emer-
gere? Civitas Iisana jura tua & prætentiones, quas
habeat adversus Rempublicam Florentinam, com-
miserat patrocínio Regis Ferdinandi Catholici, &
Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Flo-
rentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procura-
da. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Jo-
annem Galeasum Francorum imploravit opem, &
in Mediolanensium statu exutum, captivum in Franciam,
abduxerit. Sed quid antiquis utimur exemplis? Di-
cat Dux Mantuanus, quam caro sibi steterit, quamque
graviter noxia fuerit aliena protectio? Dicant Treve-
rensis Elector, & Grifones, num suam conservaverint
libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac-
tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania,
quemodo nunc se habeat sub Suecorum patrocínio:
divisi & dissolutis jam illustribus Provinciarum sua-
rum circulis, quibus splendetcebat, & sustentabant
diadema Cæsareum: defædatis fulgentissimis civita-
tum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant:
sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbatâ har-
monia gubernationis politicæ: exspoliata & ad extre-
mam inopiâ redactâ antiquâ ejus Nobilitate. Dicat il-
lud, inquam, Germania sine omni nunc libertatis spe-
cie Provincia, quæ optime illam tueri ac conservare
antea noverat, conculcata & flamma vastata ac ferro a
Nationibus exteris, variorum Tyrannorum, qui de-
mortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, exposita
arbitrio: serva amicorum & hostium: fuitmet malis
turbata tantopere, ut nec damna sua, nec evolun-
menta

b Et facta est aquila altera grandis magni alis, multisque
plumis. Ezech. 17. 7.

enta queat agnoscere. Ita Provincie accedunt, quæ se-
am ipsa non satis conveniunt, & Principibus, qui ex-
meis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, sti-
pendium non solvat: auxiliares enim copie pariter ac
hostiles in illorum conspirant ruinam: quemadmo-
dum civitatibus Græcia contigit, quando [†] *Pericles*
per Macedoniam libertati omnium infidatus, dum contra-
tes, civitatem alit, auxilium inferioribus ferendo, victor
rexit, victor equi subne regiam servitutem coegit. Gloria
nimis ad inferioris defensionem inflamat ani-
mum, & ambitio postea nihil sinit reliquum. Qui vi-
res suas in alterius impendit gratiam, compensatio-
nem ab illo postulat. Provincia ipse Principis poten-
tioris suppetias ferentis amore capitur, existimanti-
bus nimirum subditis, sub ejus dominatione se magis se-
curos fore, magisque felices, absque timore & bello-
rum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes in-
feriores solent imponere, sine injuriis denique & of-
fensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. No-
biles præterea majori honori sibi ducunt, si illustri-
oñserviant Domino, a quo ipsi honorentur, & qui
pari habeat præmia ac munera, quæ dispendire pos-
sint. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usur-
pationem ferentis opem, aut defendentis promo-
vent. Copie auxiliares ei parent potissimum, qui eas
mittit, aut exsolvit stipendia, & regiones, in quas de-
ducuntur, tractant velut alienas, confectæque bello
cum hoste, in amicum movere necesse est, ut proinde
consultus, & minoris videatur esse periculum, minusq-
sumptuosum Principi inferiori, amice cum potentiori
transigere, quam armis auxiliariis vincere. Quod
sine his obtineri nequit, minus postea, ubi recesserint
iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias
tunc magis metuendum est, quando Princeps, a quo
exmittuntur, aliam profiteretur Religionem, aut ad
statum illum jus aliquod habet, vel obtendit saltem,
aut

aut si eundem sibi subdicere magni sit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quam spes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domûs Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quam suo deesset officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie nemo si quisquisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Terres ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari praesidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genuatcum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidei ssimè hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quam dominatum æstimantes.

Quod si necessitas aliquando arma auxiliaria petere coegerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut ne copiarum alienarum majores sint, quàm propriarum; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut non collocentur in praesidiis urbium, ut misceantur, dividanturque inter milites ceteros, & mox in hostem ducantur.

c Tu Cherub extertur, & protegitur. Ezech. 28. 14.

SYMBOLUM XCIII.

Tyrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitia & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus: facile enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus

mentum, aut te memoribus
amato, modo
omni-tem il-
iel Re. officio:
ant ho- mami-
Pede-
facum, e, abiq;
are ve- à Fran-
norum
nt, plu- e glori-
a pete-
onibus
alienz
bsidio,
n pr-
er mi-



4.

la ami-
a sem-
n à va-
us, ea
ssimus
eva-

montis illius declivia solo intulerant incendia præ-
terita, omnia opplendo cineribus, quos immisso pau-
cis post annis aratro in agrum denuo coloni conver-
terunt. Evanuit dammorum memoria, aut certo nemo
eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut
merito eorundem metus debuisset esse perpetuus.
Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & sic-
citatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil
susplicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque strinxit
undarum suarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius,
quæ inter ambas istas naturas intercedit, contrarie-

H h

catis

tatis. Verum dolosus ille mons sinistram suam intentionem preste in pectore, donec sumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fidem illum amicum non nisi munimenta adversus te erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hæc nostra ætate contigit) ignem admovent. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes festivi artificiales videbantur, at paucis post horis funesta fuere prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomit liquefcentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumjacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Adebant ipsi aquarum fluctus a superiore hoste domiti: *ignis enim* (ut alicubi loquitur Spiritus sanctus) *in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua exstinguitur natura obtruncabatur*, Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœderis, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coherit: nam cum nulla graviora sint odia, quàm quæ ex religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præbens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando,

do, nemo unquam impediet. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unus cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident: cumque creatura finis æterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona eadet infidelium amicitia, Justitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum opera fines nostros contumquatur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessimum sit per foedera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiar illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quam extrema necessitate ductus, foedus cum Turca inivit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis, quæ protecta a dolore Christianopoli interpretabatur, cum alias omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab eius Successoribus poenam Deus repetit, morte violentâ & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumque implorent auxilium, quid eis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in causâ sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud Petri Secundi Regis Aragoniæ exemplum: favebatis Albigenis Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumperat, centum millium hominum confiato exercitu,

H h 2

¹ Mar. hist. Hisp. l. 12, c. 2.

citu, cum contra Catholici non nisi equites ostingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen prælio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam sine, ut tunc contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interit. Eandem pœnam, eademque ex causa etiam dedere ejus fratres Jonathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

§. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis, quàm universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod faciliè alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ capti fuerint a animi. Poterit quidem Politica divinis diffusis præsidiiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunalirationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjaminicæ tribus ultimam in Regno Asæ) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tuto posset ingredi, aut inde egredi: belli seges ea fuit interambos illos Reges, metuensque Asæ fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primum, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse inivit: ^a quod cum audisset Baasa, desistit adificare Ramam, & intermisit opus suum; tamen si vero urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus.

^a Sermo eorum ut cancer, serpit. 2. Tim. 2. 17. ^b Anno autem trigésimo sexto Regni ejus ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circumdabat Ramam, ut nullo modo posset egredi, & ingredi de regno Asæ. 2. Paral. 16. 6. ^c Ibid. v. 5.

effectus, displicuit tamen Deo, quod in illa potius, quam in auxilio divino suam collocasset fiduciam, militque Hananum Prophetam, qui stultum eius consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella minaretur quæ res ipsa deinde evenire. Ex hoc ipso facile colligere licebit, quantam Dei offensam incurrerit Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Austriacam Domum. Qua in re obtendere non potest titulum defensionis naturalis in extrema necessitate, quia nullâ prius læssitum injuriâ, & abique ulla causâ, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit, foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam e Gallia venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plena potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacra pagina in Amasia Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, iussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potius spem suam ac fiduciam depositisset; & quia illud paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impentiarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

H h 3

§. Illa

Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasisti Syria Regis exercitus de manu tua, &c. Scilicet igitur egisti, & propter hoc ex presenti tempore adversum te bella consurgent. 2. Paral. 15. v. 7. 9. d. O Re, ne egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim. Quod si putas in robore exercitus bella consistere; sperari te faciet Deus ab hostibus: Deus quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 3.

(. Illa foedera cum Hæreticis facta sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causa sunt, quale fuit illud Isaac cum e Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Initio semel cum Hæreticis foedere, aliòve pacto, quod nec Religionis, nec bonis moribus adverteretur & iurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & velut sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quàm iurisjurandi religio, quæ si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verum, etsi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & iustitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Josue Gabæonitis fidem servavit; quod Deo tantopere placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ causa ipsum etiam cælestium orbium naturalium ordinem inturbare voluerit, obediendo voci Josue, & sistendo Solem in cœli medio, ut hostium eadem tanto melius posset proficui, & pacti obligatio-

nem

e Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit iuramentum inter nos, & incutimus foedus, ut non facias nobis quicquam mali. Gen. 26. 28. f. Iuravimus illi in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos contrahere, Jos. 9. 19.

nem g. adimplere; & quia trecentis annis post Saül
factus istud violavit, punivit Deus Davidem h. fame
triennali.

g. Stetit itaque Sol in medio caeli, & non festinavit occum-
bere sicut totius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa
duratio diei. Domini & ois hominū, & pugnante pro Israel.
Joh. 10. 13. h. Facta est quoque fames in diebus Davidis tri-
ennis annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini, di-
xitque Dominus: Propter Saül, & domum ejus sanguinum,
quia occidit Gabaonitas. 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.



Quando Sol in linea Aequinoctiali constitutus, exa-
men est lancium libræ, lucem suam quaqu-
ver-

versum spargit tanta cunctis iustitiæ æquitatē, ut dies noctesque æquales faciat; non abique omni tamen respectu ad zonas viciniores, suoque imperio magis subiectas quibus maiorem vim lucis impertit, his præfertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propius, & siquæ fortè Provincia caloris intemperiem experiatur sub zona torrida, ipse ejus situs in causa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore alius ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in linea æquinoctiali efficit, tam illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in ea fixisse sedem (sitamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara pontificia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis iustitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, abique eo quod à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quò nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantix, splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fusorio calice ab aliis spuris segregantur metallis, signo illius monetario *Tau* consignatæ verum suum pretium valorémque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, alique complures ultrò Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quod Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxii. Ex verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plurimæ sunt & stannæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeo ut vix ad quintam usq; generationem (quemadmodum frequenti experientiâ compertum fuit) perveniant. Una

ut dies
ni tamen
rio magis
it, his pra-
sunt pro-
emperiem
in causa
pore alius
exhibent
ficir, tam
eum Opti-
(si tamen
est.) Idem
ontificia,
quinoctio
provincias
ous orbis
s iustitiz
s omnes
eo quod
in dubi-
a est Re-
& tene-
averint.
ur coro-
ditur in
egregan-
signatz
um reti-
alique
uerunt.
e, quod
kiz. Ex
olicum
, quas
out vix
um fre-
nt. Una
cum

cum Principum magnificentia dignitas etiam & am-
plitudo eorum temporalis accrevit, per Isaiam Pro-
phetam olim praedicta, quae suo dein robore spiri-
tuale quoque armavit gladium, ut Regnorum in-
tribe Christiano bilanc esse potuerit, & supremum
eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis
potentiam suam conservare student Pontifices, pa-
terni illo sua affectu & benignitate Principes sibi
reddendo benevolos. Imperium eorum voluntari-
um est, in animos videlicet, apud quos ratio locum
habet potius, quam vis aut coactio. Quod si haec ali-
quando immoderatio fuerit, effectus plane contra-
rios habuit: caeca enim est indignatio, & facillime in-
praeceps ruit. Dignitas pontificia inermis etiam, in-
fructuissimis exercitiis validior est. Occursus Leo-
nis Papae in habitu pontificio tantum terrorem incul-
sit Attilae, ut pedem referret, & susceptam Romae
urbis vastandae cogitationem deponeret: si armis id
attentasset, nequam fregisset animum hominis il-
lus barbari. Unicus Pastoris sibi, unica pedi, aut
sanda correctio ex amore innotata, plus possunt,
quam dura etiam filices. Rebells fieret ovicula, si ex
ignore agi cum illa oporteret: etiam enim Fidelium
pietas dignitatem pontificiam decoravit viribus, id ta-
men pro maiori eius securitate quam est potius,
quam ut his uteretur, nisi ad conservandam Religio-
nem Catholicam, & universale bonum Ecclesiae ita
opus esse videretur. Quando vero spreta isthac confi-
deratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam,
non agnoscit illam ultra reverentia, immo ferire au-
det, non secus ac si fieret temporalis, & si niti volue-
rationibus politicis, aestimabitur pro diademate
Principis politici, non summi Pontificis, cuius impe-
rium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus
pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum su-
perne

H h 5

a Tunc videlicet, & afflicti, & mirabitur & dilatabitur cor
uum, quando conversa fuerit ad se multitudo maris, forsitan
Gentium venerit tibi. Isa. 60. 5.

perne incurvatum, ut conducatur non acutum, ut fau-
ciet. *†* *Quoniam Pontifex summus nomen est*, adeoque non
armatus est, non edictis, non privatus adjectionibus, quæ bello-
rum semper sunt incentiva, obnoxius esse debet: nam
illud in summo Sacerdote etiam cæca Gentilitas ex-
polcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucet, ani-
mos magis tenuit, quam ensis in corpora sæviat. Plus
auctoritas valet, quam arma, ad componendas Prin-
cipum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi offi-
cio ex amore paterno, a passionibus, affectibus & ar-
tibus politiciis libero, jura & arma sua ad illius pedes
ultra deponunt. Experti id sunt Pontifices pluri-
mi, qui communes omnium Patres, non neutrales se
gesserunt. Qui uni alicui adhaeret, se subtrahit al-
teri, & quinechiusus est: nec illius, nullius est, sen-
tientiis vero omnium esse debent: id quo in lege ve-
teri inebantur, ius, vestimenta, quæ singulas con-
textas armis, totum tentarum, ordines præbeant.
Neutralitas civitatis genus quoddam est, tum
patet, cum alienarum calamitatum non nisi
cunctis spectatrix est. Si commendatis inter se sine
paci tumultus confisteret, merito si impudatetur,
nam ab altero dammum acciperet, oportet ut nunc
amici, nunc revertantur eos ab invicem dimittat, po-
nendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unus
amicum, alter patrocinator, ut alter ad aquam com-
positionem adduci possit. Eodem quoque modo,
si patenas Pontificis admonitiones, audire nolue-
runt Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus aucto-
ritatis debent exuunt, nec ulla spes superest, eos in-
ter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit
pro parte magis aqua, & suos reflexerit oculos
in tranquillitatem publicam, & exaltationem reli-
gionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit donec al-
ter ad equitatem traducatur: qui enim tam hujus,
quam illius causam approbat, utrique cooperari cen-
sebit.

† Tac. l. 3. Annal. b In vestigia imperii, quam habebat,
cuius erat vultus sermone, Sap. 13. 24.

m, ut fau-
coque non
qua bello.
bet: nam
cilitas ex-
cent, ani-
viat. Plus
das Prin-
fingi offi-
bus & ar-
lius pedes
ces plun-
traleste.
otia hital-
eti, con-
tepe te-
lati con-
debant,
est, tum
non nū-
re hinc
taretur,
ut nunc
hat, po-
us
in com-
modo,
e nolue-
s aucto-
eos in-
li ftere-
oculos
in reli-
nec al-
hujus,
ri cen-
sebi-
phate.

bitur. Atque in Italia magis, quam in ulla alia orbis
parte ulla Pontificum vigilantia opus est: nam si su-
merga Francos affectum ita aperte semel prodide-
ant, ut hi subsidia illorum & favorem certo sperare ha-
beant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre aude-
bunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices,
ut Hispania magis sese addictos faveret, seque exhibe-
rent, id tamen nunc tantum melius combendam,
quod si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut
affectu, aut utilitate propria, & cautionis illius im-
mo non secularibus armis usus fuit, & ab exteri po-
puli auxilio, magnis in Italia motibus antea de-
fectum memorant Historici in vitiis Urbani Quarti,
qui Carolum Provinciam Theobertum & Andream Com-
item contra Manfredum * utrumque Siciliae Re-
gem in subditum evocavit. Nicolaus Tertius, qui poten-
tiae Regis Carthaginiensis invidia, imploravit opem
Terti Regis Aragonum: Nicolaus IV. qui cum Alphons-
o Rege Aragonum adversus Regem Jacobum for-
didum & bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniae
Regem laceffivit, & a Carolo Valerio Andream Com-
item contra Fridricum Siciliae Regem petiit suppe-
nas: Eugenius Quarti, qui Andream fovit factio-
nem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum:
Clementis Quinti, qui Philippum Valerium advo-
cavit in auxilium contra Dynastiam Procomitem Me-
diolanensem Leonis Decimi, & Clementis Septimi,
qui cum Francisco Galliae Rege foedus pepigere ad-
versus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos
Italiae recerent. Incommodum illud ex eo oritur, quod
tantam sedis Apostolicae sollicitudo sit, ut lancem, in
qua spectat meritis, necesse sit plurimum deprimi.
Moverit forte ad ista memoratos Pontifices aliqua bo-
ni species, in aliquibus tamen intentione eorundem
minime respondit Christus.

Verum sicut pontifici munus est omnem adhi-

H h 6

bere

* Zurit. hist. Aragon. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 13.

bere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita vicissim debent (tamen si nullum esset divinum praeceptum, uti revera est) suos semper desigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiaræ pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. † Eam ob causam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fatorem concessurus, ut auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tamen si iustissimam habere causam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem. Is sese submittere non vilitas animi est, sed Religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam principibus cum summa demissione us exhibita, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut norint quantus rebus sacris habendus sit honor. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potius apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abiectionem interpretari audeat. * Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quod in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti † nec Regi Agicæ, cum in alio sacrorum Præfulum conventu Toleti celebrato interiam sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam e voto succedunt; Contentiones aut, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coeunt. Quanto illa est gravior, tanto plus de dignitatis decore detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigescit hominum pietas, & a confictu armorum ad librorum devenitur prælia, obe-

† Zurit Ann. de Arag. * Euseb. in vit. Const. † Chron. Reg Goth,

obedientia in dubium vocata; unde perturbata Religione immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotum consistit; quæ causâ fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suique tam prudenter moderari, ut ne quam summis pontificibus offensa dent occasionem. Fieri verò illud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sancte inviolateque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causâ in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid; ipse verò respondit, nihil se in his immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & iurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paulatim itur longius; cujus principis si quis obstuerit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Episcopatum Casaraugustanum† Cardinali Ausiæ Despuchio contulerat, eo quod ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex

H h 7.

dedit

c Honor Sacerdotis firmamentum potentia assumetatur.
Tacit. lib. 5. Hist. † Zur. hist. Arag. Mar. hist. Hisp. lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti suo Alphonsi, qui tunc iam pridem fuerat do-
 fignatus. Idem contentio postea perit de Tunationem
 Ecclesia orata fuit, cum eum qui iam tunc prius iudicii
 Iustas praeficeretur Episcopus, iussit eum in core-
 minare insula, in faceret, cum & cognatos eius omnes
 e Regno suis eiecitur in innotabatur. Idem postea
 fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchenli
 Pontificatu cum Raphaelo Galeotto, quem Sixtus
 Pontifex eius propinquus in Ecclesia dederat Pratu-
 lem indignatus enim Rex, in hominem extraneum,
 & absque nominatione, dignitatem illam collatum,
 Hispanos omnes Roma iussit egredi, statimque ea
 superne & alias ob causas concilium cogere. Cum-
 que deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hi-
 spaniam ingressus esset, reverti cum Rex iussit, gra-
 viter conquestus, non tractari se a summo Pontifice,
 pro eo ac obediens Ecclesiae illius mereretur, vele-
 menterque irritatus. Legatum negotium istud in se
 suscepisse. At ille modesto respondit, renuntiare se
 Legati privilegio, & Regis iudicio acquiescere; qua
 cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniae ob-
 sequens admissus fuit, omnisque controversia com-
 posita. Venit gravis causa sit oportet, aut natu-
 ralis defensione, ut eiusmodi usurpentur media; di-
 gnum quoque paterno pontificum amore, minime
 in tantam date, sed benignitati semper itadere, ad con-
 servandam mutuam cum principibus amicitiam: erit
 enim duplicem manu sua potest gladium, & spiritalem
 non tantum & saecularem, nec tamen per ipsos Imperato-
 res & Reges, tanquam protectores defensorique Ec-
 clesiae executioni mandari debet. *Unde continetur per ver-
 ba sunt Regis Alphonsi Sapientis) por razon dizeis
 que estos des poderis, sean siempre acordados, asi que una
 una de los ayuda de su parte a otro: ca el que se descorda,
 y o una contra el mandado de Dios, e ayria por fuerza de
 narguar la fe, e la justia, e non podria longamente durar la
 tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziesse.*

Facile

Facile equidem credo, satis eam rem cordi esse omnibus his, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit, sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitatur illas etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua meriti maxima, cum illa a Principibus independentia, immo & animi aversione, varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & orationem capiendo occasionem offendendi illorum Legatos, atque ut fons viderentur esse animi, sub specie religionis & zeli violenta suggerunt consilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia interpetet, non atque insigni Reipublicæ Christianæ detrimento, & refugiat in venis illius pietas, ob directum amotis, qui altius instat eas fovet, celeretque conservat.

SYMBOLUM XCV.

Intervium & potentiam duorum contritorum & quorum sese litimus tuerunt, ut quæ, utique arbitri, non uni magis adhaerens quam alteri, ut sit, ut, quæ in ore unum illi a limbo, reoritur alterum, & pugna utique æque potentis amicitia conservetur, atque in si unum, si alterum, si amicitia fecerent, & totam mandarent totam, tota delerent dominum, & istius esse delinere. In hoc inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petram Afagiam dū feliciter conservavit in statu suo Albanicamenti. Et in Castella & Aragonia continuus si equilibri et enim istorum Regum creabat sollicitate, ne ille ab altero opprimeretur, qui mutua inter utrumque amulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelligere possent Allobrogum Duces, quan-

quantum ad ipso. um securitatem inter sit si commu-
nes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ
præbeant, seiventque in sua potestate ea propugnacu-



la, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere pos-
sunt, siquidem ea in re eorum amplitudo, conserva-
tio, & amicitia necessaria consistit, propterea quod
Coronæ utriusque inter sit quam plurimum, ne illi
ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani
Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque
recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc
solum expediret Ducibus, communi isti renuntiare
amicitiæ, & uni certæ Coronæ se se adungere, quan-
do altera armorum vi statibus illorum dominari con-
tenderet, & præsertim Corona Francica: hæc enim, si
Hispa-

Hispanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominio ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut consensus Sabaudia & Pedemontii Statibus necesse foret, aut eos Corona Francica uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem: quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispania vero difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quod tam longe absit ab Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli Octavi Francica Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cepit providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicae pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domus Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique a Principibus Catholicis defendi posset. Ut vero etiam Hispania potentia intra suos contineretur terminos & jurebus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Francica Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios assidue Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nulla belli datâ occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica, nonnulli servitutem existimant, cum præcipuum potius quietis libertatis & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quod utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & ineam navem tabulis aut lapidibus imple-

tam videt periculum inde eidem creari putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, ab que ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consilire non posse. Hoc utriusque Corônæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: *Altera mens subit impore cõligabitur Dei sapientiam, qui plana contraria uno fine concussit. Nam cum duas aduersarias potestates inter se committere statuit, nec alter alteram subicere, aut ingenuo & virtute præstantes utrique paria moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus exortat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod cõiunt) transire audeat, veterè que Regnorum limites cõuelleret. Ad eundem quoque finem separavit inter se. Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interijciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditus facilitas bellum accenderet, magis que faveret Nationi Gallicæ, si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate maiori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concedidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque mediæ eas aut clausas seruariet, aut apertas, quod necesse sitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus & singulari cõ prudentia effecit, ut Status Saluaniæ in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit: eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci iussederet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, agebat, Franci Italia bono pedem in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subijciant, prout in Genuensi expeditione tentari ceptum. Hujus consilii vni minime assecutus fuit Princeps ille Italus, qui medeino Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnatolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus forte (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam e*

7 Niceph.

Gallo.

Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat : nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam forte eventurum erat introduci aliud ; praesens, & omnino certum, de Francis in Italiam admutendis neque enim una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit ; nec aliud inde Italiae fore commodum, quam quod serpentem in sinu aleret, a quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quod Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis praesto sint semper, ut vocati in Italiam possint intrare, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verum etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros ; uti reipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castriucius Castrocani, aliique, qui illorum implorârunt auxilium, nullo alio finctu, quam quod iis accideret (sicut & nodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum *quævis illi concordæ agebant, spernabatur Partus ; ubi vero dissen-
sire, dum sibi quisque contra amulos subsidium voca-
bant, acutus in partem, adversum omnes valescebat.* Quod si ita Francorum potentia Pinnarolam eâ lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiae esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut e suis finibus rursus dimittere libelle expedire vitum fuerit, habuisset sane consilium istud politicum aliquam rationem & speciem, vel boni publici, at nunc tempore minime opportuno eam intra ipsas Italiae portas constituere, ut prohibitu, quoties aut amittit, aut levitas tuaserit, eam possit subingredi, atque ut ex illo metu Hispani nunquam non in armis vigilent, deturque occasio,
ut alii

ut alii quoque principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quam proditio patriæ: neque enim erat aliud, quam exponere eam arbitrio Franciæ, & contra adinere principi Italæ facultatem, quæ pro communi omnium bono ipsi Alpibus impetabatur.

§ In reliquis Italiæ principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstructam, uti Consul Quinctius dicebat Atholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansere neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes miserè periëre) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unus ejusdemque domus inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo superne habitantem opplet; hic verò contra inferne commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quod neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit * Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§ Ne porrò falli se sinant principes, opinando nimis, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam revera aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiat, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno suo detineatur Franci, nec neu-

* Quippe sine dignitate præmium victori eritis, Liv. l. 35.
* Phil. Comin.

ralitate fortè, aut benevolentia alio invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectus declaratio absque ullis aliis indicis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utrique intra illius viscera contentione tuam stabilire fortunam sagunt. agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando, ut Italix quietem restitueret, eas penitus extinxit, mutavitque formam Republicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Republicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuerunt, ut aliquod illi pondus adderent, perfectionique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete finirentur, & si quis illud aliquando dubitavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa, quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuunt melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibi met ipsi dominantur, aut in Respublicas diversi aut certo aliquo capite constituto; verum cogitationes istæ, supposita Italix conditione, pro ditursu sunt potius quam ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italix erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minime defunt rationes, quibus facile quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum seculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexa præsentim atate, qua ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribu-

tribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum alias Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de iuribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliae amba illa sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut iuncta cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agium Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, eum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quod si aliquis totius Italiae Rex crearetur, eadem manerent inconmoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo: quod ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret, si nemini id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere, nullo modo sese tueri posset: quo pacto fieret, ut Italia imperium illud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi partem gloriam, ac illud Romanum & universalis suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quiesca persistat, si a diversis gubernatur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis inter se ultro accessitis se conticient, uti sæculis retro præteritis accidit, siquidem Natio Italica tam est generosa, et modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolute, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiae necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius principes bellorum toleret motus, nec

armis

mis utatur alienis; quæ esulsa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pax & tranquillitas fuita temper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam tunc adtingendi, movere potest Nationem Italianam; ut cum præsentis Status se conformet, posito præteritum, quod si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Sicilia in immutatio, id futurum sit cum gravi horum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cumque alterutra è duobus illis nationibus in Italia admienda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambæ illæ uni eidemque subunt Climati, quod eas reddit similiores in firmitate Religionis, in observatione iustitiæ, in ætione gravitate; in fidelitate erga suos Principes, in constantia promissionum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quam ut ea conservet, quæ iusto nunc titulo possidet, quippe qui majore cum Status emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africa Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum generose respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quam quod iure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque variæ restructæ urbes, absque eo quod Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non urset necessitas sive pro defensione propria sive pro aliena conservatione; uti re ipsa experti sunt Mantuani Duces. Quod si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed

tribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum alias Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de iuribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut iunctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partes, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, eum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ut sius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italiam pedem figerent.

§. Quod si aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quod ad formandam unam Monarchiam, Principes alios unum alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in ætatu, in quo nunc sunt, eos relinqueret, si nemini id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere, nullo modo selet tueri possent: quo pacto fieret, ut Italia imperium illud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi partem gloriæ, ac illud Romanum & universalis suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quæta persistat, si a diversis gubernatur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis inter se ultro accersitis se conficiant, uti sæculis retro præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, et modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolute, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiæ necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita extens, nec inter illius principes bellorum toleret motus, nec

umis utatur alienis; quæ causâ est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pax & tranquillitas finita temper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam in te adtingendi, movere potest Nationem Italianam, ut cum præfenti Statu se conformet, posito præteritum, quod si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Sicilia in immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cumque alterutra è duabus illis nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambae istæ uni eidemque subiant Clima, quod eas reddit similiores in fraternitate Religionis, in observatione iustitiæ, in æstimatione gravitatis; in fidelitate erga suos Principes, in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quam ut ea conservet, quæ iusto nunc titulo possidet, quippe qui majore cum Statûs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africæ Provincias. Hæc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum genere respuit, delitans nihil se in illa cupere, quam quod iure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque variæ restitutæ urbes, absque eo quod Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non urset necessitas sive pro defensione propria sive pro aliena conservatione; uti ipsa experti sunt Mantuani Duces. Quod si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed

sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consentum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiisset, utrumque obtinuit, sed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitissæ Estriglii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit imprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanae ob Principium illius vitia, & illusa sæpius matrimonia disponderet, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeo dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica, & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Governatori Mediolanensi aperuit, ultrò pollicitus, si armis suis sibi præstò foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim spontè cum eo transiit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem

per-

perferibebat: ut facinus deinde Imperator controver-
sas in Monterrato & Mantuano Ducatu exortis posset
componere. Atque hoc ipsam consilium effecit de in-
de, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem
suspenderet, quantumvis alias pacem Italiae cuperet;
quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemq;
emulationis causam e medio tolleret, dedit in man-
datis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habe-
batur) Casalum jam occupasset, eandem urbem no-
mine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur mi-
lis insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad
suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verum
cùm tractatus ille minimè succederet, absque Majesta-
tis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum,
ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter
opinionem bello implicaretur, palam protestata copi-
as istas militares non nisi auxiliares esse Cæsaris, ut via
victiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Mon-
terrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirma-
bant; Gonsalvus vero conditionem, quam Dux Niver-
nensis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, ad-
mittere nunquam voluit, ne cuiuspiam fortè videretur,
Majestatem suam privati commodi gratiâ potiùs,
quàm tranquillitatis publicæ motibus illis sese immi-
scuisse. Hæc ipsissima rei veritas est, nota perpaucis, &
a multis tamen per calumniam graviter injusteq; tra-
ducta.

Deponant igitur Italiae Principes ac Respublicæ ina-
nes illas suspicionum umbras, certò sibi persuadentes.
Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter
illos magnitudinem conservet, non ut eandem auge-
at, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis,
æquidem amant Italiae pacem: emulationes enim illæ,
quas multi sibi inaniter & absque fundamento ima-
ginantur, gravissimorum motuum causa sunt, cùm
nullum sit bellum, quod non aut ex Potentioris ambi-
tione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.



Victoria in bellis iustis pacem ut finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeo illa magis erit gloriosa, quàm minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa, inquam, quæ minùs pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur.

† Dulcis sine pulvere palma.

Romani pro victoris cruentis Gallum Diis sacrificabant, bovem verò pro iis, quas ars & industria pepeterat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vixes autem communes habemus cum belluis, gloriosus

† Horat.

utique erit illo hostem vincere, ac utis. *Tacitus* erat
Tiberius, qui necem suam si maderet, quam in *Caesare*
perdidit conficisset. *Ubi* *Agri* *deus* *Agri* *deus* *Agri* *deus*
Romanum *sanctum* *deus* *Agri* *deus* *Agri* *deus* *Agri* *deus*
Romanos *vincere*. Quod si victoria conservationem & augmentum Reipub.
 ut finem præ oculis habet, melius stratagemate
 aut negotiatione is obtinebitur, quam armis. Plus
 vita unus civis æstimari debet, quam multorum ho-
 stium interitus: unde *Scipionem Africanum* dicere so-
 litum accepimus, *malles unum servare civem, quam mil-*
le hostes occidere. Quibus verbis postea tanquam sym-
 bolo suo usus fuit *Marcus Antonius Pius Imperator*,
 & recte id quidem: nam hostem superare Ducis mili-
 tatis est officium: servare vero civem, Patris Patriæ.
 Non istud considerabat *Vitellius Imperator*, cum de-
 victo *Othone* per castrorum transiens cadavera diceret,
gratus odor trucidatorum hostium, gravior tamen civium.
 Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem dece-
 ret. Aliter *Himilcon* affectus fuit, qui licet magnas in
 Sicilia obtinuisset victorias, quia tamen milites quam-
 plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat,
Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pul-
 lata indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam
 deinde domum repetens, & nemini quicquam locu-
 tus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor
 quidam vindictæ videtur esse potius, quam fortitudi-
 nis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quam ratio.
Ludovicus duodecimus Franciæ Rex, cum intellexit
 exercitum suum in prælio ad *Ravennam* de hoste
 triumphasse, multis tamen amissis Ducibus & militi-
 bus, alium suspirans dixisse fertur: *O utrum prælio*
victus potius fuisset, & optimi mei Duces etiamnum vi-
cerent! *Victorias* ejusmodi *Deus* *hostibus* *meis* *largiatur*, *in*
quibus *victus* *evadit* *victor*, *victor* *autem* *victus* *abse-*
 Eam ob causam boni prudentesque Duces, quan-
 tum

eum fieri potest, acres conflictus & oppugnatione.
 a devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant,
 ut hostis ultro se dedat, quam si viribus & armis eun-
 dem superent. Magnus Dux urbem Caieram certis pa-
 ctis & conditionibus in suam redegerat potestatem,
 & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tan-
 quam in campo victor, viarmatâ eandem occupasset,
 detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob da-
 mna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimi-
 cerentur; ipse vero respondit: *Plus in pulvere pyrium,
 glandes, & tormentorum globos impendens, cursumque, quam
 periculum istud mereretur.* Egregia fortitudo est, quæ
 minori sanguinis impensa ad deditiorem compelli-
 lit; & bellum felix, quod miserando & ignoscen-
 do b transigitur. † *Quantâ per vim in inferis, tantâ be-
 neficentiâ adversus supplices utendum.* Illanc animi ge-
 nerositatem hæc nostrâ ætate vix usurpari videmus,
 quando magis ad explendam iram, quam ad fortitu-
 dinem exercendam, magis ad vastandam, quam ad
 vincendum armis concurritur. * *Per viribus exulis,
 vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ac in
 Germania & Purgundia fieri cernimus, solitudinem
 faciunt, pacem appellant.* O Irvitiem barbaram, & ab
 omni ratione humana alienam, ipsimet Natura bel-
 lum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit
 ac sustentat. Etiam arbores urbibus obsidione cinctis
 proximas succidi vetant sacre pagine, quia ligna sunt,
 non homines, nec hostium numerum augere possunt.
 Tantopere Deo displicet sanguis in bello effusus, ut
 quam-

a *Dare in discrimen legiones, cuius imperatorum ratio.*
 Tac. lib. 2. Ann. b *Bellicorum egregios fines, quoties ignoscen-
 do transigatur.* Tac. lib. 12. Ann. † *Idem ibid.* * Tac. in
 vita Agric. c *Quando obsideri civitatem multo tempore, &
 munitionibus circumdederi, ut expugnes eam, non succide
 arbores, de quibus quis vesci potest, nec securibus per circuitum
 debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec
 potest bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19.

quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occilum contigisset, dies septē, extra castra, lustraretur. Aneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare ante, quam paralympnia eas abluisset.

*Attrectare * nefas, donec ne flumine vivo*

Abluere.

Deus tanquam pacis vitæque auctoreos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria e lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, extrui præcepit, uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem transierat, aut illud Josue post reportatam ab fiantis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secus, ea pollutum & iri.

6. Verum effraznata gloriæ cupiditas rationibus inhumani locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virum robur seles exierit, nec sanguis profunditur, qua eadem de causa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphontius tertius propterea solum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionensium & Navatorum adven-

I i 3

tum

d. Aliante extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. Num. 31. 9. * Virgil. e Et edificabis tibi altare Domino Deo tuo de lapideis, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5. f Tunc edificavit Josue altare de lapideis impolitis, quos ferrum non tetigit. Jos. 8. 31. g Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis de fletu lapideis, si enim de lapideis cultum super eo, poluimus. Exod. 20. 24.

rum præstolari noluisse: uti & Tillius in proelio Lippiensi, quod non expectasset Cæsareas copias. Quare egregie fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quam in eo, ut tutioribus quis uti nōt consiliis nam illa à calupendent, hæc vero à prudentia. Satis cito victoriam obtinet, cui cum iudicio provisum est, ne vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plerumque subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus contemneret, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecuniâ, quam quæ sanguine emitur. Et plerumque feliciter securiusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parva semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur, gloriâ evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secunda obdormiscit, tunc præsertim, cum vigilare vel maximè eam oporteret, maioremque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomanda, quam in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quam ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de effectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremus militia Dux in semetipsum potius descendat, ac prudenter fortiterque componat suorum met affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secunda foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiasque duplicat; qui verò extra illud versari se existimat, domino se dat. * *Isue non contraxit manum, quam in faciem porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes hostes*

h Satis cito incipi victoriam ratus, ubi provisum foret, ut vinceretur. Tac. l. 2. Ann. * Jos. 8. 26.

Nulla est securitas praelium inter & victoriam, Desperatio multa audet. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contra insurgit, Alberto Archiduci caro stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse aiebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hostem, deservire. Ingeniola praterea est ipsa calamitas, adeo ut ea pressus hostis occasione uti soleat, & in uno saepe momento amissa recuperet, hac ipsa sua inconstantia Fortunam deludens. Cum maxime splendet, vitrea est maxime, & citissime frangitur. Eam obrem belli Dux victoris effreni non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophaeum cedat. Eundem semper casum pra oculis habeat, contemplando uno eodemque tempore sub arumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secus atque in palma praesentis Symboli videre licet, ejus adversa species oculis subjicit, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens isthaec consideratio in causa fuit, cur sponsus sponsae suae oculos aquarum rivulis & compareret: in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriae hostis prosperitas est, confidentia quippe virtutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. ¹ *Acerrime hodie disciplina victi, quam victores agunt; hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam habescunt.* Parva semel victoria victo saepe felicitatis, victori contra infortunii solet esse principium: hunc enim fortuna prospera excecatur, ille adversam emendare satagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia: his enim multum alitur cupiditas, sine disciplina, sine ordine, uti Sarmatis accidit, ² *qui cupidine*

1. Num usque ad interitum nemini tuum microdeserviet? an sperat, quod periculis suis deserviat? 2. Reg. 2. 26. k Oculi ejus sicut columba super rivulum aquarum. Cant. 5. 12. ¹ Tac. l. 2. hist. * Tac. ibid.

dine præda graves onere sarcinarum, velut vincti cadebantur. In Tarenti proelio adversus Regem Francia Carolum octavum infelicitè, aut æncipiti saltem Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Ea propter Judas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset prælium hostium spolia tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeo excolere eas oportet, ut tanto uberiores fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursum erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni maderentur.

Verùm tamen perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habitâ ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniz victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: *In ejusmodi casibus enim audiatur, qui majorem habet experientiam. Illa bella bene felicitèrque mihi evenire, qua cum animi modestia confecti: sapientia victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi* blan

1 Sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnatè eos, & sumetis postea spolia securi. I. Mach. 4. 18. in Causa mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis lubrico distans, Tacit. lib. 1. Ann. † Calliod.

Manatur Fortuna, qui minus superbiis se ferre. Hoc tam
prudenti consilio, minime hoc tempore usi sunt Fran-
ci, quin immo gravius jugum Germaniæ impoluerunt,
quam unquam sustinuit, unde quam celerrime imper-
ium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit
modestia & pieras, quando ob eversa elegantissima Sy-
racusarum in Sicilia ædificia plorare visus est, quam
virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cum tri-
umphans eam urbem ingrederetur. Gravius fortissi-
mus ille Heros Tullius multorum corda sauciavit la-
crymis illis, quas in Magdeburgensi protulit excidio,
quam armis ipsis & ferro. Et licet Josue exercitus sui
ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Ga-
baonitica captorum cervices pedibus conculcarent;
id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed
ut animos militibus suis adderet, metumque adime-
ret, quem de Gigantibus Chananaeis conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia &
Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eos-
dem est vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ be-
nignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus
aliis superandis. Nec pauciores generositati, quam vi-
ctibus sese submisere.

— † Expugnat nostram clementia gentem,

2. ut patet sub pace later.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effe-
cere, & si casum aliquando obliti sunt, victorias tan-
per difficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum
ipsa se armat desperatio:

* Una salus victis, nullam sperare salutem.

Fuere nonnulli, qui impie magis, quam prudenter
non modo securitate Nationem hostilem penitus ex-
terpandam dicerent; ut fecerunt Romani, Carthagi-
nem, Numantiam & Corinthum evententes, aut co-

I i s

gen-

nite, & posite pedes super colla Regum istorum Jos. 10.
24. ¶ Nolite timere, nec paveat, confortamini, & estote ro-
bustissimi enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum
quos dimicatis. Jos. 10. 25. † Claud. * Virgil.

gendam, ut aliò commigraret, Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut a quibusdam Hispaniæ populis ad fugiunt Iberum esset tutior, arma inde mulsit, sed mox ea restituere oportuit: tanto pere enim eare exasperati fuere, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessarius.

SYMBOLUM XCVII.

DE victo Leone probe victoriæ uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tanto facilius monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiorum efficiunt: atque adeo victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditione militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castrorum, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initio fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevere lisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello eruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere & bellum sibi accerunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit. quod restitunt, contemptibiles, quia plerique animi iuvilitatem interpretantur, & si postea pœnitundine ducti, aut lassitu illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiam neminem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbi-

num consignaverat, quâ deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit, Detentione eorum



quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulaverit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen non ab ambitione astimanda sunt, cujus cæca cupiditas his sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§ Solent Principes pacis tempore facillè loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingru-

ante postea bello sed serius deplorant, Nee Qiras prae-
sens praeteritam accusat liberalitatem Nulla potentia
tantum de seipsa confidat, ut se non omnibus istis pro-
defensione sua indigere existimet. Non ungues tuos
aquila exuit & si id faceret, non reliquarum avium foret
ludibrium: neque enim illam ut Regnam vene-
rantur, ob eius forte pulchritudinem, siquidem Pavo
longe est elegantior, sed propter unguum robur. Ma-
ior in veneratione, magisque secuta foret hodie in I-
talia auctoritas suae Majestatis, si conservasset Statum
Senensem, praesidium urbis Placentiae, simulque lo-
corum, quae aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio
quidem status alicuius fieri debet, si cum notabili al-
terius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi est, bellum facere alte-
ri, ac legniter armis uti. Ista corrumpere ad intentandos
solum ictus, periculolum certamen est. Eductus e va-
ga gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in ea-
dem recenditur. Si hostem non feriat, in honorem
proprium deservit. Ignis instrumentum est belli, qui
eum in manu sua suspensum tenuerit, ab eodem con-
sumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, a-
gros proprios atque una semetipsum pessumdat. Remi-
gescit & languet virtus, si occasiones desint, in quibus
se se exerceat, & spolia, quibus indammetur. Ita Vocat
exercitum suum in hostili terra hospitari voluit, & ut
prada ad virtutem accenderetur. David extra Regni su-
fines hostibus suis Philistinis arvit obviam; & Joas
Rex Israel venientem adversus se Amasiam Regem Ju-
dae intra summes Regni limites aggressus est, & occi-
dit. Bellum domi suae diu ferre nequeunt subditi ami-
cos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sum-
ptus, deficiunt media, & augentur pericula. Quod si

* Tac. lib. 4. hist. a Venit ergo David in Daa' Tharsim,
& percussit eos ibi. 2. Reg. 5. 20 b Ascenditque Iam Rex
Israel, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Iuda in Bethsames
appado Iuda. Tercussusque est Iuda coram Israel. 4. Reg. 14. 11.

id fiat, ne hostis amplius irritetur, & ut tantò facilius
ejus mitigetur animus, imprudens planè consiliū
est: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si
conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam
interpretatur, sed animi vecordiam, & præter auctoritate,
etiam potentissimi quique in ducimen veniunt.
Caro Regi Hispaniarum Catholico fletit clementia,
quæ erga Carolum Sabaudia Ducem usus fuit. Bellum
hic suscepit adversus Ferdinandum Ducem Mantua-
num, juris antiquitus in Monterratū obtenti vindi-
candi causâ; Rex vero Philippus tertius minime con-
sultum ratus, ut pendente apud Cariaem lite armis illa
decideretur controversia, & Principum duorum con-
tentione Italia totius pax turbaretur, movit cum exer-
citu contra dictum Sabaudia Ducem & urbem Asti ob-
sidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factū
facillimum fuisset) sed ut armis minitendo Ducem ad
pacem adduceret, id quod reipsa obtinuit. E qua Regis
moderatione majores deinde sumpsit animos, & con-
trâ, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud susci-
tans bellum magis sumptuosum, quam illud prius. Un-
de factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret,
quam tamen occupatam mox restituit, cumq; sua Duci
consilia feliciter succederent, inito Avenione cum
Francis & Venetis fœdere, tertium Italia quietem per-
turbavit. Quæ bella omnia facile evitari potuissent, si
mox in pruno dimittisset, quod Hispania arma præten-
debant, etiamsi vel status sui partē perdere debuisset.
Qui semel potentia majori opponere sese ausus fue-
rit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumq; se vide-
rit: ita Vocula agebat ad tumultuantes Legiones, cum
eas contra rebelles quasdam Francia Provincias inci-
taret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione
sunt, quod ferire pollint, sed quod ferire nōint. Ne-
mo eum invadit temere, qui contra vicissim audet

*e Nunc hostes, quia nolle servitium: cum spoliatis, ex-
sique fuerant, amicos fore. Tac. l. 4. hist.*

aliquid. Omnia fere bella ex eo nascuntur fonte, quia qui imperitur, aut negligentior est, aut timidior. Non grave adit discrimen, qui aduersus Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim euenerit, semper illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hispanorum Principia, quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem ad eam pacis amicitiam esse, ut quo vis etiam pretio eam mercenparata sit. Illud equidem refert plurimam, si norint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensioneque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentiam, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quod si quis inique ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjuravit, causamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo reperitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum qui sine causa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

6. Obtenita aliqua victoria spolia inter milites distribiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessere in prælio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammeretur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & triumphos. Saul post devicto Amalecitis arcum triumphalem sibi meti dedit. Neque vivis solum honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prælio occubuerunt, eorumque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quam memoria aliqua æterna; uti compensata fuere bene me-

rita

d Et crexisset sibi fornicem triumphalem. I. Reg.

et Jonathæ, cui erectum fuit sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facile contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circi et cusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemi. &c.

§. Cum verò Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundemq; obligare ad plures porro largiendas, non agendis solum gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israelitæ post solutam Bethulæ obsidionem, & casos Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas g. offerens, qua in re eximie semper liberales fuisse Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentis hæc Monarchiæ remuneratus est,

Et statuit septem pyramidas, una in contra unam patri & matri, & quatuor fratibus: & huc circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & iuxta arma naves scriptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modon usque in hunc diem 1 Mach. 7. 28. Arist. lib. 7. Polit. c. 2. Scimus populus deus, & terrarum venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & propitiis visis. Judith 16. 22. g. Et super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolasti hostias pacificas. Deut. 27. 6.

SYMBOLUM XCVIII.

Multis in rebus bellum igni est simile, non solum, quia natura ejus est destruere, verum etiam, quia materie eadem, quâ nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certe in pacem commutant. Quare, qui hanc obtinere

voluerit; illorum ut debet i. bore nulla enim pax
decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi
concludatur àmetrique sub clypeo. Id hoc muniri



oportet brachium . quod manu porrexerit (ut in
præsenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis
olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexte-
ras: unam armatam, quâ Alerico resisteret; in eam
alteram, quam pacis firmandæ causâ Theodonio,
qui inter utrumque se interponebat, posset porrige-
re. Ad bellum æquè, ac pacem parata sunt oportet
Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc con-
sequi se posse, si manum dexteram in eum ostende-
ret, & alteram armis instructam non haberet. Idus
Græci peculiari significabant hieroglyphico viri ali-

cuius unâ manu hastam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata recte succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cum Athenienses Demolpius armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponere sequebatur juvenis armatus, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu terrens Legati latus stipabat, eandem animi dispositionem hisdem innuens; quo alluisse videtur Virgilius, cum dixit

** Pacem orare manu, præfere puppis arma.*

Etiâ conclusâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda est: nam ** in victores victosque nunquam solida fides coalescit.* Uno eodemque die ad Casalum, sæpius fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & abusos fuisse benignitate, quâ Marchio de sancta Cruce insignem victoriæ gloriam, quam situs melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minus animi libertate opus est, ac in bello suscipiendo gerendoque. Qui in illiusmodi tractatibus nimiam suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secus atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecere Quintus Pompejus, & postea Consul Mancinus, effectum caruerunt hoc solo nomine, quod auctoritati & honori Romanæ Reipublicæ haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emanuele Sabaudæ Ducem, & Marchionem de Hinojosâ initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax secura esse non potest, si nimium inæqualis

† Virgil. * Tac. lib. 2. Ann.

his a fit. Rogatus aliquando a Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem civis eius servaturi essent, respondit: *Si ex animo dederitis, & fidam, & perpetuam, si malam, haud diuturnam habebitis.* Nec crediderim ullum *periculum, aut hominem denique, in ea condicione, cuius non pariter, diutius quam necesse sit mansurum.* Nisi pax honesta, & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo, infirmiore eam reddit, & facile dirumpit postea.

§. Accepta aliqua clade aut damno non illico pax facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppresso enim bene esse non poterit. Eam ob causam post amissum Torense praelium minime opportunum videbatur Alphonso Lusitanæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace transigeret. Infirma pax est, quam minx aut vis extorsere: nam honor & libertas nunquam adversus illum machinari desinunt.

§. Pacistractatus non minores doli & stratagemata comitari solent, atque ipsummet bellum, * ut videlicet in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithridatem interimeret: solent enim simulante introduci eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explorentur, ut tempus suppetat ad eligenda propugnacula, ad obtinendas suppetias militares, & foedera sancienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invicem separentur, & spe pacis vigilantia aliorum langueat atque industria: interdum etiam pax omnino concluditur, ut nova postea separentur vires, impediantur consilia, & pax induciarum sit loco aut armistitii, ut ubi placuerit, arma resumere deinde possint, aut belli sedes transferri alio; quemadmodum fecere Franci, qui eo solo animo pacem Monsonensem pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbo-

*a Bellum ante pax, an pax in honore placet, nec dubitatum de bello. Tac. l. 13, Ann. Tit. Liv. l. 8. * Tac. l. 12, Ann.*

lisbonensis alium finem non habuit, quam eximian-
di Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, ali-
am contra eundem cum Corona Suecica moliebantur
unionem, soli quippe tres menses intèr hoc for-
dus & illam pacem intèrcurrerant. In ejusmodi ca-
sibus † *pax suspecta rursus videtur* est. nam pax ista non
est b pax.

§. Paces perpetuæ esse debent, quales fuerunt omnes
illæ, quas Deus fecit. Ideo Scriptura sacra tractatus
hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere
diuturnam eorum conservationem dinnuens. Prin-
ceps qui pacem ferio amat, & stabilire cogitat, etiam
posteror suos ad eandem obstringere non veretur. Pax
brevis ad nihil prodest aliud, quam ut concerventur
ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda
inducit paucorum annorum secum adferunt: solam
enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses
interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscri-
bantur paulatim injustæ usurpationes, & redditur
postea pax difficilior: ægre enim restituitur, quod lon-
go tempore possessum fuit. Non reddidit Europæ
quietem inducit decem annorum inter Carolum
quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem
factæ, * uti agnovit Paulus tertius Pontifex.

§. Verum, quando pax secura est, firma & honesta, nul-
lum prudentius consilium, quam eandem amplecti,
quantumvis victricia arma sint, aut magni pæsentur
progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices
successus facile in deteriores degenerant. Quoties
pacem rogavit, qui antèrogatus fuerat? * *Melior*

tur-

† Tac. l. 4. hist. b Dicentes, Pax, Pax: & non erat pax. Jer.
6. 14. c Et statim pactum meum inter me & te, & inter man-
uum, post totam generationem tuam, fidei semperiterno. Gen.
17. 7. d Domine, Deus Isaac: dederit Regnum David super
Isac in seculum, & filius ejus in pactum salu. 2.
Par. 13. 5. * in bul. indict. Conc. Trid. † Tit. Liv. Dec.
3. l. 1.

tutiorque est certa pax, quam si crata videretur; illa in nostra
 hac in Tei manu est, & nec Tabinus dixerit, * pacem &
 amicitiam vult. *anti. Tac. vult ut ant. eripuerit esse, so-*
 let tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere
 potest honestiorem, & progressius jam factos stabilire.
 Nullum tempus pro pace commodius, quam post tri-
 umphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de causis
 simul ac Carthagine de Cannensi victoria fama per-
 crebuit, suavitati Senatui Hanon, ut pacem cum Roma-
 nis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges
 postea & conditiones, quas dare eis voluit Scipio, ad-
 mittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando
 Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupi-
 dum, imbecillum se faretur, & hosti animum addit.
 Qui illam tunc prestat, minime obtinet. Virtus & ge-
 nerosa mentis fortitudo efficacius eam suadent. Prin-
 ceps pacem aestimat, illius tamen causa nec injusti-
 am ullam commutat, nec indigna toleret. Pacem cum
 vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet;
 inter infirmiore enim & potentem ea esse non po-
 rest. Continere se nescit ambitio: ubi spes fuerit ali-
 quid adipiscendi; nec ei deerunt modestia & iustitia
 nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam
 reducere cogitat: nam qui jam illa potitur, hoc agit so-
 lum, ut suam fruatur amplitudine absque eo, quod
 aut invadat alienam, aut contra eam aliquid molia-
 tur.

* Tac. lib. 3. hist. e. *Quia inter innocentes, & talis
 falsio quiescat. Tac. de mor. Germ. f. Tibi manus agitur,
 modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ibid.*

SYMBOLUM XCIX.

PORTUS quietem non aestimat, qui tempestatem ex-
 pertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem,
 qui belli amantudinem non gustavit. Ubi subjugata
 fuerit, tum primum rite agnoscitur ista bestia, vi-
 ra inimica. In eam convenit illud Samionis anigma
 de Leone occiso, in cuius deinde ore apes favos
 suos

suos & concinnabant: confectio enim bello, pax emendi
vendendique commercia restituit, manum aratro ad-
moveri, exercet artes, unde rerum ubertas & affluen-



tia oritur, ex hac vero divitiæ & opes, quæ metu omni
manus vagari incipiunt. Est itaque pax. Israël est te-
ste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortali-
bus largitur, ut bellum malorum omnium maxi-
mum. Ideirco Aegyptii, ut pacem symbolice repre-
sentarent, Plutonium puerum depingebant, divitiarum
Præsidem, lauro rosique coronatum, ad significandas
feli-

a Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favius melius.
Judic. 14. 8. b Domine da pacem nobis: omnia enim opera
nostra operatus es nobis, Isa. 26. 12.

felicitates quas una tecum adfert. Pulchritudinem apud eundem Italam eam Deus appellat, quod in illa (tanquam inter flores) populus tuus conquiescitur sit. Etiam res inanimata pace latantur. Quam laxi & fertiles apparent agri, quos illa excolit. Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas, contra, quam vastæ regiones, quas belli furor petransiit. Urbes, Castellaque Germaniæ vix amplius in suis noiscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ caesarem tinctam sanguine & ambustas vestes, tam ante speciosas contuetur, seipsam nunc admirans; Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Quirerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit & iustitia. Metuunt, recondunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quod durante bello quidam in Patriæ leges commisisset. discitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, *† aequi apud bonos in se ipsum est occidere, quam perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine, pacis vero tempore, filii parentes tumultu inferunt. ** In pace caesse, & merita spectantur; ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas a plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illa conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & *† ad omne frangit fortitum, ac fideles efficit, bellum eisdem superbos reddit & inobedientes.* Quam ob rem ** nihil aque Tiberis amara habet, quam re commissa ab Augusto turbarentur in imperio.* Cum pace deliciae crescunt & voluptates, & quanto ex majores sunt, tanto magis

c Et sedebat populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculo fiducia, & in requie opulenta II 32. 18. d iustitia & pax osculata sunt. Pl. 85. . 1. † Tac. lib. 1. hist. * Idem l. 1. Ann. † Idem l. . hist. * Idem l. 2. Ann.

imbelles & minus solliciti sunt & subditi. In pace omnia a Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet impetum, adeoque liberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri illud committeret. Probe perspecta habebat incommoda illa & dāna Pomponius Latus, cum diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum tulcipi debere. F. Marcius isto utebatur Symbolo: *Pax bello potior*, & merito illud quidem bellum enim non nisi pacis tuendæ causā utiliter geri potest. Solum illud bonū (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris. *in ferro felix*, & Principis, qui solā vituere se patet. *Violenta non impeta continentur, moderata durant.* Dū gladius succinctus hæret latens, nunquā periculum abest. Et tamen triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut dāna quæ eam comitantur, majora non sint.

** Pax optima rerum*

*Quis horum non esse dicam, pax non triumphis
In numeris potior.*

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut, cum triumphat etiam, muros dejiciat, uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulvere[m] & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateq; pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusq; bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquā ad arma David veniebat, nisi lacessitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacē procurandā occupatur.

† Caesaris hæc virtus, & gloria Caesaris hæc est,

Ille, quā vixit, condidit arma manu.

Nihil

e Quanto pecunia dicit, & voluptatibus opulenter, tanto magis imbelles. Tac. l. 3. Ann. f. Dissimulante Tiberio dāna, re cui bellum permittitur. Tac. l. 4. Ann. f. Seneca. * Sil. Ital. f. Propert.

Nihil magis possessioni inimicum quam bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & dissidentiarum semina fovenda docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum est fuisse. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclufa semel pax iure humano divinoque fideliter servari debet, tamen si cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cuius commodum, cuiusque fide tractatum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in eiusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si deo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeo turbaretur tranquillitas publica. Representas fuit eo nomine Franciscus Galliarum Rex, quod contra quam in captivitate sua pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter eiusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeoque ad eas stabiliendas opus est petere obsolescentes, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cum verò Princeps molestiis periculisque belli detunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet, in quem finem opus erit.

*! Nutrire, e secundar l'armi, e gli ingegni,
Celebrar gli ocus illustri, e prosperi lieti,
Librar con gustata lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e provveder gli estremi.*

Non

§. Semina odiorum facienda, & omne scelus externum habendum cum latuit. Tac. l. 12. Ann, h. Inquire pacem, & persequere eam. Pl. 33. 15. ¹ Tass,

Non absque omni sollicitudine tamen facile enim
 ire, quin evenire potest, ut bellum ejus quietem & tran-
 quillitatem perturbet. Quare, et si arma deponat de
 manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non
 cum moveant antiqua quadam num. finata, a quorum
 tergo pax depicta cernebatur, tace scuta incendere;
 neque enim prudenter mere glypticum illud exco-
 gitatum fuit, propterea quod confido jam bello, vel
 maxime necessarium sit conservare arma, ne quid
 violentia adversus pacem tenere audeat. Solus Deus
 quando eam populo suo largitus est, arcum contere-
 re potuit (ut Psalmista loquitur) & arma contingere,
 & scuta signi comburere; ipse nimirum tam causa
 premus belli arbitri, sed tunc iam pacem, arcus opus
 non habet. Verum inter nō minores pax esse nequit, nisi
 violentia metus ambitionem coercere. Hoc primum
 fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensione
 adinventæ prius, quam offensio. Prius aratum mor-
 tiorum decripsit ambitum, quam plateæ urbesque
 disponerentur, & uno eodemque ferme tempore ere-
 cta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ ad-
 us. Nunquam secuta foret tranquillitas publica, si ne-
 c armata ejusdem somnium esset. Status unus
 desertus, siue civitas hostem, & bellum accendit. Non
 perierant Alpes tot tubarum campellum clangore,
 si Status Mediolanensis urbes validioribus ma-
 chinationibus firmata fuissent. Antemurale veluti est
 Regnorum omnium Monarchia Hispanica, atque
 propter suam inaccessibilitatem laborandum esset omni-
 bus, ut Statum illum, formidinem residerent; ea enim
 ratione, & accedente maiestate, Monarchia fir-
 ma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si
 vel etiam adamantini sint, incensorum defensionem
 suppleri nequeunt. Quibus quia Rex Wanza ple-
 naque Hispania urbes nudaverat, Maurea, nova de-
 se aggressi sunt, sublati nimirum illis aggeribus, qui

K K

coram

i Arcum contere, & confringere arma: & scuta comburere
 igit. Pl. 4. v. 10.

eorum incursionibus usque eo resisterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissima illa, quā fruebatur, pace, quin redditus publicos instituit, & in aerario deponi iussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello forte ingruente, suppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minus id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis servandisque fortunis, quam de defensione sollicitos, Nullum majus stratagema, quam Regnum aliquod otio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit orium. Nec viros generosiores in Græcia olim & Romæ præterita dedere sæcula, quam hodie nascantur; verum tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLVM C.

BREVIS est respiratio, quæ cunas inter tumultum intercedit; brevis, inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si male impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia crexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evenit consilium: † *brevis* quippe *momentum* rerum *scilicet* *certi potest*. Quare in isto vite theatro minime sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursum

† Tacit. lib. 5. Annal.

litur
& ru
res
spiri
que
d. r.
Vite

ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitime ultimam mortis metam attingit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corrui, & oblivione sepe-



litur. Cune non florent, donec tumulus effloruerit & tunc etiam viciorum prætorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosa aliqua teneſtute nunquam accidit, quin potius juvenæ gloriæ ea obliterat, uti Vitellio quondam eveniſſe meminimus. Perfe-

Kk 2

Atif.

a Cesseruntque prima postrema, & bona juvenia senectus flagitiosa obliteravit, Tac. l. 6. Ann.

Assimili etiam penicilli aut scalpi ductus laudem non ferunt, si opus imperfectum monferit. Si fragmenta in pietro habentur, non alia de causa sit, quam quod statua alicujus olim perfectæ particula fuit. Amulatio aut adulatio diversas in vita actionibus formas tribuens at fama, post obitum a passionibus istis libera veras iustasque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal & confirmat. Sed non vult nonnulli Principes, quantum interfit vitam virtutibus coronare, frillantur tamen in eo, quod existiment, supplere se istud posse, si illas in Epitaphiis descriptas, aut representatas in statuis post se derelinquant, minime advententes probro potius esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitata non fuerant, atque adeo ipsa prope indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes vitendas, legendasque exhibeant, contra, sponte sua quasi emollescere, ut tanto melius Principis alicujus bonitas incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese postea ad duntiam pristinam, ut ea æternitati conerent; quæ ipsa quoque interdum marmora suæ inscribunt duntitæ. Epitaphii miraculosi literæ fuere sanguinea illæ lacrymæ, ex ipsis lapideis Regione ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam facturûs consistere consueverat, postmodum ebus ante obitum Regis Alphonssi sexti ex intervallo manantes, insignem communis omnium luctus; neque tamen lacryma illæ e lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profuebant, non secus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colliquefcerent. Statua facinorosi Principis vitiorum eius exemplar est, neque ullum marmor aut ætas solidum, quod tempori non sensim cedat, sicut enim fabrica naturalis paulatim dissolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea sola æterna est, quam efformant virtutes, intrinseca &

æter-

b *Suum cuique decus posteritas dependit. Tacit. lib. 4 Ann. I Mar. hist. Hist. l. 10. c. 7.*

æterna animæ & immortalis ornamenta. Quod in ho-
 minum meritis tantum, ab uno derivatum in alios,
 durat quoad mundus perseverat. Nihil statum magis
 perpetuæ quam quæ virtus & beneficium in eximi-
 matione & gratia hominum memoria elaborant quod
 documentum Mœneas Augusto dedit tam ob rem
 a mittere noluit Tiberius, ut Hispania citius tem-
 pla sibi erigeret, dicens ea deum templa & effigi-
 es se constitutare, si sui memoria in Reipubl. animis
 æperennaret. Fortium Heroum cineres in æternis ap-
 plausus communis obeliscis conditi æternam per-
 dorant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen,
 uti Trajanæ cineribus accidit. Nationum tam amica-
 rum, quam hostium humeris corpus defunctum
 fortis illius Prælati Agida Albotnochi Afflicis Tole-
 tum deportatum fuit, & *transiit in mari tuenda illi-
 tal* Augusti, *ut se ultimum ejusdem quæstus faceret.* Sed elio
 marmorum durities æqueque soliditas futura æquent
 sæcula, nescitur tamen postea, cujus causa erecta illa
 fuerint; ut hodie in Aegypti Pyramidibus videre li-
 ces, obliteratis eorum nominibus, quorum cine-
 res ad perpetuandam memoriam istinc fuerant con-
 diti

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum Imper-
mā sua aetate coniti debeant Principes, ut ad gloriam
K k 3 eorum

cum vultus hominum, ita simulachra vultus vel ecclesie ac
metaphorice sunt; forma mortis æterna, quam ter ere, & extrinse-
ce non ter alienam materiam & artem, sed vitam, semper us
vivat. Tacit. in vita Agric. d. Statu autem neque animæ,
neque argenteus fieri unquam sine, bene faciendo aut
aliis res factas in ipso horatium animo, et ut inter omnes ob-
noxius efficit. Me ad August e Hæmi i m. annis repositis
te uide, et pulcherrime effigies, & transire: nam quæ fuxo
finitur, si per te non fuerit immortalem erunt, et si solum
animæ erant. Tac. l. 1. Ann. Idem lib. 8. Ann. l. 1.
ter quædam non constat a quibus facta sunt, postquam assis-
tentia tanta vanitate auctoritas. Plin. l. 3. c. 12.

eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria æternam perennet; quem in finem ostendit Iudas hic paucis, quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tantò imperium esse ferocius, minùsq; rationi subditum, quantò ipse ætate processerit longius: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. † *Verustate imperii superbia coalescit atque audacia*, & experientia inopitavitiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliiti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudentérque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis contrahetur; cùmque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porrò fit, ut Principes perpauca imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacra restantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuz illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus * *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est*. Et tamen si Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tibe-

† Tac. l. 14. Ann. § 1. *Ipse sum sine senectute, & prosperis, atque utriusque fortissimus.* Tac. l. 3. Hist. * Idem l. 1. Hist.

Tiberii h imperio accedit, si Princeps bonus sit, improbis odio est, si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur. & solum de successore agitur, cuius gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summopere Principi, atque adeo incerta est, cur suos oderit subditos, & pessime habeat. Pari passu, quo eum vires desituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia & memoria eum deficiunt: † quippe ut corpus, sic etiam mens suam habet senium; cupiens vero sibi reservare tempus illud à curis & molestis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratiā forent apud Principem, nec gubernationis aut praeiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopoluli, per quorum medium magna cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & estimationem usque ad extremum vitae spiritum egregie tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo secundo orbis universus ammiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis lictus uniformis perseverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda estimatione & fama præterita sustentant; ut liberius & in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoratur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili mini-

K k 4

h Multi odio præsentium, & cupiditate militum, periculum quoque periculo latibantur. Tacit. lib. 3. Ann. 1. Pa-
to ma. una imminentes dominos. Tacit. lib. 1. Ann. 1. Arist. lib. 2. Polit. c. 4. de
putante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, & quæque summa, quam sustinere non possent. Tacit. lib. 6. Ann.

ne tolleretur; ut dicebat / Drusus. Verum cum grandis sint istae tempestates, oportet, ut Princeps constantia sese contra illas muniat, caveatque ne clavum gubernationis dimittat e manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse ura & Respublica naufragium facient. Nam vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium moribus ceteris simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium potum non admittit, nisi Principis. E complexu Republicae, non ex orio, quies & solatia laborum senectutis petenda sunt Principi. Quod si ad eos ferendos vires fessae iam aetatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solum esset: exterior enim apparentia in oculis caeci & ignorantis vulgi tantumdem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porro in isto casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus secundus, quam uni soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiae vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certe facile conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis fuisset.

Præsentibus se accomodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facile peccant, aut quia his innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos

1 Sane gravaretur aestum citius senex Imperator, fessamque aetatem & altos labores praetenderet: Drusus quodvis ex arrogantia impedirentum? Tacit. lib. 3. Annal. m. de tam infertiori solatia e complexu Republicae petunt. Tacit. lib. 4. Ann. n. Consilium per istos conciliari annos, quamvis unum, parci suis meritis. Tacit. lib. 3. Hist.

imitari nequeunt, unde fit, ut omnium incurram odi-
um. Conspiciunt tamen humore illo melancholico, qui
ex animi dolore nascitur, & ludos omnes ac relaxatio-
nes expellunt, obitu temporis illius, quod in ejus-
modi gaudio, quanto suspendantur.

Ne illam prae se ferat emulationem ratione Suc-
cessoris, ut fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum
Rex Philippus primus in Castella Regnis ei succede-
ret. Sensus illud est, quo plerique novo soli blan-
diuntur: & si quis ad id minus promptum se exhi-
buerit, antihierum est potius, ut viri constantis no-
men apud Successorem sibi compareret, & tanto pluris
ab eo aestimetur; uti in Augusti obitu observatum
fuit.

Humanitate, aequitate iustitiae, clementiae & rerum
copia amari se ab omnibus faciat. Illudque sibi certo
persuadeat, si bene prae fuerit, & studia atque animos
subditorum sibi conciliando bonam de se concitant
opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi
posse conservet, in generando in omnium animis sui
amittendi metum, & retinendi desiderium.

Sed utque omnes istae artes plus etiam poterunt, si
in imperio ille successerit, in quo Antecessor quo-
dam modo renascatur, & perennas sit: nam etiam ado-
ptatio legis quaedam sit fictio. Seneca tamen videri de-
sinis, qui alium adoptat, uti Caelia ad Titonem p dice-
bat. In successione omnem suam curam & industriam
ponere debent Principes: neque enim res tam vana
est, ac putavit q Salomon, Anchorae & fulcra Imperii

K k

sunt

O Patres, Eques. Quanto quis illustris, tanto magis falsi,
ac seculantur, & utique compescit, ne isti esse su Principi,
non rectiores praeratio, utque, gaudium, questus, adula-
tiones miscbant. Tacit. l. i. Annal. ubi de diuina opione
desinens videri senex, quod uterque vultu obprobria. Tac.
l. i. Hist. q. Rursus de testatur sum omnem utilitatem me-
am, quam suu sic studiosissime laboravi, habiturus hae-
dem post me. Eccl. 2, 18.

sunt filii & dominationis atque aulae solatia. Optimè id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ essent, quibus Imperium insisteret: † Non Legiones enim, neque clas-
ses, perinde firma laquei munimenta, quam a vincens futurum. Nulli amici majores, quam isti, & qui maiori studio & emulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum inachinationibus sese opponant. * Tristis principum & alii fruuntur, atque est & labores ad iunctissimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminuntur, transferuntur, desinunt: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen indifferens inclinatione quâdam secretâ & naturali. Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illor agnoscere, & confidentius etiam monere audent, uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in eius patre minùs probarentur, ut ea scorrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentia suâ & offensarum hæredem post se derelinquit, in illo se Marcellus fundabat, cum † suaderet Trisico, ne supra Fratri, em scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, quædam futurum patre præceptis coerceret. Spe solis recens orientis facilius frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & ty-
rannis

† Quò pluribus munimentis insisteret. Tac. l. i. Ann.
† Tac. lib. 4. Ann. * Tac. lib. 4. Hist. Idem ib. d. 1.
Utumque in laudem Drusi tractabatur ab eo, in quo se inter-
celes, & sermones hominum obesse secrete patet. Tac. l. 3. Ann. † Reliquit enim deserta domus con-
tra intravit, & amicum residentem gratiam. Eccl. 30. 6. † Tac.
l. 4. Hist.

annis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audeat servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus sit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœniceum proditurum; immo jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens, haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit rami, qui in antiquæ locum sensim & substituitur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non latis confusus, Deo novi Ducis populi Israelitici electionem & committit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposisset Familix, & aliquem ex Republicæ Successorem & elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps prestare potest; ut idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium & adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magnitersum æstimat, qui non nisi virtus Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam fieri querere studet; quæ in re ipse Augustus peccavit, eam ob

Xk 6

caus-

u Intemperantia citi iratus, donec urve eligatur, multi de-
 flinandi. Tac. l. 2. Hist. x Ex arbore annosa & truncus no-
 ram producit, quæ antequam antiquis deculat, jam radices
 & vires accipit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4 n. 1. y Provideat Do-
 minus, si quis unum carnem hominem, qui sit super multitudi-
 nem hoc. Num 27. 16. 2 Sed. Augustus in eam, succes-
 sorem quæsitur; ego in Republica. Tac. l. 1. Hist. a Non co-
 natus jam prolem ventura est, ut nec mea seculi uer-
 ferre plus populo Romanum posset, quam bonum Successorem, nec
 impius juvenis, quam bonum Principem. Tacit. l. 3. d.

causam Tiberium: eligas, nec avertens tamen, in-
tamias aut gloriam in operio tuce lentis Antecello-
nibus, quem idem gloriæ non cooperitum sit.

Cura illi tamen successoris ex naturalis parentum ob-
ligatione adparet, in omni eorum in tam operam
conferenda: uti etiam in his, qui per amodo
perenne vivunt, & ne contra naturam, & rationem
foret, sicut in agros, si ex illis non sibi erant, aut
eam expellere negligerent, et interea in aliquis &
generali Principis educatione, magna quoque creare so-
leat pericula domestica: siquidem quæque mor-
talium astringunt cupit, & sapientia vero anticipatis ra-
tionis & naturæ vinculis, iam inter filii tam diuturnæ
Coronæ expectatione, quodque delictatum ac glo-
ria tempus tantopere differatur; uti Rhadanus in
longa illa senectâ patris sui Pharamanis Regis Iberiæ
occidebat. Quævis etiam Spiritus sancti monitum
sit: *Non desinitis persequi, sicut in parente, & de defunctis
cognatis illis, his tamen non obstantibus, nihil operi
intermitti debet a patre, quo minus recte educetur
filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter
particulares aliquos causas spes omnis & confidentia
abijcenda est. Unde unquam Princeps magis filio-
rum abiectione, quam Tiberius, & ideo tamen
Roma excessit. Ut ait patre, De filio minus confusa
est, quam imperator.*

At si forte etiam istis supradictis artibus quibus-
dam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium
suum ad Statûs bellicque negotia, non ad ea, quæ gra-
tiam continent: illis enim prioribus non tantopere
placuit capere ut vulgi, quod liberali & benevolo filii
ingenio facile capitur, quæ res patribus regnantibus
pleni-

o Ne Tiberium quidem caritate, aut Respektu, cui fac-
ci Sæm a se sum, sed quædam adrogantiam, sextamque
intresserit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsi-
se. Tac. l. 7. Hist. Idem l. 4. Ann. c. Is modicum Tiberti
Regnum sive patris detineri, ferocem crebrisque jactabat.
Tac. l. 12. * Eccl. 30. 11, Tac. l. 3. Annal.

testate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum in anst. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syria Legatum constituit, ut illius spes & consilia & coerceret. Et nunc quidem in Europaea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minus ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minime sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit natura, attonita de suamet potentia hæc sit politica, & mundus inhorruit.

§. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffusus fuerit, nullum solet esse opportunius remedium quam si eum in aula & sub protectione alterius majoris principis (dummodo nulla timenda sit amulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriti voluit. Quavis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia in docuit.

§. In assignando filii suis statu cautè prudentèrque procedat princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundo genitis, qui natu majoribus

i Trofesto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum suum, et ac potestas penes Proculum Praefectum. Tac. lib. 2. Hist. k Qui Syria imponeretur, ad spes Germanici coercendas. Idem ibid. l Partem quoque proli, firmanda amicitia, miserat: haud perinde nostri metus quam populiæ fidei diffusus. Tac. l. 2. Anu. m Quam ugentis Asiacidarum, ut externum assernabantur. Idem ibid,

bus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suis mer nubant subditis, unde invidia nascuntur & amulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quod *si in matrimonium illi provideret, quædam prærogative tali super alios existeret, ** sed Preculum potius, & quædam alios infirmis habuit, ut *ignis in vita, nulla Respublica regni permittit.*

In procuranda item tutela & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentia & dexteritate patris opus est; nullus enim casus insidiis ac periculis æquè expositus est, ac ille; quæ in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpeffi sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huc magis tuto credi potest, raro tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patrum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula dissipare solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commo suo privato stultus potius, & inter ipsos oritur discordia. Subditi æqualum spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam status & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo, in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facile conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quamprimum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela

ac

* Tac. l. 4. Ann. * Idem ibid. n *Va tibi terra, cujus Rex puer est. Eccl. 10. 16.*

ac directo, & per consilio statim committi debent.

Nec illud solum Princeps statuit, ut Successorem secutum reddat, & sufficiens, verum etiam ut casus nova ejusdem gubernationis præveniat, ne quid inde periculi oriatum: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis. & dum nova introducuntur forma, patitur let Natura ob defectionem, spiritum, vigoremque principio, um. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit autoritas, & varias contra se experitur machinationes ac novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis sue exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliqui eidem queat succedere, & sicut, dum nauta portum subeat, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione desungi oportet, deponendo ex animo omnes belli ostensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Stribus suis conciliet:

† De la natura et à pregi men degni

Non fano Qualiter pace, e quiete,

Mantenir sue Citra fra l'arme, e i Regni

Di possente vicin tranquille, e chete.

Dissimulet offensas, uti Tiberius fecit cum Getulico, & Rex Philippus secundus cum Ferdinando de Medicis: talenam tempore Principes prudentiores arcum Indis sepulcris jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terra infixam, uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu,

o Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & tantam adhuc Principem precibus & el armis adirent. Tac. l. 1. Ann. 1. Tass. p. Multaque gratia mar sit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam atatem, magisque famam, quam & stare res suas. Tac. l. 6. Annal.

astu, non armis q̄regat. Gubernato. es iisdem praficiat facundos, pacis amicos, & belli inexperitos, ne forte illud concitent. ut Galba temporibus & factu n. Subditorum animos, & lites componat. Injuras arceat, moderetur exactiones, novitates populo exotas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordiae & tranquillitatis publicae. Ita fiet, ut p̄ceat s̄ licet ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

q̄ Consiliis & astutes externas moliri, arma praeul habere. Tacit. lib. 3. Ann. 7. Hi paucis praerat Claudius P̄tus vir facundus, & pacis artibus, belli inexperitus. Tacit. lib. 1. Hist.

SYMBOLUM CI.

Multi insignes viri plurimum quā speculatione, quā experientia elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris saeculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Oitro regum sed terreum tamen, non minus fragile, quam reliqua, magisque, quam ullum aliud catibus obnoxium, praefertim si Figulus e Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quāle fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram istam excoleremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abire in cineres. A cunis suum sumit exordium, n̄n̄itur in tumulo. Hæc vitæ parentthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nec facile dixerim, quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primum aspiciamus oculis, an illa, qua mortis ammergimur tenebris: una enim principium altera laborum finis est;

& ta-

ut illud est dies mortis, die natiuitatis. Eccl. 7. 2.

& tamen si interesse & non esse multum interfit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Na-



naturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quam vivendi appetitus, plurimum utique latremur, quando illi heremus propinquiores: sicut lxtantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore & reconditas. Etenim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabaus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui

& fra-

b Quasi effidentes thesaurum, gaudentque vehementer, cum inveniunt sepulcrum, Job. 3. 21.

& fratrum e Mausoleâ cingi iussit; innuens scilicet vi-
 tam nostram navem mundi hujus fluctibus innatantem
 fluctuantemque, tum demum conquiescere, cum ad
 litus mortis appulia fuerit. Et quid vita aliud est,
 quam perpetuus mortis timor? nihil siquidem est,
 quod diuturnam ejus durationem certò nobis pollice-
 ri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem;
 at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos rite
 desinet. Florentissima etiam ætas, optima corporis
 constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare
 nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in
 hoc corporis horologio, præsentem quidem indi-
 cat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem
 istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed fa-
 vorem potius; nam si xquè præfinitum esset morien-
 di tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac effor-
 mandi, nimis alienam rectâ ratione vitam homo
 duceret; atque adeò ne unicum quidem certum
 momentum ad respirandum illi dedit, sed contrâ
 potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vi-
 tæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suo-
 rum juventute & canitie messium; aqua undarum fu-
 gacitate; ærignibus, quos in momento succendit,
 & rursum extinguit; ælum in illo Principe lumine,
 quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis na-
 sci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Ve-
 rum si mors malorum omnium malum extremum
 est, in felicitate poni debet, quod tam celeriter
 advolet. Quantò minùs cunas inter & tumulum
 intercedit temporis, tantò minor laborum & aru-
 minarum cursus est. Propterea Jobus translatum se
 optabat de utero matris suæ ad d. tumulum. Simul
 ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus post-
 ea

e Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma
 ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculpsit. 1.
 Mach. 13. 29. d Quare de vultu luxisti me? qui utinam
 consumptus essem, ne oculus me videret! Fuisse, quasi non
 essem, de utero translatum ad tumulum. Job. 10. 18.

Cum igitur proventa aetas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quam documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum prateritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modo sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi iam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc rite praesse neque possit, neque novit Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in litus ejicit. Princeps ab aetate forma aestimatur, quae jubet, imperat, punit, & praemiatur; quod si illa una cum aetate deficiat, perit existimatio, atque adeo prudentis erit agnoscere temporis injurias & contemptum aetatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suam met agnoscere fragilitatem, & ultro etiam Majestatem deponere ante, quam mors violenter eam eripiat, ne dicatur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet regale suum sceptrum & herbæ illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, indæsum aliquod mortuale, nullâ aliâ secum asportatâ gloria. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis,

† Theoph. I. de plant. p. Spiritus meus attenuabitur, dies mei brevialuntur, & solum mihi superest sepulcrum. Job. 17. 1. q. Homo cum inierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus, Ps. 48. 18.

tionis & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præfenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quòd ibi positus fuerit in memoriam stationis sue, quam præstitit voci illius, obediendo; hic vero ad significandum, quod sicuti clarus serenique Solis obitus certum signum est mane sequenti iterum cum serenitate oritur; ita imperium, quod sancte & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli huius efficacia in eodem successurus est. Rite vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam a curis publicis alieni, ut nunquam amplius de Monarchiæ suæ præstanz statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica alias facinora ficto sæduloque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

§. Quòd si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successionem, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiat, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cui-dam equo, & nondum domito similis esse solet, qui nisi prius ephippio insternatur, quam illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum sufficeretur, uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublata, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempusque subpeteret, ut interim de Neronis successionem ageretur.

Divul-

1 Steteruntque Sol & Luna. Jos. 10. 13. 1 Simul excessisse Augustum, & contempniti Neronem famia eadem tulit. Tac. l. 1. Ann. 1 Diva res firmando Neronis imperio comperitur. Tac. l. 12. Ann.

Disulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & moeroris signa cohibenda suadet, neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consultum potius Abneri mortem universus deprecavit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum prosequutus est. Et si enim non desint prae quaedam ac Christianae considerationes, quae solari nos possint, licet item certa quaedam fuerit Ratio, quae minori immortalitatis luce praedita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferecun gaudio, haec tamen omnes considerationes pro iis solum sunt, qui ad meliorem vitam transire, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum a mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas effundere visus est. Ultima haec luctus indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quae defuncti Principis expendunt merita, quibusque aestimari potest, in quanto apud populum fuerit pretiosus obitus item amoris & obedientiae in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & successori animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§ Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & calaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas aestimari debent, sed generosa quaedam pietas potius, quae ultimum designat humanae Majestatis terminum & magnificentia illa, qua honorantur, & asservantur eorum ciberes, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quam muta quaedam histo-

ria

u Fili in mortuum producit lacrymas. Ecclesi. 38. 16.
 x Plangite ante exequias Abner. 2. Reg. 35. 7 David sequatur feretrum. 2. Reg. 35. 31. y Et lacrymans est Iesus, Joann. 11. 35.

ria profapia & regia. Exequia Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebrata sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantia opus est, facile enim introducuntur superstitiones Religioni noxia, illusa imaginatione ex eo, quod a defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabrica certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus II. pragmaticam edidit sanctionem quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit. *¶ Paraque (verba ipsius sunt) lo que se gasta en vanas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coram assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellicque artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ quam adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, transactâ in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio & nimi vigilantia Affectibus suis dominabatur, magis dictamina secutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo

LI

magni-

z. *Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolere sic partem memorie apud scriptores retinere.*

Tac. l. 4. Annal. l. 2, 11. s. 1, 1. comp.

magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam
 e suis quatit facinoribus, non alienis Majorum Im-
 perium officio loco habuit potius, quam successione
 partum, Regno celeritate & presentia sua quierem
 reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentia,
 firmavit religione & justitia; conservavit amore & au-
 ctoritate, exornavit artibus; ditavit agrorum cultura
 & commercis, & fundamentis atque institutis vere
 politicis æternitatem reliquit. Tam aula suæ quam
 Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his œcono-
 mus & Paterfamilias, Liberalitatem temperavit par-
 monia, benignitatem auctoritate, modestiam gravi-
 tate, clementiam justitia. Animadvertendo in paucos
 comminatus est multis, & remunerando nonnullos
 omnium spes aluit. Offensis in personam suam admis-
 sis veniam dedit, non illis, quæ ad dignitatem regiam
 pertinerent. Subditorum injurias, non secus ac sibi
 factas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat.
 Statum potius, quam decorum periculo exposuit. Nec
 Fortuna prospera efferri se passus est, nec adversa de-
 jici. In illa adversus hanc se communicabat; in hac ve-
 ro sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tem-
 pori ipse servivit, non contra ipsi tempus. Paruit ne-
 cessitati, eaque opportunè usus est, suæ eam utilitati
 accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas
 petentibus aures fuit facilis; Audiebat, ut sciret, &
 sollicitabatur, ut indigneretur. Non fidebat hostibus,
 & a suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat
 utilitas publica, cognatio, ratio Status; confidentia
 sollicita, diffidentia prudens; cautio, providentia, su-
 spicio, circumspectio; malitia, desertio, dissimulatio;
 tutela. Neminem falliebat, falliebantur tamen alii ver-
 borum ipsius & tractatum æquivocatione, quos tam
 dextrè instituere noverat, ut (si malitiam prudentia su-
 perari necesse foret) expedire se nosset, absque eo,
 quod a dem publicam frangeret. Nec Majestatem il-
 lius mendacium fallere audebat, nec scientiam adula-
 tio. Minorum utebatur operâ, absque nimio tamen
 & pu-

& privato erga eos affectu. Consilium eorundem ad-
mittebat, regi vero se ab iis minime patiebatur. Quod
efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. De-
liberabat diu, exequabatur celeriter. In iis, quæ facere
constituerat, effectus prius innotescebant, quam
causæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cu-
piebat, ut ipsi suamet opinione decepti tanto efficaci-
us contrarium aliis persuaderent. Diviso cum Regina
imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tri-
buta pro necessitate imposuit, non ex cupiditate, aut
luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis,
eadem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem ec-
clesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam au-
lam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum
suorum orbis per vices obivit. Pacem tractavit cum
modestia, & gravitate, bellum vi & astu prosecutus est.
Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit.
Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est,
spolis factus fortior. Tantum negotiando, quantum
armis suis efficiebat. Quod ante vincere poterat, non
attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat
ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu.
Bellum intra Regni sui fines semper coram adversariis. Quod
jubebat, illud ipsum exequabatur. Sic fœdera tene-
bat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor
seleonium extulit, nec victus cecidit animo. Pacis
sub fœro firmavit. Vixit omnibus, mortuus est, sibi
in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum
Principum exemplar, & Regnorum suorum de-
siderio æternam perennaturus.

L A U S D E O.

IN ORBITUM MAGNI POLITICI
& simul pii Viri Didaci Saavedrae.



*Quo concitato praevis impetu
Trepas viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum reflecte!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec Mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitina ademptum
Nil jura plebi profuerit vage
'Dixisse Regum' ficeire gloria
Te vermis arrodet sepultam?
Et putridum teget urna honorem!
Quid ergo Principi aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruis
Este casa instar rusticanae
Mors humilis tumulabitis antro.*

APPRO

APPROBATIO

*Admodum R. P. Fr Petri de Cuenca
 & Cardenas, Ordinis Minimorum
 S. Francisci de Paula, Lectoris iubi-
 larii, Consilii Inquisitionis genera-
 lis in Hispania Qualificatoris, Ca-
 tholicae Maiestatis Exercitus in I-
 talia vicarii generalis, Religionis
 suae tertio Generalis, & procurato-
 ris generalis, &c.*

EX commissione sancti Officii
 Symbola isthuc politica perlu-
 stravi tam assabre elaborata, ut, si
 cuiquam privilegium foret conce-
 dendum, quo opus à se conceptum
 orbi ederet sine censura aliena, ita
 ut authoris propria sufficeret, id hu-
 ic operi certe donandum iudica-
 rem, ad exemplum optimi artificis
 Dei, qui ea, quæ creaverat singula,
 adprobavit universa, *vidit quippe
 cuncta quæ fecerat & erant valde bo-
 na.* Opus hoc siquidem tale est,
 quod authore ipso nec æquorem

potest habere cenforem, nec digni-
orem, etenim (ut inquit D. Ambro-
sius) *liber ipse per se loquitur*. In illo
siquidem ratio statim tanta ornatur
eruditione, tam sapientibus discer-
nitur aphorismis, tam profundis
elevatur sententiis, ut sienti Cordu-
bâ nobis Senecam datum Philoso-
phum, ita Murcia hunc nobis natum
Politicum gloriari possimus. Id
unum doleo, quod eo frui priores
nequiverint Aetates, sic enim Caro-
lus V. Imperator non indignisset
Comineo, Marcus Brutus Polybio,
nec Augustus sensisset laborem in
elucubrandâ proprio calamolImpe-
rii narratione. Quod si maximum
& supremum opus naturæ consistat
in generatione Regis, & producti-
one Principis, miscendo in ipsius
generatione aurum, summae scilicet
perfectionis, rem curando, prout
ajebat Plato, *quod natura intendens
generare Regem, miscuit aurum*, hic
liber sanè naturam aliquatenus ex-
cedit,

cedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuius vastissima licet, Monarchia abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobique minuatur. Hoc itaque censendo presentem librum egi, ut nihil apud Authorem merer, cum materia pulchritudo libertatem iudicio non relinquat, quare parco doctrinae Magni Bernardi aientis: *Disce verecundia decorare fidem, reprimere presumptionem*, Mediolani 20. Martii. 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,
y Carden. ss.

CEN-

CENSURA.

Attentâ relatione prædictâ ad-
modum R. P. Mag. Fr. Petri de
la Cuenca, i Cardenas, concedimus
ut

IMPRIMATUR.

Fr. BASILIUS Commiss. S. Offic.
Mediolan.

IO. PAVLVS MAZUCHELLVS pro
Eminentiss. D. Cardin. Ar-
chiep.

Comes MAIORAGIVS pro Excel-
lentiss. Senatu.

e
s

C.
ero
Ar-
tel-